

Plungės kunigaikščių Oginskių dvaro laikrodinė.

Danutės Mukienės nuotrauka

9 771392 261003

žemė

2011/8(73)

Plungės kunigaikščių Oginskių dvaro parko fontano skulptūra.

Danutės Mukienės nuotrauka

Vytauto Didžiojo
paminklas Veliuonoje
(Jurbarko rajonas)
Danutės Mukienės
nuotrauka

Dionizo Poškos kapas Kaltinėnų kapinėse (Šilalės rajonas).
Danutės Mukienės nuotrauka

ŠVIETIMAS
ISTORIJA
KULTŪRA
PAVELDAS
LITERATŪRA
ASMENYBĖS

ŽEMAIČIŲ

Regėjūonu kultūrėniu inicetivų cėntra, Žemaitiu akademėjės, Žemaitiu akademėnė jaunima korporacėjės „Samogitėa“ leidėnīs

žemė

ž e m a i t i u ž e m ė

2011 / 8 (73)

2–77 / ŽEMAITIJOS IR VISOS LIETUVOS SVARBIAUSI ISTORINIAI ĮVYKIAI IR LAIKOTARPIAI

- 2–4 / Priešistorė
- 4 / I amžius
- 4–5 / II amžius
- 5 / III amžius
- 5 / IV amžius
- 5 / V amžius
- 5 / VI amžius
- 5 / VII amžius
- 5 / VIII amžius
- 5 / IX amžius
- 5 / X amžius
- 5 / XI amžius
- 5–7 / XII amžius
- 7 / XIII amžius
- 7–11 / XIV amžius
- 11–19 / XV amžius
- 19–25 / XVI amžius

Istorijos liudininkai.
Danutės Mukienės
nuotrauka

REGĖJUONU KULTŪRĖNIU INICETIVŲ
CĖNTRŌS.
LEIDĖNI SODARĖ, MAKETAVA
REDAKTUORĖ Mukienė Danutė.

ŽORNALA REDAKCĖNĖ TARĪBA:
Butrėms Aduoms, Daujuotitė Vėktuorėjė,
Gėrdienis Aleksėndra, Sungailienė
Loretė, Mukienė Danutė.

FONDS.

Žornals parėngts igėvendėnont
kultūrėni pruojekta
„ELEKTRUONINIS ŽORNALS
„ŽEMAITIU ŽEMĖ“ 2011“.

Pruojekta rem LIETOVUOS
SPAUDUOS, RADĖJĖ ĖR
TELEVIZĖJĖS RIEMĖMA

ISSN 1392-2610.
Regėjūonu kultūrėniu
inicetivų cėntra,
Vilniaus g. 22, LT-01119 Vilnius.
Tel./faksos (8 ~ 5) 261 9670,
El. p. zemaiciu@gmail.com. –
<http://www.samogit.lt>.

SVARBIAUSI ŽEMAITIJOS IR VISOS LIETUVOS ISTORINIAI ĮVYKIAI IR LAIKOTARPIAI

PARENGĖ DANGUOLĖ ŽELVYTĖ
NUOTRAUKOS DANUTĖS MUKIENĖS IR IŠ RKIC
ARCHYVO

Žemaitija – istoriškai susiformavęs Lietuvos etnografinis regionas. Daugelį amžių administraciniu ir politiniu požiūriu jis Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje turėjo išskirtines teises ir dalinį savarankiškumą. Tai kraštas, galėjęs sukurti savo valstybinumą, tačiau to nepadaręs. Žemaitijos istorija glaudžiai susijusi su visos Lietuvos istorija. Tad šį kartą – nuoseklus žvilgsnis į svarbiausius Lietuvos ir kartu Žemaitijos svarbiausius istorinius įvykius ir laikotarpius.

PRIEŠISTORIJA

~ 2,5 mln. m. pr. Kr. – Akmens amžius.

40000 m. pr. Kr. – Europoje atsirado tiesioginis europidinės rasės protėvis – kromanjonietis.

18000 m. – pr. Kr. – Pagrindinis kromanjoniečio užsiėmimas – maisto ir kt. Objektų rankiojimas, papildomi – medžioklė ietimi su titnaginiu antgaliu ir žvejyba žeberklų. Pradėtos gaminti adatos iš medžio ir kaulo.

14000–12000 m. pr. Kr. – Baigėsi viurmo ledynmetis. Ledynai pasitraukia iš Lietuvos teritorijos.

14000–11300 m. pr. Kr. – Ankstyvojo driasio laikotarpis.

11300–10300 m. pr. Kr. – Prasidėjo ir baigėsi pirmasis vėlyvojo ledynmečio atšilimas – biolingas.

XI tūkst. pr. Kr. – Galutiniai atsitraukė ledynas – jo neliko visoje dabartinėje Lietuvos teritorijoje. Susiformavo dabartinės Baltijos jūros pirmtakas – Nemuno-Gdansko ežeras.

11000–10000 m. pr. Kr. – Lietuvos teritorijoje seniausi radiniai randami iš šio laikotarpio. Tai šiaurės elnio ragai su pjaustymo žymėmis iš Prūsijos ir pirmais žmogaus rankų dirbinyms – ietigalis iš Opšrūtų.

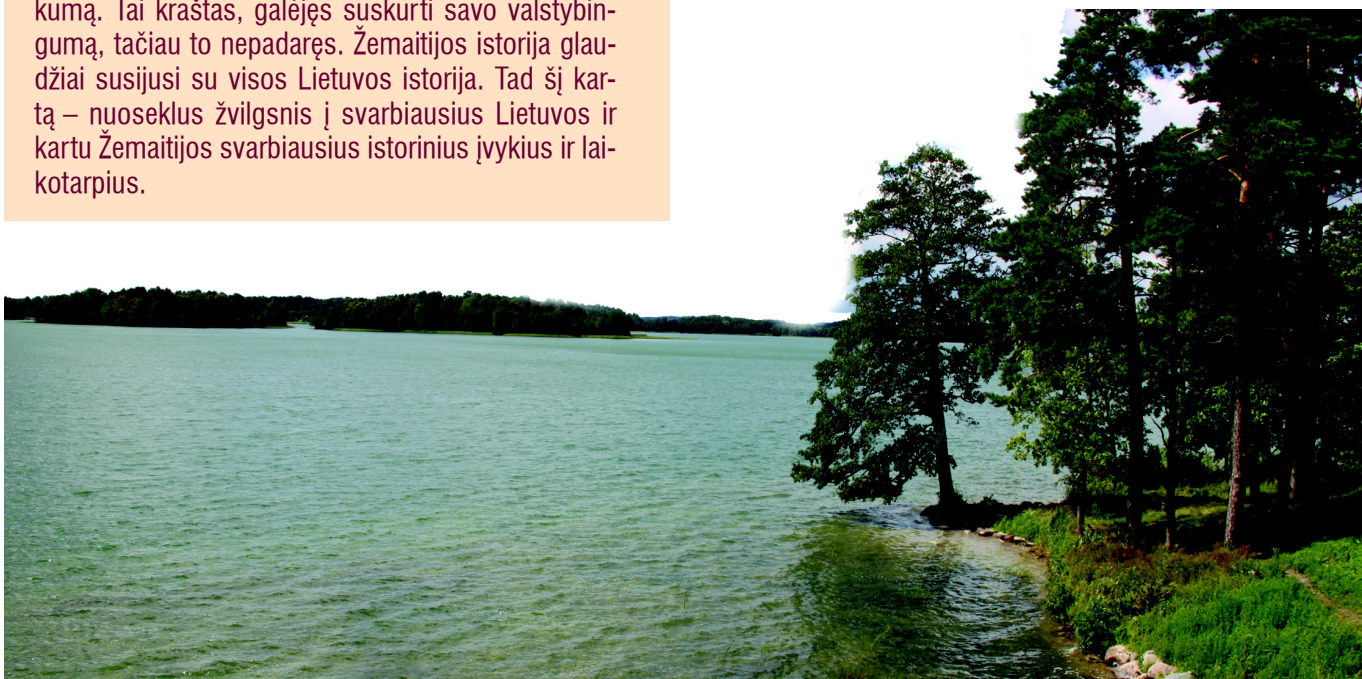
11000–8000 m. pr. Kr. – Vyravo apskriti ir ovalo formos palapinės tipo pastatai.

11000–9000 m. pr. Kr. – Lietuvos teritorijoje apsigyveno pirmieji gyventojai. Jie buvo elnių medžiotojai. Jie pradėjo naudoti lanką.

10300–9800 m. pr. Kr. – Prasidėjo ir baigėsi šaltasis vėlyvojo ledynmečio laikotarpis – vidurinis driasas. Baltijos duburyje atsirado ledyninis Baltijos ežeras. Pradėjo formuotis Pabaltijo Madleno kultūros.

10000 m. pr. Kr. – Prasidėjo neolitas – naujasis akmens amžius. Šis laikotarpis pirmiausia siejamas su Artimaisiais Rytai.

10000 m. pr. Kr. – Paskutinio ledynmečio – pleistoceno – pabaiga. Atsitraukė ledynai, jūros pasiekė dabartinį lygį, atsiskyrė žemynai.

10 tūkst. m. pr. Kr. – Prasidėjus Aleriodo šiltmečiui, Žemaitijos teritorijoje gyveno pirmieji pastovūs gyventojai (šiaurės elnių medžiotojai). Ankstyviausiai Žemaitijos teritorijoje įsikūrę medžiotojai ir žvejai priklausė Kundos kultūrai.

9800–8850 m. pr. Kr. – Prasidėjo ir baigėsi antrasis vėlyvojo ledynmečio atšilimas – aleriodas.

8800 m. pr. Kr. – Atsirado Svidrų kultūra. Pasirodė pirminiai kauliniai dirbiniai Lietuvos teritorijoje (iš šio laikotarpio surasti 5 strėlių antgaliai Kalniškiuose (Kretingos r.).

8850–8350 m. pr. Kr. – Prasidėjo ir baigėsi šaltasis vėlyvojo ledynmečio laikotarpis – vėlyvasis driasas. Hibridinių kultūrų laikotarpis.

8000 m. – pr. Kr. Prasidėjo naujasis geologinis laikotarpis – holocenas. Ledyninis Baltijos ežeras susisiekė su vandenynu, susidarė Joldijos jūra.

8000–7000 m. pr. Kr. – Prasidėjo ir baigėsi trečiasis holoceno klimatinis periodas – atlantis.

8000–3500 m. pr. Kr. – Mezolitinės Kundo kultūros gyvavimo laikotarpis.

7000–6000 m. pr. Kr. – Baltijos duburyje atsirado gėlas Ancyliaus ežeras. Prasidėjo ir baigėsi antrasis holoceno klimatinis periodas – borealis.

6000–3000 m. pr. Kr. – Prasidėjo ir baigėsi pirmasis holoceno klimatinis periodas – preborealis. Epipaleolitinės kultūros laikotarpis.

5800 m. pr. Kr. – Baltijos duburyje susidarė Litorinos jūra. –

5520 m. pr. Kr. – Nuosaikaus klimato – tarpledyninio laikotarpio (holoceno), kuris tęsiasi ir dabar, pradžia.

5520 m. pr. Kr. – Seniausia žinoma palaidojimo vieta Lietuvoje – Spigino kapinynas Biržulio ežero saloje (Telšių r.).

~ 5000 m. pr. Kr. – Lietuvoje atsirado kauliniai įnagai su įstatomais titnago ašmenėliais.

5000–4000 m. pr. Kr. – Neolitinės Nemuno ir Narvos kultūros gyvavimo pradžia. – Keramikos pradžia Lietuvoje – buvo pradėti lipdyti moliniai puodai. Taip pat buvo pradėti šlifuoti akmeniniai dirbiniai. Lietuvoje prijaukinamas šernas.

IV–III tūkst. m. pr. Kr. – dabartinėje žemaičių gyvenamoje teritorijoje buvo paplitęs Narvos kultūros vakarinis variantas.

4000–3300 m. pr. Kr. Lietuvoje buvo pradėti statyti keturkampiai stulpinės konstrukcijos pastatai. Išsišakoja religinis gyvenimas.

Vasara buvusio Biržulio ežero baseino teritorijoje (Telšių r.). Danutės Mukienės nuotrauka

~ 4000 m. pr. Kr. – Susiformavo giminingės bendruomenė Lietuvoje. Atsirado nuolatiniams gyvenimui skirtos gyvenvietės.

3000–2900 m. pr. Kr. – Lietuvoje atsirado pirmosios ankstyvųjų žemdirbių bendruomenės.

3000–2900 m. pr. Kr. – Gintaro apdirbimo pradžia.

3000–2000 m. pr. Kr. – Į Lietuvos teritoriją atsikėlė nauji gyventojai – indoeuropiečiai. Gyvulininkystės ir žemdirbystės pradžia Lietuvoje.

3500 m. pr. Kr. – Neolitinės Narvos kultūros pradžia.

3300–2900 m. pr. Kr. – Lietuvoje buvo pradėti naudoti mediniai arklai. Žemdirbystės pradžia (auginamos soros, kviečiai, krapės).

3300–2000 m. pr. Kr. – Lietuvoje buvo pradėtas naudoti jaučio jungas (Šventoji, Kretingos r.).

3000–500 m. pr. Kr. – Prasidėjo ir baigėsi ketvirtasis holoceno klimatinis periodas – subborealis.

3000 m. pr. Kr. – Indoeuropiečiai atsikėlė į dabartinę Lietuvos teritoriją. Įsigalėjo virvelinės keramikos kultūra.

~ 2 500 m. pr. Kr. – Gamybinio ūkio pradžia Lietuvoje. Buvo pradėti auginti naminiai gyvuliai ir augalai.

2100–1 600 m. pr. Kr. – Pirmosios baltiškos kultūros – Pamarių – gyvavimo laikotarpis.

II tūkst. pr. Kr. – Atsirado baltai – baltų genčių susidarymo laikotarpis.

II tūkst. pr. Kr. – Didžiąją dalį žmonių maisto sudarė naminių gyvulių mėsa.

1800–1400 m. pr. Kr. Atsirado pirmieji atvežtiniai žalvariniai dirbiniai.

1700–1600 m. pr. Kr. Pirmieji žalvariniai dirbiniai Lietuvoje.

1600–1400 m. pr. Kr. – Atsirado pirmosios žalvarinių dirbinių liejimo formos (Kretuono ež. gyvenvietė) – baltiškiosios spalvotosios metalurgijos pradžia.

1600–1100 m. pr. Kr. – Lietuvos teritorijoje buvo pradėti naudoti žalvariniai smeigtukai, antsmilkiniai, apyrankės, antkaklės, žiedai.

1600 pr. Kr. – 1 m. – Vakarų baltų pilkapių kultūros gyvavimo laikotarpis. Vyravo paprotys mirusiuosius laidoti pilkapiuose.

1250 m. pr. Kr. – 450 m. – Susiformavo ir išnyko brūkšniuotosios keramikos kultūra.

1100 m. pr. Kr. – Pradėtos statyti įtvirtintos gyvenvietės – piliakalniai.

750–450 m. pr. Kr. – Iškilus Halštato kultūrai, suklestėjo gintaro prekyba, kuri buvo susilpnėjusi dėl Mikėnų kultūros žlugimo.

750 m. pr. Kr. – Pabaltijyje – vėlyvasis žalvario amžius.

600–500 m. pr. Kr. – Iš šio laikotarpio surasti pirmieji vietinės juodosios metalurgijos pėdsakai – lydymo atliekos (gargažės).

(Nukelta į 4 p.)

(Atkelta iš 3 p.)

550 m. pr. Kr. – 1 m. – Vyravo mirusiųjų deginimo paprotys – pirmoji mirusiųjų deginimo papročių banga.

550 m. pr. Kr. – 1 m. – Pradedami nau-

doti atvežtiniai geležiniai dirbiniai.

~ VI a. pr. Kr. – Formavosi Vakarų baltų gentys – prūsai, jotvingiai, kuršiai.

500 m. pr. Kr. – Prasidėjo šiuolaikinio klimato periodas – subatantis.

V a. pr. Kr. – Herodoto raštuose randa-

ma rašytinių žinių apie gintarą.

V a. pr. Kr. – Ankstyvajame geležies amžiuje (500 m. pr. Kr. – mūsų eros riba), kaip matyti iš tyrinėtų to laikotarpio kapaviečių, Žemaitijoje gyveno skirtingų kultūrų žmonės.

I a. pr. Kr. – IV a. – Lietuviai prekiauja gintaru su Roma.

I AMŽIUS

1–450 m. – Lietuvos teritorijoje vyravo mirusiųjų laidojamas plokštiniuose kapuose.

~ 10 m. – Lietuvos teritorijoje formavosi naujos kultūros – vakarų Lietuvos plokštinių kapynų, Pilkapių, Centrinės Lietuvos plokštinių kapynų, Nemuno žemupio plokštinių kapynų, Užnemunės laidojimo paminklų kultūros. Visuotinės juodosios metalurgijos (žaliava – balų rūda) pradžia Lietuvoje.

Apie 70–150 m. – Vakarų Žemaitijoje, pajūryje, gyventojų skaičius žymiai išaugo, o po 300 m. sumažėjo. Tai gali būti susiję su gyventojų migracija.

77 m. – Romėnų rašytojas Plinijus Vyresnysis pamini gentis šiaurėje. Imperatoriaus Nerono pavedimu iš ten gabentas gintaras.

98 m. – Romėnų rašytojas Publijus Kornelijus Tacitas veikalė „Apie germanų kilmę ir papročius“ mini aisčius – *aestiorum gentes* (baltus).

II AMŽIUS

100–300 m. – Kuriamos atviro tipo gy-

Sprūdės piliakalnis (Telšiai r.)
Danutės Mukienės nuotrauka

venvietės piliakalnių papėdėse.

II a. – Atsirado kovos peiliai, skydai, pentinai, dalgiai, pjautuvai. Graikų mokslininkas Klaudijus Ptolemėjus pamini galindus ir sūduvius (sudinus).

150–250 m. – Baltai pradeda naudoti geležinį noragą (rastas Šveicarijos pilkapiuose, Suvalkai, Lenkija).

II–III a. (amžių sandūra) – Pardėtas gaminti plienas. Pūdyminės žemdirbystės pradžia.

III AMŽIUS

III a. – Paplinta sidabriniai papuošalai, geriamieji ragai.

~ 260 m. – Atsirado kario aprangos atributas – perpetė.

IV AMŽIUS

300–400 m. – Pradedamos naudoti avikirpės žirkklės.

V AMŽIUS

V a. pr. – Žalvarinių papuošalų gamyboje naudojamas vietinio darbo mėlynas stiklas.

V a. I p. – Atsirado dviašmeniai ir vienašmeniai kalavijai, siauraašmeniai pentiniai kovos kirviai.

V a. – Lietuvos žemdirbiai pradeda naudoti geležinį kaplį.

VI AMŽIUS

V–VI a. – Ūkio vienetu pradėtas laikyti iš giminės bendruomenės atsiradusi šeima. – Tokių šeimų nariai sudarė lauko bendruomenes.

V–VI a. – Lietuvoje pradeda plisti antroji mirusiųjų deginimo papročių banga.

V–XIII a. – Rytų Lietuvoje vyrauja pilkapiai.

475–525 m. – Lietuvos teritorijoje ėmė formotis etniniai vienetai – kuršiai, žemaičiai, žiemgaliai, sėliai, skalviai, aukštaičiai, lietuviai, jotvingiai (sūduviai).

V–VI a. – (amžių sandūra) Rentininės statybos Lietuvoje pradžia.

475–550 m. – Rytinėje Lietuvos dalyje susiformavo Rytų Lietuvos pilkapių kultūra – lietuvių protėviai.

500–600 m. – Brutenis ir Vaidevutis (Videvutis) Prūsijoje sudarė pirmąjį teisiną – reformavo pagoniškąją religiją ir ją susistemino.

VI a. – Lietuvoje atsirado platieji kovos peiliai, kalavijai, balnas, geležinės balnakilpės.

525 m. – Pas ostgotų valdovą Teodoriką į Romą ar Raveną atvyksta aisčių.

Veliuonos piliakalnių kompleksas. Danutės Mukienės nuotrauka

VI a. pab. – Lietuvoje atsirado vienašmenių kalavijų.

VII AMŽIUS

650–800 m. – Rytinėje Baltijos jūros pakrantėje ėmė kurtis Skandinavijos kolonistai (vikingai).

VIII AMŽIUS

750–1000 m. – Lietuvoje vietoje židinio atsirado akmeninė krosnis.

VIII–IX a. – (amžių sandūra) – Lietuvoje pradeda plisti įvairių formų vėlyvosios pasaginės segės.

IX AMŽIUS

853 m. – Vyko kuršių karas su švedais, švedai užpuolė Gruobinią ir Lietuvos pilį Apulėje. Apulė – pirmoji istoriniuose šaltiniuose minima Lietuvos vietovė.

890–893 m. – Anglijos karalius Alfredas Didysis į Orozijos kronikos vertimą įterpė Vulfstano kelionės (tarp 870–890 m.) pasakojimą apie prūsų laidojimo papročius.

897 m. – Prūsijoje buvo nužudytas pirmasis krikščionių misionierius Vaitiekus (vėliau paskelbtas šv. Adalbertu).

IX–X a. – Rentininėms sienojams suverti Lietuvoje buvo pradėti naudoti „šviliai“. Atsirado suremiamų gegnių stogo konstrukcija. – Lietuvoje pradedamos naudoti svarstyklės.

IX–XI a. – Lietuvos kalviai kalavijų ir ietigalių gamybai ėmė naudoti damaskinį plieną.

X AMŽIUS

~ X a. – Lietuvoje buvo pradėtas naudoti žiedžiamasis ratas.

~ X a. – Lietuvoje buvo pradėtas naudoti plačiaaašmenis kirvis.

XI a. – Lietuvoje atsirado piniginės sistemos užuomazga – Lietuviški ilgieji (sidabriniai ilgieji).

XI a. – Lietuvos artojai ėmė naudoti geležinę žagrę.

XI AMŽIUS

1009 m. – Pirmą kartą istoriniuose šaltiniuose – Kvedlinburgo analuose – paminėtas Lietuvos vardas.

1040 m. – Pirmieji rusų rašytiniai duomenys apie lietuvius („Jaroslavas žygiavo prieš Lietuvą“).

1040 m. – Jaroslavas Išmintingasis užpuolė Lietuvą.

1096–1270 m. – Kryžiaus žygiai.

XII AMŽIUS

1154 m. – Arabų geografas Idrisis knygoje „Pasaulio klimato aprašymas“ pamini ir Baltijos šalių miestus.

(Nukelta į 6 p.)

Lietuvos Didžioji kunigaikštystė XIII–XIV amžiuje. Žemėlapis iš RKIC archyvo

Kernavė. Nuotrauka iš RKIC archyvo

(Atkelta iš 5 p.)

XI–XII a. – Lietuvos žemdirbiai pradeda naudoti dvilaukę ir trilaukę sėjomainą.

XI–XII a. – Atsirado sukamosios girnos. Ūkiuose buvo pradėti laikyti naminiai paukščiai – vištos, antys.

XI–XII a. – Kalvystė atsiskyrė nuo kitų amatų.

XII a. – Pradėta naudoti žagrė, kuri ne tik pureno dirvą, bet ir apversdavo velėną.

XIII AMŽIUS

1201 m. – Dauguvos upės žiotyse vokiečių riteriai įkūrė Rygos miestą.

1202 m. – Įsteigtas Kristaus riterių brolijos (Kalavijuočių) ordinas.

1219 m. – 21 Lietuvos ir Žemaitijos kunigaikštis sudarė sutartį su HaličoVoliunės kunigaikštyste. Mindaugas minimas tarp vyresniųjų kunigaikščių. Iš šios sutarties matyti, kad Žemaitijoje stipriausi kunigaikščiai buvo Gedvilas ir Vykintas, savo valdas turėję vakarinėje arba pietinėje Žemaitijos dalyje.

1226 m. – Kulmo žemėje (Prūsija) buvo pradėtas formuoti Kryžiuočių ordinas.

1228 m. – Kryžiuočių ordinas įsikūrė Pabaltijyje.

1230 m. – Popiežius Grigalius IX patvirtino Švč. Mergelės Marijos ordino (Vokiečių ordino) perkėlimą į Pabaltijį.

Popiežius Grigalius IX bule paskelbtas pirmasis kryžiaus žygis prieš lietuvius.

1236–1263 m. – Lietuvos didžiojo kunigaikščio Mindaugo valdymo laikotarpis.

1236 m. – Įvyko Saulės mušis.

1236 m. – Prie Šiaulių (Saule) įvyko Saulės mušis, kuriame žemaičiai (spėjama, kad jiems vadovavo Žemaičių kunigaikštis Vykintas) įveikė Kalavijuočių ordiną. Po šio mušio praėjus aštuoneriems mėnesiams įvyko kalavijuočių ir kryžiuočių politinis susijungimas. Teritorinį susijungimą Ordinas tikėjosi įvykdyti per Žemaičių žemę. Žemaičių sėkmę Saulės mušyje daugiausia lėmė

tai, kad tuo metu šiaurės ir vakarų žemaičiai palaikė glaudžius ryšius ir vieni kitiems padėjo. Toks jų bendradarbiavimas pastebimas ir kovose prieš Mindaugą.

1248–1252 m. – Lietuvoje vykstant vidaus karui, Žemaitija suskilo į dvi stovyklas. Vykinto pusėje prieš Mindaugą kovėsi tik vakarų žemaičiai. Šis karas padarė didelę įtaką žemaičių kunigaikščiams, nes vėliau šie kunigaikščiai vis rečiau bemini oficialiuose raštuose, o išskyla didžiūnai.

1251 m. – Pakrikštytas Lietuvos kunigaikštis Mindaugas.

1252 m. – Įkurta Klaipėda.

1253 m. – Atsinaujino žemaičių kovos su Livonijos ordinu.

1253 m. liepos 6 d. – Lietuvos valstybės įkūrimo diena – Lietuvos didysis kunigaikštis Mindaugas karūnuotas Lietuvos karaliumi.

1253–1254 m. – Mindaugo kariuomenė kovoja su totoriais.

1254 m. rugsėjo 3 d. – Įkurta Lietuvos bažnytinė provincija. Lietuvos vyskupu įšventintas kunigas Kristijonas, tiesiogiai pavaldus popiežiui.

1255 m. kovo 6 d. – Popiežius patvirtino Mindaugo užkariautus Rusijos plotus.

1255 m. – Žemaičiai jungtinių pajėgų vadu išsirinko kunigaikštį Algminą. Šioje suėigoje jis suformulavo visą politinę programą, kurioje buvo numatyti ne tik konkretūs žemaičių veiksmai, bet ir tolimesni šių veiksmų tikslai.

1260 m. liepos 13 d. – Įvyko Durbės mušis. Po šio pralaimėto mušio Kryžiuočių ordinas ilgai nebekėlė grėsmės Lietuvai.

1260–1274 m. – Vyko Didysis prūsų sukilimas. Prūsai, vadovaujami Herkaus Manto kovojo prieš Kryžiuočių ordiną.

1261 m. vasaros pabaiga – 1261 m. rudens pradžia – Žemaičiai pripažino Mindaugo valdžią.

1261 m. – Mindaugas pradėjo karą prieš Livoniją.

1263 m. rugsėjo 12 d. – Agluonoje buvo

nužudytas Mindaugas ir du jo sūnūs. Lietuva tapo Lietuvos Didžiąja Kunigaikštyste (LDK).

1263–1795 m. – Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės gyvavimo metai.

1264–1267 m. – Lietuvos didžiojo kunigaikščio Vaišelgos (Vaišvilko) valdymo laikotarpis.

1267–1269 m. – Švarno valdymo laikotarpis.

1267 m. – Galutinai pavergiami kuršiai.

1269–1282 m. – Lietuvos didžiojo kunigaikščio Traidenio valdymo laikotarpis.

1270 m. vasario 16 d. – Įvyko Karusės ledo mūšis. Jo metu lietuviai XIII a. – pasiekė trečią iš svarbiausių savo pergalių prieš Livoniją.

1274 m. balandžio mėn. – 1270 m. – Vyko Lietuvos karas su jungtinėmis HaličoVoliunės jėgomis. Jo metu žuvo magistras ir 71 Vokiečių ordino riteris.

1279 m. kovo 5 d. – Vyko Ašeradės mūšis su Livonijos Ordinu.

Apie 1282–1285 m. – Lietuvos didžiojo kunigaikščio Daumanto valdymo metai.

1282 m. – Kryžiuočių ordinas priėjo prie Nemuno ir pradėjo pulti Lietuvą.

1284 m. – Lietuviai užpuolė Lenkiją.

1285–1292 m. – Lietuvą valdė Lietuvos didysis kunigaikštis Pukuveras-Butvydas (Butigeidžio brolis) kartu su broliu Pukuveru-Butvydu, Vytenio ir Gedimino tėvu.

1289–1294 m. – Lietuvos didžiojo kunigaikščio Pukuverio-Butvydo valdymo laikotarpis.

1295 m. – Prasidėjo nauja kryžiuočių puolimų banga iš pietų ir vakarų.

1295 m. – (1259 m.), 1315 m. – (1316 m.) Lietuvos didžiojo kunigaikščio Vytenio (Pukuvero-Butvydo sūnus) valdymo laikotarpis.

1298 m. kovo mėn. – Sudaryta Lietuvos didžiojo kunigaikščio Vytenio sutartis su Rygos miestu bendrai kovai su Ordinu.

1298 m. – Lietuvių žygis į Livoniją.

1298 m. – Vytenio sąjunga su Rygos arkivyskupu.

XIII–XIV a. Lietuvos sostinė, svarbiausias miestas buvo Kernavė.

XIV AMŽIUS

1305 m. – Istoriniuose šaltiniuose pirmą kartą paminėta Gedimino pilis (dabartinis Kvėdarnos piliakalnis).

1307 m. – Lietuvos didysis kunigaikštis Vytenis prie LDK prijungė Polocką bei Polocko

(Nukelta į 8 p.)

Gedimino pilis Vilniuje. Danutės Mukienės nuotrauka

(Atkelta iš 7 p.)

kunigaikštystę ir Lietuvos valdžiai pajungė Turovo-Pinsko kunigaikštystę.

1309 m. – Vytenis laimėjo kovą dėl Žemaitijos.

1316–1317 m. – Gediminas įsteigė Naugarduko metropoliją LDK stačiatikiams, metropolitu tapo Teofilis.

1316–1341 m. – Lietuvos didžiojo kunigaikščio Gedimino (Vytenio brolio) valdymo laikotarpis. Jam valdant susiformavo kunigaikščio taryba ir nuolatinė kariuomenė. Užsienio politikoje įsivyravo politinės santuokos.

1317 m. – Popiežius Jonas XXII kreipėsi laišku į Gediminą, siūlydamas krikštytis.

1318 m. – Algirdas vedė Vitebsko kunigaikštę Mariją.

1320 m. liepos 27 d. – Įvyko Medininkų kautynės. Jose žemaičiai iškovojė svarbiausią savo pergalę XIV a. – I pusėje.

1323 m. gegužės mėn. Gediminas parašė laiškus popiežiui Jonui XXII ir Europos miestų pirkliais bei dvasininkams, kviesdamas juos atvykti į LDK.

1323 m. – Pirmasis Vilniaus, kaip Lietuvos sostinės, paminėjimas (Gedimino laišakai).

1324 m. – Lietuvoje atsirado pirmosios totorių gyvenvietės. Totorių pasiuntiniai atvyko į Vilnių pas Gediminą.

1325 m. – Sudaryta Gedimino sutartis su Lenkijos karaliumi Vladislavu Lokietka prieš Kryžiuočių ordiną.

1328 m. ruduo Kryžiuočiai, pažeisdami paliaubų sutartį, užpuolė Gardino, Aukaimio, Pūtvės pilsis.

1330 m. – Nutrūko prekybiniai santykiai tarp Lietuvos ir Rygos miesto.

1331 m. – Gedimino duktė Eufemija (Anka) Marija ištekėjo už Haličo-Voluinės kunigaikščio Voleslovo Jurgio.

1333 m. – Gediminas Naugardo vietininku paskyrė savo sūnų Narimantą.

1336 m. vasario 24 d. – 1336 m. vasario 25 d. – Pilėnų apgultis ir užėmimas. Pilį nuo Kryžiuočių ordino, Vokietijos, Austrijos ir Prancūzijos karių gynė kunigaikščio Margirio vadovaujami pilies gyvėjai.

1337 m. – Imperatorius Liudvikas IV Bavarietis, pasirašęs du aktus, padovanojo Vokiečių ordinui visą LDK.

1338–1339 m. – Totorių antpuoliai Lietuvos teritorijoje.

1338 m. spalio 1 d. – Dešimčiai metų pasirašyta prekybos sutartis tarp Lietuvos ir Livonijos.

1341 m. – Lietuvos didžiojo kunigaikščio Gedimino mirties metai.

1341–1345 m. – Lietuvos didžiojo kunigaikščio Jaunučio (Gedimino sūnaus) valdymo laikotarpis.

1341 m. – Algirdas pradeda užkariauti senosios Rusijos žemes.

1345–1382 m. – Algirdo ir Kęstučio valdymo laikotarpis.

1345 m. – Algirdo ir Kęstučio sąmokslas. Jo metu Jaunutis buvo nušalintas nuo sosto.

1345–1377 m. – Bendras Kęstučio ir Algirdo (Gedimino sūnų) valdymo laikotarpis. Algirdas šeimininkavo rytuose, sprendė santykius su rusais bei totoriais, o Kęstutis rūpinosi Lietuvos karų, santykių su Kryžiuočių ordinu, mozūrais ir lenkais reikalais.

1346–1349 m. – Lietuvos didysis kunigaikštis Algirdas mėgino įsigalėti Naugarde ir Smolenske.

1347 m. – Maskvos metropolito rūpesčiu buvo panaikinta Haličo metropolija.

1348 m. vasario 2 d. – Įvyko Strėvos mūšis tarp Algirdo, Kęstu-

Trakų pilis. Danutės Mukienės nuotrauka

čio ir kryžiuočių kariuomenių. Kas jame laimėjo, nėra išaiškinta, nes abi kariuomenės patyrė didelių nuostolių.

1348 m. rugpjūčio mėn. Kryžiuočiai sugriovė svarbią Veliuonos pilį (atstatyta 1349 m.).

1349–1355 m. Vyko lietuvių kovos su Lenkija dėl Voluinės, kurią valdė Algirdo ir Kęstučio brolis Liubartas.

1349 m. – Algirdas su Maskvos didžiuoju kunigaikščiu Simeonu pasirašė taikos sutartį ir iš Maskvos nelaisvės išvadavo brolių Karijotą.

1355–1359 m. – Algirdas bandė užkariauti Smolensko kunigaikštystę.

1358 m. balandžio 18 d. – Imperatorius Karolis IV pasiūlė Algirdui ir Kęstučiui krikštytis. Algirdas pareikalavo, kad kryžiuočiai išsikraustytų iš Pabaltijo. Derybos žlugo.

1358 m. – Algirdas iškėlė politinę visų rusų žemių prisijungimo prie LDK programą.

1358 m. – Lietuviai pasižadėjo krikštytis, jeigu Lietuvai bus gražintos Ordino užimtos žemės.

1359 m. – Smolensko kunigaikštis Sviatoslavas pripažino vasalinę priklausomybę nuo LDK.

1361–1365 m. – Vyko įtemptos LDK kovos su Ordinui.

1362 m. kovo 13 d. – balandžio 16 d. – Kryžiuočiai sugriovė mūrinę Kauno pilį ir pradėjo nuožmiausią kovų prieš Lietuvą etapą, trukusį beveik 20 metų. Per tą laiką jie Lietuvą puolė apie 70 kartų.

1363–1362 m. rudenį Algirdas, pasinaudojęs Aukso ordos vidaus kovomis, prie Mėlynųjų Vandenių sumušė totorius ir užėmė Podolę bei Kijevą. Šiuo mūšiu pasibaigė Lietuvos valstybės plėtimasis Rusijoje. Kijevą valdyti Algirdas pavedė savo sūnui Vladimirui.

1365 m. rugpjūčio mėn. Kęstučio sūnus Butautas, remiamas kryžiuočių kariuomenės, Lietuvoje mėgino įvykdyti perversmą, tačiau nesėkmingai.

1366 m. ruduo Liubartas ir kiti Lietuvos kunigaikščiai su Lenkijos karaliumi Kazimieru sudarė „Amžiną taiką“.

1368 m. ruduo Algirdas, remdamas savo uošvį – Tverės kunigaikštį Mykolą, surengė 3 karo žygius į Maskvą: 1368, 1370 ir 1372 m. – Paimti Maskvos jam nepavyko.

1366 m. – Lenkija užėmė vakarinį Voluinės pakraštį ir ilgainiui jame įsitvirtino, bet didžioji Voluinės dalis liko Lietuvos valdžioje.

1370 m. – Kęstutis su Liubartu atgavo visas 1366 m. – prarastas Voluinės žemes.

1372 m. – Sudaryta Algirdo taika su Maskvos didžiuoju kunigaikščiu Dmitrijumi.

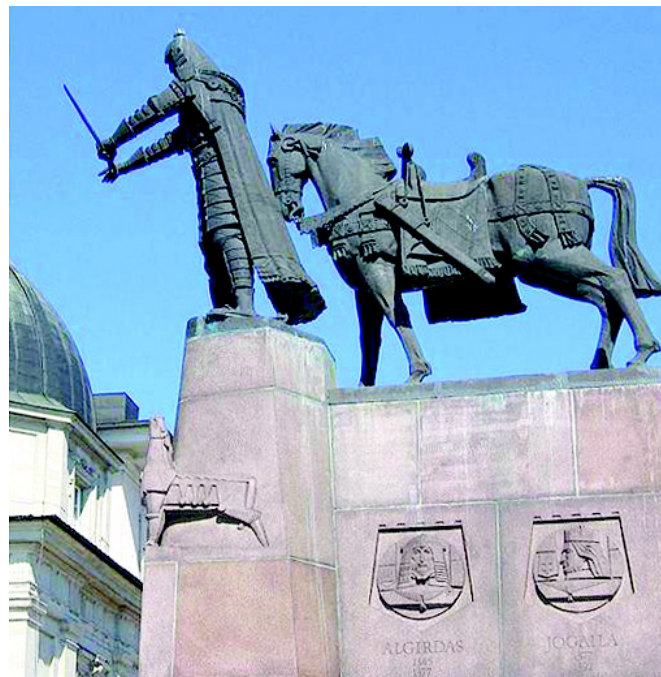
1375 m. – Tverė buvo priversta pripažinti Maskvos viršenybę ir atsisakyti sąjungos su Lietuva. – Į Maskvos įtaką laikinai pateko ir Smolenskas.

1376 m. – Tarp Lietuvos ir Livonijos sudaryta prekybos sutartis, ji abiejų šalių pirkliais garantavo saugią prekybą.

1377–1392 m. – Jogaila (Algirdo sūnus) valdė Lietuvą kaip Lietuvos didysis kunigaikštis.

1377 m. gegužės 24 d. – Mirė Algirdas. Jis buvo palaidotas pagal pagoniškas apeigas. Algirdas įpėdiniu paliko sūnų Jogailą. Kęstutis rėmė Jogailą, bet sukilo vyriausiasis Algirdo sūnus Polocko kunigaikštis Andrius, kuris manė turįs daugiau teisių į sostą. Andrių parėmė dar du jo broliai ir Maskvos didysis kunigaikštis Dmitrijus. Pastarasis įsivėlė į karą su Aukso ordos chanu Mamajumi, todėl Jogaila nusprendė paremti chaną.

1379–1381 m. – Jogaila kovojo su savo vyriausiojo brolio, Polocko kunigaikščio Andriaus koalicija. –

Paminklas Lietuvos Didžiajam kunigaikščiui Gediminui Vilniuje. Skulptorius Vytautas Kašuba. Nuotrauka iš RKIC archyvo

1379 m. rugsėjo 29 d. – Trakuose pasirašytos Jogailos ir Kęstučio dešimties metų paliaubos su Kryžiuočių ordinu.

1380 m. gegužės 31 d. Pasirašyta Dovydiškių sutartis: Dovydiškėse Jogaila su Vokiečių ordinu sudarė slaptą taikos sutartį, kuria įsipareigojo neremti Kęstučio, jei Ordinas pultų jo valdas. Tada išskubėjo į pagalbą Mamajui, bet į mūšį, kuris įvyko rugsėjo 8 d. – Kulikovo lauke, pavėlavo. Maskvos kunigaikštis sutriuškino Ordos pajėgas. Tuo tarpu Kęstutis sužinojo apie Jogailos išdavystę ir nusprendė pašalinti jį iš Vilniaus. Kęstutis užėmė Vilnių, o Jogailą išsiuntė į jo tėvoniją – Krėvą ir Vitebską.

1381 m. lapkričio mėn. Kęstutis, užėmęs Vilnių, iš sosto pašalino Jogailą ir pasiskelbė Lietuvos didžiuoju kunigaikščiu.

1381–1382 m. – Lietuvos didžiojo kunigaikščio Kęstučio (Gedimino sūnaus) valdymo laikotarpis.

1382 m. spalio 31 d. – Dubysos žiočių saloje Jogailos ir Skirgailos vardu buvo pasirašytos trys sutartys su vokiečių ordinu. Viena sutartimi Lietuvos kunigaikščiai pasižadėjo apsikrikštyti, antra – padėti Ordinui prieš jo priešus. Trečiąją sutartimi Ordinui buvo atiduotas Žemaičių plotas tarp abiejų Ordino dalių iki Dubysos. Tačiau Jogaila, matyt, jau 1383 m. žinojo apie projektą kviesti jį Lenkijos karaliumi ir sutuokti su Jadvyga, ir jo politika įgavo savarankišką kryptį. Nutraukęs su Jogaila santykius, kryžiuočiai labiau susidomėjo Vytautu ir, jį pakrikštiję, vėl iš jo ėmė kaulyti užrašyti Žemaitiją.

1382 m. birželio 12 d. – Jogailos šalininkai Vilniuje įvykdė perversmą. Netrukus Jogaila užėmė ir Trakus. Kęstutis ir Vytautas su kariuomene atvyko prie Trakų į Jogailos pasiūlytas derybas, bet buvo suimti.

1382 m. rugpjūčio 15 d. – Jogailos tarnai Krėvos pilyje įkalintą Kęstutį nužudė. Vytautas netrukus pabėgo ir rado prieglobstį pas kryžiuočius.

(Nukelta į 10 p.)

Medalis, skirtas Vilniaus katedros mokyklai. Dailininkas Petras Gintalas. Nuotrauka iš dailininko archyvo

(Atkelta iš 5 p.)

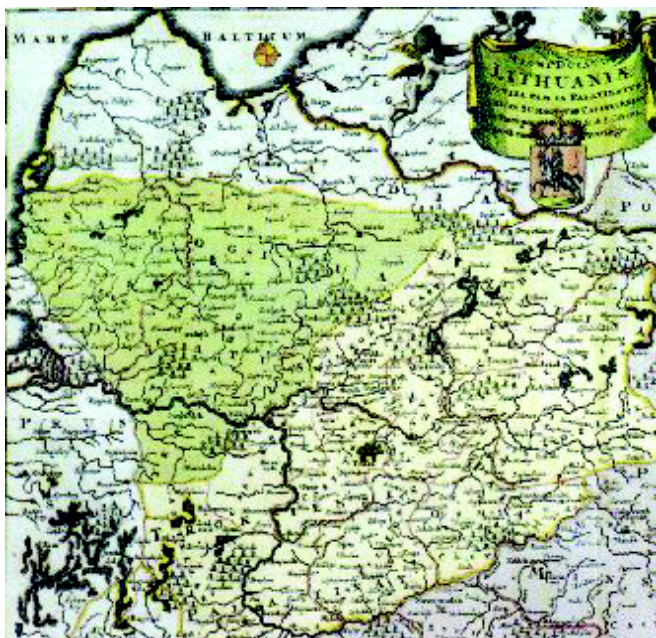
1382 m. spalio 31 d. – Pasirašyta Dubysos sutartis tarp Jogailos ir Ordino. Pagal šią sutartį Jogaila Ordinui užrašė Žemaičius.

1382–1384 m. – Po Kęstučio nužudymo Vytautas pabėgo pas kryžiuočius ir stoja į kovą prieš Jogailą, siekdamas atgauti tėvoniją.

1383 m. liepos 30 d. – Vokiečių ordinas paskelbė Jogailai karą.

1383 m. – Jogaila užrašė Žemaičius Ordinui, o 1384, 1392, 1400, 1409 m. Žemaičius ordinui užrašė Vytautas.

1383 m. rugpjūčio 12 d. – Vytauto vadovaujama kryžiuočių kariuomenė užėmė Trakus ir apgulė Vilnių.

Žemaitija. Žemėlapis reprodukcija iš RKIC archyvo

1383 m. lapkričio 3 d. – Skirgaila atsiėmė Trakus, bet mūrinė pusiasalio pilis buvo sugriauta, ir Trakai 25 metams neteko savo pirminės reikšmės.

1384 m. – Jogaila pasiūlė Vytautui taiką ir pažadėjo jam grąžinti tėvoniją.

1384 m. liepos 9 d. – Vytautas sudegino tris kryžiuočių pilies ir grįžo į Lietuvą. Čia iš pradžių gavo valdyti Gardiną ir Palenkę, o 1387 m. – Voluinę.

1384 m. – Kryžiuočių ordino magistras sudarė sutartį su Vytautu. Ja Vytautas pažadėjo savo atgautoje tėvonijoje būti Ordino vasalu. Ordinas pakrikštijo Vytautą Vygando vardu.

1385 m. rugpjūčio 14 d. – Sudaryta Krėvos sutartis. Krėvos aktu Jogaila paskelbė apie savo ketinimą vesti Lenkijos karalienę Jadvygą ir kartu su nekrikštytais broliais bei pavaldiniais priimti krikštą. Tapęs Lenkijos karaliumi, Jogaila pažadėjo visus savo turtus naudoti abiejų karalysčių, tiek Lenkijos, tiek Lietuvos, reikalams, paleisti lenkų belaisvius ir „savo Lietuvos ir Rusijos žemes amžinai prišlieti prie Lenkijos Karalystės“.

1386 m. vasario 2 d. – Lenkijos bajorų Seimas Liubline Jogailą išrinko Lenkijos karaliūnu. Jogaila atvyko į Krokuvą, vasario 15 d. – pasikrikštijo ir gavo Vladislavo vardą, vasario 18 d. – vedė Jadvygą, o kovo 4 d. – buvo iškilmingai karūnuotas Lenkijos karaliumi. Taip Krėvos sutarties sąlygos tapo asmeninės unijos nuostatais. Tačiau pagal juos Lietuvos ir Lenkijos valstybiniai santykiai dar nebuvo aiškiai apibrėžti.

1386 m. vasario 15 d. – Krokovoje Jogaila pakrikštijamas Vladislavo vardu.

1386 m. kovo 4 d. Jogaila karūnuotas Lenkijos karaliumi.

1387 m. – Lietuvos krikštas (apkrikštijama Aukštaitija). Įkuriamas Vilniaus vyskupija. –

1387 m. vasario 20 d. – Pasirašomi trys teisiniai Jogailos dokumentai: privilegija visam kraštui, privilegija miestams (tarp jų – ir Vilniui, suteikianti savivaldą – Magdeburgo teisę), ir privilegija apsikrikštijusiems bajorams.

1389 m. – Vytautas antrą kartą pabėgo pas kryžiuočius.

1389 m. gruodžio mėn. Vytautas suorganizavo perversmą, nukreiptą prieš Jogailą ir lenkų įtaką Lietuvoje. Vilniaus Vytautui nepavyko paimti ir Jogailos jis neįveikė.

1390 m. sausio 19 d. – Vytautas atnaujino sąjungą su Vokiečių ordinu ir pasižadėjo laikytis ankstesnių įsipareigojimų.

1391 m. – Vytautas išleido savo dukterį Sofiją už didžiojo Maskvos kunigaikščio Vasilijaus I.

1392–1430 m. – Vytauto Didžiojo (Kęstučio sūnaus) valdymo laikotarpis.

1392 m. rugpjūčio 4 d. – Sudaryta Ostrovo sutartis – Vytautas gavo teisę valdyti LDK ir tituluotis Lietuvos kunigaikščiu. Šia sutartimi Vytautas atnaujino sąjungą su Vokiečių ordinu ir pasižadėjo laikytis ankstesnių įsipareigojimų. Vytautui nepavyko užimti Vilniaus ir padedant Ordinui, tačiau jis sparčiai plėtė savo įtaką ir valdžią. Galiausiai Jogaila pasiūlė Vytautui tapti jo vietininku Lietuvoje. Vytautas vėl sudegino tris Ordino pilies ir grįžo į Lietuvą.

1392–1340 m. – Lietuvos didžiojo kunigaikščio Vytauto valdymo laikotarpis.

1393 m. – Įvykdoma Lietuvos centralizacija (iš valdytojų buvo atimtos sritinės kunigaikštystės).

1395 m. – pab. Smolensko kunigaikštis Jurijus siaubė Lietuvos valdas.

1396–1396 m. – Aukso ordos chanas Tochtamyšas, sumuštas didžiojo chano Timūro, pabėgo į Lietuvą ir paprašė Lietuvos didžiojo kunigaikščio Vytauto pagalbos, už tai pažadėjęs atiduoti jo valdžion visą Rusiją. Vytautas sudarė paliaubas su kryžiuočiais ir visas jėgas sutelkė į Rytus. Padedant Tochtamyšui, jis tikėjosi greitai sukurti galingą valstybę ir tapti jos karaliumi.

1397 m. – Rašytiniuose šaltiniuose pirmą kartą paminėta mokykla, veikusi prie Vilniaus katedros.

1397–1398 m. – Vytautas surengė du žygius prie Juodosios jūros ir į Krymą, iš ten parsivedė daug totorių bei karaimų, kuriuos įkurdino Trakų kunigaikštystėje.

1397–1398 m. – Vytautas prie LDK prijungė Juodosios jūros pakrantes ir Krymą.

1398 m. spalio 12 d. – Lietuvos didysis kunigaikštis Vytautas Didysis sudarė Nemuno saloje su Kryžiuočių ordinu sutartį (Salyno taika), pagal kurią Didžioji Lietuvos Kunigaikštystė Ordinui užrašė Žemaičius iki Nevėžio upės. Jeigu iki to laiko žinomi Žemaičių padovanojimai Ordinui buvo tik pergamentiniai pažadai, tai ši sutartis ir Vytauto pažadas padėti užvaldyti Žemaičius, kryžiuočiams kėlė pagrįstas viltis. Tačiau Žemaičius Ordinas tevaldė tik iki 1401 m., kol Vytautas Vilniaus ir Radomo aktais formaliai įgijo LDK titulą. Tais pačiais metais sukilę žemaičiai sunaikino dvi pilis, kurias Ordinas buvo pasistatęs Žemaitijoje, tad po to Ordinas Žemaitijoje nebeturėjo kur beįsitvirtinti ir jam liko daryti vien įprastus karinius žygius. Po to Ordinas Vytautą apkaltino tuo, kad šis sukurstė žemaičius.

XIV a. pab. – Vytautas surengė pirmąjį Lietuvos kryžiaus žygį prieš totorius. Šį kryžiaus žygį buvo paskelbęs ir Romos popiežius, ir Konstantinopolio patriarchas. Su Lietuvos, Lenkijos ir Vokiečių ordino kariuomene Vytautas atžygiavo iki Vorsklos, kur susitiko su totorių kariuomene. Rugpjūčio 12 d. – įvykusiame mūšyje Lietuvos ir jos sąjungininkų kariuomenė buvo sumušta, Vytautui vos pasisekė išlikti gyvam ir pabėgti. Tai sužlugdė Vytauto planus tapti Lietuvos karaliumi ir visos Rusijos valdovu.

1400 m. – Lietuvos kunigaikščiai pradėjo kaldinti monetas. Lietuvoje pradėjo atsirasti nuolatinių totorių gyvenviečių.

1400 m. – Įsteigta Vladimiro vyskupystė.

1400 m. – Lietuvos didysis kunigaikštis Vytautas su kariuomene padėjo Vokiečių ordinui užvaldyti Žemaičius, atiduotus Salyno sutartimi.

Kryžiuočiams pirmą kartą pavyko pasiekti Žemaičių gilumą.

XV AMŽIUS

1401 m. – Vilniuje ir Radome susitarimais tarp Lietuvos ir Lenkijos karalius Jogaila ir Karalystės taryba pripažino Vytautą Lietuvos didžiuoju kunigaikščiu iki mirties. Jo skatinami ir remiami žemaičiai sukilo.

1401–1404 m. – Prie Prahos universiteto Lenkijos karalienės Jadvygos rūpesčiu buvo kuriama Lietuvių kolegija (*Collegium Lituanorum*), skirta lietuvių kunigams rengti. Patys lietuviai čia niekada nesimokė (kolegija nustojo veikti 1704 m.). Tuo laikotarpiu daugiausia lietuviai studijuodavo Krokuvos universitete, kur nuo 1409 m. veikė jiems įkurta bursa (bendrabutis).

1403 m. birželio 19 d. – Vytautas pasižadėjo be Jogailos žinios nepasirašinėti sutarčių su Ordinui.

1404 m. gegužės 22 d. – Sudaryta Racionžo taika tarp Vytauto ir

Lietuvos didžiojo kunigaikščio Vytauto Didžiojo paminklas Veliuonoje. Danutės Mukienės nuotrauka

Ordino. Žemaičiai buvo gražinti Ordinui, jiems buvo uždrausta prekiauti su Lietuva.

1404 m. birželio 27 d. – Vytauto vadovaujami kariai užėmė Smolenską (nuo to laiko Lietuvos valdžioje jis išbuvo iki 1514 m.). Tuo laiku Smolenskas buvo svarbus Rytų Europos prekybos centras bei strategiškai reikšminga tvirtovė.

1405 m. – Dominikonų iniciatyva įsteigta Kijevo vyskupystė.

1406–1408 m. – Vytautas surengė 3 žygius į Maskvą.

1407–1408 m. – Kryžiuočiai pastatė mūrinę Tilžės pilį.

1408 m. – Vytautas suteikė Magdeburgo teisę vokiečių pirkliais.

1408 m. – Vytautas Kaunui suteikė Magdeburgo miesto savivaldos teises. Rugsėjo mėn., vos nepradėjęs karo su Maskvos Didžiąja Kunigaikštyste, sudarė su ja taikos sutartį. Maskvą tuo metu valdė Vytauto žentas Vasilijus.

1409–1411 m. – Vyko LDK ir Lenkijos karas su Ordinui

(Nukelta į 12 p.)

Lietuvos užkariavimai XIII–XV a. Žemėlapis iš RKIC archyvo

(Atkelta iš 14 p.)

1409 m. – pavasaris Vytautui Didžiajam nurodžius, Žemaičiai sukilo prieš kryžiuočius ir galutinai išsivadavo iš kryžiuočių.

1409 m. – Naujuosiuose Trakuose kartu su bažnyčia buvo įsteigta parapinė mokykla, miestui suteiktos Magdeburgo teisės.

1410 m. liepos 15 d. – Įvyko Žalgirio mūšis. Jo metu jungtinė Lietuvos, Lenkijos ir Rusijos kariuomenė galutinai sutriuškino Kryžiuočių ir Livonijos ordino pajėgas.

1411 m. vasario 1 d. – Vyslos saloje, priešais Torunę, Lietuvos ir Lenkijos valstybės pasirašė sutartį su Vokiečių ordinu, pagal kurią Vytautui ir Jogailai iki gyvos galvos atiteko Žemaičių žemė.

1411 m. – Žemaičių seniūnu Vytautas paskyrė Kęsgailą Valimantaitį.

1411–1795 m. – Žemaitija buvo seniūnija. Tai teritorinis administracinis vienetas, kuris iki pat Nevėžio apėmė vakarinę Lietuvą. Ją sudarė žemės, o vėliau valsčiai. XVI a. pirmoje pusėje čia veikė 29 valsčiai, kurie vėliau beveik nekito. Be jų, į Žemaitijos seniūniją dar įėjo Jurbarko apylinkė ir didžiojo kunigaikščio Skirsnemunės dvaras (Užnemunės apylinkės, priklausiusios Vilkijos ir Veliuonos valsčiams bei Skirsnemunės ir Jurbarko dvaras).

Nuo XV a. 5 deš. pradžios – Žemaičių seniūnija dar buvo vadinama ir Žemaičių kunigaikštyste. Jos kunigaikščių titulavosi Lietuvos Didysis kunigaikštis.

1413 m. gegužės 3 d. – Imperatoriaus Zigmanto Liuksemburgiečio atsiųstas arbitras Benediktas Makra žemes iki Nemuno žiočių ir Klaipėdą pripažino Lietuvai.

1413 m. – Priimta LDK teritorijos admi-

nistracinių reformų programa. – LDK teritorija pradėta skirstyti į vaivadijas.

1413 m. spalio 2 d. – Sudaryta Horodlės unija – pasirašyti trys aktai: Jogailos ir Vytauto; Lietuvos didikų; Lenkijos ponų. Horodlės aktais tarp Lietuvos ir Lenkijos buvo patvirtintas savarankiškos Lietuvos valstybės egzistavimas: abi šalys tvirtai sujungė viena Gediminaičių dinastija. – Lietuvos bajorų giminės susibroliavo su lenkų bajorų giminėmis, gaudamos jų herbų. Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje, remiantis Lenkijos pavyzdžiu, įvestas teritorinis administracinis padalijimas.

1413 m. lapkričio 12–19 d. – Pradėta krikštyti Žemaitija. Vytautas ir Jogaila, savaitei nuvykę į Žemaitiją, simboliškai ją krikštijo, tuo tikėdamiesi susilpninti Ordino pretenzijas į Žemaičių žemę. Po Žemaitijos krikšto žemaičiams susidarė geresnės sąlygos susipažinti su Vakarų Europos kultūra, naudotis šių šalių švietimo pasiekimais. Krokuvos universitete pirmieji studentai iš Žemaitijos pasirodė 1458 m. – Daugiausia iš pradžių į Vakarų Europos aukštąsias mokyklas studijuoti važiuodavo jaunuoliai iš Kražių, Viduklės, Kaltinėnų, Raseinių, Kelmės, Varnių, Platelių, Alsėdžių, Telšių.

1413 m. – Vytautas pirmasis iš Lietuvos valdovų Žemaičiams suteikė privilegiją (šio dokumento tekstas nėra išlikęs).

XV a. – Žemaitijoje pradeda formuotis mokyklų tinklas. Spėjama, kad pirmoji parapinė mokykla pradėjo veikti Kražiuose. Pradinių-parapinių mokyklų skaičius Žemaitijoje ėmė didėti XVI a. pradžioje. Tuo laiku bažnyčių fundacijų aktuose užsimenama apie Tauragės, Joniškio, Telšių, Jurbarko, Krekenavos, Veliuonos, Šiaulėnų, Žagarės, Betygalos, Saločių, Sedos mokyklų įsteigimą.

1414–1418 m. – Vyko visuotinis Konstancos Bažnyčios susirinkimas. Jo metu kartu su kitais buvo sprendžiami ir krikščionybės platinimo Lietuvoje ir santykių su Ordinu bei žemaičių priklausomybės klausimai. 1415–1416 m. – į Konstancos bažnytinį susirinkimą atvyko Lietuvos didžiojo kunigaikščio Vytauto parinkti žemaičių pasiuntiniai. Jie išplatino skundą dėl Vokiečių ordino jiems padarytų skriaudų. Susirinkimas įpareigojo Vilniaus vyskupą ir Lvovo arkivyskupą apkrikštyti Žemaitijos kraštą. Taip lietuviai laimėjo bylą prieš Ordiną Konstancoje (Šveicarija).

Konstancos bažnytiniame susirinkime buvo sprendžiamas ir Žemaičių likimas. (Žemaitijos reikalai buvo viena iš svarbiausių

priežasčių, kuri subrandino didįjį konfliktą, žinomą Žalgirio kautynių vardu. Bet ir po Lietuvos-Lenkijos pergalės aiškumo nebuvo. Pirmieji ginčai tarp Vytauto ir Ordino prasidėjo dėl Žemaičių sienų. Tada, 1414 m., Vytautas ir Jogaila paskelbė Ordinui karą. Karui užsitęsęs, popiežius Jonas XXIII atsiuntė savo legatą, Lozanos vyskupą Vilhelmą, kuris popiežiaus vardu pakvietė ginčą spręsti bažnytiniame susirinkime. Į Konstancos bažnytinį susirinkimą Vytauto iniciatyva atvyko 60 pakrikštytų žemaičių bajorų. Jie susirinkimui pateikė garsųjį Žemaičių skundą, kuriame daugiausiai buvo kalbama apie blogybes, kurias iš Ordino patyrė žemaičiai. Tačiau Konstancoje Ordinas turėjo daug šalininkų ir atsakymai į Žemaičių skundą buvo gana kieti ir agresyvūs. Pripažino kryžiuočiai Konstancoje tik tai, kad jie Žemaitiją laiko kaip „slidų unguorį už uodegos“. Ir vis dėlto, nors Konstancos bažnytinis susirinkimas neišsprendė Žemaitijos problemos, bet paklausė svarbiausio Žemaičių skundo prašymo – „Igaluoti Jogailą ir Vytautą, kad jie, pasiėmę Vilniaus vyskupą Petrą ir Lvovo arkivyskupą Joną, atvyktų į Žemaitiją ir mus pakrikštytų, pastatytų mūsų krašte katedrą ir bažnyčių“.

1415 m. sausio 17 d. – Popiežius Jonas XXIII panaikino Ordino teises į Lietuvą.

1415 m. balandžio 8 d. – Sudaryta Vytauto prekybos sutartis tarp Lietuvos ir Prūsijos.

1416 m. – Vytautas sudarė atskirą metropoliją LDK stačiatikiams su centru Kijevu.

1417 m. vasara. – Į Žemaitiją atvykus Vytautui ir Vilniaus bei Lvovo vyskupams, buvo pakrikštyta tūkstančiai žemaičių, o 1417 m. spalio 24 d., baigiant krikštyti Žemaitiją, Vytautas vėl atvyko į šį kraštą ir pats parinko vyskupijos sostinę – Medininkus. Ten buvo pašventinta Katedros bažnyčia. Taip oficialiai 1417 m. buvo įkurta Žemaičių (Medininkų) vyskupija (centras – Medininkai, dabartiniai Varniai, Telšių r.).

1418 m. – Įvyko žemaičių valstiečių sukilimas. Lietuvos didysis kunigaikštis Vytautas, kurdamas ir stiprindamas bajorų luomą Žemaitijoje, ėmė jiems dalyti valstiečius kaip veldamus. Šie privaldavo dirbti bajorų ūkyje, kad padėtų jiems pasiruošti karui. Kelių Žemaitijos sričių gyventojai pasipriešino naujovėms, įvestoms, po krikšto, sukilo, išvarė kunigus, nuniokojo kuriamas bažnyčias, užpuolė Vokiečių ordino žemes ir vėl perėjo prie pagoniško tikėjimo.

1419 m. – Vytautui buvo pasiūlytas Čekijos sostas. Pasiūlymą jis priėmė.

1420 m. – Jogaila ir Vytautas užmezgė ryšius su husitais.

1421 m. liepos 14 d. – Vyko paskutinis Lietuvos karas su Kryžiuočių ordinu.

1421–1422 m. – Vilniaus vyskupu paskirtas Motiejus Trakiškis pareikalavo, kad vyskupijos klebonai mokėtų lietuvių kalbą ir tik taip kreiptųsi į lietuvius.

1422 m. rugsėjo 27 d. – Lietuva (Vytautas) ir Lenkija (Jogaila) sudarė sutartį su vokiečių ordinu (Melno taika). Ji simbolizuoja karų su Ordinui pabaigą. Šia sutartimi buvo išspręsta Žemaitijos problema. (1422 m. – Jogaila su Vytautu paskelbė Ordinui karą ir, sujungę savo kariuomenes, iš Lenkijos įsiveržė į jo žemes. Ordinas buvo nepasiruošęs kariauti ir gynėsi tik pilyse. Lietuvių ir lenkų kariuomenės nusiaubė visą kraštą. Ordino magistras buvo priverstas paprašyti taikos. Lietuvai atiteko beveik visa Žemaitija. Vokiečių ordinui, nežiūrint Vytauto pastangų, buvo užleistos Nemuno žiotys ir patogus priėjimas prie jūros su Klaipėda.) 1422 m. buvo nustatytos sienos išsilaikė beveik penkis amžius (iki 1919 metų).

Medalis, skirtas Vilniaus katedrai. Dailininkas Petras Gintalas. Nuotrauka iš dailininko archyvo

Žemaitija pagal šį aktą buvo atiduota Lietuvai, tačiau Nemuno žiotys ir Klaipėda liko Prūsijos iki 1923 metų. Buvo nustatyta tiksliai vakarinė Lietuvos siena – kai kurios jos atkarpos išliko iki šiol.

1424 m. – Niežavoje tarp Jogailos, Vytauto ir Ordino didžiojo magistro buvo sudaryta laisvosios prekybos sutartis.

1426 m. – Vytauto žygis į Pskovą.

1426 m. – Pirmą kartą derybomis nustatytos Lietuvos sienos su Livonija.

1426 m. rugpjūčio 25 d. – Sudaryta LDK taika su Pskovu.

1429 m. sausio 9 d. – 1429 m. sausio 29 d. – Įvyko Rytų Vidurio Europos valdovų Lucko (dab. Ukrainoje) suvažiavimas, kuriame buvo svarstomi Rytų Europos politikos klausimai. Šiame suvažiavime imperatorius Zigmantas Liuksemburgietis pasiūlė didįjį kunigaikštį Vytautą vainikuoti Lietuvos karalium.

1430 m. rugsėjo 8 d. – Numatyta Vytauto karūnavimo Vilniuje data. – Vytautas nebuvo karūnuotas, nes 1430 m. – Lenkijos Karalystės taryba visokeriškai priešinosi Lietuvos didžiojo kunigaikščio Vytauto pastangoms karūnuotis. Brendo karas tarp Lenkijos ir Lietuvos. Karalius Jogaila elgėsi dviprasmiškai ir pritarė Vytauto ketinimui, ir nepritarė. Rugsėjo 8 d. – sužlugo Vytauto karūnavimo iškilnės Vilniuje, nes lenkų pasieniečiai nepraleido į Lietuvą vežamo karališkojo vainiko ir karūnavimui skirtų teisinių aktų, kuriuos gabeno specialūs imperatoriaus Zigmanto Liuksemburgiečio pasiuntiniai. Na o 1430 m. spalio 27 d. Vytautas mirė.

1430 m. spalio 27 d. – Mirė Vytautas Didysis (jam buvo 80 metų). Jis palaidotas Vilniaus katedroje (Šv. Stanislovo bažnyčia).

1430 m. – Parašytas literatūrinis istoriografinis kūrinys „Lietuvos didžiųjų kunigaikščių metraštis“.

1430–1432 m. – Didysis kunigaikštis Švitrigaila pratęsė Vytauto siekius vainikuotis Lietuvos karaliumi bet Lenkijos politikų pastangomis buvo nušalintas nuo valdžios.

1430–1432 m. – Lietuvos didžiojo kunigaikščio Švitrigailos (Algirdo sūnaus) valdymo laikotarpis.

(Nukelta į 14 p.)

(Atkelta iš 13 p.)

1431 m. birželio 19 d. – Pasirašyta Skirsnemunės sutartis. Tai Lietuvos ir Ordino gynybos ir puolimo sąjunga, sukūrusi naują politinę situaciją Europoje.

1431 m. liepos 31 d. – 1432 spalio 15 d. – Vyko Lucko karas tarp Lietuvos ir Lenkijos.

1432 m. – Lietuvos didžiojo kunigaikščio Žygimanto Kęstutaičio (Vytauto brolio), lenkų pasodinto į sostą, valdymo pradžia.

1432 m. spalio 15 d. – Gardino susitarimais Žygimantas Kęstutaitis atsisakė Lietuvos suverenumo juridinių garantijų Lenkijos Karalystės naudai.

1432 m. gruodžio 9 d. – Prie Ašmenos buvo sumušta nuverstojo kunigaikščio Švitrigailos kariuomenė.

1432–1440 m. – Lietuvos didžiojo kunigaikščio Žygimanto Kęstutaičio (Kęstučio sūnaus) valdymo laikotarpis.

1434 m. gegužės 6 d. – Paskelbta Žygimanto Kęstutaičio privilegija bajorams, sulygintos stačiatikių ir katalikų bajorų teisės Lietuvos Didžiojoje kunigaikštystėje.

1434 m. gegužės 6 d. – Sulygintos stačiatikių ir katalikų bajorų teisės.

1434 m. brželio 1 d. – Mirė Lenkijos karalius, Lietuvos aukščiausiasis kunigaikštis Jogaila. –

Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė. žemėlapis reprodukcija iš RKIC archyvo

1435 m. rugsėjo 1 d. – Įvyko Pabaisko (Ukmergės) mūšis tarp Žygimanto ir Švitrigailos. Lietuviai ir lenkai sumušė jungtinę Livonijos ordino ir kunigaikščio Švitrigailos kariuomenę. Šiuo mūšiu baigėsi LDK vidaus kovos.

1435 m. gruodžio 31 d. – Sudaryta Bresto taika (pasirašyta Amžinosios taikos sutartis) tarp Lenkijos, Lietuvos ir Vokiečių ordino. Šia sutartimi Ordino žemės buvo paverstos teisiškai nuo sąjungininkių priklausoma teritorija ir galutinai neteko Vokietijos imperatoriaus globos.

1438–1440 m. – Nesėkmingai buvo bandoma sudaryti koaliciją prieš Lenkiją.

1440–1492 m. – Žemaitijoje pastatytos 5 bažnyčios: Alsėdžiuose, Krakėse, Pašvintinyje, Šiauliuose, Šiluvoje.

1440 m. kovo 20 d. – Žygimantą nužudė sąmokslininkai, vadovaujami kunigaikščio Čartoryskio.

1440 m. kovo 20 d. – Trakuose buvo nužudytas Lietuvos didysis kunigaikštis Žygimantas Kęstutaitis.

Po 1440 m. – Kai Trakų pilyje buvo nužudytas LDK Žygimantas Kęstutaitis, Lietuvos ponų delegacija, nuvykusi į Varšuvą, prašė Lietuvos sostą užimti Jogailos sūnų Kazimierą. Tačiau Žemaičiai vieningai rėmė Žygimanto sūnų Mykolą. Laukdami palankių Mykolo žygių, Žemaičiai sukilo ir išvarė seniūną Kęsgailą. Žemaičių priekyje stėjo pagonis Daumantas, kuris nuėjo Vytauto bandytu politiniu keliu – ieškojo pagalbos pas kryžiuočius. Kazimierą rėmė Vil-

Dubingių apylinkės. Danutės Mukienės nuotrauka

niaus ir Trakų aukštieji pareigūnai jau buvo į Kauną sutraukę kariuomenę ir norėjo jėga palaužti Žemaičių užsispyrimą. Pajutę, kad Mykolas pabėgo į Mozūrus, o pagalbos iš Ordino nebuvo, Žemaičiai sutiko derėtis. Jie reikalavo patvirtinti savivaldą. Kazimieras tada priėmė jų sąlygas ir patvirtino Žemaičiams privilegiją.

1440 m. birželio 29 d. – Lietuvos didikai

be Lenkijos Karalystės tarybos pritarimo Lietuvos didžiuoju kunigaikščiu paskelbė trylikametį Kazimierą Jogailaitį, nors į Lietuvą jis buvo atsiųstas kaip Lenkijos vietininkas.

1440–1492 m. – Lietuvos didžiojo kunigaikščio Kazimiero (Jogailos sūnaus) Jogailaičio valdymo laikotarpis.

1441 m. – Lietuvos Didysis Kunigaikštis

(Nukelta į 16 p.)

Giedraičių piliavietė (tarp Giedraičių ir Videniškių). Danutės Mukienės nuotrauka

Varniai. Danutės Mukienės nuotrauka

(Atkelta iš 15 p.)

Kazimieras suteikė Medininkų valsčiaus (Žemaičiai) privilegiją. Šia privilegija Žemaitijai buvo suteiktas suverenitetas Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės sudėtyje. Tai kartu buvo ir Vytauto suteiktos privilegijos Žemaitijai pratęsimas. Kazimiero privilegija buvo surasta 1661 m. – V Žemaičių žemės pilies teismo knygoje. Žemaičiai pagal šią privilegiją turėjo išlaikyti tik tuos LDK dvarus, kurie buvo prie Vytauto. Kas prie Vytauto neturėjo pareigos pjauti šieno ar eiti į pilių statybos darbus – tie buvo paliekami laisvi. Kazimieras patvirtino visus dovanojimus bajorams ir kitiems kilmingiesiems, kuriuos buvo suteikęs Vytautas, Švitrigaila ir Žygimantas. Kazimieras pasižadėjo už Nevėžio upės nesuintinėti savo pareigūnų ir teismų vykdytojų. Patiems Žemaičiams buvo suteikta teisė rinktis sau valdininkus ir seniūnus, kuriuos Kazimieras turėjo patvirtinti. Žemaičiai pagal privilegiją turėjo išlaikyti tik tuos LDK dvarus, kurie buvo prie Vytauto. Kas prie Vytauto neturėjo pareigos pjauti šieno ar eiti į pilių statybos darbus – tie buvo paliekami laisvi. Kazimieras patvirtino visus dovanojimus bajorams ir kitiems kilmingiesiems, kuriuos buvo suteikęs Vytautas, Švitrigaila ir Žygimantas. Kazimieras pasižadėjo už Nevėžio upės nesuintinėti savo pareigūnų ir teismų vykdytojų. Patiems Žemaičiams buvo suteikta teisė rinktis sau valdininkus ir seniūnus, kuriuos Kazimieras turėjo patvirtinti. Tvirtindamas Žemaičių laisves, Kazimieras savo žinioje pasiliko tik Vytauto medžioklių vietas. Kazimiero privilegiją, vis pridėdami naujų laisvių, tvirtino Aleksandras (1492 m.), Žygimantas Senasis (1507 m.) ir vėliau Žygimantas Augustas ir Zigmantas Vaza. Kazimiero privilegiją, vis pridėdami naujų laisvių, tvirtino Aleksandras (1492 m.). Šioje privilegijoje buvo daug ankstesnių privilegijų punktų. Tvirtino ir Žygimantas Senasis (1507 m.), vėliau Žygimantas Augustas ir Zigmantas Vaza. 1492 m. – Žemaitijos privilegiją patvirtino LD kunigaikštis Aleksandras (1569 m.).

Nuo seno, gyvendama iš dalies atskirą politinį gyvenimą, Žemaitija su Didžiąja Lietuvos Kunigaikštyste bendradarbiavo pagal reikalą ir rodydavo savarankišką nusistatymą. Ordino kovose Žemaičiams buvo tekęs ypatingas vaidmuo. Jogaila, Vytautas ir Švitrigaila juos buvo kryžiuočiams iš viso padovanojęs šešis kartus.

1442 m. – Naujųjų Trakų karimų bendruomenė gavo Magdeburgo miesto teises.

1442 m. – Sudaryta didžiojo kunigaikščio Kazimiero sutartis su žemaičiais, jiems suteikta privilegija. – Ja kraštas galutinai prisijungė prie Lietuvos, išsaugodamas autonominę padėtį (Nevėžis tapo krašto rytine administracine riba), administraciniu požiūriu Žemaitija paversta seniūnija, o tituluojant valdovą vadinta ir kunigaikštyste.

1442 m. – Buvo numalšintas Smolensko miestiečių sukilimas.

1444 m. – Kare su turkais prie Varnos žuvo Lenkijos karalius Vladislovas.

1445 m. – Iš šio laikotarpio yra išlikę ankstyviausi duomenys apie Hanzos (*Deutsche Hansa*) pirklų sąjungos kontoros veiklą Kaune.

1445 m. – Jonas Goštautas buvo paskirtas Vilniaus vaivada. –

1446 m. – Sudarytas pirmasis vadinamasis Trumpasis Lietuvos metraščių sąvadas.

1456 m. – Lietuvos didikai, vadovaujami Vilniaus vaivados Jono Goštauto, ketino pašalinti iš Lietuvos sosto Lietuvos didįjį kunigaikštį Kazimierą.

1447 m. – Lietuvos valstiečių įbaidžiavinimo pradžia. –

1447 m. gegužės 5 d. – Lietuvos didysis kunigaikštis Kazimieras išrinktas Lenkijos karaliumi. Jis suteikė Lietuvos bajorams privilegiją, kuria išplėtė jų teises, bet suvaržė didžiojo kunigaikščio valdžią Lietuvoje.

1447 m. birželio 25 d. – Lietuvos didysis kunigaikštis buvo vainikuotas Lenkijos karaliumi ir nuo to laiko vis mažiau rūpinosi Lietuvos reikalais.

1447 m. – Paskelbta Kazimiero privilegija bajorams, juridiškai įteisinusi baudžiavą.

1448 m. – Kazimieras patvirtino šlėktines teises tarnybiniams bajorams.

1448 m. gegužės 25 d. – Pirmasis bendras lenkų ir lietuvių feodalų suvažiavimas Liubline.

1449 m. rugpjūčio 31 d. – Kazimieras pasirašė Amžinosios taikos sutartį su Maskvos Didžiąja Kunigaikštyste. Ja pasidalyta įtakos zonomis buvusios Rusijos žemėse. Kunigaikštis Kazimieras suteikė dideles nuolaidas stiprėjančiai Maskvos valstybei.

1453 m. gegužės mėn. Vilniuje sušauktas suvažiavimas santykiams su Lenkija aptarti.

1454 m. kovo 6 d. – Lenkija paskelbė Prūsijos inkorporaciją į Lenkijos Karalystę ir karą Kryžiuočių ordinui.

1454–1466 m. – Vyko Lenkijos Trylikametis karas su Kryžiuočių ordinu.

1457 m. – Vaivados Jono Goštauto vadovaujama Ponų taryba, nors ir gavusi pažadą ateityje prisijungti kryžiuočių kadaise užimtas lietuviškas žemes, atsisakė suteikti su Prūsija kariaujančiai Lenkijai (Trylikos metų karas, 1454–1466 m.) ir finansinę, ir karinę paramą. Žemaitijos seniūno Jono Kęsgailos vadovaujami žemaičiai apgulė ir užėmė Klaipėdą. Jie, blokuodami kelius, trukdė Livonijos ordinui teikti pagalbą Prūsijai.

1458–1434 m. – Gyveno šv. Kazimieras, Lietuvos didžiojo kunigaikščio Kazimiero sūnus. Šventuoju jis paskelbtas 1602 m. – Šv. Kazimiero kapas yra Vilniaus arkikatedros bazilikos šv. Kazimiero koplyčioje.

1466 m. spalio 19 d. – Sudaryta Torūnės (Torno) taika. – Pagal ją Kryžiuočių ordinas tapo Lenkijos vasalu.

1468 m. – Vilniuje bernardinai pastatė vyrų vienuolyną.

1468 m. – Patvirtintas Kazimiero teisynas – pirmasis rašytinis lietuviškosios teisės kodeksas.

1469 m. – Žemaitijos vyskupystėje, prie Varnių katedros, įsteigta mokykla.

1471 m. – Lietuvos didysis kunigaikštis Kazimieras neleido kunigaikščiams Olekaičiams (Lietuvos didžiojo kunigaikščio Algirdo palikuonims) valdyti Kijevo sosto. Vietoje panaikintos Kijevo kunigaikštystės buvo įkurta vaivadija (pirmuoju vaivada paskirtas Martynas Goštautas).

1472 m. – Lietuvos didysis kunigaikštis Kazimieras sudarė sąjungą su Ordos chanu Achmatu prieš Maskvos Didžiąją Kunigaikštystę.

1473 m. – Kaune pradėjo veikti paprinė mokykla (rašytiniuose šaltiniuose pasirodo pirmosios žinios apie šią mokyklą).

1473 m. – Buvo tikslinama Lietuvos valstybės siena su Livonija – nuo Baltijos jūros iki Polocko.

1473 m. – Prasidėjo javų, daugiausiai rugių, eksportas iš Lietuvos per Gdanską ir vieną kitą Prūsijos uostą. Tai liudijo sparčią Lietuvos ūkio plėtrą.

1478 m. – Maskvos didysis kunigaikštis pradėjo reikalauti, kad Lietuva atiduotų šiai kunigaikštystei Polocką, Vitebską, Smolenską ir kitas rusų žemes.

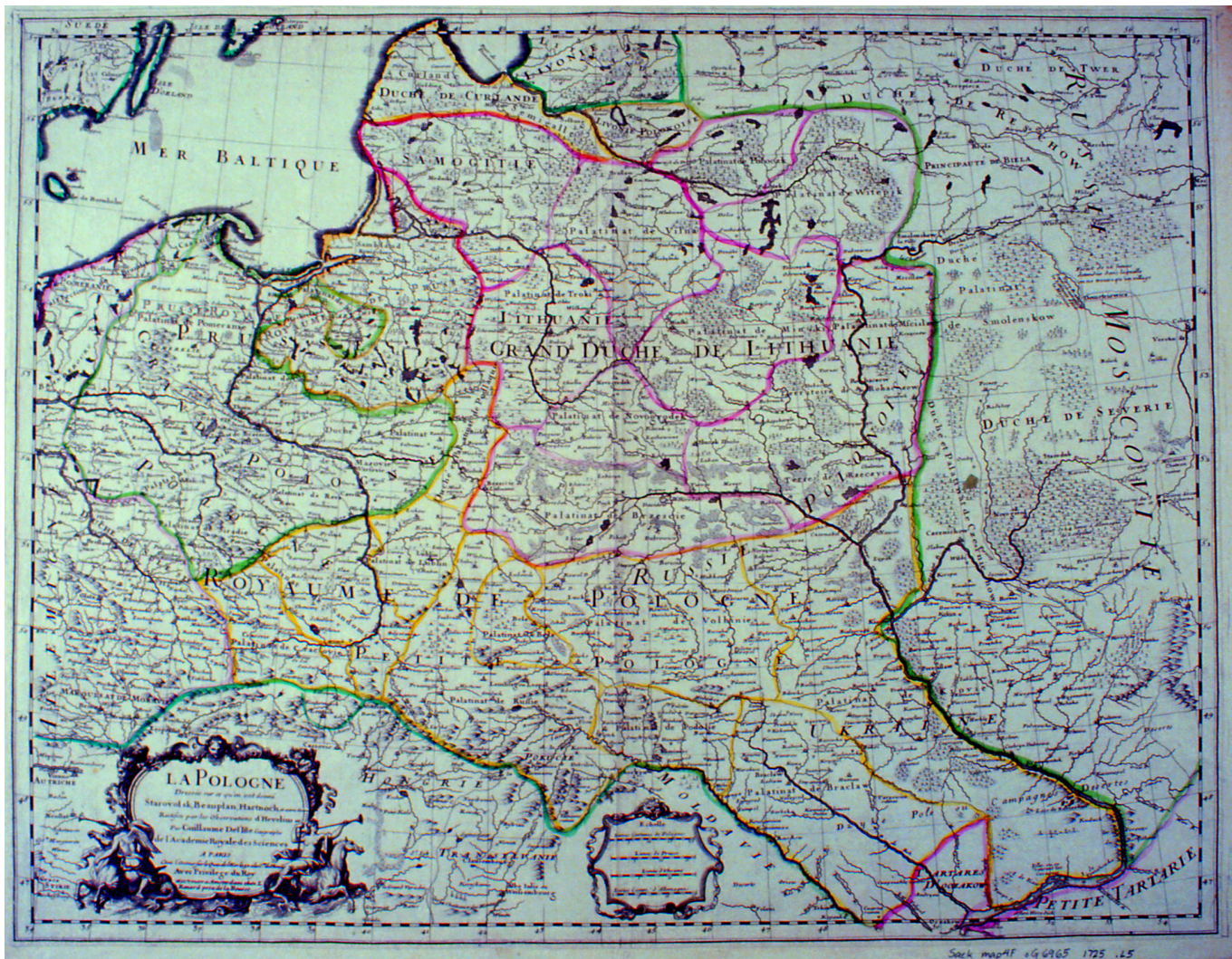
1478 m. – Maskvos didysis kunigaikštis pradėjo skelbtis „visos Rusios viešpačiu“. Lietuvos valdovai šio titulo nepripažino.

1480 m. – Mirė istorikas Jonas Dluogošas, savo veikale „Lenkijos istorija“ pirmą kartą išsamiai išdėstęs romėniškąją lietuvių kilmės teoriją. Anot jos, nuo vidaus vaidų bėgantys romėnai atklydo į Lietuvos teritoriją Cezario ir Pompėjaus laikais (I a. – pr. Kr. –). Iš jų kilo lietuvių valdovai ir didikai. Teorijoje remiamasi lietuvių ir lotynų kalbų bei pagoniškųjų papročių panašumu.

1481 m. – Buvo suorganizuotas nepasisekęs Algirdo provaičiaių sąmokslas prieš Lietuvos didįjį kunigaikštį Kazimierą. Kijevo kunigaikščiai Olekaičiai surengė nepavykusį perversmą. Jie ketino nužudyti valdovą bei nelietuviškas, stačiatikių gyvenamas Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės sritis prijungti prie Maskvos valstybės. Lietuvos valdovas uždraudė stačiatikiams statyti naujas cerkves ir vienuolynus, jiems dovanoti žemes ar kitokį turtą.

1482 m. – Maskvos didžiojo kunigaikščio remiami ir turkų sultono vasalais tapę Krymo totoriai pradėjo pietinių Lietuvos Didžio-

(Nukelta į 18 p.)

Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės žemėlapis. Žemėlapiu reprodukcija iš RKIC archyvo

(Atkelta iš 17 p.)

sios Kunigaikštystės ir rytinių Lenkijos teritorijų puldinėjimą. Tais metais buvo žiauriai nuniokotas Kijevas ir jo žemė.

1487–1494 m. – Prasidėjo pasienio karai tarp Lietuvos ir Maskvos Didžiosios Kunigaikštystės. Lietuva prarado Okos aukštupio žemes.

1490–1492 m. – Lietuvos didžiojo kunigaikščio Kazimiero vietininku Lietuvoje paskirtas Kazimiero sūnus Aleksandras.

~ 1490 m. – Pradėjo veikti Lietuvos didžiojo kunigaikščio Kazimiero įsteigta monetų kalykla Vilniuje. Joje buvo kalami ir lietuviški sidabriniai pusgrašiai. Taip pradėta didelė pinigų reforma, kurios tikslas buvo sukurti dešimtainę lietuvišką pinigų sistemą, išstumti iš apyvartos Prahos grašius. Reforma už baigta 1535–1536 m., ėmus kalti lietuviškus grašius (1 grašis prilygo 10 pinigėlių).

1492 m. – Krymo totoriai pradėjo puldinėti LDK ir Lenkijai priklausančią Podolę bei Voluinę.

1492 m. birželio 7 d. – Gardine mirė Lietuvos didysis kunigaikštis ir Lenkijos karalius Kazimieras. Lietuvos didžiuoju kunigaikščiu išrinktas jo sūnus Aleksandras. Jis paskelbė privilegiją, kuria išplėtė Lietuvos bajorų ir Ponų tarybos teises ir apribojo didžiojo kunigaikščio valdžią.

1492 m. liepos 18 d. – Lietuvos ponai Lietuvos didžiuoju kunigaikščiu išrinko Aleksandrą.

1492 m. liepos 18 d. – 1506 m. – Lietuvos didžiojo kunigaikščio Aleksandro (Kazimiero sūnaus) valdymo laikotarpis, jo nesėkmingas karas su Maskvos Didžiąja Kunigaikštyste dėl pasienio sričių.

1492 m. rugpjūčio 6 d. – Lietuvos didysis kunigaikštis Aleksandras suteikė privilegijas bajorams, nustatė Lietuvos didžiojo kunigaikščio tarybos kompetencijos ribas.

1492–1494 m. – Aleksandras nesėkmingai kariavo su Maskvos Didžiąja Kunigaikštyste dėl pasienio sričių.

1494 m. vasario 7 d. – Sudaryta taikos sutartis su Maskva. –

1495 m. vasario 15 d. – Siekdamas draugystės su Maskvos valdovu Ivanu III ir įtvirtindamas prieš metus sudarytą taiką, Lietuvos didysis kunigaikštis Aleksandras vedė jo dukterį Eleną. Vėliau Lietuvos didysis kunigaikštis išvarė žydus iš Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės, konfiskavo jų turtą. Karo su Maskva metu žydams įsiskolino ir didysis kunigaikštis, ir nemažai įtakingų didikų.

1495 m. rugpjūčio 23 d. – Buvo patvirtintas pirmojo Vilniaus miesto cecho – auksakalių – statusas.

1499 m. – Vyko Maskvos karas su Lietuva.

1499 m. – Patvirtinta Lietuvos-Lenkijos sąjunga (Vilniaus „uni-

Žemaitija. Žemėlapis reprodukcija iš RKIC archyvo

nusprendė ir ateityje derinti veiksmus renkant atskirus abiejų valstybių valdovus, teikti abipusę karinę pagalbą. Sudarius šią sąjungą, viena valstybė be kitos žinios negalėjo rinkti savo valdovo.

1499 m. – Gdanske išspausdinta Vilniaus kapitulos kanau-ninko Martyno spaudai Lietuvoje parengta pirmoji knyga – „Agen-da“. Joje pateikti bažnytinių apeigų aprašymai su maldų tek-stais vietiniams liturginiams poreikiams tenkinti.

XV a. – pabaiga Lietuvos gyvenama teritorija buvo gerokai išsiplėsta, apgyvendinta daug tuščių žemių – Užnemunė, Šiaurės Lietuva, Baltijos pajūris ties Palanga, žemės palei Prūsų sieną – iš viso apie 25 tūkst. km²; lietuvių etninė teritorija pasiekė 80–100 tūkst. kilometrų. Etninėje Lietuvoje gyveno daugiau kaip 0,5 mln. gyventojų. Tuo metu kilo bent aštuonios užkrečiamųjų ligų epidemijos. Funduota apie 130 parapinių bažnyčių. Krokuvos universitete įsirašė beveik 400 studentų iš Lietuvos.

XV a. – XVI a. – Lietuvos valstybė, susikūrusi XIII a., XV–XVI a. pasiekė didžiausią politinę galią ir suklestėjimą, sukūrė originalų teisyną – Lietuvos Statutą, valstybės valdžios organą – Ponų tary-bą ir kt. valstybines institucijas.

Apie XVI a. – Iki pat Baltijos jūros gyvenę kuršiai perėjo prie lietuvių kalbos, nors dalis jų, ypač Mažojoje Lietuvoje gyvenusių kuršių, ir toliau kalbėjo kuršių kalba.

XVI a. – Žemaitija buvo suskirstyta į 29 (kartais nurodomas skaičius 28) pavietus.

XVI a. – Žemaitijos kultūriniam gyvenimui, švietimui didelę įtaką darė Reformacija.

XVI a. vidurys. – Žemaičių vyskupystėje buvo 38 bažnyčios.

XVI AMŽIUS

1506 m. sausio 24 d. – Žygimantas buvo vainikuotas Lenkijos karaliumi.

1500 m. gegužės 3 d. – Vyko Lietuvos karas su Maskva.

1500–1503 m. – Kilo naujas pasienio karas su Maskvos valsty-be. Tai antrasis karas tarp Lietuvos ir Rusijos.

1500 m. liepos 14 d. – Lietuvos kariuomenė buvo sutriuškinta ties Dniepro intaku Vedroša (Smolensko žemė). Kariuomenės vadas kunigaikštis Konstantinas Ostrogiškis pateko į maskvėnų nelaisvę.

1501 m. kovo 1 d. – Dešimčiai metų sudaryta sąjunga tarp Lietuvos valdžios, Livonijos ordino magistro, Rygos arkivyskupo, Tartu, Saremos, Kuršo ir Talino vyskupų, nukreipta prieš Rusiją.

1501 m. spalio 3 d. – Pasirašytas Melniko aktas – Lietuvos ir Lenkijos santykius apibrėžiantis dokumentas.

1501 m. – Lietuvos didysis kunigaikštis Aleksandras išrinktas Lenkijos karaliumi.

1501 m. spalio 23 d. – Melnike Lietuvos didysis kunigaikštis ir Lenkijos karalius Aleksandras, dalyvaujant Lietuvos atstovams, patvirtino Lenkų rinkiminio Seimo nutarimą Lietuvą ir Lenkiją su-jungti į vieną valstybę.

1501 m. lapkričio mėn. Rusija pasiekė reikšmingą pergalę ties Mstislavliu prieš Lietuvos kariuomenę,

1501 m. Vilniaus vyskupas Albertas Taboras skundėsi, kad Lie-tuvos bažnyčių klebonai nemoka lietuviškai

1503 m. kovo 28 d. – Sudarytos paliaubos su Maskva šešeriems metams.

1503 m. – Už paramą kariaujant su Maskva išvarytiems žy-dams leista sugrįžti į Lietuvos Didžiąją Kunigaikštystę. Valdovas

Vasara Užutrakėje. Danutės Mukienės nuotrauka

Aleksandras savo skolų negrąžino, nors kiti skolininkai turėjo ati-duoti viską.

1503 m. – Lietuvos didikai Brastos (Bresto) seime nepatvirtino 1501 m. – Melniko susitarimą.

1503 m. rugsėjo 6 d. – Aleksandras privilegija atleido Vilniaus miestą nuo karo prievolės.

1503–1522 m. – Vilnius buvo aptvertas beveik 3 km ilgio mūri-ne siena.

1505 m. – Totorių kariuomenė pasiekė lietuviškas Lietuvos Di-džiosios Kunigaikštystės žemes.

1505 m. – Paralyžiuotas mirė Lietuvos didysis kunigaikštis ir Lenkijos karalius Aleksandras – paskutinis Lietuvos valdovas, mo-kėjęs lietuviškai.

1506 m. – Lietuvą užpuolė totoriai.

1506 m. spalio 20 d. – Žygimantas II Senasis (Kazimiero sūnus) išrinktas Lietuvos didžiuoju kunigaikščiu, vėliau – Lenkijos karaliumi.

1506–1548 m. – Lietuvos Didžiojo kunigaikščio ir Lenkijos ka-raliaus Žygimanto senojo (Kazimiero sūnaus) valdymo metai.

1507 m. – Lietuvos didysis kunigaikštis ir Lenkijos karalius Žygimantas II Senasis suteikė privilegiją Brastos (Bresto) žydams. Joje nurodytos visos žydų teisės, laisvės ir pareigos. Ši privilegija tapo etalonu visoms Lietuvos valstybės žydų bendruomenėms.

1507–1508 m. – Vyko pirmasis Lietuvos karas su Maskvos Didžiąja Kunigaikštyste XVI a.

1507 m. – Buvo panaikintas draudimas Lietuvoje stačiatikiams statyti naujas cerkves ir vienuolynus.

1508 m. spalio 8 d. – Lietuva ir Rusija sudarė amžiną taiką 1503 m. – paliaubų sąlygomis.

1508 m. – Kunigaikštis Mykolas Glinskis sukėlė maištą prieš Lie-tuvos didįjį kunigaikštį rusiškose Lietuvos žemėse, paprašė Maskvos pagalbos. Maištą numalšinus, Mykolas Glinskis pabėgo į Maskvą.

1512–1522 m. – Vyko antrasis LDK karas su Maskva XVI a. – 1513 m. – m. gruodžio 13 d. – Vilniuje, prie Šv. Jonų bažnyčios, buvo įsteigta papartinė Vilniaus miesto mokykla. Tai ispano kunigo

Petro Roizijus Vilniuje įkurta antroji didesnė mokykla.

1514 m. – LDK žydams suteikta pagrindine laikoma privilegija.

1514 m. vasara – M. Glinskiui įkalbėjus, Smolensko tvirtovės įgulą prisidėti prie maskvėnų, jų kariuomenė po ilgos apgulties gana netikėtai užėmė Smolenską.

1514 m. rugsėjo 8 d. – Įvyko Oršos mūšis. Jame 1507 m. iš (Nukelta į 20 p.)

(Atkelta iš 19 p.)

nelaisvės pabėgusio kunigaikščio Konstantino Ostrogiškio vadovaujama Lietuvos kariuomenė sutriuškino maskvėnus.

1514 m. – Lietuva ir Livonija sudarė „Amžinos taikos“ sutartį, tačiau draugiškumas tarp šių kaimynių ėmė blėsti.

1514 m. – Buvo patvirtinti „Nuostatai Vilniaus ir Trakų vaivadijų dvarų valdytojams“. Juose nurodyta, kaip tvarkyti didžiojo kunigaikščio, t. y. valstybės, ūkį.

1517 m. – Europoje prasidėjęs reformacijos judėjimas pasiekė Lietuvą.

1519 m. – Parašyta Lietuvos ir Žemaičių Didžiosios Kunigaikštystės kronika, vadinamasis Platesnysis (arba Vidurinis) Lietuvos metraščių sąvadas.

1520 m. – Į Lenkijos Karalystę uždraus-

ta įvežti Martyno Liuterio knygas.

1520 m. – Parašomas Lietuvos metraštis (Bychovco kronika).

1520 m. rugpjūčio 1 d. – Gimė būsima-sis Lietuvos didysis kunigaikštis ir Lenkijos karalius Žygimantas Augustas.

1522 m. rugsėjo 9 d. – Sudarytos LDK paliaubos su Maskvos Didžiąja Kunigaikštyste.

1522–1525 m. – Prasidėjo Pranciškaus Skorinos leidybinė veikla. – Jis Vilniuje įkūrė pirmąją spaustuvę Lietuvoje.

1522 m. – Vilniuje išspausdinta pirmoji knyga – „Mažoji kelionių knygelė“.

1522 m. gruodžio 4 d. – Lietuvos bajorija pasiekė, kad Žygimantas Augustas būtų pripažintas Lietuvos sosto paveldėtoju po tėvo mirties.

1523 m. – Lenkijos mieste Krokuvoje bu-

vo išspausdinta Mikalojaus Husoviano poema „Giesmė apie stumbro išvaizdą, žiaurumą ir medžioklę“ (*De statura, feritate ac venatione bisonis carmen*), kurioje aukštinami Vytauto Didžiojo valdymo laikai, giriamas lietuvių darbštumas, poetizuojama Lietuvos gamta.

1524 m. – Atidaryta didelė popieriaus dirbtuvė Vilniuje.

1525 m. – Įkurta pasaulietinė Prūsijos kunigaikštystė (Lenkijos vasalė).

1525–1528 m. – Prūsijos lietuviai priėmė reformaciją, tapo liuteronais.

1525 m. – Pasirodė Lietuvos kanclerio Alberto Goštauto memorialas karalienei Bonai Sforcai. Jame sąmokslu prieš Lietuvos valstybę kaltinamas Lietuvos etmonas, kunigaikštis rusėnas (iš Ukrainos) Konstantinas Ostrogiškis ir jo tautiečiai.

1526–1532 m. – Pratęstos paliaubos tarp Lietuvos ir Maskvos.

1526 m. – Vilniaus vyskupijos sinodo nutarimais pareikalauta Evangeliją ir kitus raštus aiškinti lietuvių ir lenkų kalbomis, prie didesnių bažnyčių steigti parapišes mokyklas. Šiame ir vėlesniuose sinoduose (1538, 1542, 1546 m.) svarstyta apie reformacijos idėjų plitimo pavojų Lietuvai.

1526 m. – Lietuvos ponų taryba Žygimantui II Senajam pasiūlė savo sūnų vainikuoti Lietuvos karaliumi. Dėl to lenkų ponai privalėtų sugrąžinti kadaise Vytautui Didžiajam imperatoriaus siųstą karaliaus vainiką.

1527 m. – Įvyko Olšanicos mūšis. Lietuvos kariuomenė sumušė Krymo totorius.

1527 m. kovo 25 d. – Sudarytos paliaubos su Maskva.

1527 m. – Lietuvos didysis kunigaikštis ir Lenkijos karalius apribojo Žemaitijos seniūno valdžią, daugumą valsčių ėmė valdyti asmeniškai. Tai buvo atsakas į padažnėjusius žemaičių bajorų skundus, kad jų seniūnas piktnaudžiauja valdžia, vykdo neteisėtas, per dideles rinkliavas.

1528 m. – Vilniaus Seimas nusprendė į karą pasiųsti vieną raitelį iš aštuonių bajoro turimų ūkininkų tarnybų, mažiau ar nieko neturį į karą privalėdavo joti vieni.

1528 m. – Įvyko Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kariuomenės surašymas. Tai pirmasis didesnis Lietuvos gyventojų surašymas. Remiantis juo, apskaičiuota, kad etninėje Lietuvoje tuo metu turėjo gyventi ne mažiau kaip 750 tūkst. žmonių.

1528 m. – Uždraustas lietuvių kalbos vartojimas bažnytinėse krikštijimo apeigose.

1529 m. – Sudaryta Lietuvos ir Livonijos sutartis sienoms nustatyti.

Varniai. Danutės Mukienės nuotrauka

1529 m. spalio 18 d. – Žygimantas Augustas Lietuvoje be lenkų žinios paskelbtas Lietuvos didžiuoju kunigaikščiu.

1529–1541 m. – Galutinai nustatytos Lietuvos sienos su Livonija (Lietuva ir Livonija pasirašė naują sienos delimitavimo sutartį. Pagal ją pažymėta dabartinei su Latvija artima siena).

1529 m. rugsėjo 29 d. – Įsigaliojo Pirmasis Lietuvos Statutas – rašytinės teisės normų sisteminis rinkinys. Jis teisiškai įformino valstybės santvarką, valdžios ir valdymo organus, teisingumo ir teisėtvarkos sistemą, privilegijuotą bajorijos padėtį, pradėjo valstybės žemių partikuliarizmo teisinį likvidavimą.

1529 m. – Lietuvos didysis kunigaikštis ir Lenkijos karalius išleido „Nuostatus Žemaitijos žemei“ ir pataisytus bei papildytus „Nuostatus Vilniaus ir Trakų vaivadijų valdovo dvarų valdytojams“. Juose skatinama atsiradusį produktų, ypač grūdų, perteklių parduoti rinkoje už pinigų.

1530 m. – Įsteigta savarankiška Vienuolių bernardinų Lietuvos provincija.

1530 m. – Vilniuje sudegė Vytauto statyta gotikinė katedra.

1530 m. vasario 20 d. – Tėvui dar esant gyvam, Žygimantas Augustas buvo karūnuotas Lenkijos karaliumi.

1532 m. – Nutrūko Hanzos pirklių kontoros, varžiusios prekybos plėtojimą, veikla Kaune.

1534–1537 m. – Vyko trečiasis LDK karas su Maskvos Didžiąja Kunigaikštyste XVI amžiuje. Buvo atsiimtas Gomelis, tačiau kitas senosios Rusijos žemės, vadinamąją Uždnieprę, Maskvos valstybė laikė tvirtai iki pat Livonijos karo.

1534–1538 m. – Senosios katedros vietoje Vilniuje pastatyta nauja renesanso stiliaus katedra.

1536 m. – Patvirtintas naujas Vilniaus miesto statutas.

1539–1542 m. – Vilniuje gyveno ir dirbo švietėjas Abraomas Kulvietis. Jis įsteigė pirmąją aukštesniąją mokyklą (reformatų) mieste ir jai vadovavo, skleidė reformacijos ir humanizmo idėjas. Vilniaus vyskupas Povilas Alšėniškis priverė uždaryti šią mokyklą. Tada A. Kulvietis pasitraukė į Prūsiją (Karaliaučiu).

1539–1542 m. – Reformacijos pradžia Lietuvoje.

1537 m. kovo 25 d. – Sudarytos LDK paliaubos su Maskva.

1537 m. – Vilniuje įsikūrė lenkiškasis karaliaus dvaras. 1543 m. – jis buvo pagausintas iki 43 asmenų, sudaryta moteriškoji dalis. Lietuviškasis dvaras turėjo 19 asmenų.

1540 m. – Vilniuje atidaryta patrankų liejykla.

1542 m. – LDK valdžios dekretu uždrausta skelbti Katalikų bažnyčios pasmerktą religiją.

1544 m. – Žygimantas Augustas apsigyveno Vilniuje.

1544 m. spalio 6 d. – Žygimantas Augustas iš LDK ir Lenkijos valdovo Žygimanto Senojo gavo teisę valdyti LDK kaip tėvo vietininkas.

1544–1569 m. – Žemutinės pilies rūmuose buvo sukaupia turtinga biblioteka. – Rūmuose Veikė pilies teatras.

1544 m. – Įsteigtas Karaliaučiaus universitetas

1547 m. sausio 8 d. – Karaliaučiuje išleista pirmoji lietuviška knyga – Martyno Mažvydo „Katekizmus prasti žadei“ („Katekizmas“).

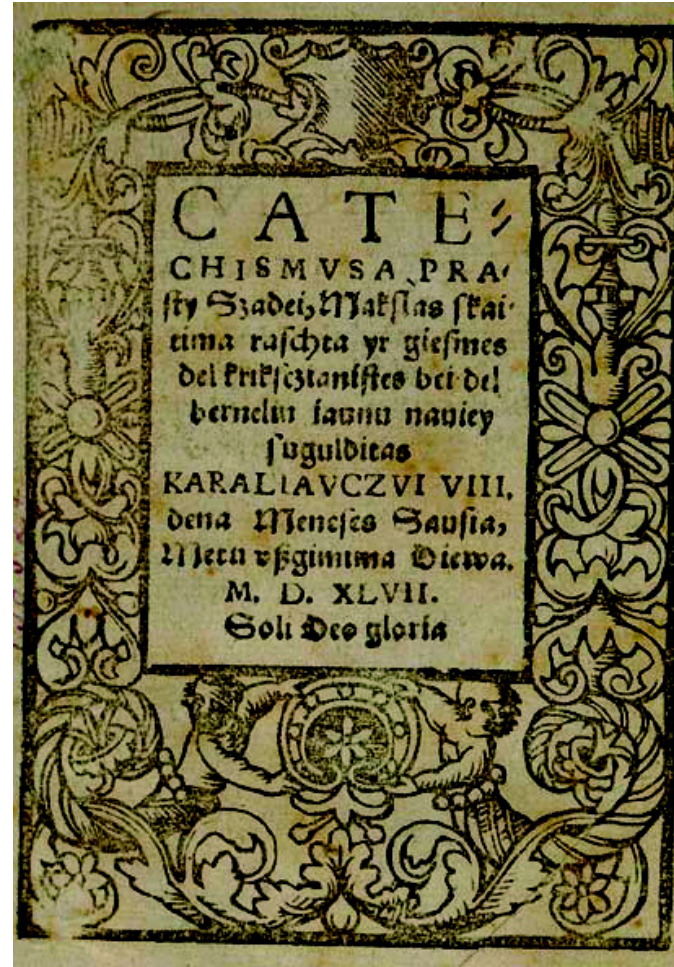
1547 m. – Žygimantas Augustas susituokė su Barbora Radvilaite.

1547 m. – Žygimantas Augustas pasirašė privilegiją, patvirtinančią visos Lietuvos luomų teises ir laisves.

1557 m. rugsėjo 14 d. – Pasvalyje tarp Lietuvos ir Livonijos buvo parašyta sutartis, nukreipta prieš Rusiją.

1548 m. balandžio 1 d. – Mirė Žygimantas II Senasis.

1548 m. – Po Žygimanto II Senojo mirties Lietuvos Didžiuoju

Martyno Mažvydo „Katekizmas“. Nuotraukos reprodukcija iš RKIC archyvo

kunigaikščiu ir Lenkijos karaliumi tapo Žygimantas Augustas.

1548–1572 m. – Lietuvos didžiojo kunigaikščio ir Lenkijos karaliaus Žygimanto Augusto (Žygimanto Senojo sūnaus) valdymo laikotarpis) valdymo laikotarpis. Jis pilnateisiu valdovu tapo 1548 m.

1550 m. – Mykolas Lietuvis (manoma, kad valdovo sekretorius Venclovas Mikalojaitis) jaunajam LDK ir Lenkijos valdovui Žygimantui Augustui parašė pamokantį traktatą „Apie totorių, lietuvių ir maskvėnų papročius“ (*De moribus tartarorum, lithuanorum et moschorum*).

XVI a. – vidury Vilniaus vyskupystėje veikė 259 papilinės bažnyčios. Žemaičių vyskupystėje – 43.

1550 m. gruodžio 7 d. – Barbora Radvilaitė buvo karūnuota Lenkijos karaliene.

1551 m. gegužės 8 d. – Mirė Žygimanto Augusto žmona, Lenkijos karalienė Barbora Radvilaitė.

1551 m. lapkričio 27 d. – Lietuvos miestams ir miesteliams uždėtas sidabrinės mokestis.

1555 m. – Vilniuje susiformavo liuteronų bendrija.

1557 m. – LDK pradėta įgyvendinti Valakų reforma. Jos metu iš pagrindų pertvarkytas žemės ūkis. 1555 m. buvo paskelbti Valakų reformos nuostatai. Valdovo dvaruose valakais (valakas – 21,38 ha) matuoti žemę pradėta dar 1547 m. – Vėliau tai savo dvaruose padarė karalienė Bona Sforca. – Per 20 metų savo žemės valakais

(Nukelta į 22 p.)

Vilniaus arkikatedra. Danutės Mukienės nuotrauka

(Atkelta iš 21 p.)

išmatavo didikai, bajorai žemvaldžiai, Bažnyčia. Vykstant reformai, žemė buvo skirstoma į gerą, vidutinišką, blogą ir labai blogą. Vienos gyvenvietės ūkininkų žemės buvo sujungtos į taisyklingą plotą, kuriame kiekviena šeima galėjo paimti po vieną iš trijų rėžių sudarytą valaką žiemkenčiams, vasarajui ir pūdymui. Tuo laikotarpiu Lietuvoje visiškai įsigalėjo trilaukė sėjomaina. – Apylinkėje išsibarsčiusios ūkininkų sodybos buvo sukeltos į vieną kaimą, prie centrinio kelio (gatvės), matininkų nubrėžto per valakais išmatuotą apylinkės žemę. Vykstant reformai valstybės išdo pajamos išaugo, remiantis skirtingais apskaičiavimais, apie 4–8 kartus. Labai pabrango dirbama žemė: 1540 m. ganyklos ir arimo kainų santykis buvo 1:1; 1560 m. – 1:1,5.

1557 m. – Sudaryta Pasvalio sutartis tarp LDK ir Ordino

1558–1583 m. – Vyko Livonijos karas (Lietuvos karas dėl Livonijos): 1558 m. Rusijos kariuomenė puolė Narvą, Tartu, Taliną. Lietuva pradėjo ginti Livoniją. Vėliau prisidėjo Lenkija, savus interesus gynė Danija ir Švedija.

1569 m. liepos 1 d. – Liubline Lietuvos Didžioji kunigaikštystė ir Lenkija sudarė unija (karaliaus ją patvirtinto 1569 m. liepos 4 d.), kuria sudaryta nauja valstybė – Abiejų Tautų Respublika (Lietuvos-Lenkijos valstybė).

1569 m. liepos 4 d. – Lenkijos karalius patvirtino Liublino uniją.

1559 m. rugpjūčio 15 d. – Livonijos Ordiną globojo ir saugojo Žygimantas Augustas.

LDK XVI–XVII amžiuje. Žemėlapis reprodukcija iš RKIC archyvo

1559 m. – Seime bajorai buvo atleisti nuo kai kurių muitų.

1569 m. – XVI a. – II p. buvo suformuotas bendras Lietuvos ir Lenkijos valstybių Seimas su vienoda rinkimo ir šaukimo tvarka, vienodos sudėties ir kompetencijos.

1560 m. – Vyko LDK karas su Maskva dėl Livonijos.

1561–1562 m. – Suiro Livonijos valstybių konfederacija.

1561 m. lapkričio 28 d. – LDK prisijungė Livonija: Vilniaus sutartimi Livonijos žemės buvo prijungtos prie Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės, o vėliau – ir prie Lenkijos Karalystės.

1561–1583 m. – Antrasis karo dėl Livonijos etapas. Kariavo Rusija, LDK ir Švedija.

1562 m. – Rusijos caro Ivano IV Rūsčiojo kariuomenė, siekdama užimti rusiškas teritorijas, užpuolė Lietuvą.

1563 m. – Mikalojaus Radvilos Juodojo spaustuvelyje išspausdinta Brastos biblija lenkų kalba.

1563 m. lapkričio 1 d. – Įvyko Varšuvos Seimas. Jame buvo vedamos derybos dėl Lenkijos ir LDK unijos.

1563–1570 m. – Vyko Šiaurės karas.

1564 m. – Rusų kariuomenė užėmė Polocką, iškilo grėsmė Vilniui.

1564 m. – Etrmonas Mikalojus Radvila Rudasis sumušė rusų dalinius prie Ūlos.

1564 m. – Vyko Lietuvos bajorų derybos su lenkais dėl naujos unijos.

1564 m. – LDK buvo vykdoma Lietuvos teismų reforma: kiekviena paviete buvo įsteigtas žemės, pilies ir pakamario teismas.

1564 m. – Buvo priimti prieš reformaciją nukreipti Tridento bažnytinio susirinkimo (vyko 1545–1563 metais) nutarimai.

1564–1566 m. – LDK teritorija suskirstyta į 26 pavietus ir 13 vaivadijų.

1564 m. sausio mėn. 1564 m. vasario mėn. Įvyko Oršos mūšis.

Jo metu buvo sustabdytas Rusijos skverbimasis į LDK.

1565 m. – Buvo įsteigti pavietų seimeliai, kurie tapo vietinės bajorų politinės organizacijos pagrindu.

1565 m. – Lenkijos ir Lietuvos reformatų bendrija skilo į kalvinistų ir arijonų.

1566 m. – Sudaryta Gardino sutartis (Lietuvos sąjunga su Lietuva), pagal kurią Livonija tapo Lietuvos provincija.

1566 m. kovo 11 d. – Priimtas Antrasis Lietuvos Statutas. Jis sudarė sąlygas galutinai susiformuoti bajorų luomui, pradėti įbūdžiavinti valstiečius. Statutas įtvirtino ir kitas XVI a. – vidurio reformas, stipriai praplėtė bajorų teises.

1567 m. vasara Buvo atliktas išsamiausias Lietuvos pašauktinės bajorų kariuomenės surašymas.

1596 m. – Vilniaus vyskupas V. Protasevičius į Lietuvą iš Vakarų Europos pakvietė atvykti jėzuitus.

1569 m. sausio 10 d. – 1569 m. rugpjūčio 12 d. – Vyko Liublino Seimas (bendras Lietuvos ir Lenkijos feodalų Seimas).

1569 m. liepos 1 d. – Lietuvos ir Lenkijos bajorija Liubline sudarė Liublino uniją. Jos pagrindu sukurta bendra LDK ir Lenkijos valstybė – Abiejų Tautų Respublika (Lietuvos-Lenkijos valstybė) su vienu renkamu valdovu, seimu, bendra užsienio politika. Lietuva turėjo atskirą Lietuvos teisę, valdymo aparatą, finansus, kariuomenę. Tai jau garantavo pakankamai didelę autonomiją jungtinėje valstybėje.

1569 m. liepos 4 d. – Žygimantas Augustas patvirtino Liublino unijos aktus.

1569–1795 m. – Lietuvos-Lenkijos valstybę valdė bendras Lietuvos Didžiosios kunigaikštystės didysis kunigaikštis ir Lenkijos karalius.

1569 m. – Lietuvoje pradėjo kurtis jėzuitai, Kristaus karių brolijos nariai. Jų pagrindinis tikslas buvo apginti popiežių, įveikti reformacijos judėjimą, atnaujinti Katalikų Bažnyčią.

1570 m. – Vilniuje įsteigta jėzuitų kolegija (aukštesnioji mokykla).

1570 m. – Arijonai buvo paskelbti eretikais ir pradėti persekioti.

1570 m. – Pasirašytas Sandomiro susitarimas. Jis trumpam laikui suvienijo didžiąją dalį Respublikos (bendros Lietuvo-Lenkijos valstybės) protestantų.

1570 m. – Trejiems metams pasiektos Lietuvos ir Lenkijos paliaubos su Maskva.

1571 m. – Jėzuitai Vilniuje įkūrė pirmąją gimnaziją.

1572 m. liepos 7 d. – Mirė Lietuvos didysis kunigaikštis ir Lenkijos karalius Žygimantas Augustas. Su jo mirtimi pasibaigė lietuvių kilmės Gediminaičių dinastija (gyvavo nuo 1316 m.).

1572–1573 m. – Pirmasis tarpvaldis po Žygimanto Augusto mirties. Prasidėjo laisvai renkamų valdovų laikotarpis.

1573 m. – Priimtas Varšuvos konfederacijos aktas – visų nekatalikų tikėjimo laisvės įstatymas.

1573–1574 m. – Henrikas Valua – pirmasis išrinktas Lietuvos-Lenkijos valstybės valdovas.

1573 m. gegužės 20 d. – Pasirašyti Henriko artikulai (*Pacta conventa*) – karaliaus sutartis su renkančia bajorija, konkretūs valdovo įsipareigojimai bendrai Lietuvos-Lenkijos valstybei.

1573 m. – Lietuvos didžiojo kunigaikščio ir Lenkijos karaliaus Henriko Valua valdymo laikotarpis.

1573 m. gegužės 20 d. – Henrikas Valua grįžo į tėvynę ir ten tapo karaliumi, nes Prancūzija, mirus karaliui Karoliui IX (Henriko Valua broliui) buvo likusi be valdovo.

1574–1576 m. – Antrasis tarpvaldis LDK ir Lenkijos bendroje valstybėje.

1575–1589 m. – Biržuose pastatyta pirmoji Lietuvoje bastioninė pilis.

1576 m. – Baltarusiai Mamoničiai Vilniuje įsteigė spaustuotę.

1576 m. – Po ilgesnio laikotarpio, kai Lietuva neturėjo valdovo, ir kelių mėnesių prancūzo Henriko Valua valdymo, Lietuvos didžiųjų kunigaikščių ir Lenkijos karaliumi ir išrinktas Transilvanijos vaivada Steponas Batoras.

1576–1586 m. – Lietuvos didžiojo kunigaikščio ir Lenkijos karaliaus Stepono Batoro valdymo laikotarpis.

Vilniaus universitetas 2011 m. Danutės Mukienės nuotrauka

1576 m. – Vilniaus vaito Augustino Rotundo pastaba „lietuviai pamilo lenkų kalbą“ liudijo apie sparčią Lietuvos bajorų polonizaciją. Lenkėjo ir rusėnų (gudų) bajorai.

1577 m. – Susiformavo Vilniaus konvokacijos – savitas Lietuvos Seimas, išreiškęs Lietuvos suverenitetą.

1577 m. lapkričio 5 d. – Sudaryta sutartis su Turkija. – Šia sutartimi Turkija įsipareigojo neleisti Krymo totoriams puldinėti Lietuvos-Lenkijos valstybės.

1577 m. gruodžio 16 d. – Sudaryta taikos sutartis su Dancingo (dabar – Gdansk, Lenkija) miestu.

1585 m. – Raseiniai tapo nuolatine bajorų seimelių ir teismų rinkimosi vieta.

1578 m. – LDK įsigalėjo Tridento visuotinio Katalikų bažnyčios susirinkimo nutarimai. Jie sudarė sąlygas jėzuitų veiklai.

1578 m. – Lietuvoje buvo reorganizuota kariuomenė.

1579 m. balandžio 1 d. – Jėzuitų pastangomis buvo įkurtas Vilniaus universitetas (akademija): Lietuvos didžiajam kunigaikščiui ir Lenkijos karaliui Steponui Batorui pasirašius privilegiją, Vilniaus jėzuitų kolegija reorganizuota į universitetą – Vilniaus jėzuitų draugijos akademiją ir universitetą. Iš pradžių jame veikė Teologijos ir Filosofijos fakultetai. Pirmasis universiteto rektorius buvo Petras Skarga.

1579 m. – Stepono Batoro žygis ir pergalė prieš Maskvos caro kariuomenę

1581 m. – Rygos miestas prijungtas prie Lietuvos. Lietuva gavo prieigą prie Baltijos jūros per Rygos uostą.

1581 m. kovo 1 d. – Įsteigtas Vyriausiasis LDK tribunolas. Jam Abiejų Tautų Respublikos valdovas perdavė savo teisę nagrinėti bajorijos apeliacines bylas. Vyriausiasis LDK tribunolas turėjo posėdžiauti Vilniuje, Trakuose, Naugarduke ir Minske.

1581 m. – Padėtas pagrindas Varnių kunigų seminarijai. Lėšas patalpoms statyti skyrė vyskupas Merkelis Giedraitis.

1595 m. – Lietuvos Didžiosios kunigaikštystės teritorijoje išleista pirmoji lietuviška knyga. Tai buvo į lietuvių kalbą išverstas Ledesmos Katekizmas. Knygą išvertė, spaudai parengė Varnių kanauninkas Mikalojus Daukša. Šiam darbui jį paskatino Žemaičių vyskupas Merkelis Giedraitis. Katekizmas buvo skirtas Žemaičių vyskupystei.

1582 m. – Išleista Lietuvos kronikininko, istoriko Motiejaus Strijkovskio spaudai parengta „Lenkijos, Lietuvos, Žemaičių ir visos Rusios kronika“ lenkų kalba.

1582 m. – Lietuvos-Lenkijos valstybėje iš viso buvo apie 7,5 milijonai gyventojų. Pagal jų skaičių ši valstybė užėmė 6 vietą Europoje.

1582 m. sausio 15 d. – 1582 m. karaliaus Stepono Batoro vadovaujama Lietuvos ir Lenkijos kariuomenė pergalingai užbaigė

1583 m. – Sudarytos Pliuso paliaubos tarp Švedijos ir Rusijos. Livonijos žemės tapo bendra ir laisvai valdoma Lietuvos ir Lenkijos teritorija (kondominiumas). Livonijos karo pabaiga.

1586 m. gruodžio 12 d. – Gardine mirė

(Nukelta į 24 p.)

(Atkelta iš 23 p.)

sunkiai sirgęs Lenkijos karalius ir Lietuvos didysis kunigaikštis Steponas Batoras.

1587 m. – Lenkijos ir Lietuvos valdovu buvo išrinktas Švedijos sosto įpėdinis Zigmantas Vaza. Jis buvo Žygimanto Augusto seserėnas.

1587–1632 m. – Lenkijos karaliaus ir Lietuvos didžiojo kunigaikščio Zigmanto Vazos valdymo laikotarpis.

1587–1668 m. – Vazų dinastijos valdymo laikotarpis.

1588 m. – Vilniuje, Mamoničių spaustuveje, išspausdintas Trečiasis Lietuvos Statutas kanceliarine slavų kalba.

1588 m. – Patvirtintas Trečiasis Lietuvos statutas.

1589 m. sausio 6 d. – Įsigaliojo Trečiasis Lietuvos statutas. Juo patobulinta teisinių normų kodifikacija, įtvirtintos bajorų teisės ir valstiečių įbaidžiavinimas, įvesta mirties baudmė ir už nekilmingo

žmogaus nužudymą. Šiame Statute Lietuva apibūdinama kaip savarankiška valstybė, turinti savo valdovą, didįjį kunigaikštį ir kitus suverenumo atributus (pvz., draudimas ne Lietuvos piliečiams įsigyti Lietuvoje nuosavybę prieštaravo Liublino unijai). Trečiasis Lietuvos Statutas galiojo iki 1840 metų.

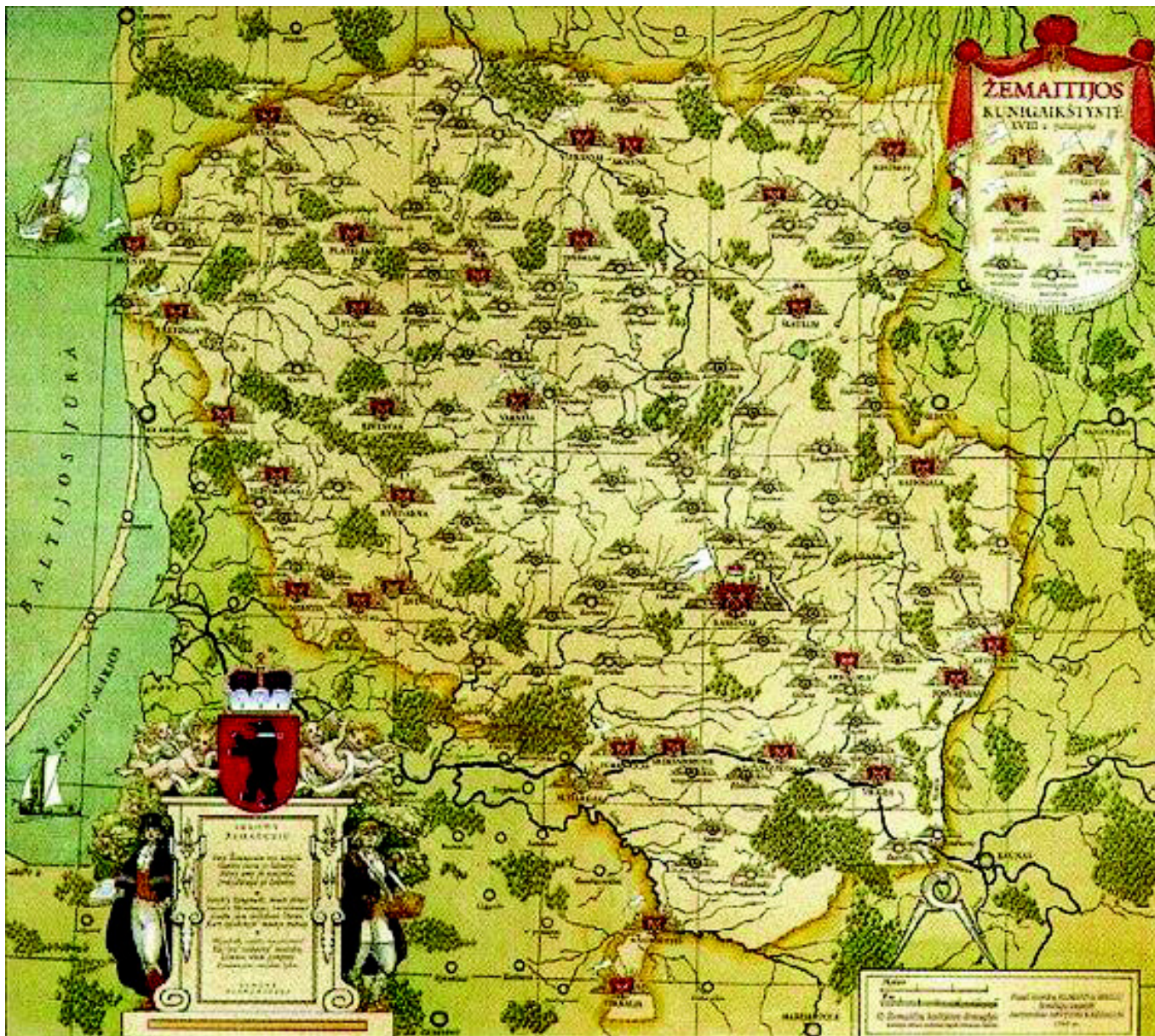
1590 m. – Lenkijos karaliaus ir Lietuvos didžiojo kunigaikščio Zigmanto Vazos nurodymu kazokai surašyti į registrus.

1590 m. gruodžio 2 d. – Varšuvos seime valstybės išdas buco atskirtas nuo valdovo išdo.

1591 m. liepos 10 d. – Agresyvūs katalikai Vilniuje sudegino evangelikų reformatų bažnyčią, namus, mokyklą ir prieglaudą. Tai reiškė religinio pakantumo ir tolerancijos pabaigą Lietuvoje.

1595 m. – Lenkijos karalius ir Lietuvos didysis kunigaikštis Zigmantas Vaza buvo karūnuotas Švedijos karaliumi.

1595 m. – Buvo išleistas Mikalojaus Daukšos „Katekizmas“ (pirmoji Lietuviška knyga, išspausdinta LDK). Tai „Katekizmo“ vertimas

Žemaitijos kunigaikštystės žemėlapis. Žemėlapių reprodukcija iš RKIC archyvo

į lietuvių kalbą su M. Daukšos pratarme. Jos prakalboje Lietuvos bajorai raginami išlaikyti gimtąją lietuvių kalbą, neatsisakyti jos dėl kitų (pirmiausia lenkų) kalbų.

1596 m. spalio 9 d. – Lietuvos Brastoje paskelbta Vakarų ir Rytų bažnyčių unija (tai bažnytinė Brastos unija – sąjunga su katalikais, stačiatikiškais, tačiau patys stačiatikiai suskilo – dauguma tapo unitais, kiti liko stačiatikiai).

1599 m. – Švedijos Seimas (Riksdagas) nuvertė Zigmantą Vazą nuo sosto. Baigėsi asmeninė Lietuvos ir Lenkijos unija su Švedija.

1599 m. – Vilniuje išspausdinta Mikalojaus Daukšos į lietuvių kalbą išversta Jokūbo Vujeko pamokslų knyga „Postilė“.

XVI a. pab. – XVII a. pr. – Vadovaujant vyskupui Merkeliui Giedraičiui, daug dėmesio skirta Žemaičių vyskupystės organizacijai sutvarkyti.

XVII a. – Žemaitijoje labai išaugo mokyklų skaičius. Vien iki XVII a. vidurio oficialiuose dokumentuose randama žinių apie 20 tuo metu Žemaitijoje veikusių parapiinių mokyklų.

1600 m. – Etninėje Lietuvoje gyveno daugiau kaip 1 mln. gyventojų. Šuo laikotarpiu krašte kas septyneri aštuoneri metai kildavo užkrečiamųjų ligų epidemijos.

Iki 1600 m. – Prūsijoje ir Lietuvoje buvo išspausdinta trisdešimt pavadinimų knygų lietuvių kalba.

1600 m. – Lietuvos karo su Švedija pradžia. – Švedija užėmė beveik visą Livoniją.

XVII AMŽIUS

1600–1629 m. – Vyko Lietuvos karas su Švedija dėl Lietuvos ir Lenkijos valdovo Zigmanto Vazos, pašalinto iš Švedijos karaliaus sosto, teisių atkūrimo ir ginčijamų žemių Livonijoje.

1601 m. birželio 23 d. – Įvyko Kruoknesės mūšis. Vilniaus vaida Radvila Rudasis atrėmė švedus, atgavo Cėsių pilį.

1602 m. – Karaliaus Zigmanto Vazos prašomas popiežius Klementsas VIII pripažino karalaiti Kazimierą (1440–1492) Lietuvos didžiojo kunigaikščio (1440–1492) ir Lenkijos karaliaus (1447–1492) Kazimiero Jogailaičio sūnų, šventuoju.

1602 m. – Žemaitijoje įkurtas pirmasis vienuolynas – Kretingoje Jonas Karolis Chodkevičius įkurdino pranciškonus.

1604 m. – Pradėta statyti Šv. Kazimiero bažnyčia Vilniuje. Tai vienas pirmųjų baroko stiliaus statinių Lietuvoje.

1604 m. rugsėjo 25 d. – Jonas Karolis Chodkevičius pasiekė pergalę prieš švedus prie Paidės.

1604 m. rudenį Rusijos caras apsišaukėlis Dmitrijus I, remiamas Ukrainos kazokų, samdinių iš Lenkijos ir Lietuvos, įžengė į Rusijos valstybę.

1605 m. birželio 20 d. – Rusijos caras apsišaukėlis Dmitrijus I užėmė Maskvą ir pasiskelbė caru.

1605 m. rugsėjo 27 d. – Įvyko Salaspilio (Kircholmas, miestas Latvijoje) mūšis. Jame pasiekta didžiausia Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kariuomenės bei ją parėmusių Lenkijos ir Kuršo kunigaikštystės dalių, vadovaujamų Lietuvos etmono Jono Karolio Chodkevičiaus, pergalė prieš švedus XVII a.

1606 m. – Per sukilimą Maskvoje Rusijos caras apsišaukėlis Dmitrijus I buvo nužudytas.

1606–1607 m. – Lenkijoje vyko vidaus karas (Žebrzydovskio rokošas). Karo metu vyko opozicijos, nepatenkintos karaliaus Zigmanto Vazos bandymais sustiprinti karaliaus valdžią, maištas (ro-

Paminklas Merkeliui Giedraičiui ir Mikalojui Daukšai Varniuose. Skulptorius Arūnas Sakalauskas. Danutės Mukienės nuotrauka

košas), pasibaigęs pralaimėjimu. Tačiau nė vienos iš kovojusių grupuočių valstybės reformos planai nebuvo įgyvendinti.

1607 m. liepos mėn. Karolis IX pradėjo puolimą Livonijoje.

1607–1609 m. – Caro apsišaukėlio Dmitrijaus II, remiamo Lenkijos ir Lietuvos didikų, intervencija į Rusiją.

1608 m. – Švedų kariuomenė užėmė Livoniją iki pat Dauguvos.

1608 m. – Įsteigta Lietuvos jėzuitų provincija.

1609 m. – Lietuvos-Lenkijos kariuomenė užėmė Maskvą. Pradėjo karas su Rusija.

1609–1618 m. – Vyko Lenkijos ir Lietuvos valstybės karas su Rusija.

1609 m. – Lietuva atgavo visą Livoniją.

1610 m. – Klušino (miestas Rusijoje) Lenkijos ir Lietuvos valstybės karas su Rusija metu buvo sumušta Rusijos kariuomenė, iš sosto pašalintas į nelaisvę patekęs caras Vasilijus Suiskis. Rusijos bojarinai caru išrinko karaliaus Zigmanto Vazos sūnų Vladislavą. Lenkų, lietuvių kariuomenė įžengė į Maskvą.

1611 m. spalio 16 d. – Sudarytos LDK paliaubos su Švedija. Šia Taip baigėsi karas su Švedija Livonijos teritorijoje.

1612 m. – Iš Maskvos buvo išstumta Lenkijos ir Lietuvos kariuomenė.

1613 m. – Išleistas pirmasis LDK žemėlapis. Šis Amsterdame Lietuvos maršalo Mikalojaus Kristupo Radvilos Našlaitėlio iniciatyva išleistas Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės žemėlapis yra vienas tobuliausių to laikotarpio kartografijos darbų.

1613 m. – Rusijos caru buvo paskelbtas Michailas Romanovas – naujosios dinastijos pradininkas.

1613 m. – Kražiuose (Kelmės r.) įsteigta Jėzuitų kolegija – reikšmingiausia XVII–XVIII a. švietimo įstaiga Žemaitijoje.

1614 m. sausio 20 d. – Paliaubos su Švedija pratęstos iki 1616 m. rugsėjo 29 d.

1615 m. – LDK lauko etmonu paskirtas Kristupas Radvila.

1619 m. – Vievyje (miestelis šalia Vilniaus) išleista Meletijaus Smotrickio „Slavų gramatika“, turėjusi didelės įtakos rengiant pirmąsias rusų kalbos gramatikas.

(Nukelta į 26 p.)

Vasara Užutrakyje. Danutės Mukienės nuotrauka

(Atkelta iš 25 p.)

1616 m. – Kražiuose įkurta kolegija – svarbiausias tuo metu Žemaitijoje veikęs religijos ir kultūros centras, kuriam vadovavo jėzuitai. Tai buvo populiariausia ir garsiausia aukštesnės pakopos mokykla Žemaitijoje. Nuo 1654 m. – kita jėzuitų kolegija veikė Pašiaušėje.

1617 m. – Lietuvių ir lenkų kariuomenė bandė užimti Maskvą.

1617 m. birželio 19 d. – 1617 m. rugpjūčio 11 d. – Švedai užėmė Baltijos pajūrį nuo Šventosios (dabar – Palangos miesto dalis) iki Piarnu (Estija).

1618 m. lapkričio 11 d. – Pasirašytos paliaubos su švedais iki 1620 metų.

1619 m. sausio 3 d. – Deuline (Rusija, kaimas netoli Maskvos) buvo pasirašyta 14,5 metų paliaubų sutartis tarp Lietuvos-Lenkijos valstybės ir Maskvos. Baigėsi Lenkijos ir Lietuvos valstybės karas su Rusi-

ja. – Lietuvai atiteko Smolenskas ir Starodubas, Lenkijai – Černigovas ir Severianų Novgorodas (Novgorodas Severskis). Karalaitis Vladislovas Vaza neatsisakė savo teisių į Rusijos sostą.

Apie 1620 m. – Vilniaus universiteto dėstytojas Konstantinas Sirvydas išleido studentams skirtą „Trijų kalbų žodyną“ lenkų, lotynų ir lietuvių kalbomis. Tai pirmasis lietuvių kalbos (lenkųlotynųlietuvių) žodynas (*Dictionarium trium linguarum*). Žodynas pakartotinai išleistas 1631, 1642, 1677, 1713 metais.

1620–1621 m. – Lenkija įsitraukė į karą su Turkija ir Krymo totoriais dėl Podolės ir Voluinės.

1621 m. rugsėjo 25 d. – Švedų kariuomenė, vadovaujama Gustavo Adolfo, užėmė Rygą ir ilgam įsitvirtino Dauguvos upės žiotyse. Švedų sėkmė iš dalies lėmė tai, kad pagrindinės Lenkijos ir Lietuvos valstybės karinės jėgos, vadovaujamos Lietuvos didžiojo

etmono Jono Karolio Chodkevičiaus, tuo metu buvo sutelktos pietuose, kur prie Chotino atrėmė Turkijos kariuomenės puolimą.

1621 m. rugsėjo 25 d. – Prieš Švediją kapituliavo Ryga.

1621 m. – Jono Karolio Chodkevičiaus vadovaujama kariuomenė ties Chotinu atrėmė turkų ir totorių puolimą.

1622 m. – Varniuose (dabar – Telšių r. teritorija, Žemaitija) atidaryta kunigų seminarija: vyskupas St. Kiška, iš pradžių siuntęs savo klierikus į Vilnių, juos perkėlė į Varnius. Čia, prie katedros buvo pastatyti seminarijos namai. Seminaristus mokė ir auklėjo jėzuitai. Tačiau greitai Žemaičių kunigų seminarija buvo perkelta į Kražius (1626–1630), nes jėzuitams buvo patogiau klierikus mokyti prie savosios kolegijos. Naujus gražius medinius seminarijos rūmus Varniuose apie 1744 m. – pastatė vyskupas A. Tiškevičius. Čia iš Kražių perkelti aštuoni studentai.

1622 m. rugpjūčio 10 d. – Mintaujoje (Jelgava) sudarytos dviejų metų paliaubos.

1623 m. – Buvo atkurtos Lietuvos-Lenkijos valstybės sienos palei Dniestrą.

1623 m. – Susirinko pirmasis Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės žydų Seimas – Vaadas. Tai aukščiausia Lietuvos žydų savivaldos institucija, atstovavusi žydų bendruomenėms kahalams. Vaadas veikė iki 1762 m.

1625 m. – Švedija atnaujino karo veiksmus, įsiveržė į Lietuvą ir užėmė Biržus.

1626 m. – Švedijos kariuomenė pasiekė Vyslos žiotis.

1627 m. – Sudarytos Lietuvos-Lenkijos valstybės paliaubos su Švedija.

1628–1629 m. – Lietuvoje siautėjo maras.

1629 m. rugsėjo 26 d. – Lietuva pasirašė Atmarko (dabar – Stary Targas, Lenkija) paliaubų sutartį su Švedija. – Tai 6 metų paliaubų su Švedija sutartis. Pagal ją Švedijai atiteko pietinė Estija, Rygos miestas, šiaurinė Latvija bei teisė laikinai rinkti muitus Lenkijos ir Prūsijos uostuose.

1631 m. – Protestantai pertvarkė Kėdainių mokyklą į gimnaziją.

1632 m. balandžio 30 d. – Mirė Lietuvos didysis kunigaikštis ir Lenkijos karalius Žygimantas Vaza.

1632 m. lapkričio 14 d. – Lenkijos karaliumi ir Lietuvos didžiuoju kunigaikščiu lengvai ir be konkurencijos išrinktas Vladislovas Vaza (valdė 1632–1648 m.). Jis sugebėjo palaikyti gerus santykius su skirtingų politinių grupuočių vadovais, buvo toleran-

Bernotų piliakalnis. Danutės Mukienės nuotrauka

tiškas protestantams ir palankesnis stačiatikiams nei jo tėvas. Nors turėjo karo vado gabumų ir ambicingų užsienio politikos planų, tačiau Lenkijos ir Lietuvos valstybės politinė santvarka varžė jo iniciatyvą. Bajorija neleido pradėti jo sumanyto karo su Turkija.

1632–1648 m. – Lietuvos didžiojo kunigaikščio ir Lenkijos karaliaus Vladislovo Vazos (Žygimanto Vazos sūnaus) valdymo laikotarpis.

1632–1634 m. – Vyko Smolensko karas. Rusija jo metu bandė susigrąžinti Smolenską.

1634 m. birželio 14 d. – Sudaryta Polianovkos taika su Rusija.

Pagal šią sutartį Smolenskas liko Lietuvos-Lenkijos valstybei.

1635 m. – Lietuvos didysis kunigaikštis ir Lenkijos karalius pradėjo karą su Švedija. – Jis pasibaigė 26 metų paliaubų sutartimi, pasirašyta 1635 m. rugsėjo 12 d. Štumsdorfe (dab. Sztumska Wieś, Lenkijoje). Tada švedai atitraukė iš Lenkijos ir Prūsijos kunigaikštystės pajūrio įgulas ir neteko teisės čia rinkti muitų.

1635 m. rugsėjo 12 d. – Sudarytos Štumdorfo paliaubos su Švedija 26 metams.

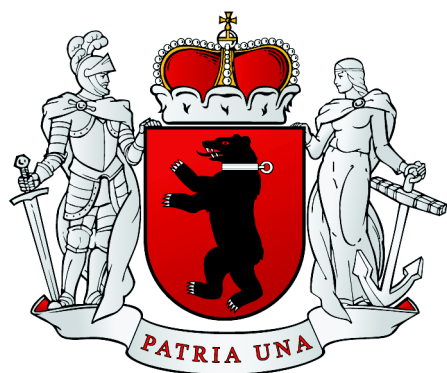
(Nukelta į 28 p.)

LITHUANIA AND ITS ADMINISTRATIVE DIVISIONS IN THE 17TH CENTURY

Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės administracinis suskirstymas XVII amžiuje. Žemėlapis reprodukcija iš RKIC archyvo

Žemaitijos herbas.
Nuotrauka iš RKIC
archyvo

(Atkelta iš 27 p.)

1635 m. – Žemaičių dvasiniam centrui Varniams suteiktos Magdeburgo teisės.

1636 m. – Įvyko Žemaičių vyskupystės sinodas, kuris ypač atkreipė dėmesį į Žemaitijos gyventojų švietimo reikalus. Šio sinodo nurodymu prie visų vyskupystėje veikusių bažnyčių turėjo būti įsteigtos mokyklos ir išlaikomi mokytojai.

1636 m. – Popiežius Urbonas VIII paskelbė šv. Kazimierą Lietuvos globėju.

1636 m. – Lietuvos-Lenkijos valdovo dvaro teatre Vilniuje pastatyta pirmoji Lietuvoje opera. – Šis teatras aktyviai veikė iki 1644 m.

1637–1638 m. – Vyko Kazokų sukilimas. Jam pasibaigus, panaikinta kazokų savivalda ir teisė gyventi miestuose.

1640 m. – Po protestantų susidūrimų su katalikais buvo uždaryta Vilniaus evangelikų reformatų mokykla, o bažnyčia iškelta už miesto sienos.

1641 m. – Vilniaus universitetui suteikta privilegija įsteigti Teisės ir Medicinos fakultetus.

1642 m. – Kaune jėzuitai įsteigė gimnaziją.

1644 m. – Vilniaus universitete buvo įsteigtas Teisės fakultetas.

1648 m. – Mirė karalius Vladislovas Vaza.

1648 m. lapkričio 17 d. – Lenkijos karaliumi ir Lietuvos didžiuoju kunigaikščiu išrinktas Vladislovo Vazos brolis Jonas Kazimieras Vaza (valdė 1648–1668). Jis buvo pasirinkęs dvasininko kelią – įstojęs į Jėzuitų ordiną, vėliau ruošėsi tapti kardinolu. Valdyti šalį jam teko didžiuliu šalies sukrėtimu, karo ir krizės laikotarpiu. Pasizymėjo kaip neblogas karo vadas, bet niekada nebuvo populiarus tarp bajorų. Pasibaigusiam kare su kaimynais praradimai buvo palyginti nedideli, bet jam nepavyko įgyvendinti sumanytų vidaus politikos planų, todėl atsisakė karūnos ir emigravo į Prancūziją, kur tapo pasaulietiniu abatu. Buvo paskutinis Vazų dinastijos, susigiminiavusios su senąja lietuviška Jogailaičių dinastija, atstovas.

1648 m. gegužės 28 d. – 1668 m. – Lietuvos didžiojo kunigaikščio ir Lenkijos karaliaus Jono Kazimiero Vazos (Žygimanto Vazos sūnus) valdymo laikotarpis.

1648–1654 m. – Vyko ukrainiečių išsivadavimo karas, kuriam vadovavo Bogdanas Chmelnickis. Šį sukilimą bandyta išplėsti ir į slavų šalis Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės sritis (Baltarusiją).

XVI a. II p. – Lietuvoje vyko nuolatinė konfrontacija tarp katalikų ir protestantų bažnyčių. Palaipsniui ėmė dominuoti katalikybė.

1649 m. liepos 31 d. – Lojevo (miestas Baltarusijoje) mūšyje Lietuvos kariuomenė, vadovaujama laukoj etmono Jonušo Radvilos,

sumušė į Lietuvos Didžiąją Kunigaikštystę besiveržusius kazokus.

1650 m. – Gdanske lotynų kalba išleista pirmosios „Lietuvos istorijos“ (*Historiae Litvaniae*) pirmoji dalis. Šio veikalo autorius – Vilniaus universiteto dėstytojas Albertas Kojelavičius-Vijūkas. Antroji dalis išleista Antverpene 1669 m.

1650 m. – Amsterdame išleista Lietuvos mokslininko Kazimiero Semenavičiaus lotyniško veikalo „Didysis artilerijos menas“ (*Artis magnae artilleriae*) pirmoji dalis. Pirmą kartą buvo iškelta daugiapakopės raketos idėja.

1651 m. – J. Radvilos vadovaujama kariuomenė užėmė Kijevą.

1652 m. – Lietuvoje siautėjo maras.

1652 m. – Seime pirmą kartą pasinaudota *liberum veto* teise. Upytės pavieto (administracinis vienetas Lietuvoje) atstovas Seime Vladislovas Sicinskis, pa-sinaudojęs *liberum veto* teise, skelbusia, kad Seime negalima priimti jokio nutarimo, jei jam prieštarauja bent vienas atstovas, pirmą kartą pats vienas neleido rezultatyviai baigti Seimo darbo – neleido pratęsti Seimo posėdžių, nors per įprastines šešias Seimo darbo savaites nebuvo pavykę nieko nutarti. Tai buvo svarbus žingsnis, gilinęs Lenkijos ir Lietuvos valstybės Seimo krizę. Naudojantis *liberum veto* teise 1669 m. pirmą kartą Seimas buvo nutrauktas, nepraėjus įprastinėms šešioms darbo savaitėms, o 1688 m. – pirmą kartą nebuvo leista net pradėti Seimo darbo. XVII a. pab. – XVIII a. I p. seimų darbas buvo paralyžiuotas.

1654–1667 m. – Vyko Lenkijos ir Lietuvos valstybės karas su Rusija, prasidėjęs po Rusijos ir Ukrainos susijungimo 1654 metais.

1654–1655 m. – Rusijos kariuomenė įveikė Lietuvos kariuomenės gynybą ir okupavo didžiąją LDK dalį (rytinę).

1654 m. sausio mėn. Sudaryta Perejeslavlio sutartis. Tai B. Chmelnickio ir Rusijos sutartis dėl Ukrainos prijungimo prie Rusijos.

1654–1667 m. – Vyko karas su Rusija dėl Ukrainos ir Gudijos žemių.

1654 m. – Karaliaučiuje Danielius Kleinas lotynų kalba išleido pirmąją lietuvių kalbos gramatiką (*Grammatica Litvanica*).

1654 m. – Prasidėjus karui su švedais, prasidėjo ir didžiosios Žemaitijos nelaimės, kurios šio krašto neapleido iki baisiojo 1710–1711 metų maro.

1655 m. rugpjūčio 17 d. – J. Radvilos įkalbėti 436 Žemaitijos bajorai pasirašė sutartį su švedais.

1655–1661 m. – Vykęs karas su švedais ir jo metu prasidėjęs maras Žemaitiją labai nualino.

1656 m. balandžio pabaiga. – Žemaitijos kunigaikštystėje, Breslaujos, Ukmergės ir Upytės pavietuose prasidėjo sukilimas prieš čia dislokuotus švedų įgulus.

1655 m. – Švedija užėmė vakarinę Lietuvos dalį.

1655 m. – Sudaryta Kėdainių sutartis, pagal kurią nutraukta unija su Lenkija.

1655 m. rugpjūčio 8 d. – 1655 m. rugpjūčio 10 d. – Rusijos kariuomenė užėmė Vilnių. Pirmą kartą istorijoje Lietuvos sostinė užėmė prieš kariuomenę. Sostinės okupacija truko 6 metus.

1655–1661 m. – Vilnius buvo okupuotas rusų.

1655–1660 m. – Vyko karas su Švedija.

1655 m. vidurys Pradėję Lenkijos ir Livonijos puolimą, švedai užėmė svarbiausius Lenkijos miestus – Varšuvą ir Krokuvą. Karalius Jonas Kazimieras Vaza pasitraukė į austrų valdytą Sileziją. Didžiąją dalį Lenkijos ir Lietuvos valstybės teritorijos 1655 m. buvo okupavusi Švedija ir Rusija. – Šis laikotarpis vadinamas „Tvano“ vardu.

1655 m. spalio 20 d. – Kėdainiuose 1134 Lietuvos didikai ir bajorai, susitelkę apie Lietuvos didįjį etmoną Jonušą Radvilą, su

Švedijos atstovais pasirašė sutartį, žinomą Kėdainių vardu, kuria buvo nutraukta Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės ir Lenkijos unija, o Švedijos karalius pripažintas Lietuvos didžiuoju kunigaikščiu. Kėdainių sutarčiai pasipriešino dalis Lietuvos kariuomenės ir daugelis bajorų, kurie tęsė kovą su švedais. Ji suaktyvėjo po karaliaus Jono Kazimiero Vazos grįžimo į Lenkiją.

1656 m. sausio 1 d. – Lietuvoje prasidėjo sukilimas prieš švedus.

1656 m. balandžio mėn. 1656 m. gegužės mėn. Lietuvoje vyko sukilimas prieš švedus.

1656 m. rugpjūčio 12 d. – Sudarytos Lietuvos-Lenkijos valstybės paliaubos su Rusija.

1657 m. – Lenkija atsisakė Lenkijos siuzereniteto.

1657 m. rugsėjo 9 d. – 1657 m. lapkričio 6 d. – Sutartimis tarp Lenkijos ir Lietuvos valstybės bei Brandenburgo ir Prūsijos kunigaikščio buvo panaikinta Prūsijos Kunigaikštystės vasalinė priklausomybė nuo Lenkijos Karalystės.

XVII a. – vidurys. Dėl karų, maro epidemijos, bado, gyventojų vežimo į Rusiją Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė neteko apie 40 proc. gyventojų, kraštas buvo labai nualintas. Lenkijos ir Lietuvos valstybė prarado lyderės poziciją Rytų Europoje.

1658 m. – Seimo sprendimu iš valstybės turėjo išvykti arba pereiti į katalikybę radikalsiosios reformacijos krypties atstovai – antitrinitoriai. Taip arijonai buvo išvaryti iš LDK ir Lenkijos. Kontreformacija šioje valstybėje pasiekė pergalę.

1659 m. – Atsinaujino karas su Rusija.

1660 m. gegužės 3 d. – Olyvoje (prie Gdansko) sudaryta Lietuvos-Lenkijos Respublikos ir Švedijos taika. – Po jos sudarymo teritorinių pakitimų neįvyko – valstybių sienos liko tokios, kokios buvo nustatytos 1629 m. – Altmarko paliaubomis. Jonas Kazimieras Vaza atsisakė pretenzijų į Švedijos sostą.

1660 m. – Evangelikas reformatas Samuelis Boguslavas Chilinskis išvertė į lietuvių kalbą Bibliją ir pradėjo ją spausdinti Londone. Šio sumanymo iki galo jam nepavyko įgyvendinti.

1665 m. – Liubomirskio rokošas – didikų maištas prieš karaliaus valdžios stiprinimą.

1666–1667 m. – Vyko karas su Turkija.

1667 m. sausio 30 d. – Sudaryta Andrusovo (kaimas prie Smolensko) taika tarp Rusijos ir Lietuvos-Lenkijos valstybės. Šia sutartimi Lietuva-Lenkija prarado daug teritorijų. Sutartis galiojo 13,5 metų. Ji užbaigė 1654–1667 m. karą. Rusija atgavo XVII a. pradžioje prarastas teritorijas, taip pat prisijungė kairiakrantę Ukrainos dalį ir Kijevą. Bendrai turėjo būti valdoma Zaporozė. 1678 m. paliaubų sutartis buvo pratęsta dar 13,5 metų. 1686 m. pasirašyta Amžinosios taikos sutartis, kurią Lenkijos ir Lietuvos valstybė oficialiai ratifikavo tik 1710–1667 m. nustatytos sienos, nedaug pakoreguotos vėlesnėmis sutartimis, nepakito ir išliko iki 1772 m.

1668 m. – Lietuvos-Lenkijos valstybėje uždrausta pereiti iš katalikų tikėjimo į protestantų.

1668 m. rugsėjo 16 d. – karalius Kazimieras Vaza atsisakė sosto. 1669 m. jis išvyko gyventi į Prancūziją, ten 1672 m. gruodžio 16 d. ir mirė.

1669–1673 m. – Lietuvos-Lenkijos valdovo Mykolo Kaributo Vyšnioveckio valdymo laikotarpis.

1672 m. – Prancūzijoje mirė buvęs Lietuvos-Lenkijos valdovas Jonas Kazimieras.

1672–1676 m. – Toliau vyko Lenkijos ir Lietuvos valstybės karas su Turkija.

Kėdainiai. Danutės Mukienės nuotraukos

1672 m. – Buvo kilusi grėsmė, kad dėl vidaus krizės ir nepajėgumo pasipriešinti bus apribotas Lenkijos ir Lietuvos valstybės suverenumas.

1672 m. spalio 18 d. – Bučiače pasirašyta sutartis įpareigojo mokėti Turkijai metinę duoklę. Tačiau sutartis nebuvo ratifikuota, o 1673 m. lapkričio 11 d. – jungtinė Lenkijos ir Lietuvos kariuomenė, vadovaujama Lenkijos didžiojo etmono Jono Sobieskio, Chotino mūšyje visiškai sutriuškino turkų kariuomenę. Vis dėlto pagal 1676 ir 1678 m. sutartis Turkijai atiteko didelė Vakarų Ukrainos dalis.

1673 m. – Lietuvos-Lenkijos valstybėje nekatalikams buvo uždrausta įgyti bajorystę. Didėjo religinė netolerancija.

1673 m. – Lenkijos ir Lietuvos valstybės seime Lietuvos atstovams pavyko išsireikalauti, kad kas trečias Seimas rinktųsi Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės teritorijoje – Gardino mieste (dabar – Baltarusijos teritorija). Pirmas Seimas čia susirinko 1678 m. – Nebebuvo šaukiami Lietuvos vyriausieji suvažiavimai, kurie de facto atliko savarankiškų Lietuvos seimų funkcijas, taip apeidami 1569 m. – Liublino unijos nuostatą, panaikinusią Lietuvos Seimą. Paskutinis Lietuvos vyriausiasis suvažiavimas buvo sušauktas 1671 m.

XVII a. – 7 deš. – XVII a. – 8 deš. – Pastatyti žymiausi Lietuvos barokinės architektūros paminklai: Pažaislio kamaldulių vienuolynas prie Kauno bei Šv. Petro ir Povilo bažnyčia Vilniuje. Statybas finansavo Lietuvos didysis kancleris Kristupas Pacas ir Lietuvos didysis etmonas Mykolas Pacas (jie buvo pusbroliai).

1673 m. lapkričio mėn. – Lietuvos-Lenkijos kariuomenė laimėjo mūšį prie Chotino.

(Nukelta į 30 p.)

(Atkelta iš 29 p.)

1673 m. lapkričio 10 d. – Mirė buvęs Lietuvos didysis kunigaikštis ir Lenkijos karalius Mykolas Kaributas Višnioveckis.

1674 m. gegužės 21 d. – Lenkijos karaliumi ir Lietuvos didžiuoju kunigaikščiu išrinktas Jonas Sobieskis (valdė 1674–1696 m.). Jis pasižymėjo kaip talentingas karo vadas, bet nesugebėjo įgyvendinti savo vidaus ir užsienio politikos planų, nes jam stigo nuoseklumo. Jo valdymo metu toliau gilėjo valstybės krizė.

1674–1696 m. – Lietuvos didžiojo kunigaikščio ir Lenkijos karaliaus Jono Sobieskio valdymo laikotarpis

1676 m. spalio 17 d. – Sudaryta Žuravno taika. – Ja baigėsi Respublikos ir Turkijos karas.

1678–1679 m. – Švedijos antpuolių laikotarpis.

1678–1679 m. – žemaičiai vėl dalyvavo susirėmimuose su švedais, kai švedai, norėdami užpulti Prūsiją, turėjo iš Kuršo pereiti per Žemaitiją.

1680 m. – LDK protestantai išleido „Katekizmą“ lietuvių kalba.

XVII a. – II p. Toliau didėjo katalikų spaudimas protestantams ir stačiatikiams, kurie tuo metu buvo visiškai išstumti iš Senato ir prarado anksčiau turėtą politinę įtaką.

1683–1699 m. – Iširo visi Lietuvos-Lenkijos valstybės seimai.

1683–1699 m. – Vyko Lenkijos ir Lietuvos valstybės karas su Turkija. – Nors buvo pasiekta įspūdinga karaliaus Jono Sobieskio vadovaujamos kariuomenės pergalė prie Vienos 1683 m., karas užtruko, alino kraštą ir gilino vidaus krizę.

1691 m. – Vilniuje, dabartiniame Antakalnio gyvenamajame rajone, pastatyti Sapiegų rūmai.

1694 m. balandžio 18 d. – Vilniaus vyskupas Konstantinas Kazimieras Bžostovskis, nepatenkintas kariuomenės žiemojimu Bažnyčios valdose, ekskomunikavo įtakingiausią Lietuvos didiką ir kariuomenės vadą – Vilniaus vaivadą ir LDK didįjį etmoną Kazimierą Joną Sapiegą. Tai dar labiau paaštrino šalį apėmusią politinę krizę.

1696 m. birželio 17 d. – Mirė Lietuvos didysis kunigaikštis ir Lenkijos karalius Jonas Sobieskis.

1697–1706 m. – Lietuvos didžiojo kunigaikščio ir Lenkijos karaliaus Frydricho Augusto II valdymo pirmasis laikotarpis.

1697–1763 m. – Saksų dinastijos valdymo laikotarpis.

1697 m. birželio 25 d. – Renkamajame (elekciniame) seime buvo priimtas nutarimas (Konstitucija), sulyginantis Lietuvos ir Lenkijos ministrų įgaliojimus (*coaequatio iurium*). Taip buvo apribota iki to laiko santykinai didesnę valdžią turėjusių Lietuvos didžiojo etmono, didžiojo iždininko (šias pareigybes ėjo tuo metu įtakingiausios Lietuvoje didikų giminės – Sapiegų – atstovai), kanclerių kompetencija. – Šio nutarimo įgyvendinimas padėjo opozicijai vidaus kare prieš Sapiegų viešpatavimą Lietuvoje. Tuo pačiu nutarimu Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės teismų raštvedyboje buvo įvesta lenkų kalba vietoje anksčiau vartotos gudų kalbos. 1697 m. sprendimai paspartino LDK ir Lenkijos politinę bei kultūrinę integraciją.

1697 m. birželio 27 d. – L Lenkijos karaliumi ir Lietuvos didžiuoju kunigaikščiu išrinktas Saksonijos kunigaikštis Frydrichas Augustas (karalius Augustas II, 1697–1733 m.). Tai itin prieštarinai vertinamas valdovas. Būdamas vienos seniausių vokiečių dinastijų atstovas, jis nepajėgė adekvačiai įvertinti savo bei Lenkuos ir Lietuvos valstybės, kurioje didesnę vaidmenį politikoje vaidino bajorija, galimybių ir neišnaudojo asmeninės unijos su Saksonija teiktų

Krokuva. Danutės Mukienės nuotrauka

privalumų. Dauguma jo ambicingų sumanymų liko neįgyvendinti, o patirtos nesėkmės pagilino valstybės krizę.

1697 m. – XVIII a. pr. Su pertraukomis vyko vidaus karas Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje.

1699–1699 m. – pasirašyta Karlovičų taikos sutartis tarp Turkijos ir antiturkiškos koalicijos šalių. Šia sutartimi Lenkijos ir Lietuvos valstybė atgavo visas teritorijas, XVII a. – II p. užleistas turkams.

1669 m. birželio 27 d. – Lenkijos karaliumi ir Lietuvos didžiuoju kunigaikščiu buvo išrinktas Mykolas Kaributas Višnioveckis, valdęs 1669–1673 m. – Tuo buvo nepatenkinti daugelis didikų, ypač simpatizavusių Prancūzijai 1672 m. – tai sukėlė vidaus karo pavojų. Naujasis karalius buvo išsilavinęs, bet nevalingas ir pasyvus valdovas, kurį per visą jo trumpą valdymo laikotarpį buvo bandoma nušalinti nuo sosto.

1669–1673 m. – Lenkijos karaliaus ir Lietuvos didžiojo kunigaikščio Mykolo Kaributo Višnioveckio valdymo metai.

1699 m. lapkričio mėn. Sudaryta Petro I ir Augusto II slapta sutartis prieš Švediją.

XVIII AMŽIUS

1700–1721 m. – Vyko Šiaurės karas dėl Baltijos.

1700–1710 m. – Vyko Šiaurės karo veiksmai Lenkijos ir Lietuvos valstybėje.

1700 m. vasaris Prasiđerio Šiaurės karas: Karaliaus Augusto II vadovaujama saksų kariuomenė įsiveržė į Livoniją ir puolė Rygą, bet jos nepaėmė.

1700 m. vasara Švedų kariuomenė įžengė į LDK.

1700 m. rugsėjis Augustas II nutraukė Rygos apgultį.

1700 m. spalio pabaiga Sudaryta Valkininkų konfederacija prieš Sapiegas.

1701 m. kovo 9 d. – Biržuose pasirašyta sąjungos sutartis tarp Augusto II ir Rusijos caro Petro I.

1702 m. sausio 27 d. – Karolis XII su pagrindinėmis švedų kariuomenės jėgomis perėjo LDK sieną ir įžengė į Žemaitiją. Vasario 17 d. jis jau buvo pasiekęs Raseinius.

1702 m. balandžio 5 d. – Švedų kariuomenė užėmė Vilnių. Lietuvoje susidarė dvi stovyklos: viena palaikė sąjungą su Augustu II ir Rusija (vadovavo M. S. Višnioveckis ir G. A. Oginskis), kita – stėjo už sąjungą su Švedija (vadovavo nuo etmono valdžios nušalintas K. J. Sapiega).

Aušros vartai ir Vilniaus gynybinės pilies fragmentai 2011 metais. Danutės Mukienės nuotrauka

1702 m. ruduo Švedų kariuomenė užėmė Lenkiją.

1703 m. – pavasaris Valkininkų konfederacija reorganizuota į Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės konfederaciją. Ji turėjo ginti teisėtą valdovą, katalikybę, bajorų teises ir laisves.

1703 m. kovo 15 d. – Vilniuje sudaryta bajorų generalinė konfederacija, palaikanti Augustą II kare su Švedija.

1703 m. liepos 9 d. – Vilniuje sudarytos bajorų generalinės konfederacijos atstovai pasirašė sutartį su Rusija. – LDK įsipareigojo kariauti prieš švedus.

1703 m. gruodžio 13 d. – Sudaryta trišalė sutartis tarp LDK, Rusijos ir Augusto II kaip Saksonijos kunigaikščio.

1704 m. vasario 16 d. – Varšuvoje sudaryta konfederacija prieš Augustą II. Ši konfederacija nuvertė Augustą II nuo sosto.

1704 m. gegužės 20 d. – Sudaryta Sandomiro konfederacija, kuri palaikė Augustą II.

1704 m. liepos 12 d. – Švedų šalininkai Lenkijoje atėmė iš Augusto II sostą ir Varšuvos seime karaliumi išrinko Poznanės vaitadą Stanislovą Leščinskį. Jis buvo vienos svarbiausių Didžiosios Lenkijos giminių atstovų. 1698 m. vedęs Kotryną Opalinskaitę, dar labiau sustiprino savo padėtį ir tapo vienu turtingiausių Respublikos didikų. Buvo ambicingas ir trokštantis valdžios, tačiau silpno charakterio ir nuolaidus žmogus.

1704 m. rugpjūčio 30 d. – Narvoje buvo sudaryta Rusijos ir Respublikos (Augusto II šalininkų) sutartis, pagal kurią pastaroji ofi-

cialiai stojo į karą su Švedija.

1704–1708 m. – Lietuvos-Lenkijos valstybės teritorijoje vyko permainingos kovos, LDK sritys ir miestai ėjo iš rankų į rankas, kovose aktyviai dalyvavo tarpusavyje nesutariantys LDK bajorai.

1704 m. rugsėjo 2 d. – Karalių Stanislovą Leščinskį parėmė Žemaičių bajorų konfederacija. – Respublikoje susidarė dvi valstybės, du karaliai ir jų valdiniai.

1706 m. rugsėjo 24 d. – Sudaryta Altrans-tado sutartis. Augustas II buvo priverstas atsisakyti Lenkijos ir Lietuvos valstybės sosto.

1706–1709 m. – Pirmasis Lietuvos-Lenkijos valdovo Stanislovo Leščinskio valdymo laikotarpis.

1707 m. – Petras I atgaivino Sandomiro konfederaciją.

1708–1711 m. – Karai, badas ir maras Lietuvoje. LDK neteko apie trečdalis gyventojų.

1709 m. rugpjūčio 21 d. – Rusijos kariuomenė sutriuškino švedus prie Poltavos. Karo pabaiga buvo nulemta. – Rusija tapo viena iš stipriausių regiono valstybių ir XVI-II a. – kartu su Austrija bei stiprėjančia Prūsija lėmė regiono politinius santykius.

1710 m. vasario 4 d. – Augustas II, rusų kariuomenės remiamas, Seime vėl buvo pripažintas Lenkijos ir Lietuvos valdovu. Stanislovas Leščinskis pabėgo į užsienį.

1710 m. vasario 4 d. – Seimas sugrąžino Augustui II į sostą.

XVIII a. pr. – Po 1710–1711 m. baisiojo ma-

(Nukelta į 32 p.)

Vilniaus panorama nuo Gedimino pilies bokšto 2011 metais. Danutės Mukienės nuotrauka

(Atkelta iš 31 p.)

ro Žemaitijoje ištisi kaimai liko tušti. Žemaitija neteko beveik dviejų trečdalių gyventojų.

1710–1733 m. – Lietuvos didžiojo kunigaikščio ir Lenkijos karaliaus Frydričo Augusto II valdymo antrasis laikotarpis.

1712 m. – Vilniaus amatininkai išsirin-ko sau atskirą valdžią.

1712 m. – Augustas II persikrikštijo iš protestantų į katalikus.

1713–1713 m. – Augustas II, siekdamas stiprinti valdovo valdžią, į Lietuvos-Lenkijos valstybę vėl įvedė Saksonijos kariuomenę. Tai nepatiko bajorijai, kuri 1715 m. sudarė valdovui priešišką konfederaciją. Vidaus nesantaika pasinaudojo Rusija. – Petras I tapo tarpininku tarp bajorijos ir karaliaus. Į Lietuvos-Lenkijos teritoriją įvesta Saksonijos kariuomenė.

1715 m. – Vyko ginkluotas pasipriešinimas Augustui II. Jis peraugo į Tarnogrodo konfederaciją.

1715 m. – Augustas II paprašė Petro I pagalbos kovai su konfederatais. Į Lietuvos-Lenkijos valstybės teritoriją buvo įvesta Rusijos kariuomenė.

1715 m. – Sudarytas Varšuvos susitarimas tarp Tornogrodo konfederatų ir Augusto II.

1716 m. – Tornogrodo konfederacija kovojo prieš Augustą II.

1717 m. – Varšuvoje įvyko „Nebylusis Seimas“ (Seimas vyko prižiūrint rusų kariuomenei tik vieną dieną, jame neleista diskutuoti). Buvo patvirtintas valdovo ir konfederatų susitarimas. Pagal jį Augustas II privalėjo išvesti saksų kariuomenę, o bajorija

atsisakė teisės organizuoti konfederacijas. Buvo apribota etmonų valdžia, karių skaičius sumažintas iki 24 tūkst (LDK – iki 6 tūkst.), apribota bajorų seimelių kompetencija, palikta *liberum veto* teisė. Nebyliojo Seimo konstitucijos garantu tapo Petras I. Prasidėjo atviras Rusijos kišimasis į Lenkijos ir Lietuvos valstybės vidaus reikalus. Patvirtintas valdovų ir konfederatų susitarimas. Valdovas neteko galimybių stiprinti savo valdžią.

1718 m. – Lietuvos-Lenkijos teritorijoje uždrausta statyti protestantų bažnyčias.

1719 m. – Rusų armija pasitraukė iš Lietuvos.

1721 m. – Sudaryta Ništato taika. – Šios sutarties pasirašymu pasibaigė Šiaurės karas, Livonija atiteko Rusijai.

1725 m. – Prie Karaliaučiaus universiteto įsteigta seminarija lietuvių kunigams rengti.

1726 m. – Vilniuje įkurta pirmoji Pijorų ordino mokykla

1726 m. – Merkinėje įkurta jėzuitų mokykla.

1727 m. – Brandenburge, Halės mieste, įsteigta seminarija lietuvių kunigams rengti.

1728 m. – Įkurta Pijorų ordino mokykla Panevėžyje.

1732 m. – Lietuvos-Lenkijos valstybės vidaus reikalus pradėjo spręsti užsienio valstybės – Rusija, Austrija, Prūsija.

1732 m. vasario 2 d. – Mirė Lietuvos didysis kunigaikštis ir Lenkijos karalius Augustas II. Prasidėjo tarpvaldis. Bajorijos dauguma į sostą kėlė Stanislovą Leščinskį. Austrija bei Prūsija rėmė Augusto II sūnų ir

įpėdinį Saksonijoje Frydričą Augustą.

1733 m. – Lietuvos-Lenkijos valstybėje apribotos nekatalikų teisės eiti valstybines pareigas, būti renkamiems į Seimą.

1733 m. rugsėjo 12 d. – Įvyko pirmasis elekcinis Seimas. Rusijos remiama bajorijos dalis Lietuvos-Lenkijos valdovu paskelbė Stanislovą Leščinskį.

1733–1734 m. – Antrasis Lietuvos-Lenkijos valdovo Stanislovo Leščinskio valdymo laikotarpis.

1733 m. spalio 5 d. – Įvyko antrasis elekcinis Seimas. Rusijos remiama bajorijos dalis Lietuvos-Lenkijos valdovu paskelbė Frydričą Augustą.

1734 m. sausio 20 d. – 1734 m. sausio 20 d. – Lietuvos-Lenkijos valdovu karūnuotas Frydričas Augustas. Jis pasivadino Augusto III vardu. Į Respubliką įžengė saksų kariuomenė, kuri kartu su rusais sumušė Lenkijoje ir LDK suburtas Stanislovui Leščinskiui remti konfederacijos pajėgas. Europoje prasidėjo vadinamasis Lenkijos įpėdinystės karas tarp S. Leščinskį rėmusių Prancūzijos ir Ispanijos (1725 m. – S. Leščinskis ištekino savo dukterį Mariją už Prancūzijos karaliaus Liudviko XV) bei Augusto III rėmėjų – Austrijos, Rusijos ir Saksonijos. Karas pasibaigė Prancūzijos pralaimėjimu. S. Leščinskis turėjo atsisakyti teisių į sostą. Pasitraukęs į Prancūziją, iki gyvos galvos valdė Lotaringijos kunigaikštystę ir Barą.

1734–1763 m. – Augusto III (Augusto II sūnus) Sakso valdymo laikotarpis. Šis valdovas buvo vienintelis Augusto II ir Kristijonos Eberhardinos iš Hohencolernų sūnus. Ruošdamasis tapti Respublikos valdovu, 1712 m. jis persikrikštijo iš protestantų į katalikus. 1719 m. vedė imperatoriaus Juozapo I dukterį Mariją. Tapęs valdovu Augustas III stengėsi tęsti savo tėvo vykdytą Respublikos ir Saksonijos suartinimo politiką, turėjusią užtikrinti jo įpėdiniui Saksonijos ir Respublikos karūnas. Jo vykdyta vidaus ir užsienio politika buvo nesėkminga. Daugiausia laiko praleisdamas Saksonijoje, Respublikos valdžią Augustas III sutelkė kontroliuojamo pirmojo ministro rankose (iš pradžių juo buvo A. Sulkovskis, nuo 1738 m. H. fon Briūlis, kuriam nesisekė Respublikoje sutelkti geros dvaro grupuotės, jo vadovavimo metodai buvo nepopuliarūs. Augusto valdymo laikotarpiu Respublikoje mažėjo valdovo reikšmė. Valstybėje įsitvirtino didikų oligarchinė valdžia. Sutriko įstatymų leidyba.

1734 m. – Sudaryta LDK didikų konfederacija. Ji buvo nukreipta prieš Vilniaus konfederaciją.

1754 m. – Archeografas Motiejus Dogelis ėmė skelbti LDK istorijos dokumentus darbe „Codex diplomaticus Regni Poloniae et Magni Ducatus Lituaniae“.

1737 m. – Vilniuje pradėti leisti mokslo populiarinimo kalendoriai.

1742 m. – Jėzuitai Vilniuje įkūrė kilmingųjų kolegiją (*Collegium Nobilium*), kuri priklausė Vilniaus universitetui. Tai buvo moderni to meto mokykla, kurioje mokėsi bajorų vaikai. Nuo 1751 m. ji tapo atskira vidurine mokykla. Čia į mokymo programą buvo įtraukti pasaulietiniai mokslai: fizika, geografija, istorija.

1745 m. – Išleistas Pilypo Ruigio veikalas „Lietuvių kalbos tyrinėjimai“ apie lietuvių kalbos kilmę.

1748 m. – Vilniuje perstatyta Šventų Jonų bažnyčia.

1749 m. birželio 8 d. – Gaisro metu sudegė beveik pusė Vilniaus, taip pat ir miesto rotušė, magistrato archyvas.

1751 m. – Vilniaus kilmingųjų kolegija reorganizuota į modernią mokyklą.

1753 m. – Įkurta Vilniaus universiteto observatorija.

1754 m. – M. Dogelis pradėjo skelbti LDK istorijos dokumentus iš užsienio šalių archyvų.

1756–1763 m. – Europoje vyko Septynerių metų karas. Lietuvos-Lenkijos valstybė jame nedalyvavo, tačiau karas alino LDK, tapusią Rusijos kariuomenės judėjimo ir stovyklavimo vieta.

1760 m. – P. Paprockis pradėjo leisti pirmąjį Lietuvoje laikraštį – „Kuryer Litewski“.

1763 m. spalio 5 d. – Mirė Lietuvos-Lenkijos valdovas Augustas III.

1763 m. lapkričio 11 d. – 1764 m. rugsėjo 7 d. – Tarpuvaldis Lietuvos-Lenkijos valstybėje. Respublikos politinės grupuotės, keldamos savo kandidatus į sostą, tikėjosi užsienio valstybių paramos. Čartoriskiai rėmėsi Rusija, Potockiai ir Branickiai – Prūsija, Prancūzija ir Turkija. – Rusijos kariuomenės remiama Čartoriskių grupuotė kandidatu į sostą iškelė Mykolo Čartoriskio seserėną, LDK stalininką Stanislovą Augustą Poniatovskį.

1764 m. rugsėjo 7 d. – Elekcinis Seimas Lietuvos-Lenkijos valdovu išrinko Augustą Poniatovskį.

1764–1795 m. – Lietuvos didžiojo kunigaikščio ir Lenkijos karaliaus Stanislovo Au-

Biržų pilis. Danutės Mukienės nuotrauka

gusto Poniatovskio valdymo laikotarpis. Tai buvo ypatingų gabumų ir nepaprastos inteligencijos žmogus. Keliaudamas po Prancūziją ir Angliją jis susipažino su Švietimo epochos Europos kultūra, o su Čartoriskiais dalyvaudamas politiniame gyvenime – su Respublikos politine ir ekonomine padėtimi. 1755–1756 m. ir 1757–1758 m. jis gyveno Peterburge (iš pradžių kaip anglų ambasados sekretorius, vėliau – kaip Saksonijos pasiuntinys). Čia jis užmezgė romaną su kunigaikščiene Jekaterina, sosto įpėdinio Petro žmona (būsimąja Jekaterina II). Tapęs valdovu, siekė vykdyti reformas ir sueuropietinti anarchinę Respubliką. Pradėjo kultūros reformą, buvo literatūros, dailės ir teatro mecenatas. Karaliaus meninis skonis, veikia prancūzų kultūros, lėmė ir jo aplinkos meno tendencijas Lietuvos-Lenkijos valstybėje. Ūkio srityje Stanislovas Augustas pasisakė už manufaktūrų kūrimą.

1764–1766 m. – Lietuvos-Lenkijos valstybės valdovo palaikoma Čartoriskių grupuotė pradėjo vykdyti dalines valstybės valdymo reformas. Respublikos stiprėjimas nepatiko Rusijai ir Prūsijai. Jos 1764 m. – Peterburge susitarė bendrais veiksmais neleisti keisti Respublikos vidaus santvarkos.

1764 m. – Užbaigta statyti Vilniaus astronomijos observatorija.

1764 m. – Buvo įsteigti Pilies ir Žemės teismai Telšiuose. Tai reiškė, kad Žemaitijos kunigaikštystėje sukuriama du administraciniai-teisiniai padaliniai. Į vieną įėjo 13 Raseinių, o į kitą 15 buvusių Telšių paviety. Po 11 metų teismas iš Telšių buvo perkeltas į Šiaulius. 1790 m. – Telšių, kaip teisinio-

administracinio vieneto, reikšmė buvo atstatyta, paliekant minėtas institucijas ir Šiauliuose.

1765–1775 m. – Prūsijoje lietuvių poetas Kristijonas Donelaitis sukūrė poemą „Metai“. Tai vienas pirmųjų Europos literatūros realistinių kūrinių. Su šiuo leidiniu siejama lietuvių grožinės literatūros pradžia.

1765–1777 m. – Antanas Tyzenhauzas vykdė ekonomines reformas.

1766 m. – Respublikos Seimas atmetė Rusijos reikalavimą suteikti bajorams stačiatikiams ir protestantams (vadinamiesiems disidentams) lygias su katalikais politines teises valstybėje.

1766 m. – Buvo vykdomos dalinės Lietuvos-Lenkijos valstybės valdymo reformos. Panaikinta *liberum veto* teisė.

1766 m. – Dūkšte įkurta Pijorų ordino mokykla.

1766 m. kovo 20 d. – Slucke sudaryta LDK stačiatikių ir protestantų konfederacija.

1767 m. spalio mėn. Rusijos kariuomenės apsuptoje Varšuvoje darbą pradėjo Radomo konfederatų Seimas. Buvo atkurta senoji santvarka.

1768 m. – Sudaryta Radomo konfederacija. Ja siekta lygių teisių kitatikams.

1768 m. – Konfederatai, remiami Rusijos kariuomenės, užėmė Varšuvą.

1768 m. vasario 24 d. – Pasirašyta Varšuvos sutartis. Lietuvos-Lenkijos valstybės disidentams buvo suteiktos politinės teisės, o Jekaterina II pripažinta garantuojanti Respublikos vidaus politinės santvarkos išsau-

(Nukelta į 4 p.)

Vavelis (Lenkija, Krokua). Danutės Mukienės nuotrauka

(Atkelta iš 33 p.)

gojimą. Formaliai teisiškai buvo apribotas Lietuvos-Lenkijos valstybės suverenitetas, ir ji tapo priklausoma nuo Rusijos. Kitatikiams suteiktos politinės teisės.

1768 m. vasario 29 d. – Podolėje, Baro mieste, susibūrė prieš Radomo konfederaciją ir Rusijos įtaką Respublikoje nukreipta Baro konfederacija. – federacija. Ji buvo nukreipta prieš kitatikius bei Rusijos įtaką Lietuvos-Lenkijos valstybėje.

1768 m. liepos mėn. Baro konfederatai veiklą pradėjo LDK teritorijoje. Generalinės LDK konfederacijos su Baro vėliava vyriausioju maršalu buvo paskelbtas Mykolas Jonas Pacas. Konfederaciją rėmė didikai Juozapas Sapiega, Mykolas Kazimieras Oginskis, Karolis Stanislovas Radvila.

1768–1772 m. – Baro konfederacijos veikla paplito visoje Lietuvos-Lenkijos valstybėje, tačiau tikėtosioms pagalbos iš Prancūzijos, Turkijos bei Austrijos nesulaukta. – Rusijos kariuomenė palyginti lengvai sutriuškino konfederatų pajėgas.

1769 m. – Parengtas K. Narbuto logikos vadovėlis.

1769 m. – Įvyko valstiečių sukilimas Šiaulių ekonomijoje.

1769 m. – Siekdamas užkirsti kelią galimam Rusijos sustiprėjimui Respublikos sąskaita, Prūsija ir Austrija pradėjo derybas dėl Respublikos padalijimo.

1771 m. – Perstatyta Kauno rotušė.

1722 m. – Veiklą nutraukė Baro konfederacija.

1772 m. – Įvyko Pirmasis Lietuvos ir Lenkijos valstybės padalijimas tarp Rusijos, Austrijos ir Prūsijos. Šia sutartimi Rusijai atiteko 92 000 km² Respublikos teritorijos (Polocko, Vitebsko, Mstislavlio vaivadijos, rytinė Minsko vaivadijos dalis, Latgala). Prūsija ir Austrija prisijungė dalį Lenkijos žemių. Prūsijai atiteko 36 000 km² Pamaro ir Vakarų Prūsijos bei Varmijos. Austrija prisijungė 81 900 km² Mažosios Lenkijos žemių ir Lvovo miestą. Respublika neteko apie 35 proc. gyventojų ir maždaug 30 proc. teritorijos. 1773 m. Respublikos Seimas ratifikavo Pirmąjį Lietuvos-Lenkijos valstybės padalijimą.

1773 m. liepos 21 d. – Popiežiaus bule nutraukta Jėzuitų ordino veikla.

1773 m. – Vilniaus universiteto biblioteka paskelbta viešąja. –

1773 m. spalio 14 d. – Lietuvos-Lenkijos Seimo sprendimu įsteigta Edukacinė ko-

Kražių kolegijos bursas. Danutės Mukienės nuotrauka

misija, tapusi viena pirmųjų švietimo ministerijų Europoje. Jos žiniai buvo perduotos visos Respublikos akademijos ir mokyklos, pavesta rūpintis ne tik mokymu, bet ir mokslu, supasaulietinti bei modernizuoti jo turinį. Pirmuoju Edukacinės komisijos pirmininku tapo Vilniaus vyskupas Ignatas Masalskis.

1773–1794 m. – Lietuvoje veikė Edukacinė komisija.

1773–1776 m. – Lietuvoje įvesta bendra svorio ir tūrio sistema.

1774 m. – Edukacinė komisija pradėjo reformuoti Lietuvoje veikusias pradinės mokyklas. Buvo nutarta įkurti vieną pradinę mokyklą trimis parapijoms. 1777 m. – tokių mokyklų Vilniaus vyskupystėje jau buvo daugiau negu 300. Valstiečių vaikai pradinėse mokyklose buvo mokomi gimtąja kalba.

1775 m. – Vilniuje įkurta pirmoji pasaulietinė mokytojų seminarija.

1775 m. – Seimo nutarimu buvo įkurtas naujas Lietuvos-Lenkijos valstybės valdžios organas prie valdovo – Nuolatinė taryba. – Ji turėjo pakeisti Seimą. Komisiją sudarė 36 Seimo deleguoti nariai. Taryboje buvo 5 departamentai: Karo, Išdo, Užsienio politikos, Policijos ir Teisingumo, kurie kontroliavo savo srities vykdomosios valdžios veiklą. Nuolatinės tarybos veiklos laikotarpiu (1775–1788 m.) buvo modernizuota ir padidinta kariuomenė, apribota etmonų savivalė, įgyvendintos merkantilinės ūkio ir finansų reformos. Pagyvėjo Respublikos ekonominis gyvenimas. Sparčiai didėjo gyventojų skaičius (1772 m. Respublikoje gyveno daugiau negu 6,5 mln. žmonių, XVIII a. pabaigoje – apie 9 mln. Žmonių 1790 m., pirmojo visuotinio LDK gyventojų surašymo duomenimis, joje gyveno daugiau negu 3,5 mln. žmonių.

1775–1788 m. – Nuolatinės tarybos gyvavimo laikotarpis Lietuvos-Lenkijos valstybėje.

XVIII a. – II p. Edukacinė komisija ir Nuolatinė taryba tapo pirmaisiais bendrais visos Respublikos vykdomosios valdžios organais.

1767 m. – Rusijos imperatorė Jekaterina II disidentų teisių gynimo pretekstu ėmė remti nepatenkintą Čartoriskų reformomis bajorijos dalį, susibūrusią į Radomo konfederaciją.

1776 m. – Kai kuriems Lietuvos-Lenkijos valstybės miestams panaikinta Magdeburgo teisė.

1778 m. – Vilniaus universitete pradėta dėstyti architektūra. –

1782 m. – Vilniaus universitetas pavadintas Vyriausiąja LDK mokykla. – Jame sukurtos naujos Astronomijos, Medicinos (1781 m.), Architektūros (1793 m.) katedros.

XVIII a. – II p. Vilniaus universiteto spaustuvėje pradėtos leisti kalendorių – skaitinių knygos. Pradėjo kurtis informacijos ir žinių sklaidimo sistema.

1783 m. – Pastatyta klasicizmo stiliaus Vilniaus rotušė (architektas Laurynas Stuoka-Gucevičius).

1783–1801 m. – Perstatyta Vilniaus katedra.

1788 m. spalio 6 d. – Varšuvoje darbą pradėjo Respublikos Seimas (1788–1792), žinomas kaip Ketverių metų Seimas (dirbo 4 metus, deputatų skaičius per 1790 m. rinkimus buvo padvigubintas). Šis Seimas priėmė valstybės valdymo reformas. 1788–1792 m. Seimas įvedė nuolatinį valstybės mokestį žemvaldžiams, padidino kariuomenę, nustatė naują jos sudarymo bei valdymo tvarką.

1789 m. – Pradėtas rengti naujas Lietuvos-Lenkijos valstybės Konstitucijos projektas.

1789 m. sausio 19 d. – Panaikinta Nuolatinė taryba kaip Rusijos įtakos Lietuvos-Lenkijos Respublikoje įrankis.

1789 m. – pavasaris iš Lietuvos-Lenkijos Respublikos teritorijos išvesta Rusijos kariuomenė.

XVIII a. – 9 deš. pabaiga Prancūzijos revoliucijai bei karui Balkanuose atitraukus Europos valstybių dėmesį, Lietuvos-Lenkijos valstybėje susidarė palankios sąlygos vykdyti didesnes socialines bei ekonomines reformas, stiprinti valstybes savarankiškumą.

1791 m. balandžio 18 d. – Seimas priėmė įstatymą „Mūsų laisvieji karališkieji miestai Respublikos valstybėse“, kuriuo miestiečiams buvo suteikta privilegija nebūti suimtiems be teismo sprendimo, teisė įsigyti žemės valdų, siųsti savo delegatus į Seimą ir dalyvauti diskusijose svarstant miestų reikalus, gauti tarnybas valstybės administracijos aparate ir teismuose, tarnauti kariuomenėje karininkais. Miestų reforma išplėtė socialinę monarchijos atramą. Buvo žengtas pirmas žingsnis pertvarkant luominę visuomenę į pilietinę.

1791 m. gegužės 3 d. – Lietuvos-Lenkijos valstybės Seimas priėmė naują Konstituciją, nustačiusią svarbiausius XVIII a. europinę koncepciją atitikusius valstybės santvarkos organizavimo principus. Bajorų respublika su renkamu valdovu tapo konstitucine luomine monarchija. Konstitucija įteisino buržuazinį turto principą: bežemiai bajorai neteko teisės dalyvauti seimeliuose, o turtingesnieji miestiečiai gavo nobilitacijos teisę. Konstitucija patvirtino miestų įstatymą, paskelbė valstybės globą laisviesiems valstiečiams, garantavo asmens laisvę į užsienį pabėgusiems ir grįžusiems valstiečiams. Gegužės 3 d. Konstitucija pakeitė ir valstybės politinę struktūrą: vyriausioji valdžia buvo atiduota Seimui, panaikinta *liberum veto* teisė. Vykdomoji valdžia priklausė karaliui ir ministrų kabinetui, pavadintam Įstatymų sargyba. Karalius turėjo būti renkamas, tačiau iš valdančiosios dinastijos. Seimas išrinko visai valstybei bendras 4 komisijas (ministerijas): Edukacijos, Policijos, Karo ir Išdo.

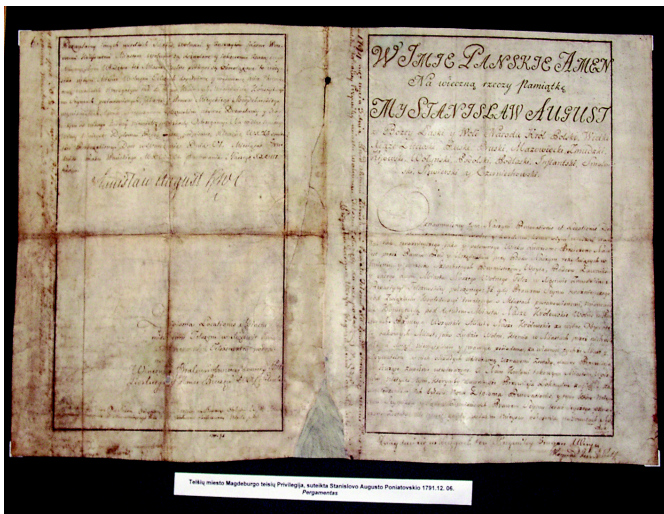
1791 m. – Įkurti trys Žemaitijos pavietai (žemės), oficialiai vadinamos apskritimis. Jų valdymą iš esmės perėmė rusų valdžia.

1791–1792 m. – 52 Lietuvos miestams grąžinta savivalda.

1792 m. liepos 23 d. – Prie Targovicos konfederacijos prisijungė Stanislovas Augustas ir šiuo žingsniu galutinai panaikino reformų šalininkų darbo vaisių – Gegužės 3 d. konstituciją.

1792 m. balandžio 27 d. – Sudaryta Targovicos konfederacija, nukreipta prieš Ketverių metų Seimo nutarimu. 1791 gegužės 3-osios Konstitucijos priešininkai Peterburge pasirašė prieš reformas nukreiptos konfederacijos aktą, kuris su suklastota data

(Nukelta į 36 p.)

Telšių miesto Magdeburgo teisių suteikimo privilegija. Dokumento reprodukcija iš RKIC archyvo. Fotografė Danutė Mukienė

(Atkelta iš 35 p.)

(1792 m. gegužės 14 d.) buvo paskelbtas Targovicos miestelyje jau po to, kai Rusijos kariuomenė įžengė į Lenkiją ir Lietuvą.

1792 m. gegužės mėn. 1792 liepos mėn. Rusijos kariuomenė, nesutikusi didesnio pasipriešinimo, okupavo visą Respublikos teritoriją.

1792 m. birželio 14 d. – Rusija užėmė Vilnių.

1792 m. birželio 25 d. – Vilniuje buvo sudaryta LDK generalinė konfederacija, kurios vadovai buvo broliai Kosakovskiai – LDK lauko etmonas Simonas Kosakovskis ir Livonijos vyskupas Juozapas Kosakovskis. Ji siekė atkurti ne tik senąsias bajorijos laisves, bet sugrąžinti ir unijines LDK teises.

1793 m. sausio 23 d. – Antrasis Lietuvos-Lenkijos valstybės padalijimas tarp Prūsijos ir Rusijos. Ši sutartis pasirašyta Peterburge. Rusijai atiteko Kijevo, Braclavo, Podolės, Minsko vaivadijų žemės, rytinė Vilniaus vaivadijos dalis, Brastos žemė ir rytinė Voluinės dalis. Prūsija gavo vakarines Lenkijos žemes su Gdansku, Torūne, Poznane. Respublika neteko apie 250 000 km² – maždaug pusės teritorijos.

1793 m. birželio 17 d. – Gardine sušauktas Respublikos Seimas buvo priverstas patvirtinti antrąjį Lietuvos-Lenkijos valstybės padalijimą. Priimta Konstitucija deklaravo senosios valstybės santvarkos atkūrimą.

1793–1864 m. – Gyveno istorikas, rašytojas, daugelio istorijos knygų, parašytų lietuvių kalba, autorius Simonas Daukantas.

1794 m. kovo 24 d. – Krokuvoje prasidėjo generolo Tado Kosciuškos vadovaujamas sukilimas prieš Targovicos konfederacijos įvestą tvarką ir II-ąjį Lietuvos-Lenkijos valstybės padalijimą.

1794 m. kovo 24 d. – 1794 m. lapkričio 16 d. – Tado Kosciuškos vadovaujamas sukilimas Lenkijoje ir Lietuvoje. Tai buvo nacionalinio išsivadavimo sukilimas prieš Rusijos ir Prūsijos intervenciją. Sukilėliai sudarė savo vadovybę – Tautinę aukščiausiąją tarybą, paskelbė sukilimo aktą. Buvo sudaryta LDK sukilėlių vyriausybė – Lietuvos tautinė aukščiausioji taryba, pradėti kurti sukilėlių vykdomosios valdžios organai – deputacijos. LDK pradėtos taikyti Lenkijos sukilėlių vyriausybės universalai, kuriuo pripažįstama asmens laisvė valstiečiams. Tarnaujantys sukilėlių kariuomenės valstiečiai buvo atleidžiami nuo lažo.

1794 m. balandžio 23–25 d. – Sukilimas išplito visoje LDK teritorijoje. Inžinieriaus Jokūbo Jasinskio vadovaujami LDK sukilėliai veikė savarankiškai, kvietė ginti ne tik nepriklausomybę, bet ir kovoti dėl visų piliečių laisvės ir lygybės.

1794 m. balandžio 16 d. – Tado Kosciuškos sukilimas prasidėjo ir Lietuvoje. Pirmieji sukilo LDK kariuomenės daliniai Šiauliuose.

1794 m. balandžio 23–24 d. – LDK sukilėliai užėmė Vilnių.

1794 m. gegužės 3 d. – Lietuvos-Lenkijos valstybėje sukurtas baudžiamasis teismas Konstitucijos priešams teisti.

1794 m. gegužės 7 d. – Paskelbtas Polaneco universalas – visiems Lietuvos-Lenkijos valstybės valstiečiams pripažinta asmens laisvė.

1794 m. rugpjūčio 11 d. – Rusijos kariuomenė, malšindama sukilimą, užėmė Vilnių, o rugsėjo pabaigoje – spalio viduryje visą Lietuvos teritoriją iki Nemuno. Prūsijos kariuomenė užėmė Užnemunę.

1795 m. – Vilniaus universitete veikė 3 fakultetai: moralės, fizikos ir medicinos mokslų.

1795 m. spalio 24 d. – Trečiasis Lietuvos ir Lenkijos padalijimas: Peterburge buvo pasirašyta Rusijos, Austrijos ir Prūsijos sutartis dėl II-ojo Lietuvos-Lenkijos valstybės (Respublikos) padalijimo. Rusija užgrobė vakarines LDK žemes iki Nemuno, Voluinę ir Kuršą. Prūsija ir Austrija pasidalijo likusias Lenkijos žemes. Užnemunė atiteko Prūsijai, kurią užgrobė Vokietija.

1795 m. – Po Trečiojo Respublikos padalinimo Žemaitija atiteko Rusijai. Tais metais visas kairysis Nemuno krantas nuo Baltstogės iki Šakių buvo prijungtas prie Prūsijos, o kita dalis, kuriai XIX a. lietuviai ir žemaičiai davė neoficialų Užnemunės vardą, buvo įjungta į penkmetį gyvavusios ir nuo Napoleono Prancūzijos priklausiusios Varšuvos kunigaikštystės sudėtį. Po Prancūzijos pralaimėjimo Rusijai (1812 m.) ir po Vienos kongreso (1815 m.) Užnemunė tapo autonominės Lenkijos karalystės, įėjusios į Romanovų imperijos sudėtį, dalimi.

1795 m. lapkričio 25 d. – Paskelbtas Lietuvos-Lenkijos valstybės sosto atsisakymo aktas.

1795 m. lapkričio 25 d. – Paskelbta, kad panaikinta Lenkijos ir Lietuvos valstybės karaliaus institucija. Buvo panaikinti ir titulai bei Lietuvos-Lenkijos valstybės pilietybė.

1795–1915 m. – Lietuva – carinės Rusijos imperijos sudėtyje.

1795–1796 m. – Lietuvą valdė Rusijos carienė Jekaterina II (carienė (1762–1796 m.))

1795 m. – XIX a. 7 deš. pr. – Pirmoji Rusijos viešpatavimo Lietuvoje epocha.

1795 m. – Įvestas pagalvės mokestis.

1796 m. – Lietuvoje įsigaliojo civilinė administracija. – Rusijos pavyzdžiu kraštas buvo padalintas į gubernijas (Vilniaus ir Slonimo), kurios vėliau buvo sujungtos į Lietuvos guberniją.

XVIII a. pab. – Lietuvos architektūros baroko stilių pakeitė klasicizmas. Susiklostė lietuviškoji klasicizmo architektūros mokykla. Žymiausias šio stiliaus architektas Laurynas Stuoka-Gucevičius suprojektavo Vilniaus katedrą rotušę, vyskupų rūmų ansamblį Verkiuose.

1796 m. – Lietuvoje įvesta rekrūtų prievolė.

1796 m. – Lietuvoje darbą pradėjo civilinė administracija

1796–1801 m. – Pavelo I Romanovo valdymo laikotarpis.

1797 m. – Vilniaus ir Slonimo gubernijos sujungtos į vieną Vilniaus guberniją. Jos centras buvo Vilnius.

1797 m. sausio 15 d. – Peterburge pasirašytas trišalis Rusijos, Prūsijos ir Austrijos aktas, kuriuo galutinai panaikinta jungtinė Lietuvos-Lenkijos valstybė.

1798 m. – Mirė buvęs Lietuvos-Lenkijos valstybės valdovas Stanislovas Augustas.

1798 m. – Pagal Lauryno Stuokos-Gucevičiaus projektą užbaigta perstatyti Vilniaus rotušė.

1799 m. spalio 29 d. – 1848 m. kovo 10 d. – Gyveno lietuvių tautinio atgimimo įkvėpėjas Simonas Stanevičius.

XVIII a. – pab. Lietuvoje išaugo smulkioji miesto pramonė.

XIX a. – pr. Lietuvoje kaimai pradėjo skirstytis į vienkiemius.

1800 m. – Vilniuje sudaryta nuolatinė miesto policija. –

1800 m. – Lietuvoje įvestas Rusijoje galiojęs senasis – Julijaus – kalendorius. Užnemunėje ir toliau galiojo Grigaliaus kalendorius.

XIX AMŽIUS

1801–1825 m. – Rusijos caro Aleksandro I valdymo laikotarpis Lietuvoje.

1801 m. rugsėjo 21 d. – Lietuvos gubernija padalyta į Lietuvos Vilniaus ir Lietuvos Gardino gubernija, kurias kontroliavo Vilniuje rezidavęs Lietuvos generalgubernatorius.

1801–1806 m. – Lietuvos gubernatoriumi buvo Leontijus Beningsenas.

1801–1875 m. – Išspausdinti 227 leidiniai lietuvių kalba.

1801–1875 m. – Gyveno Žemaičių Didysis vyskupas, rašytojas, blaivybės sąjūdžio globėjas Motiejus Valančius.

1802 m. – Lietuvoje panaikinta Edukacinė komisija.

1802–1804 m. – Lietuvoje buvo vykdoma švietimo reforma.

1803 m. balandžio 16 d. – Vilniaus vyriausioji mokykla Rusijos caro Aleksandro I įsaku reorganizuota į Vilniaus imperatoriškąjį universitetą. Vietoje Edukacinės komisijos švietimo reikalams tvarkyti įkurta Vilniaus švietimo apygarda.

1803 m. – Vilniuje pradėjo veikti Borucho Romo spaustuvė. 1837–1862 m. ši spaustuvė buvo vienintelė Lietuvoje, kuriai Rusijos valdžia leido spausdinti maldaknyges, kitas knygas žydų kalba.

1803 m. – Vilniaus universitete įsteigta Politinės ekonomijos katedra.

1804 m. – Išleisti „Nuostatai dėl žydų“, t. y. paskelbtas Žydų statutas. Pagal vieną iš jo punktų žydai buvo įpareigoti per trejus metus išsikelti iš kaimų (iš viso iš sodžių į miestus turėjos išsikelti daugiau kaip 60 tūkst. žydų šeimų). 1809 m. iškeldinimas buvo sustabdytas. Statutas taip pat įteisino žydų pavardes.

1805 m. – Jozefas Frankas įkūrė Vilniaus medicinos draugiją (ji veikė iki 1840 m.).

1805 m. – Vilniaus universitete darbą pradėjo Rusų filologijos katedra, universitete pradėtos dėstyti Vakarų Europos naujosios kalbos.

1807 m. – Carui Aleksandriui I buvo nusiųstas S. Nemcevičiaus parengtas memorandumas dėl LDK atkūrimo.

1807 m. liepos 7 d. – Sudaryta Varšuvos Kunigaikštystė. Joje buvo įvestas Napoleono kodeksas. Sutartis sudaryta remiantis Rusijos ir Prancūzijos sutartimi, pasirašyta 1807 m. liepos 7 d. Tilžėje. Į Varšuvos Kunigaikštystę įėjo ir Lietuvos dalis, vadinama Užnemunė. Pradėjus galioti Napoleono kodeksui, čia valstiečiai gavo asmens laisvę, tačiau savo valdomos žemės savininkais netapo. Kunigaikštystė gyvavo iki 1815 m.).

1807–1815 m. – Varšuvos Kunigaikštystės gyvavimo laikotarpis.

1807 m. – Kaune sudaryta nuolatinė miesto policija.

1807 m. liepos 22 d. – Napoleonas pasirašė Varšuvos Kunigaikštystės konstituciją.

Paminklas Simonui Daukantui Lenkimuose. Skulptorius Regimantas Midvikis. Danutės Mukienės nuotrauka

1807–1808 m. – Klaipėda tapo Prūsijos karalių rezidencija.

1808 m. – Lietuvoje įkurtas Vakcinacijos institutas.

1808 m. – Caro vyriausybė suvienodino Lietuvos bei rusų bajorų teises. Sumenkėjo jų vaidmuo politiniame gyvenime.

1808 m. – Panaikintos miestų teisės. Miestų valdžia priklausė gubernijos administracijai.

(Nukelta į 38 p.)

Panemunės pilies bokštas. Danutės Mukienės nuotrauka

(Atkelta iš 37 p.)

1809–1811 m. – Peterburge susiformavo Lietuvos didikų grupė, kuri siekė politinės Lietuvos autonomijos Rusijos imperijos sudėtyje.

1811 m. – Lietuvos cechai pradėjo vadovautis Rusijos amatų statutais ir įstatymais.

1811 m. – Rusijos carui Aleksandriui I buvo įteiktas Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės įkūrimo projektas (autorius – Mykolas Kleopas Oginskis). Pagal šį projektą Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė (sudaryta iš 8 Rusijos gubernijų, kuriose veikė Lietuvos statutas) būtų buvusi autonominė valstybė, valdoma Rusijos caro.

1812 m. birželio 24 d. – Napoleonas pradėjo karą prieš Rusiją. Jo kariuomenė forsavo Nemuną ties Kaunu, per kelias dienas užėmė Lietuvos teritoriją.

1812 m. birželio 28 d. – Napoleono kariuomenė užėmė Vilnių.

1812 m. liepos 1 d. – 1812 m. gruodžio mėn. Prancūzmetis Lietuvoje. Čia veikė Napoleono įkurta Lietuvos laikinosios vyriausybės komisija – prancūzų civilinės valdžios organas. Ji vykdė Lietuvos administravimo funkcijas. Komisijos pirmininku buvo paskirtas buvęs Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės rūmų (dvaro) maršalas Stanislovas Soltanas. Komisijai pavaldžios buvo Vilniaus, Gardino, Minsko gubernijos, vadintos departamentais, taip pat Baltstogės (Bialystoko) sritis. Komisija veikė iki 1812 m. gruodžio mėnesio, kol Napoleono armija pasitraukė iš Lietuvos.

1812 m. liepos 14 d. – Vilniaus katedroje Laikinoji komisija paskelbė aktą dėl Lietuvos ir Lenkijos unijos. Šiame akte kalbama apie Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės gyventojų pasiryžimą iš-

laikyti Lietuvos, kaip politinio subjekto, statusą, kurį Lietuva turėjo Lenkijos ir Lietuvos valstybės gyvavimo periodu.

1812 m. gruodžio 10 d. – Į Vilnių įžengė rusų kariuomenė.

1812 m. – Lietuvoje savo veiklą atnaujino masonų ložės. Pirmosios masonų struktūros Lietuvoje (Vilniuje) buvo įkurtos 1776 m. – Pirmoji ložė Vilniuje pradėjo veikti 1778 metais.

1813 m. sausio 6 d. – Caras Aleksandras I pasirašė manifestą, skelbiantį pergalingą karą su Napoleonu pabaigą. Tuo metu Rusų armija jau buvo užėmusi visą iki Napoleono įsiveržimo valdytą Lietuvos teritoriją.

1815 m. – Vienos kongreso sprendimu sukurta Lenkijos Karalystė, į kurios sudėtį įėjo ir Lietuvos dalis – Užnemunė. Šioje teritorijoje Tebegaliojo Napoleono teisynas, Grigaliaus kalendorius. Administracijos ir teismo įstaigose kalbėta tik lenkų kalba. Lenkijos Karalystė asmeniniais ryšiais buvo glaudžiai susieta su Rusijos imperija ir turėjo Rusijos caro „dovanotą“ konstituciją.

1815 m. rugsėjo 28 d. – Prasidėjo Vienos kongresas.

1816 m. – Vilniuje išleistas pirmasis visas Naujojo Testamento vertimas į lietuvių kalbą. Jį parengė Žemaičių vyskupas, kunigaikštis Juozapas Arnulfas Giedraitis su savo talkininkais.

1817–1823 m. – Lietuvoje aktyviai veikė masonų ir slaptos studentų organizacijos (filomatai, filaretai, šubravcai, masonai) veikla Lietuvoje.

1817–1823 m. – Lietuvoje veikė Filomatų draugija.

1817 m. – Kražių mokykla pertvarkyta į gimnaziją. Tai buvo viena pirmųjų pasaulietinių mokyklų Lietuvoje.

1817 m. – Vilniuje miesto inteligentija įkūrė masonišką Šubravcų (Nenaudėlių) draugiją. Ji savo spaudoje kritikavo atgyvenusius socialinius papročius. Ši draugija kūrė planus, kaip sujungti Vilniaus švietimo apygardą su Lenkijos Karalyste.

1817 m. – Vilniuje buvo įkurtos studentiškos Filomatų ir Filaretų draugijos. Jos siekė žadinti jaunimo patriotinę dvasią ir ragino kovoti prieš rusų valdžią. Jos taip pat skatino ir kitų slaptų masinių jaunimo, ypač moksleivių organizacijų kūrimąsi Vilniuje, Kražiuose, Kėdainiuose, Kaune ir kt. Lietuvos vietose. Per jas buvo populiarinamos moralės tobulėjimo, saviauklos, švietimo bei kovos prieš rusų autokratiją idėjos. Vienas iš draugijos įkūrėjų buvo iškilus lenkų ir lietuvių poetas Adomas Mickevičius

1818 m. – Liudvikas Rėza Karaliaučiuje išleido Kristijono Donelaičio „Metus“ su vertimu į vokiečių kalbą.

1818 m. Vilniaus apskrities bajorų seimelis įteikė prašymą Rusijos carui dėl asmens laisvės suteikimo valstiečiams. Prašymas nebuvo patenkintas.

1819 m. – Nuo Lietuvos Vilniaus gubernijos atskirtas ir prie Kuršo gubernijos prijungtas Lietuvos pajūrio ruožas – Palangos ir Šventosios apylinkės.

1819–1822 m. – Lietuvoje veikė Bičiulių draugija.

1819 m. – 2 deš. pab. 1819 m. – 3 deš. pr. Lietuvoje prasidėjęs etnokultūrinis sąjūdis tapo tautinio lietuvių atgimimo užuomazga.

1820–1823 m. – Lietuvoje veikė Filaretų draugija.

1821 m. – Ukmergėje įsteigta masonų ložė „Dorovės triumfas“.

1822 m. – Nustatyta muitų siena tarp Lenkijos Karalystės ir Augustavo bei Vilniaus gubernijos.

1822 m. – Rusijos caras Aleksandras I uždraudė masonų organizacijų veiklą. Buvo uždarytos Vilniaus studentų, Lietuvos moksleivių organizacijos, jų nariai represuoti, ištremti.

1822 m. rugpjūčio 13 d. – Caro valdžia uždraudė Šubravcų drau-

gijos veiklą, įsakė nutraukti draugijos laikraščio „Grindinio žinios“ leidybą.

1822 m. rugpjūčio 13 d. – Visoje Rusijoje uždraudžiama maso-
nų ir kitų draugijų, į kurias stojant reikia duoti specialią priesaiką,
veikla.

1822 m. – Vilniuje Simonas Daukantas parašė pirmą istorinį
savo veikalą – „Darbas senųjų lietuvių ir žemaičių“ lietuvių kalba.

1822–1823 m. – Vilniuje išspausdinti pirmieji Adomo Mickevi-
čiaus poezijos tomeliai.

1823–1824 m. – Mažojoje Lietuvoje išleistas pirmasis periodi-
nis leidinys lietuvių kalba – „Nusidavimai Dievo karalystėje“.

1822–1824 m. – Vilniaus universitete veikė žemaičių studentų
būrelis. Jie savo veikloje daug dėmesio skyrė lietuviškumo puose-
lėjimui ir visuomenės ugdymui.

1823 m. – Rusijos caras Aleksandras I paskelbė dar vieną
įsaką dėl žydų iškeldinimo iš kaimų.

1823 m. – Vilniuje įsigaliojo Rusijos amatų įstatymas.

1823 m. spalio 23 d. – 1823 m. spalio 24 d. – Prasidėjo filomatų
ir su jais susijusių draugijų narių suėmimai.

1824 m. – Vilniaus universitete visi raštai buvo pradėti rašyti
rusiškai.

1825–1855 m. – Rusijos caro Nikolajaus I valdymo laikotarpis
Lietuvoje.

1825 m. – Karaliaučiuje išėjo Liudviko Rėzos ir jo talkininkų
parengtas pirmasis lietuvių liaudies dainų rinkinys.

1827 m. – Panaikinta žydų turėta privilegija išsipirkti iš rekrūtų
(Rusijos caras Nikolajus I, siekdamas panaikinti žydų tautinį atski-
rumą ir integruoti juos į imperijos socialinį gyvenimą, įvedė žy-
dams karinę prievolę. Iki to laiko žydai šią prievolę atlikdavo netie-
siogiai, mokėdami papildomus mokesčius valstybės išdui).

1828 m. – Vilniaus universiteto vadovybė paprašė Rusijos švie-
timo ministerijos leisti Universitete įsteigti lietuvių kalbos katedrą.
Prašymas nebuvo patenkintas.

1828 m. – Vilniuje, Romų spaustuvėje, išspausdintas Rusijos
Haskalos sąjūdžio pradininko Icchako Levinzono iš Voluinės Krem-
nenieco rašinys „Pamokymas Izraeliui“. Šis leidinys padėjo žydų
švietėjiškam sąjūdžiui plisti Lietuvoje.

1829 m. – Išspausdintas Simono Daukanto veikalas „Darbai
senųjų lietuvių ir žemaičių“.

1830 m. pab. – Prasidėjo sukilimas buvusioje Lenkijos Karalystėje.

1830 m. – pab. Kilo neramumai Lietuvoje, ypač tarp jaunimo.

1830–1831 m. – Vyko sukilimas prieš Rusijos caro valdžią
Lietuvoje ir Lenkijoje. Pagrindinis sukilimo tikslas buvo atkurti Len-
kijos ir Lietuvos valstybę („Abiejų tautų“ federaciją). Sukilimą Lie-
tuvoje ir Vakarų Baltarusijoje organizavo bei jam vadovavo Lietu-
vos vyriausiasis komitetas, veikęs Vilniuje. Vyriausiasis sukilimo
vadas buvo A. Gelgaudas. Prie jo štabo veikė Laikinoji lenkų centri-
nė vyriausybė Lietuvoje. Pagrindinis sukilimo mūšis įvyko 1831 m.
birželio 19 d. tarp Vilniaus generalgubernatoriaus M. Chvickio va-
dovaujamos 26 tūkst. karių turinčios kariuomenės ir 12,6 tūkst.
kovotojų sutelkusios A. Gedgaudo kariuomenės. Mūšis vyko prie
Vilniaus, Panerių kalvose. Sukilėliai šį susirėmimą pralaimėjo. Dar
po kelių susirėmimų su caro valdžią rėmusiais kariškiais sukilėliai
pradėjo partizaninę kovą, kuri truko iki 1832 m. pavasario.

1831 m. – Rusijos kariuomenė užėmė Varšuvą ir sukilimą nu-
malšino.

1830–1831 m. – Sukilimo metu žemaičių bajorai savo reikalavi-
mais neišsiskyrė iš bendrųjų politinių unijinių reikalavimų. 1831 m.
birželio 3–20 dienomis veikė Žemaitijos centrinė vyriausybė. Ji
buvo sudaryta Tytuvėnuose iš Raseinių, Šiaulių, Telšių apskričių
sukilėlių keturių valdžios atstovų.

1831 m. – Vilniuje pradėjo veikti pirmoji pasaulietiška žydų
mergaičių mokykla.

1831 m. rudenį – Rusijos valdžia pradėjo vykdyti „lenkų pradų
naikinimo“ politiką buvusiose Lenkijos ir Lietuvos valstybės žemė-
se. Lietuvoje jos tikslas buvo depolonizuoti kraštą, o ateityje ir vi-
siškai surusinti. Lenkijos ir Lietuvos žemės buvo pradėtos vadinti
Rusijos Vakarų kraštu.

1832 m. gegužės 15 d. – Rusijos caras Nikolajus I pasirašė
įsaką dėl Vilniaus universiteto uždarymo.

1832–1833 m. – Rusijos valdžia vietoje panaikinto Vilniaus univer-
siteto įsteigė dvi specialiąsias mokyklas: Vilniaus medicinos ir chirur-

(Nukelta į 40 p.)

Žemaitijos apylinkės nuo Šatrijos kalno. Danutės Mukienės nuotrauka

Medalis, skirtas Žemaičių rašytojui, švietėjui vyskupui Motiejui Valančiui. Dailininkas Petras Gintalas. Nuotrauka iš dailininko archyvo

(Atkelta iš 39 p.)

gijos akademiją bei Vilniaus Romos katalikų dvasinę akademiją.

1832–1842 m. – Veikė Vilniaus medicinos ir chirurgijos akademija.

1832 m. – Atidaryta Vilniaus Romos katalikų dvasinė akademija.

1833–1845 m. – Pažaislio bažnyčia ir vienuolynas pritaikyti stačiatikių kulto reikmėms.

1834 m. – Vietoje uždaryto Vilniaus universiteto atidarytas rusiškas Kijevo šv. Vladimiro universitetas. Į jį buvo perkelta nemaža dalis Vilniaus universiteto turto.

1835–1841 m. – Vilniuje lenkų kalba buvo išleisti devyni Teodoro Narbuto „Lietuvių tautos istorijos“ tomai.

1835 m. – Įkurta P. Savičiaus Demokratinė draugija.

1838 m. – Simonas Daukantas parašė „Istoriją žemaitišką“.

1839 m. vasario 27 d. – Vilniuje pagrindinės organizacijos „Jau-noji Lenkija“ emisarui Lietuvoje įvykdyta mirties bausmė. Ši organizacija planavo organizuoti sukilimą prieš Rusijos valdžią.

1839 m. – Lietuvoje panaikinta Unitų bažnyčia. Unitai prievarta buvo pradėti grąžinti į Stačiatikių bažnyčią. Kunigams buvo uždrausta krikštyti mišrių santuokų vaikus.

1839 m. – Lenkų kalbos ir literatūros disciplinos išbrauktos iš Rusijos Vakarų krašto mokyklų programų.

1840 m. – Lietuvoje įvesti Rusijos įsakymai.

1840 m. sausio 9 d. – Paskelbtas Rusijos caro Nikolajaus I įsakas dėl valstybinių valstiečių reforma (Kiseliovo reforma).

1840 m. – Rusijos caro Nikolajaus I įsakymu iš Lietuvos Vilniaus ir Lietuvos Gardino gubernijų pavadinimų išbrauktas Lietuvos vardas.

1840 m. liepos 7 d. – Lietuvos Statutas neteko galios. Vilniaus gubernijoje galutinai įvesta Rusijos teisė.

1840 m. – Teismo raštvedyboje Lietuvoje lenkų kalba pakeista rusų kalba.

1840 m. – Vilniuje išgarsėjo kompozitorius Stanislavas Moniuška. Čia pirmą kartą atlikta jo parašyta opera „Halka“.

1841 m. birželio 4 d. – Rusijos vidaus reikalų ministerijos potvarkiu prie Žemaičių vyskupystės bažnyčių leista steigti lietuviškas pradžines mokyklas. Vyskupo Motiejaus Valančiaus pastangomis XIX a. – viduryje jų veikė apie 200. Kai kuriose Žemaitijos vietovėse skaityti pramoko apie pusė visų gyventojų.

1841–1842 m. – Sekuliarizuojamos (supasaulietintos) Katalikų Bažnyčios žemės. Tokiu būdu stengiasi pakirsti Katalikų Bažnyčios ekonominę galią ir pranašumą prieš Stačiatikių Bažnyčią.

1841 m. – Vilniuje pradėjo veikti pirmoji pasaulietiška žydų berniukų mokykla.

1841–1851 m. – Vilniuje buvo leidžiamas Jozefo Ignaco Kraševskio redaguotas žurnalas „Athenaeum“ lenkų kalba, kuriame daug dėmesio buvo skirta Lietuvos istorijai, kultūrai, kraštotyrai. Kaip ir visą to meto spaudą, žurnalą kontroliavo Rusijos cenzūra. – Po 1831 m. lenkiškos periodikos leidimas Vilniuje buvo nutrūkęs dėl Rusijos valdžios vykdomos „lenkų pradų naikavimo“ politikos. Iki XIX a. – 5 dešimtmečio pradžios Vilniuje dviem ka lbom –rusų ir lenkų – ėjo valdžios oficiozas „Litovskij vestnik - Kurier Litewski“.

1842 m. sausio 11 d. – Uždaryta Vilniaus medicinos ir chirurgijos akademija. – Taip pasielgta paaiškėjus, kad studentai vis dar puoselėja Lietuvos ir Lenkijos patriotines ir išsivadavimo iš Rusijos valdžios idėjas, dalyvauja konspiracinėje veikloje, nukreiptoje prieš Rusijos valdžią.

1842–1844 m. – Vilniaus Romos katalikų dvasinė akademija buvo perkelta į Peterburgą. Taip buvo siekiama sustiprinti akademijos ir jos auklėtinių veiklos kontrolę, pajungti šią įstaigą Rusijos valdžios politikai.

1842 m. – Vilniuje išleista Eustachijaus Tiškevičiaus knyga „Žvilgsnis į vietinius archeologijos šaltinius“, davusi pradžią archeologijos mokslui Lietuvoje.

1843 m. liepos 13 d. – Išleistas Rusijos caro Nikolajaus I įsakymas dėl Kauno gubernijos sudarymo. Iš septynių Vilniaus gubernijos apskričių sudaryta Kauno gubernija. Prie Vilniaus gubernijos prijungtos Lydos, iki to laiko priklausiusios Gardino gubernijai, Vileikos ir Dysnos apskritys. Pastarosios priklausė Minsko gubernijai.

1843 m. – Pertvarkant visą šiaurės krašto administraciją, iš Vilniaus gubernijos buvo atkirstos 7 vakarinės apskritys ir tuo būdu sudaroma iki Pirmojo pasaulinio karo išsilaikiusi Kauno gubernija, ė kurią ėjo didžioji Žemaitijos dalis.

1844 m. – Uždaryta Kražių gimnazija.

1844–1845 m. – Kauno gubernijos degtinės varyklos kasmet pagamindavo po 1–1,5 milijonų kibirų degtinės.

1844 m. balandžio 27 d. – Paskelbtas įstatymas dėl privalomų inventorių sudarymo Rusijos vakarų gubernijose. Rusijos valdžia siekė tiesiogiai reglamentuoti dvarininkų ir valstiečių santykius ir taip riboti vietos žemvaldžių teises bei įtaką visuomenei.

1844 m. – Panaikinti kahalai – savarankiškos žydų etnokonfesinės bendruomenės. Žydai priskirti bendrai Rusijos valdymo sistemai. Žydų vaikams pradėtos steigti valdinės mokyklos, kuriose mokyta rusiškai. Vilniuje įsteigta valdinė rabinų mokykla. –

1845 m. – Peterburge buvo išleista Simono Daukanto knyga „Būdas senovės lietuvių, kalnėnų ir žemaičių“. Tai pirmoji lietuvių kalba išleista Lietuvos ir lietuvių kultūros istorija. –

1846–1849 m. – Veikė Lietuvos jaunimo brolybės sąjunga. – Jos iniciatoriai buvo broliai Pranas ir Aleksandras Dalevskiai. Tai

slapta lenkų ir lietuvių organizacija, rengusi naujo sukilimo prieš Rusijos valdžią planus. 1849 m. organizacija buvo susekta, jos nariai ir vadovai nuteisti. Organizacijos veikla stabdė rusifikaciją, skatino tautos priešinimąsi Rusijos režimui.

1846 m. – Išleistas pirmasis lietuviškas kalendorius – Lauryno Ivinskio sudarytas „Metų skajtilius ūkiniškas ant metų Viešpaties 1846“ (ėjo iki 1864 m.).

1846 m. – Caro Nikolajaus I įsakymu Kėdainiuose įkūrė stačiatikių parapiją.

1847 m. – Įsigaliojo privalomieji inventoriai.

1847 m. rugpjūčio 3 d. – Rusijai pasirašius konkordatą su Vatikanu, Katalikų Bažnyčios padėtis Lietuvoje šiek tiek pagerėjo.

1848 m. – Vilniuje lietuvių kalba išleistas būsimojo Žemaičių vyskupo Motiejus Valančiaus istorinis veikalas „Žemaičių vyskupystė“.

1848 m. – Žemaitijoje – choleros epidemija.

1849 m. – Padidinta Žemaičių vyskupija. – Žemaičių vyskupu tapo Motiejus Valančius.

XIX a. – II p. Susiformavo Lietuvos buržuazija.

1850 m. – Atkurta Vilniaus švietimo apygarda. – Jai buvo perduotos Vilniaus, Kauno, Gardino ir Minsko gubernijų mokyklos.

1850 m. – Simonas Daukantas parašė „Pasakojimą apie veikalus lietuvių tautos senovėje“.

1850 m. – Motiejus Valančius tapo Žemaičių (Telšių) vyskupu.

1850 m. – Katalikų Bažnyčia organizuotai pradėjo stabdyti lietuvių liaudies rusifikaciją.

1851 m. – Tilžėje išspausdintas laikraštis „Lietuviškas prielaiskas“.

1851–1927 m. – Gyveno Lietuvos tautinio atgimimo judėjimo patriarchas Jonas Basanavičius.

1852 m. – Įkurtas Centrinis senųjų aktų archyvas. Jis rūpinosi archyvinių šaltinių komplektavimu ir apsauga.

1854 m. – Nemunu reguliariai pradėjo plaukioti pirmieji garlaiviai.

1854 m. – Nutiesta pirmoji telegrafo linija Lietuvoje. Jiėjo išilgai Peterburgo–Varšuvos plento.

1854 m. balandžio 16 d. – Žemaičių vyskupas Motiejus Valančius parašė laišką Žemaičių vyskupijai, ragindamas tikinčiuosius paklusti Vyriausybei.

1855–1881 m. – Rusijos caro Aleksandro II valdymo laikotarpis Lietuvoje.

1855 m. – Vilniaus generalgubernatoriumi buvo paskirtas Vladimiras Nazimovas.

1855 m. – Vilniuje įkurta laikinoji Archeologijos komisija, sutelkusi viso krašto intelektualus. Ta buvo humanitarinė mokslinė draugija, telkusi inteligentiją krašto tyrimo darbui ir puoselėjusi Vilniaus universiteto atkūrimo planus. Prižiūrint Komisijai, veiklą pradėjo Senienų muziejus. Komisija įsteigta grafo Eustachijaus Tiškevičiaus iniciatyva, kai krašte neliko aukštojo mokslo įstaigų. Komisijai priklausė profesionalūs istorijos tyrinėtojai ir mėgėjai, gydytojai, gamtininkai, rašytojai, dailininkai, visuomenės veikėjai ir dvarininkai, aukoję Komisijos veiklai. Komisija vienintelė sudarė galimybę šiaip taip organizuoti krašto mokslinį ir kultūrinį gyvenimą. Ji atliko tyrimus, propagavo kultūros ir mokslo žinias iš istorijos, archeografijos, literatūros, kalbos. Komisijos veikla nutrūko 1864 metais.

1855 m. – Beveik visi valstybiniai valstiečiai iki to laiko jau buvo tapę činčininkais.

1856 m. – Buvo įkurta Vilniaus archeologijos komisija. –

1856 m. – Vidurinėse mokyklose atnaujintas lenkų kalbos ir

literatūros dėstymas. Tai buvo susiję su laikina Rusijos caro valdžios „liberalinio atšilimo“ politika, kurios pradėjo laikytis po Nikolajaus I mirties į sostą atėjęs Aleksandras II.

1856–1857 m. – Vokiečių kalbininkas Augustas Šleicheris parašė ir išleido pirmąją mokslinę lietuvių kalbos gramatiką.

1857 m. vasario 12 d. – Rusijos caras Aleksandras II pasirašė reskriptą Vilniaus generalgubernatoriui Vladimirui Nazimovui dėl gubernijų bajorų komiteto įsteigimo valstiečių reformai parengti.

1857–1858 m. – Buvo išleisti šeši leidinio Teka Wileńska („Vilniaus portfelis“) tomai, o 1859 ir 1862 m. – po tomą „Pismo Zbiorowe Wileńskie“ („Vilniaus raštų rinkinys“). Juose buvo publikuojama lenkiškai rašiusių Lietuvos rašytojų ir poetų kūryba, kitų krašto autorių kūrinių lietuviška tematika, mokslo ir publicistikos straipsniai Lietuvai aktualiomis temomis.

1857–1859 m. – Mikalojus Akelaitis ir kiti demokratinės orientacijos inteligentai nesėkmingai mėgino gauti Rusijos valdžios leidimą lietuviškam laikraščiui leisti Lietuvoje.

1858–1865 m. – Vilniuje buvo panaikinti vokiečių amatininkų cechai.

1858–1864 m. – Blaivybės sąjūdžio Lietuvoje metai. Vyskupas Motiejus Valančius kūrė blaivybės draugijas, kurių veikloje masiškai dalyvavo valstiečiai. Ši veikla ardė senąją tvarką, keitė dvaro ir valstiečių santykius, liaudies santykius su Rusijos valdžia. – Valsietis tapo sąmoningu politinės kovos su Rusijos valdžia subjektu. Sustiprėjo Katalikų Bažnyčios įtaka liaudžiai. Rusijos valdžia 1864 m. – uždraudė draugijų veiklą.

1860 m. – Vilniuje veikė 12 spaustuvių, 2 litografijos ir raidžių liejykla.

1860 m. – Lietuvos praeities tyrinėtojas, leidėjas Adomas Honoris Kirkoras tapo oficialaus laikraščio „Wilenski vestnik – Kurier Wilenski“ redaktoriumi. Jame oficiali informacija buvo skelbiama rusų ir lenkų kalbomis, o literatūrinė, kraštotylinė medžiaga – lenkų kalba (nuo XIX a. – 5 dešimtmečio laikraštis buvo leidžiamas tik rusų kalba). Daugiausia dėmesio buvo skiriama Lietuvos reikalams. Laikraštis laikėsi liberaliosios linijos. Leidžiant šį laikraštį dalyvavo didelė krašto inteligentijos dalis.

1860–1863 m. – Vilniaus observatorija leido pirmąjį Rusijos imperijoje tikslųjų mokslų žurnalą – „Vestnik matematičeskich nauk“ rusų kalba.

1881–1894 m. – Rusijos caro Aleksandro III valdymo laikotarpis Lietuvoje.

1861–1862 m. – Per Lietuvą baigtas tiesti geležinkelis „Peterburgas–Varšuva“.

1861 m. kovo 3 d. – Caro įsakymu „Nuostatai dėl valstiečių, išeinančių iš baudžiavinės priklausomybės“ Lietuvoje panaikinta baudžiava. –

1861 m. kovo mėn. 1861 m. rugpjūčio mėn. Lietuvoje vyko politinės ir patriotinės manifestacijos, kuriuose buvo keliamos Lietuvos ir Lenkijos valstybingumo idėjos.

1861 m. – Lietuvoje ir Lenkijoje susiformavo dvi visuomeninės grupuotės: baltieji ir raudonieji – reformų šalininkai ir revoliucionieriai.

1861 m. vasara Lietuvoje įvyko pirmasis streikas, kuriame dalyvavo 45 akmenskaldžiai.

1861 m. – Klaipėdoje pastatytas naujas dujų fabrikas.

1861 m. – Lietuvoje įvesta luominė valstiečių savivalda.

(Nukelta į 42 p.)

Medalis, skirtas „Metų“ autoriui Kristijonui Donelaičiui. Dailininkas Petras Gintalas. Nuotrauka iš dailininko archyvo

(Atkelta iš 41 p.)

1862 m. vasara Susikūrė Lietuvos raudonųjų judėjimo komitetas sukilimui prieš Rusijos valdžią rengti. Rudenį jis pertvarkytas į Lietuvos provincijos komitetą. Komitetas užmezgė ryšius su Centrinio tautiniu komitetu Lenkijoje. Lietuvos konservatyvieji dvarininkai buvo susitelkę į baltųjų stovyklą, kuriai vadovavo Jokūbas Geištoras, Aleksandras Oskerka, Antanas Jelenskis, Aleksandras Domeika. – Jie buvo „organinio darbo“ programos šalininkai. Šioje programoje buvo numatyta reikalauti iš Rusijos valdžios išplėsti vietos bajorų savivaldos teises, atkurti Vilniaus universitetą, steigti liaudžiai mokyklas ir bibliotekėles, leisti ir platinti literatūrą gimtąja kalba, atsargiai keisti žemvaldžių santykius su valstiečiais, stengiantis išsaugoti stambiąją žemėvaldą. Raudonųjų vadai – kunigas Antanas Mackevičius, teisininkas Konstantinas Kalinauskas, Vilniaus karo apygardos vado adjutantas Liudvikas Zvezdovskis.

1862 m. spalio mėn. Lietuvos raudonųjų judėjimo komitetas buvo pertvarkytas į Lietuvos provincijos komitetą (LPK).

1863 m. sausio 22 d. – Centrinis tautinis komitetas, pasivadinęs Laikinąja tautine vyriausybe, paskelbė sukilimą Lietuvoje ir Lenkijoje.

1863–1864 m. – Vyko sukilimas prieš caro valdžią Lietuvoje ir Lenkijoje.

1863 m. vasario 1 d. – Lietuvos provincijos komitetas ėmėsi provincijos revoliucinės valdžios funkcijų.

1863 m. vasario pradžia Prasidėjo sukilimas Lietuvos teritorijoje.

1863 m. kovo 12 d. – Rusijos caras Aleksandras II pasirašė įsaką dėl valstiečių laikinųjų prievolių dvarininkams panaikinimo. Lažas buvo panaikintas ir įvestas privalomas skirtinės žemės išpirkimas. Buvę laikinieji prievolinkai priskirti valstiečių savininkų kategorijai, činšas sumažintas, valstiečiams pripažinta teisė naudotis servitutinėmis naudmenomis dvaro žemėje. Tuo norėta atitraukti valstiečius nuo sukilimo.

1863 m. gegužės 7–9 d. – Įvyko sukilėlių ir caro kariuomenės

susirėmimas prie Biržų. Pralaimėjus šį mūšį, sukilėlių vadovybė buvo priversta atsisakyti didelių operacijų, apsiriboti partizaniniais veiksmais, nestoti į atvirus mūšius su priešu.

1861 m. rugsėjo 3 d. – Rusijos valdžia, siekdama likviduoti neramumus, susijusius su baudžios panaikinimu ir patriotinėmis manifestacijomis, įvedė karo padėtį Vilniuje, Vilniaus apskrityje ir beveik visoje Kauno gubernijoje.

1863 m. gegužės 13 d. – 1865 m. – Vilniaus generalgubernatoriaus pareigas ėjo Michailas Muravjovas. Rusijos caras Aleksandras II paskyrė Michailą Muravjovą vyriausiuoju Šiaurės vakarų krašto viršininku ir suteikė jam ypatingus įgaliojimus slopinant 1863 m. sukilimą. Nuo rugsėjo M. Muravjovo valdžion buvo perduota ir lietuviškoji Augustavo gubernijos dalis.

1863 m. rugpjūčio 24 d. – Lietuvos Užnemunė buvo priskirta Vilniaus generalgubernatoriui Michailui Muravjovui.

1863 m. rudenį 1863 m. sukilimas pradėjo blėsti. Šis sukilimas – sudėtinė bendro buvusių Lenkijos ir Lietuvos unijos partnerių pasipriešinimo Rusijos viešpatavimui dalis. Jo pagrindinis tikslas buvo išsivaduoti iš Rusijos, vienaip ar kitaip atkuriant buusias 1772 m. valstybės ribas. Įvairios Lietuvos visuomenės grupės skirtingai įsivaizdavo Lietuvos politines perspektyvas. Baltųjų partija su J. Geišturu priešakyje įsivaizdavo Lietuvą esant Lenkijos provincija; grupė, kurios lyderis buvo Antanas Mackevičius, – lygiateise federacijos nare; Konstantino Kalinausko, Jokūbo Daukšos šalininkai siekė atskiros, savarankiškos Lietuvos valstybės; Motiejus Valančius, Laurynas Ivinskis akcentavo laisvą požiūrį į etnokultūrą ir kitų projektų atžvilgiu buvo nusiteikę abejingai. Sukilimo nuslopinimas buvo didžiulis smūgis tradicinei Lietuvos (ir Lenkijos) visuomenės politinei jėgai – bajorijai.

1863 m. gruodžio 28 d. – Kaune pakartas vienas žymiausių 1863 m. sukilimo vadų Antanas Mackevičius.

1863 m. – Sukilime aktyviai dalyvavo žemaičiai. Po šio sukilimo buvo nutraukta Žemaitijos bajoriškų seimelių veikla.

1864–1905 m. – Antrasis Rusijos viešpatavimo Lietuvoje laikotarpis.

1864 m. – Vietoje uždarytos laikinosios Archeologijos komisijos buvo įkurta Vilniaus archeologijos komisija, kurios tikslas buvo rengti caro politiką atitinkančias Lietuvos istorijos šaltinių publikacijas.

1864 m. sausio 1 d. – Vilniaus generalgubernatorius M. Muravjovas uždraudė visų nevaldinių mokyklų veiklą gubernijoje.

1864 m. – Uždrausta blaivybės draugijų, kurios buvo laikomos antivyriausybėmis, veikla Lietuvoje.

1864 m. – pradžia Peterburgo spaudoje buvo paskelbti rusų mokslininko ir visuomenės veikėjo Aleksandro Hilferdingo straipsniai, skatinantys depolonizacijos politiką Lietuvoje ir Baltarusijoje, raginantys Rusijos valdžią pripažinti lietuvių kalbai tam tikras teises švietimo ir viešojo gyvenimo srityse.

1864 m. vasario 10 d. – Suimtas paskutinis vyriausiasis 1863 m. sukilėlių „Lietuvos provincijoje“ vadovas Konstantinas Kalinauskas. Po mėnesio jis buvo pakartas Vilniuje.

1864 m. kovo 22 d. – Kostui Kalinauskui, kuris buvo suimtas 1864 m. vasario 10 d., įvykdyta mirties bausmė. Pasibaigė 1863 m. sukilimas.

1864 m. kovo 2 d. – Rusijos caras Aleksandras II išleido įsaką dėl Lenkijos Karalystės valstiečių reformos. Pagal jį valstiečiai tapo savo valdomos žemės savininkais. Įsakas galiojo ir Lietuvos Užnemunės dalyje.

1864 m. gegužės 22 d. – Rusijos caras Aleksandras II patvirtino M. Muravjovo ir jo padėjėjo, Vilniaus švietimo apygardos globėjo Ivano Kornilovo parengtą bei specialaus slapto Rusijos vyriausybės organo – Vakarų komiteto – aprobuotą Šiaurės vakarų krašto surusavimo programą („Rusų pradų atkūrimo programą“). Ji rėmėsi nuostata, kad Vakarų kraštas, įskaitant ir jam priklausiusias etninės Lietuvos žemes, yra „nuo amžių rusų žemė“. Programoje buvo numatyta varžyti Katalikų Bažnyčios veiklą, diskriminuoti katalikus ir proteguoti stačiatikybę apribojant katalikų kilmės asmenų teises gauti valstybinę tarnybą krašte, pirmenybę teikiant rusams stačiatikiams, skatinant rusų dvarininkų ir valstiečių kūrimąsi. Katalikų bajorams buvo uždrausta pirkti parduodamus dvarus, o daugelis konfiskuotų po sukilimo dvarų, neatsiradus pirkėjų tarp rusų dvarininkų, buvo išdalijami iš Rusijos perkeliams valstiečiams. Programa taip pat buvo siekiama šalinti lenkų kalbą ir kultūrą iš krašto viešojo gyvenimo, surusinti pradines mokyklas.

1864 m. gegužės 22 d. – Lietuvos rusinimo pradžia. Buvo pradėta varžyti Katalikų Bažnyčios veikla Lietuvoje, proteguojama stačiatikybė bei rusų kalba.

1864–1904–1864–1865 m. – Lietuvoje uždrausta spausdinti ir į Lietuvą įvežti lietuviškas knygas lotyniškuoju raidynu. Lietuviškus raštus įsakyta spausdinti kirilica. Tai buvo lietuviškosios spaudos draudimo pradžia. – Nors draudimas įstatymiškai įformintas nebuvo (1866 m. sausio 30 d. – Rusijos caras Aleksandras II jį buvo patvirtinęs tik žodžiu), jis galiojo 40 metų.

1864–1904 m. – Lietuviškos spaudos centru tapo Tilžė. Knygas į Lietuvą slapta įnešdavo ir čia jas platindavo knygnešiai.

1864 m. – Žemaičių vyskupas Motiejus Valančius įteikė M. Muravjovui projektus dėl būtinumo mokyti skaityti ir rašyti lietuvių kalba Kauno gubernijos valdinėse (rusiškose) pradinėse mokyklose, lietuviškų mokyklėlių įsteigimo prie katalikų bažnyčių ir lietuviškos vidurinės mokyklos įsteigimo prie Varnių dvasinės seminarijos. Gegužės mėnesį projektai buvo atmesti.

1864 m. – Rusijos valdžia, nesuderinusi su Vatikanu, Žemaičių vyskupijos centrą iš Varnių, kur dar Lietuvos Didžiojo kunigaikščio Vytauto laikais buvo įkurta pirmoji Žemaičių katedra, perkėlė į Kauną. Taip padaryta norint efektyviau sekti, kontroliuoti vyskupo veiksmus.

1864 m. – Žemaičių kunigų seminarija, rusų valdžiai reikalaujant, buvo perkelta į Kauną.

1864 m. – Vietoje uždarytos Vilniaus archeologijos komisijos buvo įkurta Vilniaus archeografijos komisija, kurios tikslas buvo rengti Rusijos caro politiką atitinkančias Lietuvos istorijos šaltinių publikacijas. 1865–1915 m. komisija išleido 39 tomus aktų, susijusių su buvusios Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės teritorija. – Buvo paskelbta daug mokslui vertingų šaltinių.

1865 m. – Iš Lietuvos buvo atsauktas generalgubernatorius Michailas Muravjovas. Jį pakeitė generolas Konstantinas Kaufmanas (šias pareigas jis ėjo iki 1866 m.).

1865 m. – Žemaičių vyskupas Motiejus Valančius pradėjo organizuoti pasipriešinimą rusinimo politikai. Jis siekė, kad kunigai ragintų valstiečius, liaudį nesileisti pritraukiamiems į stačiatikybę, kvietė boikotuoti kirilica parašytas knygas, steigti slaptas lietuviškas mokyklas.

1865 m. – Lietuvoje pradėjo veikti slaptos lietuviškos mokyklos.

1866 m. – Vilniuje atidaryta piešimo mokykla. – Ji tapo profesionalių dailininkų rengimo įstaiga.

1866 m. – Caras lietuvių spaudos draudimą patvirtino žodžiu.

Medalis, skirtas Simonui Daukantui. Dailininkas Petras Gintalas. Nuotrauka iš dailininko archyvo

Įstatymu lietuvių kalbos draudimas nebuvo įformintas.

1866 m. – Rusijos valdžia Veiveriuose įsteigė pedagoginius kursus, kuriuose buvo ruošiami pradinių mokyklų mokytojai Užnemunės mokykloms. 1872 m. kursai reorganizuoti į Mokytojų seminariją. Vykdamat lietuvių atskyrimo nuo lenkų politiką šioje mokykloje buvo stropiai mokoma lietuvių kalbos. Todėl ši institucija, iš esmės turėjusi tarnauti rusinimo politikai, tapo svarbiu naujos lietuvių inteligentijos rengimo centru.

1866–1868 m. – Vilniaus generalgubernatoriumi buvo Eduardas Baranovas.

1867 m. sausio 13 d. – Įsigaliojo nauja administracinė tvarka: iš Varšuvos generalgubernatoriui pavaldžios Augustavo gubernijos (iki 1837 m. vaivadija) šiaurinių apskričių sudaryta Suvalkų gubernija. – Nuo to laiko Užnemunė pradėta vadinti Suvalkija.

1867 m. – Įsteigta Marijampolės berniukų gimnazija. – Joje kaip fakultatyvas buvo dėstoma lietuvių kalba.

1867 m. – Įkurta Rusijos geografų draugijos Šiaurės vakarų skyrius (centras – Vilniuje).

1867 m. gegužės 28 d. – Išleistas įsakymas dėl valstybinių valstiečių reformos.

1867 m. birželio 5 d. – Atidaryta Vilniaus viešoji biblioteka. – Bibliotekos fondai buvo sudaryti iš rusų valdžios konfiskuotų privačių bibliotekų (daugiausia dvarų, po sukilimo) bei buvusios Vilniaus universiteto bibliotekos. Ši Viešoji biblioteka turėjo turtingą rankraštyną. Prie jos veikė (po Vilniaus archeologijos komisijos uždarymo) Senienų muziejus.

1867–1871 m. – Žemaičių vyskupas Motiejus Valančius įkūrė pirmąją nelegalios spaudos leidybos ir platinimo organizaciją, jo iniciatyva Rytrūsiuose buvo sukurta lietuviškos spaudos tradiciniu raidynu leidimo ir nelegalaus jos platinimo Lietuvoje sistema.

1868 m. – Masinės emigracijos iš Lietuvos pradžia. – Lietuviai tuo laikotarpiu daugiausiai emigruodavo į Šiaurės Ameriką, JAV, Kanadą.

(Nukelta į 44 p.)

Medalis, skirtas Žemaičių Kalvarijai. Dailininkas Petras Gintalas.
Nuotrauka iš dailininko archyvo

(Atkelta iš 5 p.)

1868–1874 m. – Vilniaus generalgubernatoriumi buvo Aleksėjus Potapovas.

1869 m. balandžio 7 d. – Išleistas įsakymas dėl dvarininkų ir valstiečių žemių atribojimo.

1869–1870 m. vyko garsioji pirmoji knygnešių byla, per kurią daugiausiai nukentėjo Žemaitijos kunigai, kurie platino Tilžės klebono Zabermano vardu išspausdintas Motiejaus Valančiaus knygeles.

1870 m. – Veisiejų bažnyčioje gražintos lietuviškos pamaldos.

1871 m. – Vilniaus apygardos švietimo valdyba mokyklų inspektoriams įsakė sekti slaptąsias mokyklas ir apie jas pranešti policijai.

1871–1873 m. – Nutiestas Liepojos–Romnų geležinkelis.

1872 m. – Panevėžyje įsteigta mokytojų seminarija. Joje buvo rengiami mokytojai visai Lietuvai.

1872 m. – Uždrausta leisti lietuvišką spaudą gotiškuoju raidynu.

1872 m. – Formaliai atšaukta karo padėtis Lietuvoje.

1874 m. sausio 13 d. – Panaikinta rekrūtų prievolė. Ji pakeista visuotine karo prievole.

1875 m. – Įsteigtas Vilniaus mokytojų institutas.

1878 m. – Mažojoje Lietuvoje Martyno Šerniaus redaguojama „Lietuviška ceitunga“ pradėjo skelbti bendrumą su Didžiosios Lietuvos lietuviais.

1879 m. – Cenzūrai neapsižiūrėjus, Lietuvoje buvo išleistos trys lietuviškos knygos lotyniškais rašmenimis.

1879–1882 m. – Vilniuje mediniai vandentiekio vamzdžiai pakeisti geležiniais.

1879 m. – Mažojoje Lietuvoje įsteigta mokslinė Lietuvių literatūros draugija. – Ji tyrinėjo lietuvių kalbą ir kultūrą.

1880 m. – Leista spausdinti lotyniškuoju raidynu raštus mokslo reikmėms, bet be teisės juos platinti Lietuvoje.

1882 m. – Jurgis Zauerveinas (1831–1904) sukūrė giesmę „Lietuviais esame mes gimę“.

1882 m. – Žydams buvo uždrausta apsigyventi kaimuose ir verstis žemės ūkiu.

1882 m. – Nutiesta pirmoji telefono linija Kretinga–Plungė–Rietavas.

1882 m. – Uždaryta Vilniaus universiteto observatorija. –

1883 m. – Vilniuje pradėjo vyrauti pasaulietinio turinio knygos.

1883 m. – Vilniuje buvo įsteigti Vilniaus teismo rūmai.

1883–1886 m. – „Aušros“ leidimo metai. „Aušra“ buvo pirmasis mėnesinis visuomeninis politinis ir literatūrinis lietuviškas žurnalas lotyniškuoju raidynu. Iš viso buvo išleista 40 jo numerių. Kaip šio leidinio priedas buvo leidžiamas ir „Lietuviškas Aušros kalendorius“.

1885 m. – JAV įkurta tautiška lietuvių organizacija „Susivienijimas visų lietuvininkų Amerikoje“.

1885 m. – Vilniuje žydų amatininkų cechai buvo prijungti prie krikščionių.

1885–1914 m. – Tilžėje veikė lietuvių kultūros draugija „Birutė“, laikytina Lietuvos mokslo draugijos pirmtake. Jos veikla skatino lietuvių tautinį sąmoningumą.

1886 m. lapkričio 19 d. – Įvyko Kęstaičių (Alsėdžių valsčius) bažnyčios gynimas – pirmasis masinis žemaičių pasipriešinimas rusų kėslams pravoslavinti katalikų bažnyčią Lietuvoje. Rusų valdžiai pareikalavus, kad Žemaičių vyskupas uždarytų Kęstaičių bažnyčią, vienuolyną ir kunigų prieglaudą, apylinkės žmonės subruzdavo ir pasiryžo neleisti to padaryti. Bažnyčia buvo šešias savaites dieną-naktį saugoma ir visi atvykę rusų valdininkai išvejami. Tada gubernatorius nutarė panaudoti karinę jėgą ir pats ėmėsi vadovauti operacijai. Iš Telšių buvo atsiųsti trys kazokų eskadronai. Kazokai, naudodami ginkluotę, išvaikė sargybinius iš šventoriaus. Likusieji gynėjai tuo metu bažnyčioje giedojo šventas giesmes. Tada gubernatorius kazokams įsakė įsiveržti į sausakimšai gynėjų prisigrūdusią bažnyčią ir jėga juos išmesti. Žmonės klūpojo susikibę rankomis, giedojo giesmes ir nėjo lauk iš savo šventovės. Tada kazokai puolė po vieną plėšti susikibusius maldininkus ir vesti juos lauk iš bažnyčios. Prasidėjo kautynės viduje ir aplink bažnyčią. Išvestuosius apdaužė ir vakare išvežė į Telšių kalėjimą. Tarp suimtųjų buvo ir moterų. Po to bažnyčios šventenybės buvo nugabentos į Telšius, kazokai ėmė naikinti bažnyčią. Jie kirviais sukapojo altorius, kryžius, sakyklą, klausykla, šventoriuje kryžiaus kelio stotis – kopyltėles, sudaužė paveikslus ir bandė nugriauti bokštą bei nuplėšti stogą, bet, nebaigę savo darbo, kartu su gubernatoriumi išvyko iš Kastaikių.

1887 m. – Vilniuje susibūrė pirmasis Lietuvoje socialdemokratų būrelis.

1888–1902 m. – Veikė varpininkų organizacija

1888 m. – Įsikūrė pirmasis socialdemokratų būrelis Lietuvoje.

1889–1905 m. – Rytprūsioose buvo leidžiami ir nelegaliai Lietuvoje platinami liberaliosios, demokratinės pakraipos žurnalai: „Varpas“ (skirtas inteligentijai) ir „Ūkininkas“ (skirtas valstiečiams). Abiejuose leidiniuose buvo kritikuojama Rusijos valdžios vykdoma rusifikacinė politika, polonizacija, raginama kovoti dėl demokratinių teisių. Žurnalai, ypač „Varpas“, turėjo didelę reikšmę ugdant lietuvių tautinę sąmonę, formuluojant kultūrinę ir politinę tautinio sąjūdžio programą. Pagrindiniu „Varpo“ ideologu 1889–1899 m. buvo Vincas Kudirka. – Jo parašyta „Tautiška giesmė“ – Lietuvos valstybės himnas. Pagrindiniai „Varpo“ bendradarbiai buvo Kazys Grinius, Juozas Bagdonas, Juozas Adomaitis, Jonas Jablonskis, Povilas Višinskis, Jonas Vileišis, Jurgis Šaulys ir kt.

1889–1896 m. – Tilžėje buvo leidžiamas laikraštis „Apžvalga“. Tuo pačiu metu veikė politinė lietuvių klerikalų grupuotė, kurios nariai save vadino apžvalgininkais.

1889–1905 m. – „Varpo“ leidimo metai. Tai liberalų spaudos visuomeninis, politinis, literatūrinis ir mokslinis mėnesinis žurnalas.

1890–1905 m. – Valstiečiams skirto laikraščio „Ūkininkas“ leidimo metai.

1890–1896 m. – Konservatyvių pažiūrų katalikiškoji inteligenti-ja Rytprūsioje leido Lietuvai skirtą žurnalą „Žemaičių ir Lietuvos apžvalga“. Jame buvo kritikuota rusifikacinė politika, nors šiame leidinyje propaguoti kovą prieš Rusijos valdžią ir buvo vengiama. –

1892 m. gegužės 1 d. – Vilniaus darbininkai pirmą kartą Lietuvoje šventė Gegužės pirmąją.

1892 m. kovo 3 d. – Rusijos valdžia išleido įsakymą, kuriame buvo nustatyta tvarka persekioti slaptąsias lietuviškas ir lenkiškas mokyklas.

1893 m. – Vilniuje pradėjo steigti socialdemokratų grupės.

1893 m. – Išspausdinta dviejų tomų Simono Daukanto „Lietuvos istorija“.

1893 m. birželio mėn. Vilniuje įvyko Lenkų socialistinės partijos (PPS) I suvažiavimas. Jame Lietuva ir Baltarusija kaip teritorija buvo pripažintos šios partijos veiklos domenu. Buvo sukurta PPS lietuviškoji sekcija.

1893 m. – Panaikinti paskutiniai cechai Vilniuje ir Kaune.

1893 m. – Vilniuje atsirado arklių traukiami tramvajai.

1893 m. lapkričio 21–22 d. – Įvyko Kražių skerdyinės. Rusų valdžiai kėsinantys uždaryti Kražių bažnyčią, žemaičiai ėmė budėti bažnyčioje, ir Raseinių isprauninkas jos uždaryti neįstengė. Lapkričio 22-osios naktį bažnyčios uždaryti atvyko pats Kauno gubernatorius M. – Klíngenbergas. Žmonės jo neklausė. Tada maldininkus puolė 70 žandarų ėmė juos varyti iš bažnyčios. Gynėjai pasipriešino. Tik ryte, iš Varnių atvykus 300 kazokų, kražiškiai buvo nugalėti. Devyni iš jų per susirėmimus žuvo, 44 buvo sunkiai sužeisti, apie 150 suimti ir pasodinti į kalėjimą.

1894–1917 m. – Rusijos caro Nikolajaus II valdymo laikotarpis Lietuvoje.

1894–1895 m. – Pramonės pakilimas visoje Lietuvoje.

1895–1904 m. – Lietuvoje veikė nelegalios lietuvių spaudos platintojų ir skaitytojų draugijos.

1895 m. – Išleista poeto Jono Mačiulio-Maironio knyga „Pavasario balsai“ ir poema „Jaunoji Lietuva“.

1896 m. – Lietuvoje pradėjo veikti telefono tinklas.

1896 m. gegužės 1 d. – Lietuvoje įkurta Lietuvos socialdemokratų (LSDP) partija. Tai pirmoji politinė partija Lietuvoje. Jos programoje buvo įrašyta siekti suverenos Lietuvos, apimančios Vilniaus, Kauno, Suvalkų ir Gardino gubernijas, sujungtos su kaimyninėmis valstybėmis laisvos federacijos pagrindais. Aktyviausi šios partijos veikėjai buvo Alfonsas Moravskis, Andrius Domaševičius, vėliau – Vladas Sirutavičius, Augustinas Janulaitis, Mykolas Biržiška, Steponas Kairys ir kt.

1896–1904 m. – Laikraščio „Tėvynės sargas“ leidimo metai. Šio leidinio iniciatorius buvo kunigas ir rašytojas Juozas Tumas-Vaižgantas.

1897 m. – Įkurta Tilžės literatūros draugija.

1897 m. – Atšauktas draudimas statyti naujas katalikų bažnyčias Lietuvoje. Mokiniai katalikai rusų švenčių metu jau nebebuvo varomi į cerkves.

1897 m. spalio 7–9 d. – Įvyko pirmasis žydų socialdemokrati- nių organizacijų suvažiavimas Vilniuje. Jame įkurta visuotinė Rusijos ir Lenkijos žydų darbininkų sąjunga (Bundas).

Medalis, skirtas iškiliesiems žemaičiams Motiejui Valančiui ir Simonui Daukantui. Dailininkas Petras Gintalas. Nuotrauka iš dailininko archyvo

1897 m. – Įvyko pirmasis visuotinis Rusijos imperijos gyventojų surašymas. Šio surašymo duomenimis Kauno ir Vilniaus bei Suvalkų lietuviškoje dalyje gyveno apie 2,5 mln. žmonių.

1897–1902 m. – Lietuvoje pradėjo kurtis pirmosios akcinės bendrovės.

1898–1899 m. – Slaptosios lenkų kultūros ir švietimo draugijos susijungė į nelegalų susivienijimą „Oswiata“, kuriam vadovavo Vitoldas Venslavskis.

1898 m. – Kaune pastatyta pirmoji elektrinė.

1899 m. – Vilniuje pradėjo veikti promasoniška Neošubravcų draugija, kuriai vadovavo advokatas Tadas Vrublevskis.

1899 m. – Išleistas įsakymas, kuriuo tėvams be valdžios leidimo buvo draudžiama namuose mokyti savo vaikus.

1899 m. rugpjūčio 20 d. – Palangoje, buvusiam grafų Tiškevičių prekių sandėlyje, netoli tilto į jūrą, parodytas pirmas lietuviškas

(Nukelta į 46 p.)

Kražių bažnyčia. Danutės Mukienės nuotrauka

Istorijos liudininkai. Danutės Mukienės nuotrauka
(Atkelta iš 45 p.)

spektaklis – A. Keturakio komedija „Amerika pirtyje“.

1900 m. – Lietuviai dalyvavo tarptautinėje Paryžiaus knygų parodoje. Tai atkreipė pasaulio šalių dėmesį į lietuviškos spaudos draudimą.

XX AMŽIUS

1901 m. – Lietuvoje buvo įkurtas Michailo Muravjovo muziejus. Jame buvo sukaupta muziejinė ir archyvinė medžiaga apie 1863 m. sukilimo nuslopinimą.

1902 m. – Varpininkai savo organizaciją pavadino Lietuvių demokratų partija (LDP). Jie siekė etnografinėje Lietuvos teritorijoje atkurti nepriklausomą demokratine Lietuvos valstybę.

1902 m. – Vilniuje įkurta pirmoji Rusijos imperijoje sionistinė partija – Mizrachi.

1903 m. liepos 30 d. – Lietuvoje įkurta naujo tipo partija – socialistinės revoliucijos ir proletariato diktatūros – Bolševikų partija.

1904 m. gegužės 7 d. – Lietuvoje įkurta socialdemokratų organizacija „Draugas“ (vadovas Vincas Kapsukas).

1904 m. gegužės 7 d. – Panaikintas lietuviškos spaudos lotyniškais rašmenimis draudimas.

1904 m. gruodžio 23 d. – 1909 m. kovo 30 d. – Vilniuje buvo leidžiamas pirmasis dienraštis lietuvių kalba – „Vilniaus žinios“.

1904 m. – Parengta pirmoji Lietuvos krikščionių demokratų partijos (LKDP) programa. Joje Lietuvai buvo reikalaujama tik autonomijos.

1905 m. sausio 1 d. – Vilniuje įvyko Rusijos sionistų suvažiavimas ir įkurta Rusijos sionistų organizacija.

1905 m. sausio 22 d. – Rusijoje po Kruvinojo sekmadienio (sausio 22 d.) prasidėjo revoliucija. – Tuo metu Lietuvoje vyko protesto streikai, demonstrantų susidūrimai su Rusijos kariuomene.

1905 m. – Įkurta Lietuvos krikdemų sąjunga.

1905 m. gegužės 3 d. – 1910 m. gegužės 3 d. – Vilniaus gubernijoje buvo sustiprinta apsaugos padėtis.

1905 m. gegužės 14 d. – Rusijos caras Nikolajus II pasirašė įsaką dėl leidimo Vakarų gubernijų mokyklose kaip dalyko mokyti lietuvių ir lenkų kalbą.

1905 m. rugpjūčio 28 d. – 1909 m. rugpjūčio 25 d. – Rusijos valdžia Kauno gubernijoje įvedė sustiprintą padėtį.

1905 m. lapkričio 12 d. – Rusijos valdžia Suvalkų gubernijoje įvedė sustiprintą padėtį.

1905 m. rugpjūčio 12 d. – Vilniuje įvyko Lietuvos mokytojų sąjungos steigiamasis suvažiavimas.

1905 m. spalio 19 d. – Sušauktas Vilniaus lietuvių susirinkimas. Jis išrinko komitetą Lietuvių suvažiavimui organizuoti.

1905 m. lapkričio mėn. Įkurta Tautiškoji

lietuvių demokratų partija, kuri Lietuvių suvažiavimo išvakarėse tapo lietuvių politinių jėgų koordinavimo centru.

1905 m. gruodžio 4–6 d. – Vilniuje įvyko Lietuvių suvažiavimas, kuris vėliau pavadintas Didžiuoju Vilniaus seimu. Jis pareikalavo suteikti Lietuvai jos etnografiniuose plotuose politinę autonomiją su demokratiškai renkamu seimu Vilniuje. Suvažiavimas suteikė papildomą impulsą lietuvių tautinei revoliucijai, kuri buvo bendro Lietuvos revoliucinio judėjimo, nukreipto prieš Rusijos absoliutizmą, už politines ir socialines reformas, dalis. Lietuvių tautinė revoliucija 1905–1906 m. buvo kryptingas visos lietuvių tautos judėjimas, orientuotas į Lietuvos valstybingumo atkūrimą, remiantis lietuvių tautos ir demokratinės visuomenės Lietuvoje formavimą. Lietuvių suvažiavimas tapo svarbiausiu įvykiu po 1863 m. sukilimo. Jis parodė, kad formuojasi lietuvių savimone ir aiškiai nusakė lietuvių etnopolitines orientacijas.

1905 m. rudenį Vilniuje išleistas pirmasis legalus lenkų dienraštis – „Kurier Litewski“.

1905 m. rudenį – 1906 m. žiema. – Rusijos valdžia iš esmės nekontroliavo Lietuvos kaimo: vietinės valdžios institucijos valsčiuose perėjo į pačių valstiečių suformuotos valdžios rankas. Kai kur veikė ginkluoti būriai, tačiau šis judėjimas, nukreiptas prieš Rusijos valdžią, į sukilimą neperaugo.

1905 m. gruodžio 5 d. – Įkurta Lietuvos valstiečių sąjunga.

1905 m. – Susibūrė pirmoji liberali moterų draugija moterų teisėms ginti – Lietuvių moterų susivienijimas. Jos narsės (Oną Pleirytę-Puidienę, Feliciją Bortkevičienę, Sofiją Kymantaitę-Čiurlionienę ir kt.) siejo idėja iškovoti moterims politines balsavimo teises ir remti bendrą tautos darbą, siekiant Lietuvos savarankiškumo.

1905 m. – Vilniuje įkurta kultūros draugija „Vilniaus kanklės“. Ji propagavo muzikinius ir dramos kūrinius.

1905–1915 m. – Trečiasis Rusijos viešpatavimo Lietuvoje laikotarpis.

1905 m. – Po 1905 m. – Rusijoje įvykusios revoliucijos, išryškėjo trys pagrindinės politinės srovės: krikdemai, dešinieji demokratų (būsimieji tautininkai), kairieji demokratų (būsimieji liaudininkai).

1905–1906 m. – Veikė Vilniaus vyskupo Edvardo fon der Ropo įkurta legali Lietuvos ir Baltarusijos konstitucinė katalikų par-

Palangos tiltas į jūrą. Danutės Mukienės nuotrauka

tija, kurios programoje buvo pasisakoma už vietos savivaldos išplėtimą ir už Lenkijos Karalystės autonomiją Rusijos sudėtyje. Partija siekė sustiprinti katalikų dvasininkijos pozicijas krašte. Jai įtaką darė Rusijos kadetų (konstitucinių demokratų) programa.

1905–1906 m. – Lietuvoje savo veiklą suaktyvino Lenkijos tautiškai demokratinė partija, kurios nariai nepritarė Lietuvos ir Baltarusijos autonomijos idėjai ir pasisakė už Lenkijos Karalystės autonomiją, lenkų tautines ir kultūrinės teises, prieš šių teisių apribojimą Rusijos šiaurės vakarų gubernijoje.

1905–1906 m. – Iki 1906 m. – pavasario Rusijos valdžia, remdamasi kariuomenės specialiuoju būriu, atkūrė Rusijos valdžią Lietuvos kaime.

1905–1907 m. – Įvykiai Rusijoje žemaitiją paskatino kovoti už savo politinę ir ekonominę nepriklausomybę.

1906 m. – Įkurta Šv. Kazimiero draugija knygoms ir laikraščiams leisti.

1906 m. kovo 17 d. – Buvo išleistas Rusijos valdžios įsakas, leidęs kurti profesines sąjungas ir draugijas.

1906 m. gegužės 10 d. – 1906 m. liepos 21 d. – Posėdžiavo I Rusijos valstybės Dūma. – Jos veikloje dalyvavo 15 Vilniaus, Kauno ir Suvalkų gubernijoms atstovaujančių deputatų, iš jų 8 – lietuviai. Pastarieji buvo aktyvūs svarstant žemės klausimą. Jų pasisakymuose akcentuota mintis, kad, vykstant žemės reformą, Lietuva turėtų būti išskirta iš rusiškų gubernijų kaip kraštas, tu-

rintis privačios žemės nuosavybės valdymo tradicijas.

1906 m. gegužės 16 d. – 1908 m. rugpjūčio mėn. – Vilniuje buvo leidžiamas pirmasis legalus LSDP savaitraštis „Naujoji gadynė“.

1906 m. rugpjūčio 19 d. – Vilniuje Tautiškoji lietuvių demokratų partija pradėjo leisti laikraštį „Dziennik Wileński“ („Vilniaus dienraštis“), propaguojantį partijos idėjas.

1906 m. rugsėjo 6 d. – Panaikintas įstatymas dėl slaptųjų mokyklų persekiojimo.

1906 m. – Įsteigtos katalikiškosios švietimo draugijos: Kauno gubernijoje – „Saulė“, Suvalkų gubernijoje – „Žiburys“. Legalizuota 1905 m. – Marijampolėje įsteigta liberali lietuvių kultūros ir švietimo draugija „Šviesa“. Šios draugijos daug prisidėjo plėtojant lietuvių tautinę kultūrą ir švietimą.

1906 m. – Vilniuje buvo pradėti leisti baltarusių laikraščiai. „Nasza Dalia“ („Mūsų dalia“) leista nuo 1906 m. vasario 14 d. iki 1906 m. spalio mėnesio, „Nasza Niwa“ („Mūsų dirva“) pradėta leisti vietoje pirmojo 1906 m. lapkričio 21 d. – Šie laikraščiai turėjo didelę reikšmę konsoliduojant baltarusių intelektualus, pasirengusius atlikti baltarusių tautinės savimonės ugdymo darbą. Laikraščių iniciatoriai ir pagrindiniai rengėjai buvo Antonas ir Ivanas Luckevičiai, Vaclovas Lastauskis ir kt.

1906 m. – Kaune išleistas pirmasis mokslo žurnalas „Draugija“.

1906 m. – Vilniuje buvo leidžiamas Lietuvos lenkų demokratinės inteligentijos laikraštis Gazeta Wilenska („Vilniaus laikraš-

tis“), davęs pradžią vadinamajai krajojcų idėjinei politinei grupei. Jame buvo propaguojamas požiūris į istorinę Lietuvą (Lietuvą ir Baltarusiją) kaip vieną kraštą, besiremiantį istoriniu, teritoriniu, ekonominiu ir kultūriniu bendrumu. Laikraštyje propagauta buvusios Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės tautų (lietuvių, lenkų, baltarusių, žydų, rusų ir kt.) santara remiantis pilietybės principu. Pilietybės principas laikytas svarbesniu už tautinį, siekiant išvengti nacionalizmo ideologijos sąlygojamų tautinių ir teritorinių konfliktų senosios LDK žemėse. Laikraščio ideologas buvo Mykolas Riomeris.

1906 m. lapkričio 6 d. – Rusijos caras Nikolajus II pasirašė įsaką dėl valstiečių skirstymosi į vienkiemius. Tai spartino kapitalistinio ūkio plėtrą Lietuvos kaime.

1906 m. lapkričio 6 d. – Vilniuje pastatyta pirmoji lietuviška opera – Miko Petrausko „Birutė“.

1906 m. gruodžio mėn. Legalizuotas lenkų kultūros ir švietimo susivienijimas Vilniaus gubernijoje „Oswiata“.

1906–1909 m. – Lietuvių kompozitorius ir dailininkas Mikalojus Konstantinas Čiurlionis sukūrė pagrindinius savo kurinius.

1907 m. – Panaikinti išperkamieji mokesčiai. Tai turėjo nemažą reikšmę tolimesnei valstiečių ūkių raidai.

1907 m. sausio 9 d. – Vilniuje, Petro Vileišio namuose, atidaryta Pirmoji lietuvių dailės paroda. – Čia pirmą kartą savo kūrinius eksponavo M. K. Čiurlionis.

1907 m. kovo 5 d. – 1907 m. birželio 15 d. – Posėdžiavo II Rusijos valstybės Dūma, kurios darbe dalyvavo ir 7 lietuviai. Diskutuojant žemės klausimu, Lietuvos atstovas Petras Leonas ragino Lietuvoje žemę atiduoti nuosavybėn, nes tokia esanti Lietuvos valstiečio teisinė sąmonė. Taip buvo akcentuojamas istoriškai susiformavęs Lietuvos atskirumas nuo Rusijos.

1907 m. kovo 23 d. – Vilniuje įkurta Lietuvių mokslo draugija (pirmininkas Jonas Basanavičius). Lenkų mokslo bičiulių Vilniuje, Vilniaus „Aušros“ (lietuvių švietimo) draugijos. Jos turėjo didelę reikšmę to meto Lietuvos kultūriniam gyvenimui, skatino nuoseklius mokslo tyrinėjimus (ypač istorijos, etnografijos ir literatūros).

1907 m. – Buvo įkurtos trys lietuvių švietimo draugijos: Kaune – „Saulė“, Vilniuje – „Rytas“, Marijampolėje – „Žiburys“.

1907 m. – „Draugijos“ žurnale buvo pa-

(Nukelta į 48 p.)

Medalis, skirtas kompozitoriui ir dailininkui Mikalojui Konstantinui Čiurlioniui. Dailininkas Petras Gintalas. Nuotrauka iš dailininko archyvo

(Atkelta iš 47 p.)

skelbta Lietuvos krikščionių demokratų partijos programa, parengta dar prieš Lietuvos suvažiavimą Vilniuje (Didįjį Vilniaus Seimą, 1905 m. gruodžio 4–5 d.). Programoje įrašytas ir Lietuvos autonomijos reikalavimas.

1907 m. rugsėjo 2 d. – Pradėtas leisti žurnalas „Lietuvių tauta“. Vėliau jis reorganizuotas į oficialų Lietuvos mokslo draugijos leidinį.

1907 m. rugsėjo 15 d. – Vilniuje įkurta Lietuvos dailės draugija.

1907 m. – Vilniuje pradėjo eiti tautinės pakraipos žurnalas „Viltis“. Jis padėjo formuoti lietuvių tautininkų visuomeninę ir politinę srovę. Žurnalo redaktoriai buvo Antanas Smetona ir Juozas Tumas-Vaižgantas.

1907 m. rugsėjo 23 d. – 1907 m. rugsėjo

24 d. – Kaune vyko Lietuvos moterų suvažiavimas, davęs pradžią organizuotam moterų, siekusių didesnio vaidmens visuomenėje, sąjūdžiui.

1907 m. lapkričio 14 d. – 1912 m. birželio 22 d. – Posėdžiavo Rusijos valstybės Dūma, kurios darbe dalyvavo 4 lietuviai. Posėdžiuose lietuvių atstovai reikalavo perduoti žemės sprendimo klausimą Lietuvos autonominiam Seimui. Taip buvo propaguojama Lietuvos autonomijos idėja.

1908 m. – Lietuvoje įkurta Blaivybės draugija.

1908 m. – Caro valdžia uždraudė Vilniaus „Aušros“ (įkurta 1907 m.) ir Marijampolės „Šviesos“ draugijas kaip neatitinkančias Rusijos politinių ir kultūrinių rusifikacijos tikslų šiaurės vakarų krašte.

1908 m. – Vilniuje įsteigtas lietuvių teatralų klubas „Rūta“, nuo 1911 m. pradėjęs leisti žurnalą „Teatras“.

1910 m. – Įkurta Vilniaus lietuvių artistų sąjunga.

1910 m. – Susiformavo ateitininkų judėjimas – nepolitinė, kultūrinė lietuvių organizacija.

1911 m. – Įkurta pirmoji lietuvių mokslinių organizacija „Ateitis“.

1911 m. – Teatralų klubas „Rūta“ pradėjo leisti žurnalą „Teatras“.

1911–1912 m. – Susikūrė revoliucinis socialdemokratinis būrelis, kuriam vadovavo poetas Julius Janonis.

1911–1915 m. – Vilniuje atsinaujino masonų ložių veikla. 1911 m. – įkurta Rusijos Didžiųjų Rytų provincinė ložė „Jednošč“ („Vienybė“), iš jos tais pačiais metais susikūrė „Litwa“ („Lietuva“), o 1914 m. – „Bialorus“ („Baltarusija“).

1911–1915 m. – Lenkų kalba buvo leidžiamas Vilniaus lenkų demokratų laikraštis „Vilniaus apžvalga“. Laikraštis propagavo idėjas, skatinančias lenkų, kaip šio krašto piliečių, sąmonės ugdymą.

1912 m. gegužės 5 d. – Lietuvoje pradėtas leisti legalus bolševikų laikraštis „Pravda“.

1912 m. birželio 22 d. – Panaikinta Vilniaus generalgubernatoriaus institucija. Kauno ir Vilniaus gubernatoriai tapo tiesiogiai pavaldūs Rusijos vidaus reikalų ministerijai ir Rusijos carui.

1912 m. – Įkurta katalikiška Vilniaus gubernijos švietimo draugija „Rytas“.

1912 m. – Vilniuje pradėtas leisti pirmasis lietuvių literatūros žurnalas „Vaivorykštė“.

1912 m. lapkričio 24 d. – Darbą pradėjo IV Rusijos valstybės Dūma, kurioje dirbo 4

lietuviai. Posėdžiauta iki 1917 m. spalio 19 d. Vienas iš lietuvių atstovų Dūmoje Martynas Yčas vėl iškėlė Dūmai svarstyti Lietuvos politinės autonomijos Rusijos sudėtyje projektą, parengtą II Dūmos atstovo Petro Leono. Abu jie buvo Rusijos konstitucinių demokratų partijos nariai. Ši partija savo programoje buvo įrašiusi siekį decentralizuoti Rusiją. Dūmoje apie lietuvių politinės autonomijos siekius kalbėjo ir Lietuvos demokratų partijos narys, lietuvių atstovas Dūmoje Mykolas Januškevičius.

1913 m. – Įkurta katalikiškoji Vilniaus gubernijos lietuvių švietimo draugija „Rytas“, kurios vienas iš tikslų buvo lietuvių idėjų platinimas, priešinimasis polonizacijai.

1913 m. – Vilniuje buvo pradėtas leisti pirmasis lietuvių literatūrinis žurnalas „Vaivorykštė“.

1914 m. – Rusijos teritorijoje ėjo 25 lietuviški laikraščiai (10 – Kaune, 8 – Vilniuje, 3 – Seinuose, 3 – Rygoje, 1 – Žemaičių Naumiestyje).

1914 m. – Įkurta Lietuvos teatro draugija.

1914 m. rugpjūčio 1 d. – Prasidėjo Pirmasis pasaulinis karas. Lietuva atsidūrė pafontės zonoje.

1914–1918 m. – Pirmojo pasaulinio karo laikotarpis.

1914 m. – Vilniuje karo pradžioje susiorganizavo slaptas Politikų būrelis (veikė iki 1915 m. sausio 23 d.). Jis siekė išsiaiškinti kaimyninių šalių požiūrį į Lietuvos ateitį.

1914 m. rugpjūčio 17 d. – Dešinėsios politinės pakraipos lietuvių inteligentai Vilniuje priėmė deklaraciją (pasirašė Jonas Basanavičius, Donatas Malinauskis), kurioje lietuvių tautos vardu buvo reiškiamas ištikimybė Rusijai ir viltis, kad po karo Rusijos caro valdžia sujungs visas lietuvių gyvenamas teritorijas (įskaitant ir Mažąją Lietuvą), o lietuviai gaus geresnes sąlygas savo kultūrai plėtoti. Atsargiai užsiminta apie politinę autonomiją Rusijos sudėtyje.

1914 m. rugpjūčio 22 d. – Vilniuje įsteigta Lietuvos draugija (iš pradžių – Laikinasis komitetas) nukentėjusiems nuo karo šelpti. Tai buvo labdaros organizacija, tapusi politiniu bei kultūriniu lietuvių visuomenės centru. Draugijos steigėjai buvo Petras Leonas, Martynas Yčas, Antanas Smetona, Emilija Vileišienė, Antanas Vileišis, Kazimieras Olšauskas, Jonas Mašiotas.

1914 m. spalio 20 d. – 1915 m. sausio 23 d. – Vilniuje veikė Visų Rusijos dūmų

lietuvių atstovų komitetas, kuris turėjo remti ir stiprinti labdaros draugijas, rūpintis nacionalinės šelpimo draugijos nukentėjusiems nuo karo kūrimu, Lietuvos reikalų kėlimu Rusijos valdžios įstaigose. Komitetas nustojo veikti tarpusavyje nesutarus kairiosios ir dešinėsios politinių pakraipų lietuvių veikėjams.

1914 m. lapkričio 1–4 d. – Peterburge vyko Rusijos Didžiųjų Rytų ložių atstovų suvažiavimas, svarstęs Rusijos caro valdžios opozicinių jėgų taktiką karo metais. Lietuvai ir Baltarusijai atstovavę Cemakas Sabadas, Antonas Luckevičius ir Mykolas Riomeris siūlė pagrindiniams suvažiavimo organizatoriams, Rusijos kadetams, priimti nutarimą dėl Lietuvos ir Baltarusijos politinės autonomijos, kaip vieną iš Rusijos liberalizavimo sąjūdžio programos punktų. Siūlymas buvo atmestas. Tai rodė, jog net liberaliai, demokratiškai nusiteikusias Rusijos politinės jėgos nebuvo atsakiusios imperialistinių siekių, ir tai skatino Lietuvos politikus ieškoti kitų politinių partnerių sprendžiant Lietuvos politinio savarankiškumo problemą.

1915 m. kovo 15 d. – Įkurta Lietuvos karinė valdyba. – Į ją įėjo buvę Lietuvos, Suvalkų ir Vilniaus administraciniai vienetai. Lietuvos karinė valdyba, kuriai vadovauti 1915 m. kovo 29 d. buvo paskirtas kunigaikštis Francas fon Isenburgas Biršteinas, įėjo į Oberosto (vokiečių užimtos teritorijos Rytuose) valdybos struktūrą. Oberosto vadovai buvo kaizerio kariuomenės Rytų fronto vadas Paulis fon Hindenburgas ir fronto štabo viršininkas Erichas Liudendorfas. 1915–1918 m. Oberosto teritorija buvo daugiau kaip 108 808 km² ploto. Jai priklausė Suvalkų, Kauno ir beveik visa Vilniaus, Gardino ir Kuršo gubernija. – Lietuvos Oberosto valdymo apygardos buvo skirstomos į mažesnius administracinius vienetus – 34 apskritis, o šios – į 230 valsčių.

1915 m. kovo 23 d. – 1915 m. kovo 24 d. – Varšuvoje įvyko Lenkijos nepriklausomybės šalininkų iniciatyva suorganizuotas pasitarimas su Vilniaus lietuvių ir Vilniaus lenkų demokratinės orientacijos veikėjais (jiems atstovavo Mykolas Sleževičius, Jurgis Šaulys, Mykolas Riomeris ir Vitoldas Abramovičius) dėl bendrų veiksmų siekiant Lietuvos ir Lenkijos nepriklausomybes. Lietuviai nepasitikėjo savo politiniais partneriais, todėl ryšys nutruko.

1915 m. balandžio 15 d. – Atskirai nuo veikusios Lietuvių draugijos nukentėjusi-

Lietuva. Danutės Mukienės nuotrauka

siems dėl karo šelpti lietuvių kairieji politiniai veikėjai Vilniuje įsteigė Lietuvių draugiją teisių ir agronomijos pagalbai teikti, kurios tikslas buvo rūpintis nuo karo nukentėjusių ir pabėgėlių šalpa.

1915 m. – pavasaris Per pavasario, vasaros ir rudens mėnesius (iki 1915 m. spalio vidurio) Vokietijos kariuomenė okupavo Lietuvą.

1915 m. birželio 24 d. – Įsteigta Lietuvių draugija teisių ir agronomijos pagalbai teikti.

1915 m. liepos 28 d. – Uždrausta visų Lietuvoje veikusių politinių partijų, draugijų, susivienijimų ir kitų organizacijų veikla.

1915 m. rugpjūčio mėn. Vokietijos kariuomenė įsiveržė į Lietuvą.

1915 m. ruduo Lietuviai Lietuvoje įsteigė apie 1 tūkstantį pradžios mokyklų.

1915 m. rugsėjo 19 d. – Vilniaus lietuviai išspausdino „Lietuvos žinias“, „Viltį“, „Aušrą“.

1915 m. spalio 2 d. – 1918 m. vasario 16 d. – Kaizerinė Vokietija okupavo Lietuvą. Lietuva įėjo į administracinio vieneto Oberosto, kurį sudarė okupuotos sritys rytuose, sudėtį. 1915 m. spalio 2 d. Rusijos kariuomenė pasibraukė iš Vilniaus. Tačiau Rusijos valdžia dar spėjo patvirtinti Lietuvos lenkų sukurtą Piliečių komiteto (nukentėjusiems nuo karo šelpti) įstatus. Lenkų politikai puoselėjo viltį, kad Piliečių komitetas taps Lietuvos savivaldos užuomazga. – Iš pradžių komiteto veikloje dalyvavo ir penki lietuvių atstovai. Piliečių komitetui pirmininkavo lenkas Stanislavas Kongnoviekis, o jo vicepirmininku buvo lietuvis Jonas Vileišis. Nepasidalijus šalpos fondo pinigų, po poros mė-

nesių lietuvių ir lenkų bendra veikla Komitete nutrūko.

1915 m. spalio 11 d. – Įsteigtas lenkų švietimo komitetas. Komitetas rūpinosi lenkų švietimo įstaigų kūrimu.

1915 m. spalio 16 d. – Lietuvių politikai atskirai nuo lenkų įsteigė Politikos komitetą (lietuvių komitetas politikos klausimams svarstyti) lietuvių interesams ginti. Į komitetą įėjo Antanas Smetona, Petras Klimas, Jonas Basanavičius, Jurgis Šaulys, Antanas Stankevičius.

1915 m. lapkričio mėn. Visoje Rusijoje buvo apie 3 mln. pabėgėlių, iš jų 300 tūkst. lietuvių, 530 tūkst. lenkų.

1915 m. – Buvo sudaryta vokiečių karinė valdžia okupuotam Lietuvos ir Kuršo kraštui valdyti.

1915 m. gruodžio 19 d. – Vilniaus lenkų demokratų (krajovcų) politikų iniciatyva buvo sudaryta politinė organizacija – Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės konfederacija, kurioje dalyvavo lietuvių, lenkų, baltarusių ir žydų atstovai. Jos tikslas buvo sukurti Lietuvos ir Baltarusijos valstybę, įsteigiant vėl Lietuvos Didžiąją Kunigaikštystę, garantuoti tokioje valstybėje lygybę visoms joje gyvenančioms tautoms. Pagal Konfederacijos tarybos paskelbtą universalią Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės turėjo būti sudaryta Lietuvos ir Baltarusijos valstybių konfederacijos pagrindu. Valstybės sostine turėjo būti Vilnius.

1916 m. – Vokiečiai Lietuvoje įsteigė darbo batalionų, įvedė naują specialų piniginių vienetą – Oberosto rublį, taip pat ir kortelių

(Nukelta į 50 p.)

Istorijos liudininkai. Danutės Mukienės nuotrauka

(Atkelta iš 49 p.)

sistemą. Dienos norma žmogui buvo 250 g duonos, 160 g miltų, 40 g bulvių miltų.

1916 m. vasario 12 d. – Gavusios atitinkamą leidimą, Lietuvoje nuo šiol galėjo veikti nepolitinės draugijos.

1916 m. – Berne ir Lozanoje (Šveicarija) įvyko lietuvių konferencijos.

1916 m. balandžio 29 d. – Dvylika Vilniaus visuomenės veikėjų parašė memorandumą JAV prezidentui Vudrou Vilsonui. Jame buvo iškeltas Lietuvos nepriklausomybės klausimas.

1916 m. birželio 23 d. – Vokiečių valdžia Lietuvoje įsteigė pirmuosius mokytojų kursus.

1916 m. – Vokiečiai nutiesė naujas geležinkelio linijas: Tauragė–Radviliškis–Šiauliai–Mintauja (Jelgava), bei siaurąjį geležinkelį nuo Švenčionių iki Naručio ežero ir kt.

1917 m. kovo 8–12 d. – Įvyko Rusijos demokratinė Vasario revoliucija.

1917 m. kovo 9 d. – Petrograde (Rusija) sudaryta Lietuvių tautos taryba, kuri ėmė organizuoti ir koordinuoti pasitraukusių į Rusiją lietuvių politinių partijų ir grupių veiklą sprendžiant Lietuvos politinę ateitį.

1917 m. kovo 15 d. – Rusijos caras Nikolajus II atsisakė sosto brolio Michailo naudai, o pastarasis sosto atsisakė kitą dieną. Formaliai nunyko ir Lietuvos didžiojo kunigaikščio titulas (Rusijos carai Lietuvos didžiaisiais kunigaikščiais save ėmė tituluoti nuo 1655 m. rugpjūčio 14 d., kai Rusijos caras užėmė LDK sostinę Vilnių).

1917 m. – Petras Klimas lietuvių kalba išspausdino knygutę „Lietuva, jos gyventojai ir sienos“. Joje nurodytos Lietuvos etnografinės sienos.

1917 m. rugpjūčio 1 d. – Įvyko Vilniaus konferencija (joje išrinkta 20 asmenų Lietuvos Taryba).

1917 m. gegužės 27 d. – 1917 m. birželio 3 d. – Petrapilyje buvo sušauktas visos Rusijos lietuvių Seimas. Nutarta, kad visa etnografinė Lietuva turi tapti nepriklausoma valstybe. Seime lietuvių politikų atstovai vėl suskilo į kairiuosius ir dešiniuosius. Buvo priimtos dvi savarankiškos rezoliucijos dėl Lietuvos ateities: dešinių-

jų, pasisakančių už atskirą nuo Rusijos valstybę, ir kairiųjų – už plačią Lietuvos autonomiją demokratinėje Rusijos Respublikoje. Kairiųjų rezoliucijoje sprendimas dėl Lietuvos politinės perspektyvos, valdymo formos paliekamas būsimam demokratiškai išrinktam Lietuvos žmonių atstovaujamam organui – Lietuvos Seimui.

1917 m. rugsėjo 6 d. – Antanas Smetona gavo leidimą leisti laikraštį „Lietuvos aidas“. Tai buvo Lietuvos Tarybos dienraštis, ėjęs iki 1918 m. gruodžio 31 dienos.

1917 m. rugsėjo 18–22 d. – Vokiečių valdžiai pritarus, įvyko Vilniaus konferencija. – Jos metu buvo išrinkta 20 atstovų Lietuvos taryba. – Nutarime dėl Lietuvos politinės ateities buvo iškeltas nepriklausomos Lietuvos valstybės etnografinėje teritorijoje, besitvarkančios demokratiniiais principais, siekis. Antrame nutarime numatyti tokios valstybės sąjunginiai santykiai su Vokietija. – Lietuvos Taryba išsirinko Prezidiumą, vadovaujamą pirmininko Antano Smetonos. Taryba tapo pagrindine organizacija, kuri toliau rūpinosi Lietuvos valstybingumo atkūrimu

1917 m. lapkričio 7 d. – Rusijoje įvyko Didžioji Spalio socialistinė revoliucija. Rusijoje į valdžią atėjo bolševikai.

1917 m. lapkričio mėn. Lietuvos taryba iš Vokietijos užsienio reikalų ministerijos gavo suredaguotą „Lietuvos nepriklausomybės skelbimo projektą“. Planuota, kad Lietuva su Vokietija turi sudaryti sąjungą.

1917 m. gruodžio 11 d. – Lietuvos Taryba paskelbė Lietuvos valstybės atkūrimo aktą. Jame kalbama ne apie nepriklausomą, bet apie savarankišką Lietuvą, sujungtą sąjungos ryšiais su Vokietijos valstybe. Sąjunginiai ryšiai apibrėžti karinėmis ir susisiekimo konvencijomis bei bendromis muitų, pinigų sistemomis.

1918 m. sausio 26 d. – Pirmasis Lietuvos tarybos skilimas. Iš tarybos pasitraukė J. Kairys, J. Vileišis, T. Narutavičius, M. Biržiška.

1918 m. vasario 16 d. – Lietuvos Taryba priėmė aktą, kuriame paskelbta, kad atkuriamą Lietuvos nepriklausoma valstybę su sostine Vilniumi. XX a. pr., atkūrus Lietuvos nepriklausomybę, buvo pradėtos kurti valstybės valdymo institucijos, sudarytos galimybės šiuolaikinio parlamentarizmo pradžia šalyje.

1918–1940 m. – Pirmasis nepriklausomos Lietuvos gyvavimo laikotarpis.

1918 m. vasario 19 d. – Lietuvos nepriklausomybės aktas išspausdintas „Lietuvos aidas“ 22-ame numeryje.

1918 m. kovo 3 d. – Sudaryta Lietuvos Brastos taika tarp Sovietų Rusijos ir Vokietijos. Lietuvos taryba, norėdama, kad Vokietija pripažintų Lietuvos nepriklausomybę, padarė nuolaidų. Rusija atsisakė pretenzijų į Lietuvą.

1918 m. kovo 13 d. – Sudarytas Amerikos lietuvių Seimas Niujorke.

1918 m. kovo 23 d. – Vokietijos vyriausybė notifikavo Vasario 16-osios aktą. Vokietijos kaizeris pripažino Lietuvą nepriklausoma valstybe, remdamasis 1917 m. gruodžio 11 d. nutarimu.

1918 m. balandžio 19 d. – Rusijoje bolševikų vyriausybė formaliai uždraudė Lietuvių vyriausiosios tarybos veiklą.

1918 m. gegužės 4 d. – Vokietija Lietuvos nepriklausomybės pripažinimo dokumentą oficialiai įteikė Lietuvos tarybai.

1918 m. liepos 11 d. – Vuirtembergo hercogui Vilhelmui fon Urachui buvo pasiūlyta tapti Lietuvos karaliumi.

1918 m. lapkričio 2 d. – Lietuvos valstybės taryba panaikino savo nutarimą kviesti Vilhelmą fon Urachą į Lietuvos sostą ir priėmė Lietuvos Valstybės Laikinosios Konstitucijos pamatinius dės-

nus – pirmąjį naujosios lietuvių valstybės pagrindinį įstatymą.

1918 m. lapkričio 4 d. – Lietuvos valstybės tarybos prezidiumas pavedė prof. Augustinui Voldemarui sudaryti Lietuvos laikinąją vyriausybę.

1918 m. lapkričio 11 d. – Lietuvos Valstybės Tarybos prezidiumas, remdamasis Laikinosios Konstitucijos nuostatomis, patvirtino pirmąją laikinąją, Augustino Voldemaro vadovaujamą šešių ministrų Lietuvos Vyriausybę.

1918 m. lapkričio 14 d. – Įvyko pirmasis Lietuvos laikinosios vyriausybės posėdis.

1918 m. lapkričio mėn. 1918 m. gruodžio mėn. Augustinas Voldemaras – Lietuvos Respublikos Ministrų kabineto pirmininkas.

1918 m. lapkričio 12 d. – Priimta laikinoji Lietuvos Respublikos konstitucija.

1918 m. lapkričio 23 d. – Pakrikus vokiečių okupacinei kariuomenei ir padidėjus Sovietų Rusijos grėsmei, ministras pirmininkas Augustinas Voldemaras paskelbė įsakymą dėl Lietuvos kariuomenės 1-ojo pulko organizavimo. Tai buvo Lietuvos kariuomenės kūrimosi pradžia.

1918 m. lapkričio mėn. 23 d. – Lietuvos Apsaugos ministerija paskelbė įstatymą dėl Lietuvos kariuomenės organizavimo.

1918 m. lapkričio 30 d. – Mažosios Lietuvos tautinė taryba paskelbė aktą dėl Prūsų (Mažosios Lietuvos) daugumos gyventojų siekio prisijungti prie atsikūrusios Lietuvos valstybės.

1918 m. gruodžio mėn. 1919 m. kovo mėn. Mykolas Sleževičius – Lietuvos Respublikos vyriausybės vadovas.

1918 m. gruodžio 16 d. – Lietuvos laikinoji revoliucinė vyriausybė paskelbė savo vadovo Vinco Kapsuko manifestą dėl LTSR (Sovietų Lietuvos) įkūrimo.

1918 m. gruodžio pabaiga | Lietuvą įžengė Raudonosios armijos daliniai.

1918–1920 m. – Kūrėsi profesionalus lietuvių teatras.

1928 m. gruodžio 16 d. – Vilniuje komunistai, žydai bundininkai, prorusiškos orientacijos kairieji socialdemokratai organizavo demonstracijas ir mitingus, siekdami paremti artėjančią Raudonąją armiją ir komunistinę Vinco Kapsuko valdžią.

1918 m. gruodžio 20 d. – 1918 m. gruodžio 21 d. – Ministras pirmininkas Augustinas Voldemaras ir Valstybės Tarybos pirmininkas Antanas Smetona išvyko į užsienį (Vokietiją, Prancūziją ir kt.) prašyti finansinės bei materialinės paramos ir diplomatinio Lietuvos valstybės pripažinimo.

1918 m. gruodžio 22 d. – Vladimiro Lenino vadovaujama komunistinės Rusijos vyriausybė dekretu pripažino Vinco Kapsuko vyriausiąją valdžią ir sovietinį, nuo Rusijos priklausomą Lietuvos valstybingumą.

1918 m. gruodžio 27 d. – Vilniuje sudaryta nauja Mykolo Sleževičiaus vadovaujama Vyriausybė, kuri ėmėsi neatidėliotųjų priemonių išorės jėgų agresijai atremti.

1918 m. gruodžio 31 d. – Vokiečių okupacinė kariuomenė apleido Vilnių. Mykolo Šleževičiaus vadovaujama Vyriausybė, grasinant lenkų nacionalistinėms pajėgoms ir artėjant komunistinei Sovietų armijai, pasitraukė į Kauną.

1919 m. sausio 1 d. – 1919 m. sausio 2 d. – Lenkų legionieriai, palaužę vietinių komunistinių jėgų pasipriešinimą, trumpam užvaldė Lietuvos sostinę Vilnių.

1919 m. sausio 2 d. – Lietuvos Respublikos Vyriausybė persikėlė į Kauną.

(Nukelta į 52 p.)

Istorijos liudininkai. Danutės Mukienės nuotrauka

(Atkelta iš 51 p.)

1919 m. sausio 5 d. – Raudonosios armijos daliniai pasiekė Vilnių ir iš ten išstūmė lenkų legionierius, užėmė Vilnių. Įsitvirtinusi mieste komunistinė Vinco Kapsuko valdžia tęsė invaziją, stengdamasi okupuoti visą Lietuvą.

1919 m. sausio 6 d. – Vilnių okupavo Raudonoji Armija. – Vincas Kapsukas paskelbė LTSR valdžią.

1919 m. sausio 16 d. – 1919 m. sausio 23 d. – Kaune įvyko Lietuvos valstybės konferencija, kurioje buvo aptarti nepriklausomybės atkūrimo, vidaus ir užsienio politikos klausimai, nustatytas strateginis Vyriausybės kursas kovoti su užsienio interventais.

1919 m. vasario mėn. 20 d. – Sukurtos Lietuvos ir Baltarusijos TSR (Litbelas).

1919 m. vasario 7–9 d. – Į Lietuvos gilumą besiveržiančiai Raudonajai armijai pasipriešino ir tolesnį puolimą sulaukė vokiečių remiamas Kėdainių lietuvių apsaugos būrys. Tautiūnų kaimo apylinkėse žuvo kareivis Povilas Lukšys. Tai buvo pirmasis žuvęs Lietuvos savanoris.

1919 m. kovo mėn. 1919 m. balandžio mėn. Pranas Dovydaitis – Lietuvos Respublikos vyriausybės vadovas.

1919 m. balandžio mėn. 4 d. – Įsteigta Lietuvos valstybės prezidento institucija. – Išrinktas pirmasis Lietuvos Respublikos prezidentas – Antanas Smetona.

1919 m. balandžio 4 d. – Priimta Laikinoji Lietuvos Respublikos Konstitucija.

1919 m. balandžio 4 d. – Lietuvos valstybės taryba priėmė antrąją Laikinąją Valstybės Konstituciją, kuri nustatė Valstybės prezidento instituciją. Pirmuoju šalies prezidentu išrinktas Antanas Smetona.

1919 m. balandžio 4 d. – 1920 m. birželio 19 d. – Antano Smetonos valdymo laikotarpis.

1919 m. balandžio 19 d. – Per Lenkijos ir Sovietų Rusijos karą

Lietuvos sostinę Vilnių ir Vilniaus kraštą vėl užėmė lenkų kariuomenė, vadovaujama Juzefo Pilsudskio.

1919 m. balandžio 19 d. – 1920 m. lapkričio 21 d. – Vyko Lietuvos kariuomenės kovos su Lenkijos kariuomene.

1919 m. gegužės 21 d. – Kauno miesto teatro rūmuose pradėjo veikti režisieriaus ir aktoriaus Antano Sutkaus vadovaujamas Tautos teatras.

1919 m. liepos mėn. 26 d. – Į Lietuvos teritoriją įsiveržė bermontininkų daliniai.

1919 m. liepos 26 d. – 1919 m. gruodžio 15 d. – Vyko Lietuvos savanorių kovos su bermontininkais

1919 m. rugpjūčio 25 d. – Lietuvos kariuomenė be vokiečių pagalbos galutinai išstūmė Raudonąją armiją iš Lietuvos ir išvadavo paskutinį komunistų atsparos punktą – Zarasus. Taip baigėsi karo veiksmai tarp Lietuvos ir sovietų Rusijos kariuomenių.

1919 m. spalio – 1920 m. birželio mėn. – Ernestas Galvanauskas – Lietuvos Respublikos Vyriausybės vadovas.

1919 m. – lapkričio mėn. Priimtas Steigiamojo Seimo rinkimų įstatymas.

1919 m. lapkričio 20 d. – 1919 m. lapkričio 21 d. – Lietuvos kariuomenė ties Radviliškiu pasiekė pergalę prieš bermontininkus iš Latvijos į Lietuvą įsiveržusius vokiečių ir rusų baltagvardiečius.

1919 m. lapkričio 21–22 d. – Lietuvos kariuomenė ties Radviliškiu sudavė triuškinantį smūgį bermontininkams.

1920–1926 m. – Parlamentinės Lietuvos Respublikos laikotarpis.

1920 m. sausio 27 d. – Kaune iškilmingai atidaryti Aukštieji kursai, turėję penkis fakultetus ir skyrius, į kuriuos užsirašė apie 350 klausytojų. Tai aukštojo mokslo pradžia nepriklausomoje Lietuvoje.

1920 m. balandžio 14–16 d. – Įvyko rinkimai į Steigiamąjį Seimą. Laisvus, demokratiniiais principais organizuotus rinkimus į Steigiamąjį Seimą absoliučia balsų persvara (59 iš 112) laimėjo krikščionių demokratų blokas.

Telšiai. Masčio ežero pakrantė. Danutės Mukienės nuotrauka

1920 m. gegužės 7 d. – Maskvoje prasidėjo taikos derybos tarp Lietuvos Respublikos ir Sovietų Rusijos delegacijų.

1920 m. – Pirmosios Lietuvos kariuomenės įkūrimas po Lietuvos nepriklausomybės paskelbimo.

1920 m. gegužės 15 d. – Steigiamasis Seimas pradėjo darbą Kauno muzikos teatro rūmuose. Pirmajame Steigiamojo Seimo posėdyje buvo teisiškai įtvirtintas Lietuvos Respublikos su sostine Vilniumi suverenitetas, išrinkti aukštieji Seimo pareigūnai. Prasidėjo intensyvaus Lietuvos valstybės institucijų kūrimo ir reformų vykdymo laikotarpis.

1920 m. birželio 10 d. – Priimta laikinoji Lietuvos Respublikos Konstitucija. – Ji paskelbta 1920 m. birželio mėn. 12 d.

1920 m. liepos 12 d. – Maskvoje pasirašyta Lietuvos ir Sovietų Rusijos taikos sutartis, kuria Rusija pripažino Lietuvos valstybės savarankiškumą ir nepriklausomybę su visomis iš tokio pripažinimo einančiomis juridinėmis pasekmėmis, gera valia atsisakė nuo visų Rusijos suvereniteto teisių, kurių ji yra turėjusi lietuvių tautos ir jos teritorijos atžvilgiu.

1920 m. liepos 14 d. – Raudonoji armija, stumdama lenkų kariuomenę Varšuvos link, užėmė Vilnių.

1920 m. liepos 15 d. – Pasirašyta Lietuvos ir Sovietų Rusijos taikos sutartis.

1922 m. rugpjūčio 1 d. – Lietuvos Respublikos Steigiamasis Seimas priėmė pirmąją nuolatinę Lietuvos Valstybės Konstituciją, kuria nustatyta moderni Lietuvos Respublikos valstybės sandara ir demokratinė piliečių visuomenės struktūra.

1920 m. rugpjūčio 6 d. – Lietuvos Steigiamasis Seimas ratifikavo Lietuvos ir Sovietų Rusijos taikos sutartį.

1920 m. rugpjūčio 26 d. – Pagal sutartį su Lietuva Rusija išvedė savo kariuomenę iš Vilniaus ir perdavė jį Lietuvai.

1920 m. spalio 7 d. – 1920 m. spalio 7 d. – Suvalkuose Lietuvos ir Lenkijos įgaliotosios delegacijos pasirašė paliaubų sutartį, kuri turėjo įsigalioti 1920 m. spalio 10 d. – Ja tarp abiejų valstybių buvo nustatyta demarkacinė linija, pagal kurią Vilnius teko Lietuvai.

1920 m. spalio 9 d. – Lenkija sulaužė taikos sutartį – generolo Liucijano Želigovskio vadovaujama kariuomenė, pritariant Lenkijos vyriausybei, inscenizavo lenkų karių bei Vilniaus krašto gyventojų maištą ir staigiu puolimu užėmė Vilnių. Lietuvos sostinė ir etninė Rytų Lietuvos teritorija lenkų valdžioje buvo iki 1939 m. rugsėjo.

1920 m. spalio 20 d. – Lietuvos Respublikos Steigiamasis Seimas patvirtino ministro pirmininko Kazio Griniaus vadovaujamą 6-ąją (1-ąją nuolatinę) koalicinę vyriausybę.

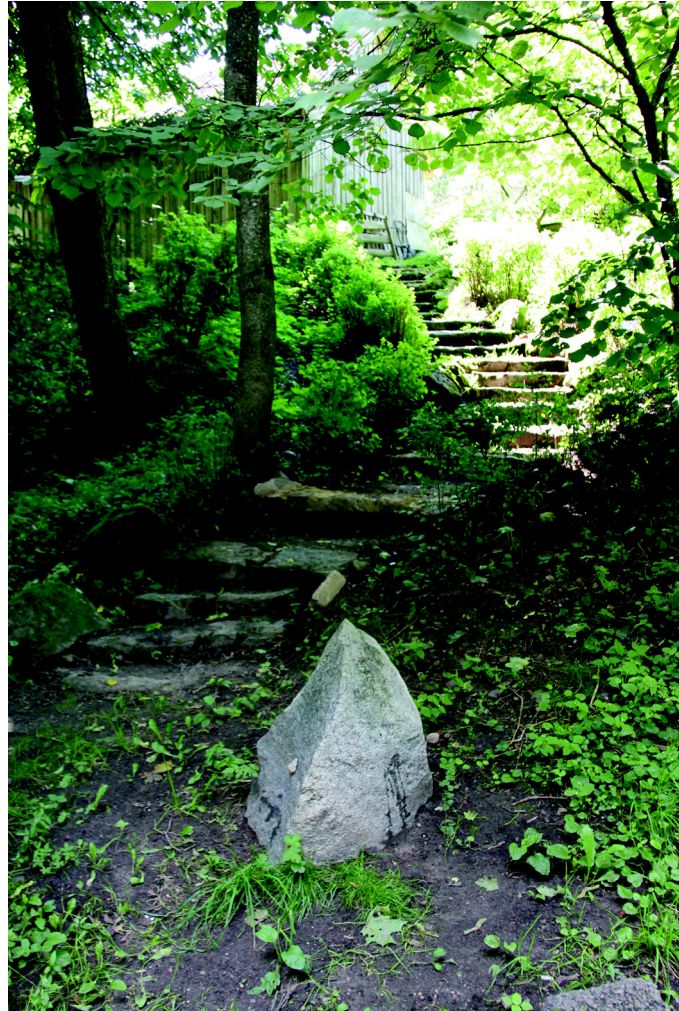
1920 m. lapkričio 19–21 d. – Lietuvos kariuomenė ties Giedraičiais ir Širvintomis sumušė lenkų dalinius, bet Vilnius ir jo kraštas liko lenkų valdžioje.

1920–1922 m. – Aleksandras Stulginskis – Lietuvos Steigiamojo Seimo pirmininkas. Jis tuo pat metu ėjo ir Respublikos prezidento pareigas.

1920 m. gruodžio 31 d. – Kaune, Valstybės teatre, įvyko pirmojo operos spektaklio – Džiuzepės Verdžio operos „Traviata“ – premjera. Joje pagrindinę Alfredo partiją atliko žymus lietuvių tenoras Kipras Petrauskas.

1921 m. vasario 16 d. – Kaune iškilmingai atidaryta Karo muziejaus (dabar – Kauno Vytauto Didžiojo karo muziejus) ekspozicija. Valstybinio praeities paveldo saugojimo pradžia.

1921 m. gegužės 14 d. – Tautų Sąjungos posėdyje įvyko pirma-

Senajo dvaro parke. Danutės Mukienės nuotrauka

sis oficialus lietuvių ir lenkų derybų delegacijų susitikimas, kuriame Lietuvos įgaliotasis atstovas O. Milašius išdėstė istorinius, teisinius, etnografinius ir ekonominius Vilniaus priklausymo Lietuvai argumentus.

1921 m. gegužės 20 d. – Tautų Sąjungos atstovas P. Hymansas Lietuvos ir Lenkijos delegacijoms pateikė 15 skirnių projektą šių šalių teritoriniams ginčams išspręsti. Jį vėliau ryžtingai atmetė E. Galvanausko vadovaujama Lietuvos delegacija.

1921 m. rugsėjo 22 d. – Lietuva priimta į Tautų Sąjungą.

1921 m. lapkričio 11 d. – Steigiamasis Seimas priėmė rezoluciją dėl Mažosios Lietuvos sujungimo su Lietuva.

1922 m. sausio 8 d. – Lenkijos Seimo nutarimu, siekiant aneksuoti okupuotas etnines lietuvių žemes, okupuotame Vilniuje ir jo srityje įvyko rinkimai į vadinamąjį Vidurio Lietuvos Seimą.

1922 m. vasario mėn. 1924 m. birželio mėn. Ernestas Galvanauskas – Lietuvos Respublikos vyriausybės vadovas.

1922 m. vasario 15 d. – Steigiamasis Seimas priėmė Žemės reformos vykdymo įstatymą – Lietuvoje padėtas teisinis pamatas radikaliems agrariniams pertvarkymams.

1922 m. vasario 16 d. – Aukštųjų mokslo kursų pagrindu Kaune įsteigtas ir atidarytas Lietuvos universitetas (nuo 1930 m. – Vytau-

(Nukelta į 54 p.)

Užutrakio dvaro sodyboje 2011 metais. Danutės Mukienės nuotrauka

(Atkelta iš 52 p.)

to Didžiojo universitetas). Tai pirmoji aukštoji mokykla nepriklausomoje Lietuvoje.

1922 m. kovo mėn. 24 d. – Lenkijos Seimas, remdamasis 1922 m. sausio 8 d. – plebiscito rezultatais, patvirtino Vilniaus ir Vilniaus krašto prijungimą prie Lenkijos.

1922 m. kovo 28 d. – JAV pripažino Lietuvos valstybę *de jure*.

1922 m. – Lietuvoje priimtas Privalomo pradinio mokslo įstatymas.

1922 m. rugpjūčio 1 d. – Steigiamasis Seimas priėmė nuolatinę Lietuvos Respublikos Konstituciją. Ji paskelbė Lietuvą nepriklausoma demokratine valstybe.

1922 m. rugpjūčio 9 d. – Steigiamasis Seimas priėmė Piniginio vieneto įstatymą.

1922 m. rugpjūčio 11 d. – Steigiamasis Seimas priėmė Lietuvos banko įstatymą.

1922 m. rugpjūčio 16 d. – Steigiamasis Seimas priėmė įstatymą dėl lito įvedimo.

1922 m. rugsėjo 22 d. – Ministrų kabinetas patvirtino Lietuvos banko statutą.

1922 m. rugsėjo 27 d. – Steigiamasis Seimas įkūrė Lietuvos banką.

1922 m. spalio 10 d. – 1922 m. spalio 11 d. – Remiantis nuolatinę Lietuvos Valstybes Konstitucija, išrinktas I Lietuvos Respublikos Seimas.

1922 m. spalio 2 d. – 1922 m. spalio 1 d. – Lietuvos banko veiklos pradžia. – Įvesta, į apyvartą išleista nacionalinė valiuta litas. Valstybės išdinėse pradėta keisti ostpinigius į litus.

1922 m. gruodžio 21 d. – Išrinktas antrasis Lietuvos Respublikos prezidentas – Aleksandras Stulginskis.

1922 m. gruodžio 21 d. – 1926 m. birželio 7 d. – Aleksandras Stulginskis – Lietuvos Respublikos prezidentas.

1922 m. gruodžio 22 d. – Klaipėdoje sudarytas Mažosios Lietuvos gelbėjimo komitetas.

1923–1939 m. – Žemės reforma Lietuvoje galutinai išstūmė valakinę sistemą. Vilniaus krašte, kurį 1923–1939 m. – aneksavo Lenkija, jos liekanų yra iki šiol.

1923 m. sausio 1 d. – Nutrauktas atsiskaitymas ostpinigiais.

1923 m. sausio 15 d. – Lietuvos valdžia, stengdamasi pasipriešinti Klaipėdos krašto internacionaliniam valdymui, inscenizavo

sukilimą prieš Antantės administraciją ir prijungė miestą bei etninę sritį prie Lietuvos.

1923 m. sausio 19 d. – Šilutėje Vyriausiasis Mažosios Lietuvos gelbėjimo komitetas priėmė deklaraciją dėl Klaipėdos krašto prisijungimo prie Lietuvos autonomijos teisėmis.

1923 m. vasario 6 d. – Visoms valdymo įstaigoms uždrausta mokesčius ir rinkliavas priimti užsienio valiuta.

1923 m. vasario 16 d. – Antantės valstybės nutarė atiduoti Klaipėdos kraštą Lietuvai autonomijos teisėmis.

1923 m. vasario 16 d. – Tautų Sąjungos Ambasadorių konferencija patvirtino Lietuvos Respublikos suverenitetą Klaipėdos kraštui, įpareigodama Lietuvą taikyti šioje teritorijoje specialų autonominį režimą.

1923 m. gegužės 12–13 d. – Įvyko rinkimai į antrąjį Lietuvos Respublika Seimą, Lietuvos Respublikos Antrąjį Seimą. Krikščionys demokratai su valstiečiais liaudininkais sudarė koalinę Vyriausybę. Išrinktas Seimas, vienintelis išbuvęs visą kadenciją (3 metus).

1924 m. gegužės 8 d. – Paryžiuje tarp valstybių signatarių ir Lietuvos pasirašyta Klaipėdos konvencija ir patvirtintas statusas, reglamentavęs Klaipėdos krašto autonominį statusą. Klaipėdos kraštas pripažintas Lietuvai.

1924 m. – Kaune surengta pirmoji dainų šventė.

1924 m. – Dotnuvoje įsteigta Žemės ūkio akademija. –

1924 m. – Įkurta Lietuvių tautininkų sąjunga. –

1924 m. birželio 10 d. – Atsistatydino Lietuvos Respublikos 9-asis ministrų kabinetas, vadovaujamas Ernesto Galvanausko. Nuo to laiko Lietuvoje įsigalėjo krikščionių demokratų vienpartinis valdymas.

1924 m. birželio – 1925 m. sausio mėn. Antanas Tumėnas – Lietuvos Respublikos vyriausybės vadovas.

1924 m. rugpjūčio 23–24 d. – Kaune įvyko pirmoji Tautinė dainų šventė.

1925 m. vasario mėn. 1925 m. rugpjūčio mėn. Vytautas Petrušis – Lietuvos Respublikos Vyriausybės vadovas.

1925 m. – Išleistos į apyvartą sidabrinės ir bronzinės monetos.

1925 m. – Pasirašyta Lietuvos prekybos sutartis su JAV.

1925 m. – Vatikano ir Lenkijos konkordatu Vilniaus vyskupija įjungta į Lenkijos bažnytinę provinciją.

1925 m. gegužės 14 d. – Vytauto Didžiojo universitete įregistruota žemaičių studentų Simono Daukanto draugija.

1925 m. rugsėjo – 1926 m. birželio mėn. – Leonas Bistras – Lietuvos Respublikos vyriausybės vadovas.

1925 m. gruodžio 13 d. – Kaune atidaryta įžymaus dailininko ir kompozitoriaus Mykolo Konstantino Čiurlionio paveikslų galerija, pastatyta ir įrengta pagal architekto Vytauto Dubeneckio projektą.

1925 m. gruodžio 4 d. – Kaune įvyko pirmasis baletų spektaklis.

1926 m. gegužės 8–10 d. – Įvyko rinkimai į III-ąjį Seimą. Rinkimuose į Lietuvos Respublikos Seimą pirmą kartą pralaimėjo krikščionių demokratų blokas, užleisdamas pirmenybę kairiosioms ir nuosaikioms – Socialdemokratų ir Liaudininkų – partijoms. Per rinkimus daugiausiai balsų surinko valstiečiai liaudininkai ir socialdemokratai. Seimas šiuo laikotarpiu (1920–1926 m.) atliko Konstitucijos apibrėžtas funkcijas: leido įstatymus, rinko Respublikos prezidentą, kontroliavo Ministrų kabinetą, kuris privalėjo turėti Seimo pasitikėjimą.

1926 m. balandžio 4 d. – Įkurta Lietuvos bažnytinė provincija. Jai nepriklausė Lenkijos okupuotas ir aneksuotas Vilnius ir Vil-

niaus kraštas. Kuriant Lietuvos bažnytinę provinciją, iš Žemaičių vyskupijos buvo sudaryta Kauno arkivyskupija, Telšių bei Panevėžio vyskupijos.

1926 m. birželio 7 d. – Seimas trečiuoju Lietuvos Respublikos prezidentu išrinko Kazį Grinių.

1926 m. birželio 7 d. – 1926 m. gruodžio 17 d. – Lietuvos Respublikos prezidentas – Kazys Grinius.

1926 m. birželio 7 d. – 1926 m. gruodžio mėn. Mykolas Sleževičius – Lietuvos Respublikos Vyriausybės vadovas.

1926 m. birželio 12 d. – Pradėtos transliuoti Kauno radiofono laidos.

1926 m. birželio 15 d. – Sudaryta Mykolo Sleževičiaus vadovaujama kairiųjų jėgų koalinė socialdemokratų ir liaudininkų vyriausybė, kuri pusmetį valdė Lietuvą.

1926 m. rugsėjo 28 d. – Maskvoje pasirašyta Lietuvos ir Sovietų Sąjungos nepuolimo sutartis, kurioje pastaroji dar kartą pripažino Vilnių Lietuvos sostine. Pasirašyta nepuolimo sutartis tarp Lietuvos ir SSRS. Šia sutartimi abi šalys įsipareigojo gerbti viena kitos suverenumą ir teritoriją, taip pat susilaikyti nuo agresyvių veiksmų viena kitos atžvilgiu.

1926 m. gruodžio 17 d. – Tautininkai kartu su tikrosios tarnybos bei atsargos karininkais įvykdė valstybės perversmą. Lietuvoje prasidėjo autoritarizmas. Šio perversmo metu nutraukta demokratinė valstybės santvarkos raida. – Prezidento Antano Smetonos autoritarinio režimo įsigalėjimo pradžia. –

1926 m. gruodžio 19 d. – Sušauktas Seimas Lietuvos prezidentu išrinko Antaną Smetoną.

1926 m. gruodžio 19 d. – 1940 m. birželio 15 d. – Antanas Smetona – Lietuvos prezidentas.

1926 m. gruodžio – 1929 m. rugsėjo mėn. – Augustinas Voldemaras – Lietuvos Respublikos Ministrų kabineto pirmininkas.

1927 m. – Lenkijos valdžia vykdė represijas Vilniaus krašte.

1927 m. vasario 16 d. – Mirė Jonas Basanavičius.

1927 m. balandžio 12 d. – Lietuvos Respublikos prezidento Antano Smetonos konstituciniu aktu paleistas Lietuvos Respublikos III Seimas. IV Seimas išrinktas tik po 9 metų. Atsisakyta 1922 m. priimtoms Konstitucijos.

1927 m. balandžio mėn. Lietuvą valdė autoritarinė prezidento Antano Smetonos Vyriausybė. 1927 m. gegužės mėn. Krikščionys demokratai pasitraukė iš Vyriausybės sudėties.

1927 m. rugsėjo 9 d. – Socialdemokratų ir liaudininkų partijų kairiosios grupuotės nesėkmingai organizavo pučą prieš tautininkų Antano Smetonos ir Augustino Voldemaro valdžią, sukeldamos neramumus Tauragėje, Alytuje ir kitose vietose.

1927 m. – Vilniaus krašte Lenkija uždarė lietuviškas mokyklas.

1927 m. – Vyko Tauragės sukilimas.

1927 m. – Lietuvos Vyriausybė pasirašė konkordato sutartį su šv. Sostu, kuri nustatė santykius su Šv. Sostu ir Katalikų bažnyčios laisves Lietuvoje. Lietuva įsipareigojo gerbti Katalikų Bažnyčios ir šios konfesijos tikybos laisvę bei teises.

1928 m. gegužės 15 d. – Lietuvos Respublikos prezidentas Antanas Smetona, pritarus Ministrų kabinetui, paskelbė naują Lietuvos Valstybės Konstituciją. Ji pakeitė valstybės perversmu paneigtą ir nebevaliojančią Steigiamojo Seimo patvirtintą 1922 m. rugpjūčio 1 d. Konstituciją. Ši Konstitucija įteisino autoritarinį režimą. Ji labai išplėtė prezidento teises. Prezidentas tapo renkamas ne Seimo, bet specialios rinkėjų kolegijos. Buvo nustatyta prezidento septynerių metų kadencija. Prezidentas galėjo paleisti Seimą, vienvaldiškai skelbti potvarkius ir net įsakymus. Tačiau pagal šią Konstituciją Seimas buvo išrinktas tik 1936 m.

1928 m. – Pasirašyta Lietuvos sutartis su Vokietija dėl sienų.

1928 m. liepos 15 d. – Išleistas pirmasis Lietuvos banko biuletenis.

1929 m. rugsėjo 19 d. – Respublikos prezidentas Antanas Sme-

(Nukelta į 56 p.)

Užutrakio dvaro sodyboje 2011 metais. Danutės Mukienės nuotrauka

Telšių vykupijos kurija. Danutės Mukienės nuotrauka

(Atkelta iš 58 p.)

tona atleido Augustino Voldemarą iš ministro pirmininko pareigų ir pavadė Juozui Tūbeliui sudaryti naują Vyriausybę.

1929 m. rugsėjo 23 d. – Prezidentas Antanas Smetona patvirtino 15-ąjį ministrų kabinetą.

1929 m. – Kaune pastatyti Lietuvos banko rūmai.

1929 m. rugsėjo mėn. 1938 m. kovo mėn. Juozas Tūbelis – Lietuvos ministras pirmininkas ir finansų ministras.

1930 m. – Kaune įkurtas Vytauto Didžiojo universitetas (VDU).

1930 m. – Pasiekta Lietuvos istorijoje didžiausia užsienio prekybos apyvarta.

1930–1940 m. – Lietuva daugiausiai prekių eksportuodavo į Didžiąją Britaniją.

1931 m. kovo 31 d. – Lietuvos bankas tapo Tarptautinių atsiskaitymų banko akcininku.

1931 m. spalio 15 d. – Tarptautinis Hagos teismas Lietuvos naudai išsprendė ginčą su Lenkija dėl susisiekimo geležinkeliu ir lenkų prekių tranzito per Lietuvą Nemunu.

1931 m. lapkričio 2 d. – Vytauto Didžiojo universitete (VDU) įkurta Lietuvos gamtinių draugija.

1931 m. – Kaune įkurta Aukštoji karo mokykla.

1931 m. gruodžio 11 d. – Pagal 1928 m. – Konstituciją vyko prezidento rinkimai. Nuo kiekvieno 20 tūkst. gyventojų buvo išrinkta po vieną „tautos atstovą“ (iš viso 118). Antanas Smetona ypatingųjų tautos atstovų buvo perrinktas eilinei 7 metų Respublikos prezidento kadencijai. Opozicinės partijos negalėjo dalyvauti rinkimuose, todėl Antanas Smetona varžovo neturėjo.

1932 m. – Pastatytas Kauno centrinis paštas.

1932 m. vasario 16 d. – Telšiuose įkurtas Žemaičių „Alkos“ muziejus.

1933 m. – Kaune įkurta muzikos konservatorija.

1932 m. rugpjūčio 11 d. – Hagos teismas nepatvirtino Vokietijos skundo dėl Lietuvos valdžios galių viršijimo Klaipėdos krašte ir

autonomijos statutų pažeidimo. Lietuva tarptautiniame teisme buvo išteisinta.

1934 m. vasario 24 d. – Suimti nacistinio pučo Klaipėdos krašte vadai, Vokietija pradėjo ekonominę Lietuvos blokadą.

1935 m. – Kaune įkurtas Dailės institutas.

1935 m. – Klaipėdoje įkurtas Pedagoginis institutas.

1933 m. birželio 1 d. – 1933 m. birželio 21 d. – Klaipėdos krašte įsteigtos pastoriaus Teodoro Zaso ir veterinarijos gydytojo E. Neimano vadovaujamos nacistinės vokiečių partijos, siekusios atplėšti Klaipėdą nuo Lietuvos.

1933 m. – Pradėtos steigti 6 skyrių pradinės mokyklos.

1933 m. liepos 5 d. – Lietuva ir Sovietų Sąjunga pasirašė konvenciją dėl agresijos sąvokos apibrėžimo.

1933 m. liepos 15 d. – 1933 m. liepos 17 d. – Stepono Dariaus ir Stasio Girėno transatlantinis skrydis per Atlantą iš Niujorko į Kauną. Įveikę Atlanto vandenyną, jie tragiškai žuvo Soldino miške Lenkijoje, 650 km nuo Lietuvos.

1933 m. – Įsteigta Kauno konservatorija.

1934 m. birželio 7 d. – Buvusio ministro pirmininko Augustino Voldemaro šalininkai, nacionalistiškai nusiteikę karininkai, vadovaujami kariuomenės štabo viršininko P. Kubiliūno, sukėlė pučą, norėdami grąžinti Augustino Voldemarą į valdžią. Neramumai kariuomenėje buvo lengvai numalšinti.

1934 m. rugsėjo 12 d. – Sudaryta Santarvės sutartis. Tai Ženevoje sudaryta Lietuvos, Latvijos ir Estijos sąjunga dėl bendros užsienio politikos ir diplomatijos.

1934 m. – Klaipėdoje įkurtas Prekybos institutas ir Aukštieji kūno kultūros kursai Kaune.

1934 m. gruodžio 12 d. – Kaune prasidėjo 122 Klaipėdos krašto vokiečių nacistų, apkaltintų antivalstybine veikla prieš Lietuvos Vyriausybę, teismas. Iš viso buvo nuteisti 87 asmenys, 4 iš jų paskirta mirties bausmė, tačiau po kelerių metų prezidento aktais visi jie buvo amnestuoti.

1935 m. rugpjūčio mėn. 1935 m. rugsėjo mėn. Vyko ūkininkų streikas Suvalkijoje.

1935 m. – Kaune įkurtas Dailės institutas.

1935 m. – Klaipėdoje įkurtas Pedagoginis institutas.

1935 m. rugsėjo 21 d. – 1935 m. rugsėjo 22 d. – Felikso Vaitkaus skrydis per Atlantą.

1936 m. – Buvo paskelbtas naujas rinkimų įstatymas, pagal kurį kandidatus į Seimą siūlė miestų ir apskričių tarybos. Pradėta ruošti naujiems prezidento rinkimams.

1936 m. – Buvo paskelbtas naujas Draugijų įstatymas, suvaržęs draugijų veikimo laisvę.

1936 m. vasario 6 d. – Lietuvoje uždraustos politinės partijos. Vidaus reikalų ministras generolas J. Čaplikas panaikino Krikščionių demokratų partiją, Socialdemokratų partiją, Valstiečių liaudininkų sąjungą, Ūkininkų vienybę. Liko tik lietuvių tautininkų sąjunga, kuri rėmė Antaną Smetoną ir jo Vyriausybę.

1936 m. birželio 9–10 d. – Įvyko rinkimai į Tautininkų Seimą. Netiesioginiuose rinkimuose, draudžiant opozicijai iškelti savo kandidatus, absoliučia persvara nugalėjo valdančioji Tautininkų partija. – IV Seimo rinkimuose dalyvavo 68,3 proc. rinkėjų.

1937 m. – Lietuvoje įsteigtas Tautinis olimpinis komitetas. Jis 1939 m. – priimtas į tarptautinį olimpinį komitetą.

1937 m. gegužės 7 d. – Rygoje Lietuvos vyrų krepšinio rinktinė tapo Europos čempione.

1938 m. – Išleista pirmoji žemaičių poezijos ir prozos antologija „Žemaičiai“ (sudarė Stasys Anglickis).

1938 m. kovo mėn. 17 d. – 1939 m. kovo mėn. Vladas Mironas – Lietuvos Respublikos vyriausybės vadovas.

Nuo 1938 m. kovo 17 d. – Lenkų okupantai Vilniaus krašte uždarė visas lietuviškas mokyklas ir organizacijas, Lietuvių mokslo draugiją; 1938 m. kovo 17 d. po incidento prie demarkacinės linijos Alytaus apskrityje (pažeidęs administracinę liniją žuvo lenkų kareivis) Lenkijos Vyriausybė įteikė Lietuvai ultimatumą, reikalaujama per 48 val. užmegzti tarp abiejų šalių diplomatinis santykius. Atsižvelgdama į realų jėgų santykį, Lietuvos Vyriausybė patenkino lenkų reikalavimus. Atnaujinti diplomatiniai santykiai su Lenkija, bet jie buvo šalti ir paremti nepasitikėjimu.

1938 m. gegužės 12 d. – „Valstybės žiniose“ buvo paskelbta ir įsigaliojo paskutinė tarpukario Lietuvos Konstitucija, kurią pasirašė prezidentas Antanas Smetona ir ministras pirmininkas V. Mironas.

Priimta nauja Lietuvos Konstitucija. – Ji numatė, kad prezidentas yra visiškai nepriklausomas nuo Seimo, jis gali būti kiekvieną kartą vėl išrinktas. Seimo priimti įstatymai negaliojo, kol jų nepatvirtindavo prezidentas. Šioje Konstitucijoje net nebuvo paminėta, kad Lietuva yra demokratinė Respublika, kaip tai buvo padaryta 1922 m. – Konstitucijoje.

1938 m. – Kaune surengta I tautinė olimpiada.

1938 m. – Vilniaus krašte uždarytos lietuviškos organizacijos.

1938 m. – Įsteigtas Lituaniistikos institutas lietuvių kalbai, literatūrai ir Lietuvos istorijai tirti.

1939 m. sausio 10 d. – Lietuvos Seimo nepaprastoji sesija priėmė neutralumo įstatymą.

1939 m. kovo mėn. 1939 m. lapkričio mėn. Jonas Černius – Lietuvos Respublikos vyriausybės vadovas.

1939 m. kovo 20 d. – Vokietija pateikė ultimatumą Lietuvai

1939 m. kovo 22 d. – Lietuvos Vyriausybė nusileido hitlerinės Vokietijos ultimatyviems reikalavimams perduoti Klaipėdą ir Klaipėdos kraštą naciams. Buvo sudaryta Lietuvos ir Vokietijos sutartis dėl Klaipėdos krašto perdavimo Vokietijai. Iš Klaipėdos buvo evakuojamos Lietuvos valstybinės įstaigos, išvesta kariuomenė.

1939 m. kovo 23 d. – Vokietija užėmė Klaipėdos kraštą.

1939 m. kovo 23 d. – Vokietijos vadovas Adolfas Hitleris apsilankė aneksuotoje Klaipėdoje.

1939 m. rugpjūčio 23 d. – Maskvoje pasirašytas Molotovo-Ribentropo paktas ir slapti protokolai. Tai Vokietijos ir Sovietų Sąjungos nepuolimo sutartis, kuria Vokietija ir Sovietų Sąjunga pasidalijo įtakos sritimis. Lietuva atsidūrė Vokietijos įtakos srityje.

1939–1945 m. – Antrojo pasaulinio karo laikotarpis.

1939 m. rugsėjo 28 d. – žlugus Lenkijos valstybei, buvo pasirašyta Vokietijos ir SSRS sienų ir draugystės sutartis, pagal kurią Lietuva atsidūrė Sovietų Sąjungos įtakos srityje.

1939 m. rugsėjo 17 d. – Sovietų Sąjungos karines pajėgas pagal išankstinį susitarimą su Vokietija, prasidėjus Antrajam pasauliniam karui, pradėjo žygį į Vakarų Ukrainą ir Vakarų Baltarusiją bei Vilnių ir Vilniaus kraštą.

1939 m. rugsėjo 29 d. – Lietuva atgavo Vilniaus kraštą.

1939 m. spalio 10 d. – Sovietų Vyriausybės spaudimu pasirašyta Lietuvos ir SSRS savitarpio pagalbos sutartis. Pagal ją dalis pietryčių Lietuvos su Vilniumi grąžinta Lietuvai, taip pat Lietuvoje numatyta steigti sovietines karines bazes.

1939 m. spalio 29 d. – Lietuva atgavo Vilniaus kraštą. 1939 m.

Danutės Mukienės nuotraukose (nuo viršaus): Telšių katedra ir Telšių kunigų seminarijos pastatas

spalio 27 d. – Lietuvos kariuomenės rinktinė įžengė į Vilnių. Respublikos sostinė ėmė kontroliuoti Lietuvos Vyriausybės įgaliotinis Vilniui ir Vilniaus kraštui A. Merkys.

1939 m. lapkričio 21 d. – 1940 m. birželio 17 d. – Antanas Merkys – Lietuvos Respublikos vyriausybės vadovas.

1940 m. gegužės 30 d. – Sovietinė vyriausybė nepagrįstai apkaltino Lietuvos valdžią, kad pastaroji rengia provokacijas prieš krašte dislokuotas sovietines įgulas, grobia raudonarmiečius, ren-
(Nukelta į 58 p.)

Ežero pakrantė. Danutės Mukienės nuotrauka

(Atkelta iš 57 p.)

ka žvalgybinius duomenis.

1940 m. birželio 14 d. – SSRS pateikė ultimatumą Lietuvai, reikalaujama sudaryti naują Vyriausybę, įvesti papildomą sovietinės kariuomenės kontingentą, aukštus Lietuvos pareigūnus patraukti teismo atsakomybėn. Lietuvos Vyriausybė pakluso ultimatumo reikalavimams.

1940 m. birželio 15 d. – Sovietinė kariuomenė okupavo Lietuvą.

1940 m. birželio 15 d. – 1941 m. birželio mėn. 22 d. – 1940 m. birželio 15 d. – sovietinė kariuomenė be pasipriešinimo užėmė svarbiausius šalies centrus, strateginius punktus, okupavo kraštą. Respublikos prezidentas Antanas Smetona pasitraukė į Vokietiją.

1940 m. birželio 16 d. – Į Lietuvą atvy-

kęs Sovietų Sąjungos užsienio reikalų komisaro pavaduotojas Vladimiras Dekanozovas pradėjo krašto sovietizaciją.

1940 m. birželio 17 d. – 1940 m. birželio 17 d. – V. Dekanozovo nurodymu sudaryta promaskvietiška Justo Paleckio liaudies vyriausybė. Įvyko pirmasis Liaudies vyriausybės posėdis. Darbą pradėjo marionetinė Justo Paleckio vyriausybė.

1940 m. birželio 19 d. – Uždraustos visos lietuviškos politinės partijos ir organizacijos.

1940 m. birželio 25 d. – Oficialiai įregistruota Lietuvos komunistų partija (LKP).

1940 m. birželio 27 d. – Justo Paleckio vadovaujama Vyriausybė paleido IV Lietuvos Seimą.

1940 m. liepos mėn. SSRS okupavus Lietuvą, pastarosios diplomatinį tarnybų atstovai daugelio užsienio šalių vyriausybėms

įteikė notas, kuriose Lietuvos įjungimą į SSRS pavadino neteisėtu. 1940 m. – Lietuvos Respubliką prievarta įjungus į Tarybų Sąjungą, Lietuvos įstatymai nustojo galiojė. Teisinė padėtis nepasikeitė nei hitlerinės, nei antrosios sovietinės okupacijos metais. LTSR Aukščiausioji Taryba vykdė svetimšalių valią.

1940 m. liepos 7 d. – Sovietų Valstybės saugumo departamento direktoriumi paskirtas Antanas Sniečkus patvirtino Lietuvos politinių partijų vadovybės ir aktyvo suėmimo planą. Naktį iš liepos 11 d. – į liepos 12 d. – šis planas iš esmės buvo įgyvendintas.

1940 m. liepos 11–12-osios naktis NKVD suėmė apie 2 tūkst. nepriklausomos Lietuvos politinių ir visuomenės veikėjų.

1940 m. liepos 14 d. – 1940 m. liepos 15 d. – Vyko rinkimai į Liaudies Seimą – pagal sovietinį rinkimų modelį sufabrikuoti rinkimai į tariamąjį parlamentą – Liaudies Seimą.

1940 m. liepos 21 d. – Vilniuje, Valstybės teatre, vykęs komunistų kontroliuojamas Liaudies Seimo posėdis, ignoruodamas Valstybės Konstituciją, neteisėtai paskelbė Lietuvą sovietine respublika, nacionalizavo žemę, svarbiausius krašto ūkio objektus.

1940 m. liepos 26 d. – Priimtas Bankų nacionalizavimo įstatymas.

1940 m. rugpjūčio 3 d. – Lietuva oficialiai įjungta į SSRS – SSRS aneksavo Lietuvą; 1940 m. rugpjūčio 3 d. – Maskvoje Sovietų Sąjungos Aukščiausioji taryba prijungė Lietuvą sovietinės respublikos teisėmis prie unitarinės SSRS. Krašto okupaciją pakeitė sovietinė aneksija.

1940 m. rugpjūčio 6 d. – Buvo nacionalizuoti visi bankai. Nacionalizuotas Lietuvos bankas perduotas SSRS valstybiniam bankui ir tapo jo padaliniu.

1940 m. rugpjūčio 10 d. – Visuomeninė JAV lietuvių organizacija įkūrė Lietuvai gelbėti tarybą. Vėliau ji pasivadino Amerikos lietuvių taryba (ALT).

1940 m. rugpjūčio 25 d. – Priimta sovietinė stalininė Konstitucija, įteisinta Lietuvos okupacija – Lietuvoje pritaikytas sovietinės respublikos stalininis konstitucijos modelis. Valdžios institucijos ir visuomenės organizacijų struktūra tapo palankios komunistiniam režimui.

1940 m. rugsėjo mėn. Įvyko Lietuvos diplomatų konferencija Romoje. Ji įsteigė Lietuvos tautinį komitetą. Jo pirmininku išrinktas Ernestas Galvanauskas.

Senajame parke. Danutės Mukienės nuotrauka

1940 m. spalio mėn. Kaune buvo rengiamas sukilimas. Jį organizavęs pagrindis buvo pasivadinęs Lietuvos aktyvistų frontu.

1940 m. lapkričio 11 d. – Berlyne buvo įkurtas Lietuvos aktyvistų frontas (LAF). Jo vyriausiojo štabo vadovu išrinktas Kazys Škirpa. Ši organizacija turėjo pagrindinius centrus ir antisovietines organizacijas okupuotoje Lietuvoje. Jo tikslai buvo siekti Lietuvos nepriklausomybės, kai kils Vokietijos ir SSRS karas.

1940 m. gruodžio mėn. Įkurtas Lietuvos laisvės kovotojų sąjūdis, jo leidinys „Laisvės kovotojas“. Jis gyvavo iki 1943–1944 m. –

1941 m. sausio 10 d. – Maskvoje pasirašytas SSRS ir Vokietijos vyriausybės susitarimas dėl Vokietijos piliečių bei vokiečių tautybės asmenų perkėlimo iš Lietuvos SSR į Vokietiją, o Lietuvos piliečių bei lietuvių, rusų ir baltarusių tautybės asmenų – iš Vokietijos į Lietuvą. Vasarį–kovą iš Lietuvos išvyko apie 53 tūkst. gyventojų, iš Klaipėdos ir Suvalkų kraštų atkelta 12 tūkst. lietuvių ir 9,3 tūkst. rusų bei baltarusių.

1941 m. kovo 26 d. – LKP(b) CK biuras pritarė LSSR liaudies komisarių pranešimams „Apie priemones, susijusias su kontrevoliucinių ir antisovietinių elementų areštu ir ištrėmimu iš Lietuvos SSR“.

1941 m. balandžio 14 d. – LKP(b) CK ir LSSR LKT nutarimais Lietuvos valstiečiai apdėti didžiuliais natūriniais mokesčiais ir prievolėmis (grūdų, bulvių, mėsos, pieno ir kt.), kurios prilygo Pirmojo pasaulinio karo metų kaizerinės Vokietijos rekvizicijoms Lietuvoje.

1941 m. balandžio 29 d. – Priimtas LSSR NKVD įsakymas „Dėl kriminalinių nusikalstamų ir antisovietinių elementų operatyvinės apskaitos organizavimo LSSR NKVD organuose tvarkos“.

1941 m. birželio mėn. Pradėta masiškai žudyti Lietuvos kalėjimuose ir koncentracijos stovyklose laikomus kalinius.

1941 m. birželio 14 d. – Prasidėjo masiniai Lietuvos gyventojų trėmimai. 1941 m. birželio 14–22 d. Ištrėmta apie 30 485 Lietuvos gyventojų iš Lietuvos.

1941 m. birželio 14–18 d. – Pirmasis masinis gyventojų trėmimas. Iš viso ištrėmta apie 17,5 tūkst. Lietuvos žmonių. Prasidėjus Vokietijos ir SSRS karui, trėmimas nebuvo užbaigtas.

1941 m. birželio mėn. 22 d. – Į Lietuvą įsiveržė hitlerininkai.

1941 m. birželio mėn. 22–25 d. – Lietuvoje vyko sukilimas prieš sovietinius okupantus.

1941 m. birželio 22–27 d. – Vyko Raudonosios armijos ir Vokietijos kariuomenės mūšiai Lietuvoje. Raudonarmiečiai ir sovietinės represinės struktūros vykdė politinių kalinių ir Lietuvos gyventojų žudynes.

1941 m. birželio 25 d. – Bolševikai Rainių miškelyje nukankino 73 politinius kalinius. Pirmosiomis karo Lietuvos teritorijoje dienomis žudynės taip pat vyko Pravieniškėse, Panevėžyje, Kaune, Rokiškyje ir kitur.

1941 m. birželio 23 d. – Paskelbtas Nepriklausomos Lietuvos atkūrimas, sudaryta Laikinoji vyriausybė, vadovaujama J. Ambrazevičiaus

1941 m. birželio 23 d. – 1941 m. rugpjūčio 5 d. – Laikinosios vyriausybės veikla. 1941 m. birželio 23 d. per Kauno radiją buvo paskelbta Lietuvos valstybės atkūrimo deklaracija ir atsisaukimas į lietuvių tautą.

1941 m. birželio 24–25 d. – Rainių miškelio tragedija – NKVD daliniai nužudė 76 politinius Telšių kalinius.

1941 m. liepos 28 d. – Ostlando reicho komisaras H. Lohse oficialiai paskelbė, kad įvedama vokiečių civilinė valdžia. Lietuvą valdyti pradėjo generalinis komisaras Teodoras Adrianas von Rentelnas.

1941 m. rugpjūčio 5 d. – Laikinosios vyriausybės darbą nutraukė vokiečių okupacinė valdžia. – 1941 m. rugpjūčio 5 d. – Teodoras Adrianas von Rentelnas sustabdė Lietuvos Laikinosios Vyriausybės veiklą. Įvyko paskutinis Vyriausybės posėdis.

1941 m. vasara ir rudenį Pradėjo veikti sovietinių partizanų būriai.

1941–1944 m. – Naciai Antrojo pasaulinio karo metais Lietuvoje sunaikino 45 000 lietuvių ir apie 165 000 žydų tautybės žmonių.

1941 m. – Lietuvoje įvestos maisto kortelės.

1941 m. rugsėjo 22 d. – Vokietijos okupacinė valdžia likvidavo Lietuvos aktyvistų frontą (LAF).

(Nukelta į 60 p.)

Paežerė. Danutės Mukienės nuotrauka

Senajame parke. Danutės Mukienės nuotraukos
(Atkelta iš 59 p.)

1941 m. rugsėjo 26 d. – Generalinio komisaro Teodoro Adriano von Rentelno įsakymu uždarytas Lietuvių aktyvistų frontas, jo turtas konfiskuotas.

1941 m. gruodžio 11 d. – Studentas teisininkas Kazys Veverskis įsteigė Lietuvos laisvės armiją (LLA).

1941 m. gruodžio 18 d. – SSRS valstybės gynimo komitetas priėmė nutarimą organizuoti Raudonosios armijos 16-ąją lietuviškąją šaulių diviziją. Ji suformuota 1942 m. Gorkio srityje iš pasitraukusių į SSRS Raudonosios armijos 29-ojo šaulių teritorinio kor-

puso karių (apie 2,5 tūkst.), Lietuvos gyventojų, lietuvių, nuo seniau gyvenusių SSRS, kitų tautybių SSRS žmonių. Lietuviai šioje divizijoje sudarė apie 36,3 proc. visų jos karių.

1941 m. gruodžio mėn. Vinstonas Čerčilis nusileido Maskvai ir pripažino jai Baltijos valstybes.

1942 m. – Pasirodė veikalo „Lietuvių archyvas. Bolševizmo metai“ pirmasis tomas. 1942–1943 m. – išleisti 4 jo tomai.

1942 m. sausio 31 d. – Masinės Lietuvos žydų žudynės vykdytosios operatyvinės grupės vadas V. Stahleckeris pranešė Vyriausiajai reicho saugumo valdybai, kad Lietuvoje nužudyta daugiau kaip 136 tūkst. žydų.

1942 m. kovo 7 d. – A. Rosenbergo įsaku, skirtu Reicho ministro užimtoms Rytų sritims, Lietuvoje (taip pat Latvijoje ir Estijoje) oficialiai įvesta „vietinė savivalda“

1942 m. pavasaris. – Įsteigta jaunimo organizacija – Lietuvos laisvės gynėjų sąjunga. Ji leido laikraštį „Lietuviški atgarsiai“.

1942 m. balandžio 1 d. – Prie Lietuvos generalinės srities prijungtos Svyrių ir Ašmenos apskritys, keletas kitų Baltarusijos vietovių, sudaryta nauja Eišiškių apskritis. Lietuvos generalinės srities teritorija buvo 67,2 tūkst. km².

1942 m. gegužės 20 d. – Keršijant už 3 vokiečių pareigūnus, sovietinių partizanų nužudytus netoli Švenčionių, nužudyta daugiau kaip 400 Švenčionių apylinkių gyventojų, daugiausia lenkų.

1942 m. gegužės 27 d. – Lietuvos generalinėje srityje vyko visuotinis gyventojų surašymas. Jo duomenimis, Lietuvoje gyveno (be žydų) apie 2,8 mln. žmonių: 81,1 proc. lietuvių, 12,1 proc. lenkų, 3,0 proc. rusų, 2,9 proc. baltarusių.

1942 m. vasara Susikūrė Vyriausiasis Lietuvos komitetas. Komiteto leidiniu tapo „Nepriklausomoji Lietuva“.

1942 m. lapkričio 9 d. – Buvę Lietuvos Respublikos valstybės veikėjai K. Grinius, M. Krupavičius ir J. Aleksa nusiuntė Lietuvos generaliniam komisarui Teodorui Adrianui von Rentelnui memorandumą, kuriame protestavo prieš Lietuvos kolonizavimą, lietuvių ir lenkų iškeldinimą iš ūkių, į okupantų politiką žydų atžvilgiu.

1942 m. gruodžio mėn. 16-oji lietuviškoji šaulių divizija įjungta į Briansko fronto 3-ąją armiją.

1942–1943 m. – Susibūrė Armijos krajevios daliniai. Lietuvoje ji siekė atkurti Lenkijos suverenitetą Vilniaus krašte ir kovojo su lietuviais.

Istorijos liudininkai. Danutės Mukienės nuotrauka

1943 m. vasario 18 d. – Vokietijos reicho ministerija okupuotoms Rytų sritims paskelbė potvarkį dėl privačios nuosavybės sugražinimo Estijos, Latvijos ir Lietuvos generalinėse srityse.

1943 m. vasario 24 d. – 1943 m. kovo 20 d. – Vyko nesėkmingi Raudonosios armijos 16-osios šaulių divizijos mūšiai prie Aleksejevkos (Oriolo sritis). Divizija patyrė didžiulių karinių nuostolių (žuvo, buvo sužeista, sušalo 4,8 tūkst. karių).

1943 m. kovo 1 d. – Lietuvoje pradėta registracija į SS lietuvių legioną – apie 3040 tūkst. visų ginklo rūšių karinį junginį, pavaldų SS kariuomenės vadovybei.

1943 m. kovo 16 d. – 1943 m. kovo 17 d. – Uždaryti Vilniaus ir Kauno universitetai, kitos aukštosios mokyklos, Lietuvos mokslų akademija.

1943–1944 m. – Lietuvos teritorijoje hitlerininkai užsiėmė masiniu teroru. Gyventojai žydai buvo suvaryti į getus ir daugelis jų išžudyti.

1943 m. liepos 18 d. – Vokiečiai pareikalavo darbams į Vokietiją išvežti 10 proc. Lietuvos gyventojų (apie 270–280 tūkst. žmonių).

1943 m. lapkričio 25 d. – Kaune Politinių partijų ir rezistencinių organizacijų atstovų steigiamajame susirinkime sudarytas Vyriausiasis Lietuvos išlaisvinimo komitetas (VLIK) – bendras vyriausiasis tautinio pagrindžio centras, aukščiausia institucija tautos teisėms ginti ir atstovauti.

1943 m. lapkričio 25 d. – Įkurtas Vyriausiasis Lietuvos Išlaisvinimo komitetas (VLIK). Pirmininkas – Steponas Kairys.

1944 m. – Amerikos lietuvių tarybos (ALT'o) pastangomis įkurta organizacija – Bendras Amerikos lietuvių fondas (BALF). Ji organizavo ekonominę paramą rezistencinei veiklai.

1944 m. vasario 13 d. – Vokiečių valdžia leido kurti lietuvių karininkų vadovaujamą Vietinę rinktinę.

1944 m. vasario 16 d. – Generolas P. Plechavičius per radiją pakvietė Lietuvos vyrus stoti į jo vadovaujamą Lietuvos vietinę rinktinę. Tikėtasi, kad ji taps atkurtos Lietuvos kariuomenės branduoliu.

1944 m. gegužės mėn. 15 d. – Vokiečiai likvidavo Vietinę rinktinę, jai atsisakius kovoti vokiečių armijos sudėtyje. Iš 12 000 jos vyrų 3 500 buvo išvežti į Vokietiją.

1944 m. gegužės 15 d. – 1944 m. gegužės 21 d. – Išformuota ir nuginkluota Vietinė rinktinė, daug jos karių represuota.

1944 m. birželio 3 d. – Nacių baudėjai, keršydami už sovietinių partizanų nukautus kelis vokiečių karius, sudegino Pirčiupiu kaimą (žuvo 119 žmonių).

1944 m. liepos 5 d. – VLIK paskelbė vieną iš paskutinių savo pareiškimų, jame pasmerkė SSRS siekius vėl okupuoti Lietuvą, gynė lietuvių tautos teisę į valstybingumo atkūrimą.

1944 m. liepos 13 d. – Sovietų armija (3-ojo Baltarusijos fronto kariuomenė) užėmė Lietuvos sostinę Vilnių.

1944 m. liepos 13 d. – Sovietinė armija iš Vilniaus išvijo hitlerininkus.

1944 m. liepos 14 d. – Lietuvoje buvo atkurti sovietų represiniai organai NKVD ir NKGB. Pradėjo darbą sovietinė Lietuvos vyriausybė.

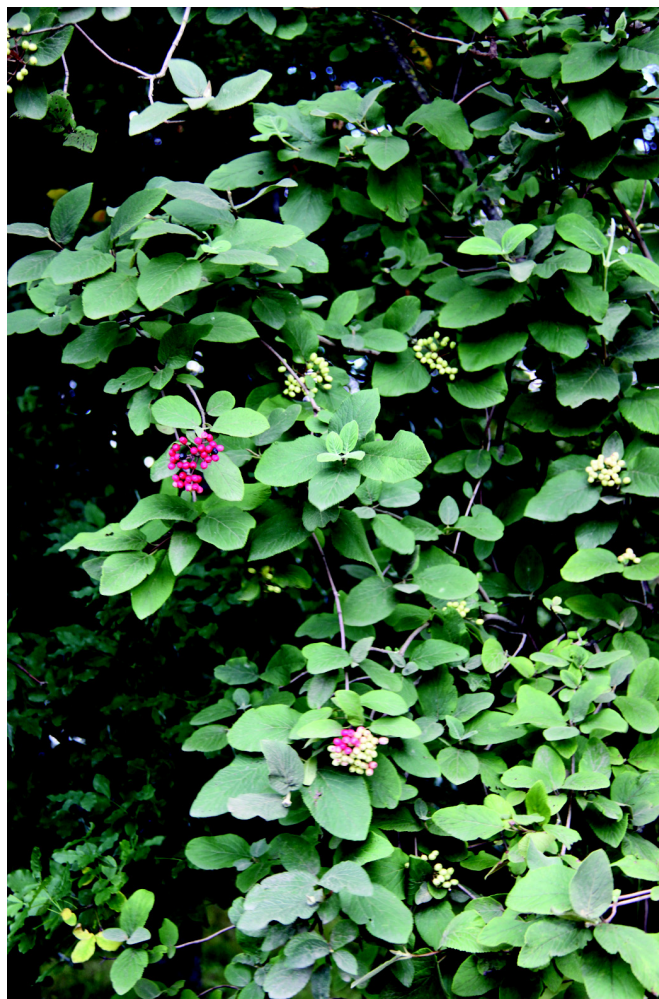
1944 m. liepos mėn. Žydų pasipriešinimo judėjimas suorganizavo sukilimą Vilniaus gete. Getas buvo sunaikintas.

1944 m. liepos 26 d. – Pradėta vyrų mobilizacija į Raudonąją armiją.

1944 m. liepos 27 d. – Pradėti formuoti sribų batalionai.

1944 m. rugpjūčio mėn. Partizanų pasipriešinimo pradžia. –

1944 m. rugpjūčio mėn. Lietuvoje dislokuota NKVD 4-oji šaulių divizija.

Vasara. Danutės Mukienės nuotrauka

1944 m. rugpjūčio mėnesio pradžia Baudžiamųjų akcijų vykdyti į Lietuvą atvyko generolo P. Vetrovo vadovaujama NKVD kariuomenės 4-oji divizija.

1944 m. rugpjūčio 30 d. – LSSR AT priėmė įstatymą vokiečių okupacijos padariniams likviduoti.

1944 m. rugpjūčio 30 d. – Paskelbta žemės „reforma“: buvo konfiskuojama ūkių žemė, o žemės ūkio produktai privalomai pristatomi valstybei.

1944 m. rugsėjo mėn. 1944 m. spalio mėn. Pradėjo kurtis pirmieji Lietuvos partizanų būriai, pradėtos ginkluotos akcijos.

1944 m. rudenio Partizanų būriai kovėsi su NKVD kariuomene.

1944 m. spalio 26 d. – Įsakyta iš bibliotekų pašalinti ir naikinti nepriklausomybės metais išleistas knygas.

1944 m. lapkričio mėn. Kaune susikūrė politinė organizacija – Lietuvos išlaisvinimo taryba (LIT).

1944 m. – pabaiga. – Suimti Lietuvoje likę VLIK'o nariai.

1944 m. lapkričio 11 d. – Maskvoje VKP(b) CK nutarimu sudarytas Michailo Suslovo vadovaujamas VKP(b) biuras Lietuvai. Antrosios okupacijos įtvirtinimas.

1944 m. lapkričio 11 d. – VKP(b) CK nutarimu sudarytas Michailo Suslovo vadovaujamas VKP(b) CK biuras Lietuvai – aukščiausioji sovietinės valdžios institucija, išformuotas 1947 metais.

(Nukelta į 62 p.)

Medalis, skirtas Palangai. Dailininkas Petras Gintalas. Nuotrauka iš dailininko archyvo

(Atkelta iš 61 p.)

1944–1953 m. – Sunaikinta ir išvežta į tremtį, Gulago stovyklas apie 517 000 Lietuvos gyventojų.

1944–1953 m. – Ginkluotos rezistencijos laikotarpis, kurio metu žuvo apie 36 000 žmonių.

1945 m. sausio 28 d. – Raudonoji armija užėmė Klaipėdą.

1945 m. sausio 30 d. – Sovietinė armija išvijo hitlerininkus iš Lietuvos.

1945 m. balandžio – gegužės mėn. – Pirmieji pokario trėmimai. Pirmosios aukos – Lietuvos vokiečiai.

1945 m. balandžio mėn. – Įkurta Lietuvos partizanų sąjunga.

1945 m. gegužės 5 d. – Vokietijos kapituliacija Antrajame pasauliniame kare.

1945 m. vasara Suaktyvėjo partizanų būrių jungimasis į didesnius darinius.

1945 m. birželio mėn. 1945 m. rugsėjo mėn. Daugelyje Lietuvos apskričių buvo vykdomi gyventojų trėmimai (iš viso išstremta daugiau kaip 6,3 tūkst. žmonių).

1945 m. lapkričio mėn. Įsteigtas Visasąjunginės komunistų partijos – VKP(b) CK Lietuvos biuras.

1945 m. – pabaiga Atkurtas karo metais sugriautas transporto ūkis, ryšių priemonės, pradėjo veikti daugiau kaip 2 tūkst. pramonės įmonių.

1946 m. sausio mėn. Pogrindžio jėgos sujungtos įkuriant Lietuvos tautinės tarybos organizaciją.

1946 m. – Lietuvoje veikė 7 partizanų apygardos.

1946 m. vasario 15 d. – Paskelbtas LSSR vidaus reikalų liaudies komisaro Juozo Bartašiūno įsakymas dėl „buržuazinio nacionalistinio pogrindžio“ likvidavimo.

1946 m. vasario 18–21 d. – Vyko Lietuvos partizanų šeimų trėmimas.

1946 m. kovo 14 d. – Hamburge pradėjo veikti Pabaltijo universitetas (veikė iki 1949 m.).

1946 m. – pavasaris Baigėsi ginkluotos rezistencijos pirmasis laikotarpis, kuriam būdinga dalyvių gausa, aktyvios kovos taktika.

1946 m. balandžio 22 d. – Pasirašyta Lietuvos partizanų deklaracija dėl Lietuvos valstybingumo atkūrimo.

1946 m. birželio 6 d. – NKGB agentas Juozas Markulis susitikime su partizanų atstovais paskelbė apie bendros pasipriešinimo organizacijos – Bendro demokratinio pasipriešinimo sąjūdžio (BDPS) įkūrimą.

1946 m. liepos 2 d. – LSSR švietimo ministerija įsakė atleisti iš darbo „žalingų“ ideologinių pažiūrų mokytojus.

1946 m. rugpjūčio 6 d. – Vilniuje LSSR AT priėmė 1946–1950 m. penkmečio planą. Jį vykdant turėjo būti parengtos sąlygos Lietuvos ūkį pajungti SSRS interesams, vėliau paversti neatskiriama SSRS ūkio komplekso dalimi.

1947–1950 m. – Vyko žemės ūkio kolektyvizacija. – Tradicinės Lietuvos kaimo bendruomenės griovimas.

1947 m. vasario 26 d. – Kėdainių I apskrities Dotnuvos valsčiuje įkurtas pirmasis pokario metais M. Melnikaitės kolūkis. Prievartinės žemės ūkio kolektyvizacijos pradžia.

1947 m. gruodžio 12 d. – Buvo sudaryti nepatikimų, sovietų valdžiai galimai priešiškų „buožinių ūkių“ sąrašai, represuota apie 15 tūkst. juose gyvenusių Lietuvos valstiečių.

1947 m. gruodžio 14 d. – Įvykdyta pinigų reforma.

1947 m. gruodžio 22 d. – 1948 m. kovo 28 d. – Partizanų rėmėjų ir „buožinių“ trėmimo laikotarpis.

1948 m. vasario mėn. 1948 m. kovo mėn. Sunaikintas BDPS prezidiumas ir Tauro apygardos štabas.

1948 m. kovo 20 d. – LKP(b) CK ir LSSR Ministrų taryba priėmė nutarimą steigti Lietuvoje kolchozus.

1948 m. gegužės 22–23 d. – Įvykdyta trėmimo operacija „Vesna“ (išstremta apie 40 tūkst. žmonių iš 11 365 šeimų).

1948 m. liepos 8 d. – LSSR MT nutarimu nacionalizuoti visų tikybių maldos namai, kitų bažnyčių pastatai bei kulto objektai. Pradėtas ideologinis Lietuvos Katalikų Bažnyčios puolimas.

1948 m. liepos 10 d. – Įkurta Vieninga laisvės kovos sąjūdžio organizacija (VLKSO).

1948 m. lapkričio mėn. Masinės ginkluotos partizaninės kovos Lietuvoje pabaiga.

1948 m. lapkričio 12 d. – Įvyko BDPS prezidiumo posėdis; jame VLKSO buvo pavadinta Ginkluotosiomis pajėgomis.

1948 m. – Masiškai buvo griaujami nepriklausomybės laikų paminklai, uždaromi vienuolynai ir bažnyčios.

1949 m. vasario 2–22 d. – Žemaitijoje įvyko visos Lietuvos partizanų apygardų atstovų suvažiavimas. Įkurtas bendras Lietuvos laisvės kovos sąjūdis (LLKS), suformuota Vyriausioji ginkluoto pogrindžio karinė ir politinė vadovybė.

1949 m. vasario 15–18 d. – Vilniuje įvyko LKP(b) VI suvažiavimas. Jame iškeltas uždavinys Lietuvoje pasiekti „visišką kolektyvines santvarkos pergalę“.

1949 m. vasario 16 d. – Priimta LLKS tarybos deklaracija, skelbianti, kad aukščiausias teisėtos valdžios organas yra partizanų vadovybė, o jų kovos tikslas – nepriklausomos parlamentinės Lietuvos Respublikos atkūrimas.

1949 m. kovo 25–28 d. – Vyko dar vienas masinis Lietuvos gyventojų trėmimas (iš Lietuvos išstremtos 8 765 šeimos – apie 29 tūkst. žmonių).

1949 m. kovo mėn. Įkurtas Baltų institutas Vokietijoje.

1949 m. birželio 14 d. – Paskelbta Pasaulio lietuvių bendruomenės Lietuvių charta. Joje išreikštas išėjimo lietuvių

pasiryžimas atkurti nepriklausomą Lietuvos valstybę.

1949 m. – Buvo diegiama sovietinė švietimo sistema.

1949 m. – Daugiau kaip pusė Lietuvos ūkininkų suvaryta į kolchozus.

1950 m. – pradžia Pasiektas „esminis persilaužimas“ vykdant prievartinį žemės ūkio kolektyvizavimą. Kolektyvizacija sužlugdė žemės ūkio gamybą, suardė jo istoriškai susiklosčiusią struktūrą, pavertė Lietuvos valstiečius beteisiais žemės ūkio darbininkais.

1950 m. gegužės 30 d. – Vilniuje susprogdintas 1916 m. pagal architekto A. Vivulskio projektą pastatytas Trijų kryžių paminklas.

1950 m. – Pakeistas administracinis teritorijos suskirstymas. Įkurtos Vilniaus, Kauno, Klaipėdos ir Šiaulių sritys.

1950 m. birželio 29–30 d. – Nuo Vilniaus katedros frontono nuverstos šv. Kazimiero, šv. Elenos su kryžiumi ir šv. Stanislovo skulptūros.

1950 m. liepos 15 d. – LSSR AT prezidiumo įsaku patvirtintas naujas LSSR valstybinis himnas, uždraustas senasis Lietuvos himnas – Vinco Kudirkos Tautiška giesmė“.

1950 m. liepos 21 d. – Kaune prieš Sovietų Lietuvos 10-mečio jubiliejų nugriautas Laisvės paminklas.

1950 m. – Baigta Lietuvos žemės ūkio kolektyvizacija.

1950 m. – Lietuvoje užbaigta kolektyvizacija.

1951 m. spalio 2 d. – Buvo vykdoma trėmimo operacija „Osen“. Jos metu iš Lietuvos ištremta daugiau kaip 16 tūkst. žmonių.

1951 m. gruodžio 26 d. – LSSR AT priėmė LSSR Konstitucijos (pagrindinio įstatymo) teksto pakeitimo ir papildymo įstatymą. Juo paskelbtas „socializmo pergales įtvirtinimas“ Lietuvoje.

1952 m. sausio 23, 1952 m. rugpjūčio 5, 1952 m. lapkričio 29 d. – Dar kartą buvo vykdomi Lietuvos gyventojų trėmimai (iš viso ištremta 312 šeimų – daugiau kaip 1,1 tūkst. žmonių).

1953 m. vasario 26, balandžio 12, rugsėjo 12 dienos Buvo vykdomi paskutiniai Lietuvos gyventojų trėmimai.

1953 m. gegužės 30 d. – Šimkaičių miške (Jurbarko r.) suimtas LLKS vadovas gen. Jonas Žemaitis. Jis sušaudytas 1954 m. lapkričio 26 d. Organizuotas partizanų pasipriešinimas galutinai buvo užgniaužtas.

1953 m. – Organizuotos ginkluotosios rezistencijos, jos centralizuotų struktūrų veiklos pabaiga.

1954 m. kovo 4–15 d. – Maskvoje buvo surengta Lietuvių literatūros ir meno dekada, turėjusi pademonstruoti kūrybinės inteligentijos „komunistinį persiauklėjimą“.

1954 m. rugsėjo 17 d. – 1954 m. lapkričio 24 d. – SSRS AT ir Ministrų tarybos nutarimu iš sovietinių lagerių ir tremties paleisti pirmieji kaliniai.

1955 m. – Pradėta Kauno hidroelektrinės statyba.

1955 m. lapkričio 2 d. – Vyko pirmoji vieša protesto akcija po rezistencijos nuslopinimo: per Vėlines Kaune prie karių kapų grupė jaunuolių, giedojusių tautines giesmes. Ji buvo išblaškyta milicijos.

1955 m. gruodžio 22 d. – LSSR Ministrų tarybos pirmininkas M. Gedvilas susitikime su Lietuvos Katalikų Bažnyčios hierarchais iš esmės atsisakė patenkinti prašymus dėl religinės spaudos leidimo, Vilniaus arkikatedros grąžinimo tikintiesiems.

1956–1957 m. – Prasidėjo Nikitos Chruščiovo laikų „atlydis“. Ėmė atsigausti Lietuvos nacionalinė kultūra.

1956 m. spalio 12 d. – Suimtas paskutinis LLKS tarybos prezidiumo narys Adolfas Ramanauskas-Vanagas. Jis sušaudytas 1957 m. lapkričio 29 d.

Medalis, skirtas Lietuvos sostinei Viliui. Dailininkas Petras Gintalas. Nuotrauka iš dailininko archyvo

1956 m. lapkričio 5 d. – LKP(b) CK biuro nutarimu uždrausta grįžti į Lietuvą „nuteistiems“ už „kontrrevoliucinius nusikaltimus“. Lietuvos komunistų partijos vadovybė kreipėsi į Maskvą siūlydama uždrausti grįžti iš tremties į Lietuvą buvusios Lietuvos Respublikos aukštiesiems pareigūnams, pokario rezistencijos aktyviausiems dalyviams. Toks sutikimas buvo gautas.

1957 m. sausio 21 d. – Priimtas LSSR AT Prezidiumo įsakas, draudžiantis grįžti į Lietuvą buvusiems aktyviems laisvės kovotojams.

1957 m. gegužės 1 d. – Pirmąją laidą transliavo pradėjusi veikti LSSR televizija.

1957 m. birželio 6 d. – Laikinais išplėtus sovietinių respublikų ekonominės veiklos teises, buvo sudaryta LSSR liaudies ūkio taryba, veikusi iki 1965 nu spalio 20 dienos.

1957 m. lapkričio 2 d. – Kaune per Vėlines įvyko maždaug 2 tūkst. žmonių gaivališka protesto demonstracija prieš sovietų savivalę. Per susirėmimą su milicija 105 žmonės buvo suimti.

1957 m. gruodžio mėn. Areštuoti „Nacionalinio liaudies fronto“ nariai, skleidę demokratinio socializmo, Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo idėjas.

1958 m. gruodžio 24 d. – Priimtas įstatymas dėl visuotinio privalomo aštuonmečio mokymo.

1959 m. gegužės 28 d. – Maskvoje SSKP CK priėmė nutarimą dėl Lietuvos KP CK darbo su kadrais. Jame griežtai buvo pasmerkti nors ir nežymūs bandymai sulietuvinti vietinę administraciją.

1959 m. – Pradėta stambiaplokščių namų statyba.

1960 m. – Sukurta pirmoji ESM.

1960 m. balandžio 18 d. – Visu pajėgumu pradėjo veikti ant Nemuno pastatyta Kauno hidroelektrinė.

1960 m. gruodžio 21 d. – Maskvoje N. Chruščiovas rūsčiai pasmerkė pradėtus Trakų pilies atstatymo, Biržų ir Medininkų pilių konservavimo darbus kaip feodalinės Lietuvos idealizavimą.

(Nukelta į 64 p.)

Istorijos liudininkai. Danutės Mukienės nuotrauka

(Atkelta iš 5 p.)

1961 m. – Vilniuje suimta jaunimo „Laisvosios Lietuvos grupė“ grupės nariai.

1961 m. lapkričio 11 d. – Įsteigta LSSR Paminklų apsaugos ir kraštotyros draugija – vienintelė tokios paskirties organizacija Sovietų Sąjungoje.

1962 m. – Paleistas pirmasis Elektrėnų elektrinės agregatas.

1963 m. – Palangoje įkurtas Gintaro muziejus.

1964 m. gruodžio 17 d. – Užbaigtos elektrifikuoti visų kolūkių ir tarybinių ūkių gyvenvietės.

1965 m. – Žuvo A. Kraujelis-Siaubūnas – paskutinis partizanas.

1965 m. birželio 12–19 d. – Lietuvoje įvyko pirmoji „Poezijos pavasario“ šventė.

1965 m. – SSRS, SSPP generalinis sekretorius vadovas Leonidas Brežnevas įvedė griežtą centralizmą.

1966 m. spalio 22 d. – Pirmą kartą Lietuvos, Latvijos ir Estijos okupacijos klausimas iškeltas JAV Senate. Rezoliucija nebuvo priimta.

1967 m. – Vilniuje pastatyti Dailės parodų rūmai.

1967 m. spalio 21–22 d. – Vašingtone įvykusioje VLIK'o konferencijoje iškilmingai paminėtos 50-osios Lietuvos nepriklausomybės paskelbimo metinės.

1968 m. – Susikūrė M. K. Čiurlionio styginis kvartetas.

1968 m. lapkričio 7 d. – Vilniaus Žirmūnų gyvenamojo mikrorajono architektūra pripažinta geriausia Sovietų Sąjungoje. Jos kūrėjams paskirta valstybinė premija.

1969 m. – Įsteigtas Širdies ir kraujagyslių sistemos institutas.

1970 m. – Protestuodami prieš sovietinę priespaudą tėvas ir sūnus Bražinskai užgrobė SSRS oro linijų lėktuvą ir privertė jį skristi iš Suchumio į Turkiją.

1970–1980 m. – Stagnacijos laikotarpis. Gyvenimo lygis pradėjo smukti.

1970 m. lapkričio 3 d. – Atidarytas moderniausias Sovietų Sąjungoje greitkelis Vilnius–Kaunas.

1970 m. lapkričio 23 d. – Lietuvis jūreivis Simas Kudirka iš sovietinio laivo mėgino perbėgti į JAV pasienio katerį. Paprašė politinio prieglobsčio, tačiau buvo perduotas atgal sovietams ir nuvestas 10 metų griežto režimo lagerio Mordovijoje.

1971 m. – Pastatyti Vilniaus sporto rūmai.

1972 m. kovo 19 d. – Pradėjo eiti „Lietuvos Katalikų Bažnyčios kronika“ – pirmasis lietuvių pogrindžio leidinys, kuris buvo slapta persiunčiamas į užsienį, verčiamas į kitas kalbas. Leidinyje buvo skelbiami tikinčiųjų persekiojimo Lietuvoje faktai. Iki 1987 m. išėjo 75 numeriai.

1972 m. gegužės 14 d. – Kauno muzikinio teatro sodelyje, protestuodamas prieš Sovietų okupaciją, Kaune susidegino moksleivis Romas Kalanta.

1972 m. gegužis 18–19 d. – Kaune, išblaškus mitinguotojus, buvo suimti keli šimtai protesto dalyvių, 3 iš jų patraukti baudžiamojon atsakomybėn.

1974 m. sausio 22 d. – Druskininkuose mirė ilgametis Lietuvos komunistų partijos vadovas (1936–1974) pirmasis sekretorius Antanas Sniečkus. Jis vienintelis iš sąjunginių respublikų vadovų išlaviravo Stalino, Chruščiovo, Brežnevo laikais, apsaugojo LKP nuo represijų.

1975 m. – Visu pajėgumu pradėjo veikti Alytaus medvilnės kombinatas – didžiausia Lietuvos tekstilės įmonė.

1976 m. lapkričio 25 d. – Vilniuje įsteigta disidentų organizacija Lietuvos Helsinkio grupė, vadovaujama Viktoras Petkaus. Ji veikė pusiau legaliai – rinko informaciją apie žmogaus teisių pažeidimus sovietinėje Lietuvoje.

1978 m. birželio 14–15 d. – Įkurta pagrindinė organizacija Lietuvos laisvės lyga (LLL), vadovaujama Antano Terlecko. Jos pastangomis Lietuvos laisvės klausimas pradėtas kelti tarptautiniu mastu. Ji taip pat siekė ugdyti tautinę, politinę, religinę okupuoto krašto žmonių sąmonę.

1978 m. lapkričio 13 d. – Lietuvos kunigai įkūrė Tikinčiųjų teisių gynimo katalikų komitetą.

1978 m. lapkričio 22 d. – Maskvoje išplatintas pareiškimas, kuriame sakoma, kad Lietuvoje steigiamas Tikinčiųjų teisių gynimo katalikų komitetas (TTGKK).

1979 m. rugpjūčio 23 d. – Paskelbtas „45 memorandumas“. Tai 45 Baltijos tautų atstovų Jungtinė deklaracija, kuria reikalaujama, kad SSRS ir Vokietija (VFR ir VDR) pripažintų Molotovo ir Ribentropo paktą negaliojančiu, o Jungtinės Tautos pripažintų egzistuojant tautų apsisprendimo ir nepriklausomybės problemą.

1980 m. sausio 17 d. – Lietuvos disidentai kartu su kitų Baltijos šalių atstovais nusiuntė pareiškimą JTO generaliniam sekretoriui bei SSRS Aukščiausiajai tarybai, protestuodami prieš sovietinę gincluotą invaziją į Afganistaną.

1980 m. rugsėjo 26 d. – Pradėjo veikti galingiausia pramonės

įmonė Lietuvoje – Mažeikių naftos perdirbimo gamyklos pirmoji eilė.

1981 m. spalio 10 d. – Baltijos kraštų disidentai savo pareiškimuose, pateiktuose SSSR ir Šiaurės šalių valstybių vadovams reikalavo Pabaltijyje įsteigti laisvą be atominio ginklo zoną.

1982 m. – Mirė Sovietų komunistų partijos vadovas Leonidas Brežnevas. Prasidėjo SSRS naujos vadovybės mėginimai daryti reformas „iš viršaus“

1982 m. birželio 14 d. – JAV prezidentas Ronaldas Reiganas birželio 14-ąją paskelbė Baltijos laisvės diena, pakartodamas oficialią nuostatą – nepripažinti prievartinio Baltijos valstybių inkorporavimo į SSSR.

1983 m. sausio 13 d. – Europos Parlamentui savo rezoliucijoje teko pripažinti, kad Antrasis pasaulinis karas nesibaigė, nes Baltijos valstybės tebėra okupuotos.

1983 m. gegužės 26 d. – SSKP vadovybė ir SSRS vyriausybė priėmė nutarimą dėl rusų kalbos mokymo sustiprinimo sąjunginių respublikų mokslo ir mokymo ištaigose, įvedant jos mokymą net vaikų darželiuose ir parengiamosiose klasėse.

1983 m. gruodžio 31 d. – Pradėjo veikti pirmasis Ignalinos atominės elektrinės blokas.

1987 m. rugpjūčio 23 d. – Vilniuje, prie Adomo Mickevičiaus paminklo, Lietuvos laisvės lyga surengė protesto mitingą (dalyvavo keli šimtai žmonių) grobikiško Molotovo-Ribentropo paktą ir jo slaptųjų protokolų pasirašymo 48-ųjų metinių proga. – Tai buvo pirmas viešas mitingas, kuriame kalbėta šia tema.

1988–1990 m. – Taikus Lietuvos žmonių kovos už nepriklausomybę laikotarpis.

1988 m. vasario 16 d. – Pogrindyje valdžios puolimo ir represijų sąlygomis paminėta Nepriklausomybės diena. – Naktį Vilniuje, Palangoje ir kitur virš kai kurių pastatų buvo iškeltos trispalvės vėliavos.

1988 m. balandžio 20 d. – Filosofas Arvydas Juozaitis Dailininkų sąjungos susirinkime perskaitė referatą „Politinė kultūra ir Lietuva“, kuriame pirmą kartą viešai pasmerkė Lietuvos istorijos sovietinius klastotojus ir stagnatorišką Lietuvos valdžią.

1988 m. gegužės 22 d. – Vilniuje, Gedimino aikštėje, sovietinė milicija sutrukė Lietuvos laisvės lygai organizuoti demonstraciją, skirtą didžiojo lietuvių trėmimo į Sibirį 40-osioms metinėms paminėti.

1988 m. birželio 3 d. – Vilniuje mokslinės ir kūrybinės inteligentijos susirinkime įsteigta Lietuvos pertvarkymo sąjūdžio (LPS) iniciatyvinė grupė, kurią sudarė 35 nariai.

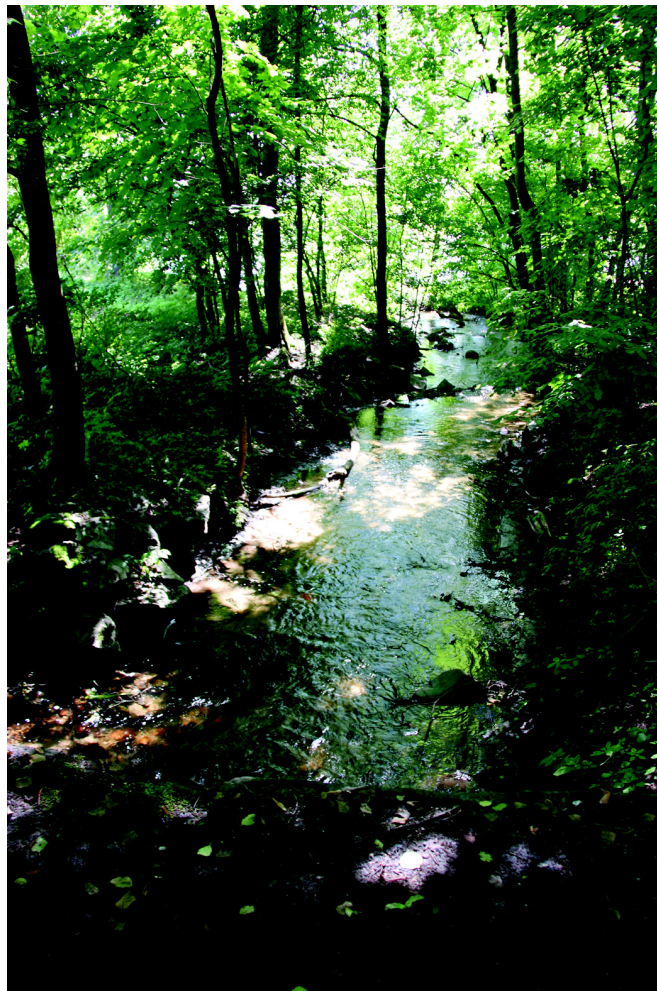
1988 m. birželio 3 d. – Įkurta Lietuvos persitvarkymo sąjūdžio (LPS, arba Sąjūdžio) iniciatyvinė grupė, kurioje buvo 36 asmenys.

1988 m. birželio 14 d. – Vilniuje, Gedimino aikštėje, Lietuvos laisvės lyga paminėjo 1941 m. birželio stalininio masinio trėmimo Lietuvoje pradžią. Mitingo metu pokario rezistentas Leonas Laurinskas viešai iškėlė draudžiamą Lietuvos trispalvę.

1988 m. birželio 24 d. – Vilniuje, Gedimino aikštėje, įvyko pirmasis masinis Sąjūdžio organizuotas minėjimas, kurio metu iš Komunistų partijos vadovybės reikalauta vykdyti pertvarkos reformas.

1988 m. liepos 9 d. – Sąjūdžio organizuotame masiniame mitinge Vingio parke, kuriame dalyvavo daugiau kaip 100 tūkst. žmonių, pasmerkta LKP pozicija Maskvos atžvilgiu, pareikalauta didesnio Lietuvos savarankiškumo, tautinės simbolikos grąžinimo.

1988 m. rugpjūčio mėn. 23 d. – Vilniuje, Vingio parke, įvykusiame masiniame protesto mitinge, kuriame dalyvavo apie 150 tūkst. žmonių, minint Molotovo ir Ribentropo paktą pasirašymo 49-ąsias metines pasmerkta stalininės agresijos prieš Lietuvą politika, pa-

Vasara parke. Danutės Mukienės nuotrauka

reikalauta istorinio teisingumo atstatymo.

1988 m. rugsėjo 16 d. – Išleistas pirmasis Lietuvos persitvarkymo sąjūdžio (LPS) savaitraščio „Atgimimas“ numeris.

1988 m. rugsėjo 17 d. – Sąjūdžio paraginti apie 15 tūkst. žmonių „gyvybės žiedu“ apjuosė Ignalinos atominę elektrinę ir pareikalavo tarptautinės ekspertizės elektrinės saugumui patikrinti.

1988 m. rugsėjo 28 d. – Vidaus kariuomenė ir milicija išvaikė Lietuvos laisvės lygos organizuotą mitingą, skirtą sovietų ir nacių sandėriui dėl valstybės sienų nustatymo paminėti. Paaštrėjo konfrontacija tarp Lietuvos komunistų partijos ir Sąjūdžio vadovybės.

1988 m. spalio 6 d. – LSSR Aukščiausiosios tarybos prezidiumo įsakais trispalvė vėliava ir himnas – Vinco Kudirkos „Tautiška giesmė“ – įteisinti kaip LSSR simboliai.

1988 m. spalio 7 d. – Vilniuje, ant Gedimino pilies bokšto, daugelio tūkstančių susirinkusiųjų akivaizdoje iškelta tautinė trispalvė Lietuvos vėliava.

1988 m. spalio 19 d. – Sąjūdžio spaudžiama, pasikeitė komunistų partijos vadovybė: atsistatydino I sekretorius R. Songaila, nušalintas II sekretorius Nikolajus Mitkinas. Komunistų partijos vadovu išrinktas Algirdas Mykolas Brazauskas.

1988 m. spalio 22 d. – 1988 m. spalio 24 d. – Vilniuje, Sporto ir

(Nukelta į 66 p.)

Medalis, skirtas Lietuvai. Dailininkas Petras Gintalas. Nuotrauka iš dailininko archyvo

(Atkelta iš 68 p.)

kultūros renginių rūmuose, įvyko Lietuvos persitvarkymo sąjūdžio (LPS) steigiamasis suvažiavimas – didysis tautinio atgimimo forumas. Gražinta tautinė simbolika valstybei, o Vilniaus arkikatedra bazilika – tikintiesiems. Sąjūdžio Tarybos pirmininku išrinktas Vytautas Landsbergis.

1988 m. lapkričio 24 d. – Maskvoje SSRS AT prezidiumui įteikta protesto prieš SSRS konstitucijos pataisus, visiškai apribojančias sąjunginių respublikų savarankiškumą, peticija, kurią Lietuvoje pasirašė 1,8 mln. žmonių.

1989 m. sausio 10 d. – Lietuvos laisvės lygos mitinge pareikalauta, kad Baltijos valstybių dekolonizacijos klausimą svarstytų Jungtinių Tautų Organizacija

1989 m. vasario 5 d. – Vilniuje, buvusio politinio kalinio P. Pečeliūno bute. surengta atkuriamoji Lietuvos demokratų partijos konferencija.

1989 m. vasario 15 d. – 1989 m. vasario 16 d. – Kauno muzikiniame teatre įvyko neeilinė Lietuvos persitvarkymo sąjūdžio (LPS) Seimo sesija. – Iškilmingai paminėta Lietuvos nepriklausomybės diena, priimta deklaracija, kurioje kalbama apie valstybės suvereniteto siekį.

1989 m. vasario 16 d. – Vilniuje, prie namo, kuriame 1918 m. vasario 16 d. buvo pasirašytas Lietuvos nepriklausomybės aktas, atidengta paminklinė lenta, padėta gėlių prie Akto signatarų, Lietuvos laisvės kovotojų kapų. Vyko masinis mitingas Gedimino aikštėje. Atkurta Lietuvos krikščionių demokratų partija.

1989 m. kovo 25 d. – Pirmajame rinkimų ture 31 Sąjūdžio kan-

didatas išrinktas į SSRS liaudies deputatų suvažiavimą. Iš 42 Lietuvos delegatų 36 buvo Sąjūdžio atstovai.

1989 m. gegužės 7 d. – Varniuose, nepaisant valdžios trukdymo, Lietuvos laisvės lygos iniciatyva atidengtas paminklas pokario metais žuvusiems partizanams.

1989 m. gegužės 13–14 d. – Taline įvykusioje Estijos, Latvijos liaudies frontų ir Lietuvos persitvarkymo sąjūdžio asamblėjoje įkurta Baltijos Taryba, priimti bendrus politinius veiksmus koordinuojantys dokumentai.

1989 m. gegužės 18 d. – LSSR Aukščiausioji taryba priėmė Deklaraciją dėl Lietuvos valstybinio suvereniteto ir LSSR konstitucijos pataisus, skelbiančias respublikos įstatymų viršenybę SSRS jurisdikcijos atžvilgiu.

1989 m. birželio 2 d. – Baltijos kraštų deputatų reikalavimu SSRS liaudies deputatų suvažiavimas sudarė komisiją, kuri turėjo politiškai ir teisiškai įvertinti Molotovo ir Ribentropo paktą.

1989 m. birželio 14 d. – Skambant Lietuvos bažnyčių varpams iškilmingai paminėtos 1941 m. birželio trėmimo metinės. Vilniuje, Kreivajame kalne, atstatyti 1950 m. bolševikų susprogdinti Trys kryžiai.

1989 m. birželio 23 d. – Kaune Lietuvos laisvės lyga ir „Jaunoji Lietuva“ suorganizavo mitingą, skirtą 1941 m. birželio 23 d. antisovietiniam sukilimui paminėti. Kalbėjusieji reikalavo iš Lietuvos išvesti sovietinę kariuomenę.

1989 m. liepos 19–23 d. – Įvyko Lietuvos komunistų partijos (LKP) suvažiavimas, kuriame LKP paskelbė politinę nepriklausomybę nuo TSKP.

1989 m. rugpjūčio 6 d. – Gotlando saloje 36-osios lietuvių studijų savaitės metu pasirašytas komunikatas, kuriame skelbiama apie visų pasaulio lietuvių siekį atkurti nepriklausomą Lietuvą.

1989 m. rugpjūčio 22 d. – LSSR Aukščiausiosios tarybos specialioji komisija paskelbė išvadas apie Lietuvos valstybingumui pragaištingus Molotovo ir Ribentropo pakto padarinius. Sovietinė agresija įvardyta kaip tarptautinis nusikaltimas.

1989 m. rugpjūčio 23 d. – Minint J. Stalino ir A. Hitlerio sandėrio prieš Baltijos valstybes 50-metį, surengta Baltijos kelio solidarumo akcija, kurioje dalyvavo apie 2 mln. Lietuvos, Latvijos, Estijos gyventojų. Jie vienu metu susikabino rankomis į gyvą grandinę, nusiėjęs nuo Vilniaus per Rygą iki Talino apie 650 kilometrų. Šis Baltijos kelias – trijų Baltijos valstybių vienybės kovoje už laisvę demonstracija. Iškilmingoje Sąjūdžio Seimo sesijoje pareikšta, kad Lietuvos ir SSRS santykiai turi būti grindžiami 1920 m. liepos 12 d. taikos sutartimi su Rusija.

1989 m. rugpjūčio 26 d. – SSKP CK paskelbė grasinamą pareiškimą Baltijos tautoms, reikalaujančioms laisvės ir nepriklausomybės.

1989 m. rugsėjo 20 d. – Kaune atkurta Lietuvos šaulių sąjunga.

1989 m. rugsėjo 23–24 d. – Vilniuje įvyko Motiejaus Valančiaus blaivybės sąjūdžio steigiamasis suvažiavimas.

1989 m. – Kaune atstatytas Lietuvos laisvės paminklas (skulptorius Jonas Zikaras).

1989 m. gruodžio 7 d. – LSSR Aukščiausioji taryba pakeitė 6-ąjį ir 7-ąjį LSSR Konstitucijos straipsnius, panaikindama Komunistų partijos politinį monopolį ir vienvaldystę Lietuvoje.

1989 m. gruodžio 20 d. – Lietuvos komunistų partijos (LKP) neeiliniame XX suvažiavime reformatorių dauguma atsiskyrė nuo Maskvos ir pasiskelbė savarankiška socialdemokratinės pakraipos partija. – Ištikimi Maskvai komunistai susibūrė į LKP (SSKP).

1989 m. gruodžio 24 d. – Maskvoje II liaudies deputatų suvažiavi-

mas pritarė A. Jakovlevo vadovaujamos komisijos dėl Molotovo ir Ribentropo paktų politinių ir teisinių padarinių vertinimo išvadoms.

1989 m. gruodžio mėn. Lietuvos komunistų partija atsiskyrė nuo SSRS komunistų partijos.

1990 m. sausio 11–14 d. – Lietuvoje lankėsi M. Gorbačiovo vadovaujama SSKP CK delegacija, mėginusi „sudrausminti“ lietuvius, priversti juos atsisakyti nepriklausomybės atkūrimo reikalavimų.

1990 m. sausio 15 d. – LSSR Aukščiausioji taryba išrinko nepriklausomos LKP vadovą A. Brazauską LSSR AT prezidiumo pirmininku.

1990 m. vasario 7 d. – LSSR Aukščiausiosios tarybos sesijoje priimti nutarimai, anuliuojantys kaip neteisėtus Liaudies Seimo 1940 m. liepos 21 d. ir SSRS AT 1940 m. rugpjūčio 3 d. Lietuvos aneksijos aktus.

1990 m. vasario 13 d. – LSSR AT priėmė nutarimą „Dėl Lietuvos banko įsteigimo“.

1990 m. vasario 16 d. – Iškilmingai paminėta Lietuvos nepriklausomybės diena. Prie atstatytų laisvės paminklų Kaune, Kretingoje, Prienuose, Ukmergėje įvyko mitingai.

1990 m. vasario 24 d. – Įvyko pirmasis laisvų ir demokratiškų rinkimų į LSSR AT turas. Per rinkimus, įskaitant papildomą balsavimą, Sąjūdžio kandidatai įgijo 101 deputato mandatą iš 141.

1990 m. kovo 1 d. – Įsteigtas Lietuvos bankas.

1990 m. kovo 11 d. – Atkurta nepriklausoma Lietuvos Respublika. LSSR Aukščiausioji Taryba paskelbė Lietuvos Respublikos nepriklausomybės atkūrimo aktą. Buvo nutrauktas SSRS ir LSSR konstitucijų veikimas Lietuvoje, simboliškai gražinta 1938 m. gegužės 12 d. Lietuvos Valstybės Konstitucija. Lietuvos Respublikos Aukščiausioji Taryba priėmė Laikinąjį Pagrindinį Įstatymą (Konstituciją). Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos pirmininku išrinktas Vytautas Landsbergis.

1990 m. kovo mėn. Suformuota pirmoji atkurtos nepriklausomos Lietuvos Vyriausybė, vadovaujama Kazimieros Prunskienės.

1990 m. kovo 17 d. – Lietuvos Respublikos pirmosios Vyriausybės ministre pirmininke paskirta Kazimiera Prunskienė.

1990 m. balandžio 18 d. – SSRS, siekdama priversti Lietuvos Respublikos Aukščiausiąją Tarybą atsisakyti Nepriklausomybės Akto, pradėjo Lietuvos ekonominę blokadą, nutraukė naftos tiekimą į Lietuvą.

1990 m. balandžio 26 d. – Maskvoje, protestuodamas prieš SSRS vykdomą ekonominę blokadą, susidegino Stanislovas Žemaitis.

1990 m. gegužės mėn. Priimtas naujas Įmonių įstatymas. Pradėjo perėjimas nuo centralizuoto ūkio planavimo ir valdymo sistemos prie rinkos ekonomikos.

1990 m. gegužės mėn. Lietuva, Latvija ir Estija atnaujino 1934 m. Baltijos šalių bendradarbiavimo sutartį, įsteigė Baltijos Tarybą.

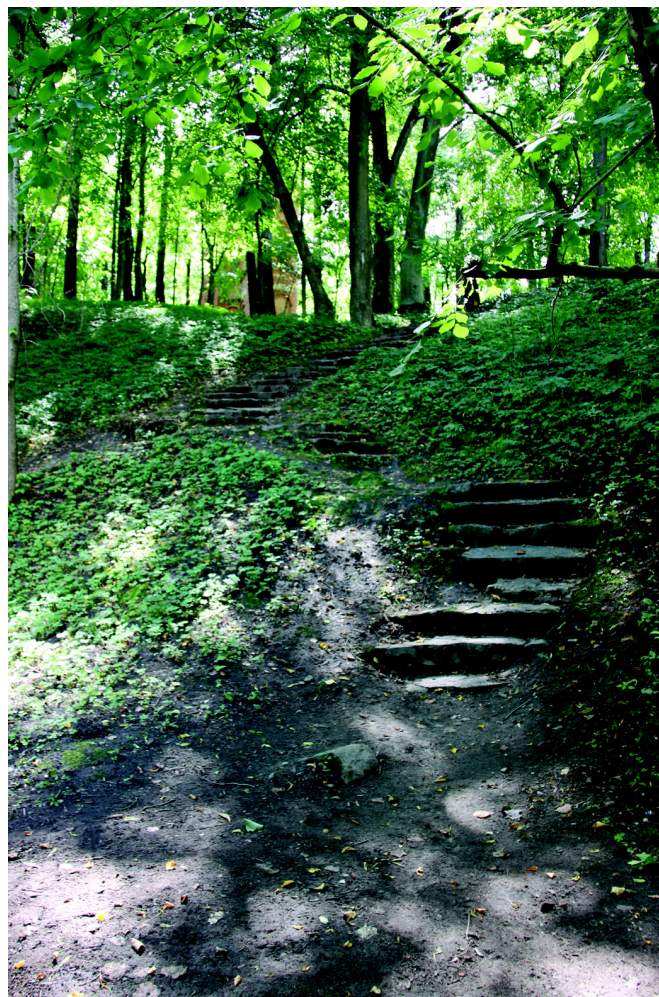
1990 m. gegužės 2 d. – LR Aukščiausioji Taryba priėmė įstatymą, kuriuo buvo sugrąžintos piliečio teisės Lietuvos gyventojams, represuotiems už pasipriešinimą okupaciniams režimams.

1990 m. birželio 12 d. – Lietuvos Aukščiausioji Taryba priėmė Katalikų Bažnyčios Lietuvoje restitucijos aktą.

1990 m. birželio 29 d. – Aukščiausioji Taryba paskelbė, kad derybų su SSRS laikotarpiu taikomas Kovo 11-osios Akto moratoriumas. Sovietai nutraukė ekonominę blokadą.

1990 m. liepos mėn. Priimtas Akcinių bendrovių įstatymas. Jo pagrindu leista steigti akcines ir uždarąsias akcines bendroves.

1990 m. rugsėjo 4 d. – Lietuvos Respublikos Aukščiausioji Taryba-Atkuriamasis Seimas patvirtino Lietuvos banko statutą ir pagrindinį kapitalą.

Vasara parke. Danutės Mukienės nuotrauka

1990 m. rugsėjo 25 d. – Lietuvos Aukščiausioji Taryba-Atkuriamasis Seimas priėmė Politinių partijų įstatymą, garantuojantį politinių partijų įvairovę ir politinės sistemos demokratiškumą.

1990 m. rugsėjo mėn. Priimtas Valstybinių įmonių įstatymas. Jis turėjo didžiausią įtaką esminiams valstybės ūkio pokyčiams.

1990 m. lapkričio 3 d. – Vyriausybė priėmė nutarimą „Dėl Lietuvos Respublikos monetų gamybos“.

1990 m. lapkričio 17 d. – Vyriausybės priėmė nutarimą „Dėl litų spausdinimo“.

1990 m. gruodžio 27 d. – Lietuvos banke atidaryta pirmoji valiutinė sąskaityta. –

1990 m. gruodžio 31 d. – Lietuvos bankas perėmė buvusių SSRS specializuotų bankų Lietuvos padalinių turtą.

1990 m. gruodžio mėn. Baltijos valstybėse buvo sudaryti Nacionaliniai gelbėjimo komitetai, siekiantys atkurti sovietų valdžią.

1991 m. sausio 8 d. – Mažmeninių kainų pakėlimo dingstimi komunistinės jėgos nesėkmingai mėgino užimti Parlamento rūmus. Atsistatydino Kazimieros Prunskienės vyriausybė.

1991 m. sausio 10 d. – Lietuvos Vyriausybei pradėjo vadovauti Albertas Šimėnas.

1991 m. sausio 10 d. – SSRS prezidentas M. Gorbačiovas ultimatumu pareikalavo Lietuvoje laikytis sovietinės konstitucijos.

(Nukelta į 68 p.)

Vasara parke. Danutės Mukienės nuotrauka

(Atkelta iš 67 p.)

1991 m. sausio 13 d. – SSRS karinė agresija Lietuvoje. Sovietų okupantai ir jų kolaborantai pamėgino įvykdyti valstybinį perversmą. Vilniuje sovietų karinės pajėgos užgrobė Televizijos komitetą, televizijos bokštą. Žuvo 14 žmonių, ir sužalota apie 700. Ginti Parlamento rinkosi žmonės iš visos Lietuvos.

1991 m. sausio 13 d. – Patvirtinta nauja Gedimino Vagnoriaus vadovaujama Vyriausybė.

1991 m. sausio 22 d. – Vilniuje sovietiniai kariškiai jėga užgrobė Krašto apsaugos departamento būstinę ir Spaudos rūmus.

1992 m. sausio 16 d. – Vilniaus Antakalnio kapinėse iškilmingai palaidoti sausio 13-ąją žuvę Lietuvos laisvės gynėjai.

1991 m. sausio 17 d. – Įsteigta Savanoriškoji krašto apsaugos tarnyba.

1991 m. vasario mėn. Priimtas Valstybinio turto privatizavimo įstatymas.

1991 m. vasario 9 d. – Įvyko visuotinė Lietuvos gyventojų apklausa. – Per referendumą 90,47 proc. gyventojų pritarė nepriklausomybei – pasisakė už konstitucinę nuostatą, kad Lietuvos valstybė yra nepriklausoma demokratinė respublika.

1991 m. vasario 11 d. – Islandija pirmoji iš užsienio valstybių pripažino Lietuvą.

1991 m. vasario 28 d. – Švedijoje atidaryta pirmoji Lietuvos banko korespondentinė sąskaita užsienyje.

1991 m. gegužės mėn. – Priimtas Butų privatizavimo įstatymas.

1991 m. – Pastatyta, pašventinta Rainių koplyčia – paminklas tautos kančioms.

1991 m. gegužės 25 d. – Įvyko pirmasis Žemaičių kultūros draugijos suvažiavimas (draugijos pirmininku išrinktas Stasys Kaspavičius).

1991 m. birželio mėn. – Priimtas Įstatymas dėl piliečių nuosavybės į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo tvarkos ir sąlygų.

1991 m. birželio 25 d. – Įkurta Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjunga.

1991 m. birželio 26 d. – Ginkluotas Sovietų Sąjungos kariškių ir OMON'o būrys užgrobė Vilniaus tarp miestinę telefono stotį. Buvo užblokuoti tarptautiniai ryšiai.

1991 m. liepos mėn. Lietuvos Vyriausybės nutarimu įvesti bendrieji talonai prekėms įsigyti.

1991 m. liepos 29 d. – Pasirašyta Lietuvos ir Rusijos sutartis

dėl tarpvalstybinių santykių, Rusijos Federacija pripažino Lietuvos Respublikos suverenitetą.

1991 m. liepos mėn. Priimtas Žemės ūkio įmonių turto privatizavimo įstatymas.

1991 m. liepos 31 d. – Medininkų tragedija. – Medininkų pasienio poste sovietiniai omonininkai nužudė 7 lietuvių muitinės ir policijos pareigūnus.

1991 m. rugpjūčio mėn. Baltijos valstybės gavo tarptautinį diplomatinį pripažinimą.

1991 m. rugpjūčio 19 d. – 1991 m. rugpjūčio 21 d. – Komunistinio pučo Maskvoje metu prie Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos rūmų budėjo tūkstančiai šalies žmonių. Žuvo savanoris gynėjas A. Sakalauskas.

1991 m. rugpjūčio 22 d. – Sovietų kariškiai pasitraukė iš užimtų pastatų. Aukščiausioji Taryba uždraudė antivalstybinės LKP (SSKP) organizacijos, taip pat represinių VSK (KGB) institucijų veikimą Lietuvoje.

1991 m. rugsėjo 6 d. – Sovietų Sąjunga pripažino Baltijos šalių nepriklausomybę, tarp jų ir Lietuvos.

1991 m. rugsėjo 17 d. – Lietuvos Respublika priimta į Jungtinių Tautų Organizaciją (JTO).

1991 m. rugsėjo mėn. Privataus sektoriaus kūrimo (masinės privatizacijos) pradžia. Gyventojams buvo išdalyti investiciniai čekiai.

1991 m. – Prasidejęs žemės reformai, vietoje kolūkių ėmė kurtis smulkios žemės ūkio bendrovės.

1991 m. spalio 15 d. – Helsinkyje Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos pirmininkas Vytautas Landsbergis pasirašė Europos saugumo ir bendradarbiavimo konferencijos Baigiamąjį aktą.

1991 m. spalio 31 d. – Lietuvos banke gauta pirmoji Anglijoje nukaltų monetų siunta.

1991 m. lapkričio 5 d. – Lietuvos Respublikos Aukščiausioji Taryba-Atkuriamasis Seimas priėmė Lietuvos Respublikos pinigų išleidimo įstatymą. Sudarytas Lito komitetas.

1991 m. lapkričio 29 d. – Lietuvos banke gauta pirmoji JAV spausdintų banknotų siunta.

1991 m. gruodžio 16 d. – Lietuvos banke įvyko pirmasis užsienio valiutos aukcionas.

1991 m. gruodžio 29 d. – Lito komitetas priėmė nutarimą „Dėl pasiruošimo Lietuvos Respublikos pinigų sistemos pertvarkymui“.

1992 m. – Susiformavo savarankiška Lietuvos bankų sistema.

1992 m. sausio 13 d. – Vilniuje pasirašyta Lietuvos ir Lenkijos draugiškų santykių ir kaimyniško bendradarbiavimo deklaracija.

1992 m. vasario 14 d. – Lietuvos bankas atgavo Prancūzijos banke saugotą auksą.

1992 m. kovo 31 d. – Lietuvos bankas atgavo Anglijos banke saugotą auksą.

1992 m. birželio 8 d. – LR Aukščiausioji Taryba priėmė konstitucinį aktą dėl Lietuvos Respublikos nesijungimo į posovietines Rytų sąjungas.

1992 m. birželio 14 d. – Referendume žmonės pritarė svetimos kariuomenės išvedimui iš Lietuvos. Už tai pasisakė 68,95 proc. Lietuvos piliečių. Buvo reikalaujama, kad sovietų armija būtų išvesta tais pačiais metais ir kad būtų atlyginta Lietuvai sovietų armijos padaryta žala.

1992 m. gegužės 23 d. – Lietuvoje su oficialiu vizitu lankėsi Prancūzijos prezidentas Fransua Miteranas. Pasirašyta Lietuvos ir Prancūzijos santarvės, draugystės ir bendradarbiavimo sutartis.

1992 m. gegužės 30 d. – Visos Lietuvos išsivadavimo komitetas (VLIK) iškilmingame posėdyje Vilniuje paskelbė, kad baigia savo veiklą.

1992 m. birželio 30 d. – Atkurta Lietuvos banko narystė ir atgautas akcininko teisės Tarptautinių atsiskaitymų banke (Bazelyje).

1992 m. liepos mėn. Seimas atstatydino premjerą Gediminą Vagnorių ir ministru pirmininku paskyrė Aleksandrą Abišalą.

1992 m. rugsėjo 1 d. – Lietuvos banko komercinės funkcijos perduotos įsteigtam Lietuvos valstybiniam komerciniam bankui.

1992 m. rugsėjo 7 d. – Rusijos prezidento Boriso Jelcino ir Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos pirmininko Vytauto Landsbergio susitikime pasirašytas Rusijos kariuomenės išvedimo iš Lietuvos grafikas.

1992 m. rugsėjo 16 d. – Lito komitetas priėmė nutarimą „Dėl Lietuvos Respublikos laikinųjų pinigų talonų įvedimo ir rublių išėmimo iš apyvartos“.

1992 m. spalio 1 d. – Lietuva oficialiai pasitraukė iš rublio valiutos zonos.

1992 m. spalio 1 d. – Priimtas įstatymas, pagal kurį bendrieji talonai tapo laikiniais Lietuvos pinigais ir išstūmė rublius. Nutraukta rublių apyvarta. – Sukurta nacionalinė pinigų sistema.

1992 m. spalio 21 d. – Suteikta pirmoji Tarptautinio valiutos fondo paskola lito stabilumui ir tarptautinėms atsargoms palaikyti.

1992 m. spalio 25 d. – Įvyko pirmieji laisvi rinkimai į Lietuvos Respublikos Seimą. Kartu su rinkimais vyko referendumas dėl Konstitucijos projekto. Rinkimų pirmajame rate daugiausiai rinkėjų balsų surinko opozicinė Lietuvos demokratinė darbo partija (LDDP).

1992 m. spalio 25 d. – Referendume Lietuvos Respublikos piliečiai pritarė Lietuvos Respublikos Konstitucijos projektui. Po šio referendumo priimta Lietuvos Respublikos Konstitucija.

1992 m. spalio mėn. Po rinkimų į Lietuvos Respublikos Seimą vadovauti Vyriausybei paskirtas Bronislovas Lubys (šias pareigas ėjo iki 1993 m. kovo mėn.).

1992 m. lapkričio 19 d. – Aukščiausioji Taryba priėmė Lietuvos Respublikos kariuomenės atkūrimo aktą.

1992 m. lapkričio 25 d. – Lietuvos Respublikos Seimo rinkimuose Algirdas Brazauskas buvo išrinktas Lietuvos išrinktas Seimo nariu. 1992 m. lapkričio 25 d. – įvykusiame naujai išrinkto Seimo pirmajame posėdyje jis buvo išrinktas pirmuoju šio Seimo pirmininku ir tą pačią dieną tapo laikinai einančiu Lietuvos Respublikos prezidento pareigas.

1993 m. sausio 30 d. – Lietuvos Respublikos Vyriausybė ir Lietuvos bankas priėmė nutarimą „Dėl Lietuvos banko konvertuojamosios valiutos rezervo sudarymo“.

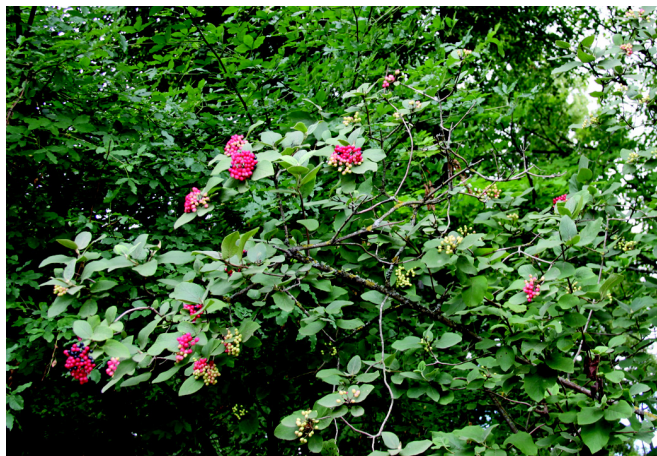
1993 m. vasario 14 d. – Įvykusiuose visuotiniuose rinkimuose Lietuvos Respublikos Prezidentu išrinktas Algirdas Mykolas Brazauskas. Už jį balsavo 60 proc. rinkėjų.

1993 m. vasario 14 d. – Lietuvoje atkurta prezidento institucija.

1993 m. vasario 25 d. – Inauguruotas ketvirtasis Lietuvos Respublikos ir pirmasis atkurtos Lietuvos Respublikos prezidentas – Algirdas Brazauskas 1993 m. vasario 25 d. – po iškilmingos priesaikos Seime prezidentas Algirdas Mykolas Brazauskas pradėjo eiti pareigas.

1993 m. kovo 31 d. – Darbą pradėjo ministro pirmininko Adolfo Šleževičiaus vadovaujama 6-oji Lietuvos Respublikos Vyriausybė.

1993 m. gegužės 1 d. – Įvyko steigiamoji Tėvynės sąjungos (Lietuvos konservatorių) konferencija.

Vasara. Danutės Mukienės nuotrauka

1993 m. gegužės 11 d. – Lietuvos Respublika tapo Europos Tarybos nare.

1993 m. gegužės 11 d. – Lietuva tapo tikraja Europos Tarybos nare.

1993 m. birželio 14 d. – Lito komitetas priėmė nutarimą „Dėl Lietuvos Respublikos nacionalinių pinigų įvedimo ir laikinųjų pinigų talonų išėmimo iš apyvartos“.

1993 m. birželio 25 d. – Į apyvartą išleisti nacionaliniai pinigai – litai.

1993 m. liepos 1 d. – Lietuvos Respublikos Seimas priėmė Lietuvos Respublikos pinigų įstatymą.

1993 m. liepos 20 d. – Nutraukta talonų apyvarta.

1993 m. rugpjūčio 1 d. – Lietuvos Respublikoje nutraukti atsiskaitymai užsienio valiuta.

1993 m. rugpjūčio 31 d. – Iš Lietuvos išvestas paskutinis Rusijos kariuomenės ešalonas.

1993 m. rugsėjo 4–8 d. – Lietuvoje su ganytojišku vizitu lankėsi katalikų popiežius Jonas Paulius II. Jis aukojo šventas Mišias Vilniuje, Kaune, Šiluvoje, prie Kryžių kalno (Šiaulių r.).

1993 m. rugsėjo 6 d. – Lietuvos atstovas A. Simutis bei Rusijos ambasadorius G. Voroncovas įteikė JTO generaliniam sekretoriui Lietuvos Respublikos ir Rusijos Federacijos bendrą deklaraciją dėl galutinio rusų kariuomenės išvedimo iš Lietuvos.

1993 m. rugsėjo 13 d. – Lietuvos, Latvijos ir Estijos ministrai pirmininkai Adolfas Šleževičius, Valdis Birkavas, Martas Laaras Taline pasirašė Trijų valstybių regioninio saugumo deklaraciją ir Trišalę prekybos sutartį.

1993 m. rugsėjo 21 d. – Pradėtas leisti Lietuvos banko biuletenis.

1993 m. rugsėjo 31 d. – Iš Lietuvos išvestas paskutinis Rusijos karinis dalinys.

1993 m. spalio 21 d. – Tarptautinės valiutų biržos veiklos pradžia Lietuvoje.

1993 m. lapkričio 4 d. – Maskvoje, Didžiuosiuose kremliuose, įvyko pirmasis istorijoje Rusijos Federacijos ir Lietuvos Respublikos prezidentų B. Jelcino ir A. Brazausko susitikimas, kuriame apsvarstyti dvišaliai abiejų valstybių santykiai.

1994 m. sausio 4 d. – Lietuvos prezidentas Algirdas Mykolas Brazauskas laišku kreipėsi į NATO generalinį sekretorių Menfredą Vernerį ir oficialiai paprašė priimti Lietuvą į Šiaurės Atlanto Sutarties Organizaciją (NATO). Šiam kreipimuisi pritarė visos įtakingiausios Lietuvos politinės jėgos.

(Nukelta į 70 p.)

Vasara parke. Danutės Mukienės nuotrauka

(Atkelta iš 69 p.)

1994 m. sausio 15 d. – Minske sulaukyti buvę LKP vadovai Mykolas Burokevičius ir Juozas Jarmalavičius.

1994 m. sausio 27 d. – Pasirašytas dokumentas dėl dalyvavimo kartu su NATO „Partnerystės taikos labui“ projekte.

1994 m. vasario 2 d. – JAV Los Andželo ligoninėje mirė įžymi lietuvių mokslininkė archeologė, priešistorės ir senųjų civilizacijų tyrinėtoja Marija Birutė Alseikaitė-Gimbutienė.

1994 m. kovo 15 d. – Seimas valdančiosios LDDP frakcijos daugumos balsais priėmė naują Žemės įstatymą. Jam nepritarė daugelio kitų partijų atstovai.

1994 m. kovo 17 d. – Lietuvos Respublikos Seimas priėmė Lietuvos Respublikos lito patikimumo įstatymą. (įsigaliojo nuo 1994 m. balandžio 1 d.).

1994 m. kovo 18 d. – Pasirašyta Lietuvos sutartis su Lenkija. –

1994 m. kovo 18 d. – Latvijoje, Jūrmalos kurorte, 3 Baltijos valstybių kariuomenių vadai pasirašė protokolą dėl Baltijos bataliono tarptautinės taikos palaikymo misijoms įsteigimo.

1994 m. kovo 30 d. – Vyriausybės nutarimu Lietuvos lito bazine valiuta pasirinktas JAV doleris, nustatytas jo oficialus kursas – 4 litai už 1 dolerį.

1994 m. balandžio 1 d. – Įsigaliojo 1993 m. – pasirašyta trišalė Baltijos valstybių laisvosios prekybos sutartis.

1994 m. balandžio 27 d. – Vašingtone pasirašyta Lietuvos Respublikos ir JAV prekybinių santykių sutartis.

1994 m. gegužės 9 d. – Europos Sąjungos Parlamentinėje asamblėjoje Lietuvai suteiktas asocijuotos narės statusas. Lietuvos Respublika pasirašė šią asocijuotos narystės sutartį su Europos Sąjunga.

1994 m. birželio 6 d. – Rygoje įvyko Lietuvos, Latvijos ir Estijos prezidentų Algirdo Mykolo Brazausko, Gunčio Ulmanio, Lennarto Merio susitikimas su JAV prezidentu Bilu Klintonu.

1994 m. birželio 13 d. – Romoje mirė Lietuvos diplomatas, ilgą laiką rezidavęs Vatikano, JAV diplomatinėse tarnybose, buvęs ilgametis Lietuvos ambasadorius Vašingtone, 1990 m. pateikęs vertingų patarimų teisiškai atkuriant Lietuvos valstybę. 1992 m. jis balotiravosi į Lietuvos Respublikos prezidento postą.

1994 m. liepos 6–10 d. – Vilniuje ir Kaune įvyko Pasaulio lietuvių dainų šventė.

1994 m. liepos 18 d. – Europos Sąjunga pasirašė su Baltijos valstybėmis laisvosios prekybos sutartį.

1994 m. liepos 19 d. – Lietuvos banke įvyko pirmasis Lietuvos Vyriausybės vertybinių popierių aukcionas.

1994 m. rugpjūčio 1 d. – Pirmasis Lietuvos kariuomenės būrys išvyko į Kroatiją atlikti taikos palaikymo misiją.

1994 m. rugsėjo 13 d. – JAV, Bostone, mirė žymus išeivijos lietuvių veikėjas, mokslininkas, filosofas Juozas Girnius.

1994 m. rugsėjo 13 d. – Rygoje sudaryta trijų Baltijos valstybių sutartis dėl Baltijos taikos palaikymo bataliono steigimo.

1994 m. spalio 7 d. – Iš JAV į Lietuvą pargabenti perlaidoti trečiojo Lietuvos prezidento Kazio Griniaus palaikai. Seimo rūmuose įvyko iškilmingas posėdis K. Griniaus atminimui pagerbti.

1994 m. lapkričio 29 d. – 1994 m. gruodžio 2 d. – Lietuvos prezidento Algirdo Mykolo Brazausko vizitas Italijoje ir Vatikane.

1994 m. gruodžio 1 d. – Lietuvos Respublikos Seimas priėmė naują Lietuvos Respublikos Lietuvos banko įstatymą.

1994 m. gruodžio 9 d. – Lietuvos profesinių sąjungų susivienijimas priimtas į didžiausią pasaulyje Tarptautinių laisvųjų profesinių sąjungų konfederaciją.

1994 m. liepos mėn. – Įkurta Žemaičių akademija (rektoriumi išrinktas dr. Adomas Butrimas).

1995 m. sausio 31 d. – Seimas priėmė Valstybinės kalbos įstatymą.

1995 m. vasario 6 d. – 1995 m. vasario 7 d. – Vilniuje pasirašyta politinė draugystės ir bendradarbiavimo sutartis ir susitarimas dėl sienos tarp Lietuvos ir Baltarusijos.

1995 m. kovo 25 d. – Lietuvoje įvyko savivaldybių rinkimai.

1995 m. balandžio 10 d. – Lietuvos Respublikos Vyriausybė sudarė komisiją nuostoliams, kuriuos padarė Lietuvai SSRS okupacija ir svetimos kariuomenės veiksmai, nagrinėti.

1995 m. balandžio 27 d. – Seimas ratifikavo Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvenciją.

1995 m. gegužės 9 d. – Lietuva įteikė NATO pareigūnams individualią dalyvavimo „Partnerystės taikos labui“ projekte programą.

1995 m. birželio 12 d. – Liuksemburge Lietuva pasirašė asociacijos sutartį su Europos Sąjunga ir 15 jos narių. 1995 m. birželio 12 d. – Liuksemburge Lietuvos, Latvijos ir Estijos ministrai pirmininkai pasirašė asocijuotos narystės sutartis su Europos Sąjunga. –

1995 m. liepos 3 d. – Seimas ratifikavo Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvenciją.

1995 m. rugpjūčio 25 d. – Vieکشniuose atidengtas paminklas

įžymiems lietuvių visuomenės veikėjams, mokslininkams Mykolui, Vaclovui ir Viktorui Biržiškoms.

1995 m. rugsėjo 9 d. – Nutiestas televizijos tiltas tarp Vilniuje Kryžių kalne susirinkusio Lietuvos jaunimo ir popiežiaus Jono Pauliaus II.

1995 m. spalio 14 d. – Įsteigtas Lietuvos lenkų kongresas – visuomeninė organizacija, kurios tikslas – integruoti lenkų tautybės žmones į Lietuvos valstybinį gyvenimą.

1995 m. gruodžio 8 d. – Lietuvos prezidentas ir ministras pirmininkas pasirašė Lietuvos prašymą stoti į Europos Sąjungą.

1995 m. gruodžio 16 d. – Lietuvos prezidentas Algirdas Mykolas Brazauskas dalyvavo Europos Sąjungos viršūnių Madrido susitikime.

1995 m. gruodžio mėn. Komerčių bankų krizė Lietuvoje.

1995 m. gruodžio 21 d. – Lietuvos Respublikos Seimas priėmė 1995 m. Lietuvos Respublikos gyventojų indėlių draudimo įstatymą.

1995 m. – Įkurta Akademinių žemaičių jaunimo korporacija „Samogitia“ (vadovė – Danutė Mukienė, vėliau – Loreta Mukaitė-Sungailienė).

1996 m. vasario 1 d. – Seimas pritarė Konstitucijos 47-ojo straipsnio pakeitimui ir konstituciniam įstatymui dėl ne žemės ūkio paskirties žemės nuosavybės teisės. Nuostatos priartintos prie Europos Asociacijos teisinių normų.

1996 m. vasario 8 d. – Seimas pritarė ministro pirmininko Adolfo Šleževičiaus atsistatydinimui.

1996 m. vasario 15 d. – Naujuoju premjeru patvirtintas Laurynas Mykolas Stankevičius.

1996 m. vasario 16 d. – Kaune, buvusios Prezidentūros sodelyje, atidengti paminklai nepriklausomos Lietuvos prezidentams Antanui Smetonai, Aleksandrui Stulginskiui, Kaziui Griniui.

1996 m. vasario 23 d. – Prezidento Algirdo Brazausko dekretu paskirta ministro pirmininko Lauryno Mykolo Stankevičiaus vadovaujama Vyriausybė, į kurią įėjo 5 nauji kabineto nariai.

1996 m. kovo 9 d. – Tilžėje Karaliaučiaus lietuvių bendruomenės atstovai atkūrė lietuvių tautinę kultūrinę organizaciją „Birutė“.

1996 m. kovo 13 d. – Tėvynės sąjunga (Lietuvos konservatoriai) Europos demokratinės sąjungos partijų vadovų konferencijoje tapo šios Sąjungos nare.

1996 m. balandžio 15 d. – Vilniuje viešėjo NATO generalinis sekretorius Havjeras Solana.

1996 m. gegužės 28 d. – Vilniuje Lietuvos, Latvijos ir Estijos prezidentai Algirdas Mykolas Brazauskas, Guntis Ulmanis, Lennartas Meris pasirašė deklaraciją dėl partnerystės vardan integracijos ir apsvartė trišalės vidines problemas.

1996 m. birželio 25 d. – Baltijos valstybių prezidentai susitiko su JAV prezidentu Bilu Clintonu. Tartasi dėl narystės NATO galimybių.

1996 m. rugsėjo 21 d. – Vilkaviškio miesto centriniame skvere atidengtas skulptoriaus Antano Žukausko ir architekto Vytauto Balčiūno sukurtas tautos atgimimo žadintojo, aušrininko, tautos patriarcho Jono Basanavičiaus paminklas.

1996 m. rugsėjo 22 d. – Vilniuje, Arkikatedros aikštėje, atidengtas Lietuvos didžiojo kunigaikščio Gedimino paminklas (skulptorius Vytautas Kašuba).

1996 m. spalio 20 d. – Įvyko rinkimai į Lietuvos Respublikos Seimą. Seimo rinkimų pirmajame rate daugiamandatėse apygardose daugiausiai balsų (29,6 proc.) surinko Tėvynės sąjunga (Lietuvos konservatoriai). Iš viso dešimtosios partijos šiuose rinkimuose gavo daugiau kaip 40 proc. balsų ir laimėjo rinkimus.

1996 m. spalio 28 d. – Vilniaus apygardos teismas pradėjo

Vasara parke. Danutės Mukienės nuotrauka

nagrinėti pirmąją bylą dėl Lietuvos gyventojų genocido. Joje buvo kaltinami 3 Antazavės pokario metų sovietiniai nusikaltėliai, vadinami stribais.

1996 m. lapkričio 25 d. – Įvyko pirmasis naujojo Seimo posėdis. Prisiekė visi 137 jo nariai. Parlamento pirmininku išrinktas Vytautas Landsbergis, paskelbta apie aštuonių Seimo frakcijų susiformavimą.

1996 m. lapkričio 28 d. – Seimas, patvirtindamas valstybingumo atkūrimo aktų svarbą, nutarė 1990 m. išrinktą Lietuvos Aukščiausiąją Tarybą vadinti Lietuvos Respublikos Aukščiausiąją Taryba-Atkuriamuoju Seimu.

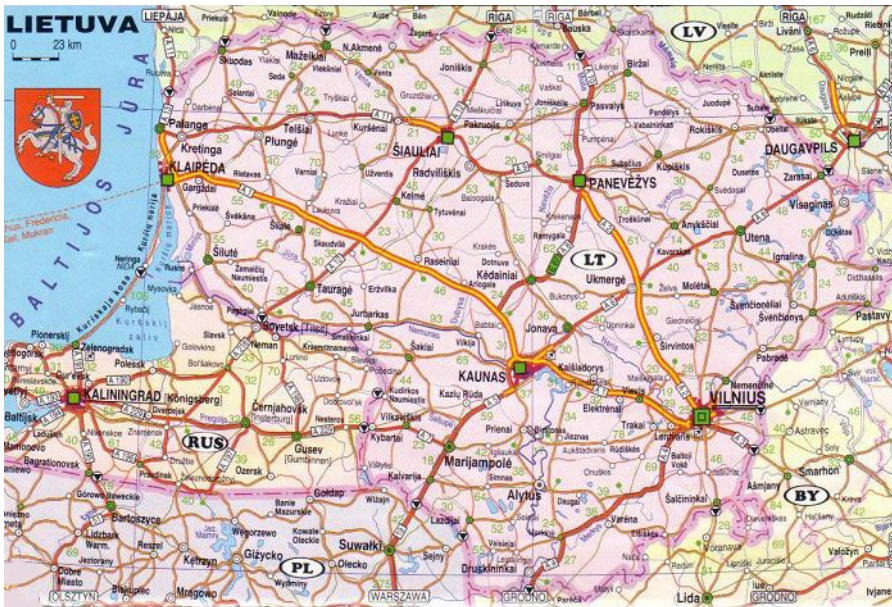
1996 m. gruodžio 4 d. – Prezidentas Algirdas Mykolas Brazauskas pasirašė dekretą, kuriuo patvirtinta ministro pirmininko Gedimino Vagnoriaus vadovaujamos naujosios Vyriausybės sudėtis.

1996 m. gruodžio 10 d. – Darbą pradėjo Gedimino Vagnoriaus vadovaujama aštuntoji Vyriausybė.

1996 m. – Įkurtas Žemaičių kultūros informacijos centras Vilniuje (vadovė Danutė Mukienė).

1997 m. sausio 8 d. – Vilniaus operos ir baletų teatre įvyko pirmosios lietuviškos knygos 490 metų sukakties valstybinis minėjimas. Nacionalinė M. Mažvydo biblioteka surengė tarptautinę konferenciją „Mažvydo skaitymai“.

(Nukelta į 72 p.)

Lietuvos žemėlapis. Žemėlapių reprodukcija iš RKIC archyvo

(Atkelta iš 71 p.)

1997 m. sausio 16 d. – Lietuvos banko valdyba patvirtino Lietuvos banko pinigų politikos programą 1997–1999 metams.

1997 m. kovo 4 d. – Vilniaus arkivyskupas metropolitas Audrys Juozas Bačkis pašventino Kalvarijų gatvėje statomos Vilniaus kunigų seminarijos koplyčios kartinį akmenį.

1997 m. kovo 23 d. – Įvyko Lietuvos Respublikos savivaldybių rinkimai. Daugiausia mandatų (493) gavo Tėvynės sąjunga, LKDP – 180, opozicinė LDDP – 212 mandatų.

1997 m. balandžio 30 d. – Seimas vienbalsiai priėmė Valstybės gynimo tarybos, kurią sudarytų Respublikos prezidentas, Seimo pirmininkas, ministras pirmininkas, krašto apsaugos ministras ir kariuomenės vadas, įstatymą.

1997 m. gegužės 10 d. – Išleistas Lietuvos banko mokslinio periodinio žurnalo „Pinigų studijos“ pirmasis numeris.

1997 m. gegužės 16 d. – Vilniuje įvyko oficiali Prezidentūros rūmų (S. Daukanto gatvėje) atidarymo ceremonija. – Į šiuos rūmus persikėlė prezidentas Algirdas Mykolas Brazauskas.

1997 m. gegužės 28 d. – Popiežius Jonas Paulius II įsteigė naują Šiaulių vyskupiją ir pirmuoju jos vyskupu paskyrė kunigą Eugenijų Bartulį.

1997 m. birželio 5 d. – Seimas priėmė Piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymą.

1997 m. birželio 15 d. – Lietuvos moterų komanda pirmą kartą Lietuvos krepšinio istorijoje tapo Europos čempione.

1997 m. birželio 18 d. – Prezidentūroje ir Seime pagerbtos Lietuvos krepšininės, pirmą kartą šalies istorijoje iškovojusios Europos moterų krepšinio čempionių titulus.

1997 m. liepos 10 d. – Europos komisija, rekomenduodama Europos Sąjungai pradėti derybas dėl narystės su 6 Vidurio Europos valstybėmis, ignoravo Lietuvos prašymą stoti į šią organizaciją.

1997 m. rugpjūčio 28 d. – Lietuvoje įvyko pirmasis Terminuotųjų indėlių aukcionas.

1997 m. rugsėjo 10 d. – Seimas iškilmingame posėdyje paminėjo žydų išminčiaus Vilniaus Gaono Elijahu mirties 200-ąsias metines.

1997 m. rugsėjo 23 d. – Prezidentas Algirdas Mykolas Brazauskas žydų genocido atminimo proga pasirašė dekretą dėl 27 Lietuvos ir užsienio valstybių gyventojų apdovanojimo Žuvančiųjų gelbėjimo kryžiumi.

1997 m. spalio 10 d. – Lietuvos Respublikos prezidentas Algirdas Mykolas Brazauskas dalyvavo Europos Tarybos viršūnių Strasbūro susitikime.

1997 m. spalio 24 d. – Maskvoje Lietuvos Respublikos prezidentas Algirdas Mykolas Brazauskas ir Rusijos Federacijos prezidentas Borisas Jelcinas pasirašė sutartį dėl valstybinės sienos ir dėl išskirtinės ekonominės zonos ir kontinentinio šelfo Baltijos jūroje atskyrimo.

1997 m. lapkričio 5 d. – Lietuva pirmą

kartą išrinkta į Jungtinių Tautų švietimo, mokslo ir kultūros organizacijos (UNESCO) Vykdomąją tarybą.

1997 m. gruodžio 21 d. – Įvyko Lietuvos Respublikos prezidento rinkimų pirmasis turas.

1998 m. – Įkurtas Žemaičių kultūros, akademinio jaunimo ir vaikų rėmimo fondas (pirmininkė profesorė Viktorija Daujotytė).

1998 m. sausio 4 d. – Antrajame prezidento rinkimų ture Lietuvos Respublikos prezidentu išrinktas Valdas Adamkus. Už jį balsavo 49,96 proc. rinkėjų. Artūras Paulauskas šiuose rinkimuose surinko 49,22 proc. rinkėjų balsų

1998 m. sausio 22 d. – Spaudoje paskelbti duomenys apie Tuskulėnų dvaro teritorijoje 1944–1947 m. – KGB nužudytų žmonių palaikų paieškos rezultatus. Manoma, kad čia slapta buvo užkasta daugiau kaip 700 sovietinio režimo aukų.

1998 m. vasario 1 d. – Lietuva oficialiai tapo asocijuota Europos Sąjungos nare.

1998 m. kovo 25 d. – Patvirtinta naujos sudėties Gedimino Vagnoriaus vadovaujama Lietuvos Respublikos Vyriausybė.

1998 m. vasario 26 d. – Inauguruotas naujai išrinktas Lietuvos prezidentas – Valdas Adamkus. Valdas Adamkus prisiekė iškilmingame posėdyje Seime, Arkikatedroje bazilikoje buvo aukojamos Mišios už tautos santarvę.

1998 m. vasario mėn. 26 d. – 2003 m. vasario mėn. 26 d. – Valdo Adamkaus prezidentavimo pirmasis laikotarpis.

1998 m. balandžio 8 d. – Seimo įstatymu karių savanorių pareigos laisvės kovotojų struktūrose prilygintos Lietuvos Respublikos karinių pajėgų dimisijos karių laipsniams.

1998 m. birželio 16 d. – Seimas vardiniu balsavimu priėmė įstatymą dėl kompensacijų už valstybės išperkamą nekilnojamoji turtą mokėjimo tvarkos bei terminų. Nustatyta, kad už žemę, vandenį, miškus bus atsiskaityta iki 2006 m., už namus bei butus – iki 2010 metų.

1998 m. liepos 3 d. – 1998 m. liepos 7 d. – Vilniuje įvyko antroji Pasaulio lietuvių dainų šventė.

1998 m. liepos 4 d. – Vilniuje, Chodkevičių rūmuose, Lietuvos valstybės vadovams ir Katalikų Bažnyčios hierarchams pristatyta vertingiausia Lietuvos istorijoje meno kolekcija, 1985 m. – aptikta Vilniaus katedroje ir saugumo sumetimais nusiųpta nuo sovietų pareigūnų.

1998 m. liepos 7 d. – Strateginio ūkio objekto Lietuvos telekomo 60 proc. akcijų už 510 mln. JAV dolerių parduota Švedijos ir Suomijos konsorciui „Amber Teleholding AS“.

1998 m. rugpjūčio 21 d. – Lietuvos Respublikos prezidentas Valdas Adamkus Vyčio kryžiaus ordinais apdovanojo grupę kovotojų už tautos laisvę ir žmogaus teises: Nijolę Sadūnaitę, vyskupą Joną Borutą, monsinjorą Alfonsą Svarinską, kunigą Robertą Grigą, Vladas Lapienį, po mirties apdovanojimui suteikti kunigams Juozui Zdebskiui, Broniui Laurinavičiui.

1998 m. rugsėjo 24 d. – Vilniuje pradėjo veikti Šv. Juozapo kunigų seminarija, kurios inauguracijos iškilnėse dalyvavo Respublikos prezidentas, Seimo pirmininkas, aukštieji Katalikų Bažnyčios hierarchai, užsienio šalių katalikiškųjų institucijų atstovai.

1998 m. rugsėjo 29 d. – Lietuvos Respublikos Seimas vardiniu balsavimu priėmė įstatymus, kuriais sujungiami didžiausi Lietuvos strateginio ūkio objektai akcinės bendrovės „Mažeikių nafta“, „Būtingės nafta“, „Naftotiekis“, ir JAV kompanija „Williams“ pripažįstama strategine investuotoja į Lietuvos naftos ūkį.

1998 m. spalio 6 d. – Lietuvos Seimas priėmė įstatymą, pagal kurį per 5 metus turi būti išmokėtos iki 20 tūkst. litų pašalpos 1940–1990 m. sovietinės okupacijos laikotarpiu žuvusių pasipriešinimo dalyvių šeimoms.

1998 m. spalio 9 d. – Užbaigtas ir atidarytas moderniausias Lietuvoje 135 km ilgio greitkelis Vilnius–Panevėžys, atitinkantis Europos standartus.

1998 m. spalio 10 d. – Olandijoje pasaulio dviračių čempionate aukso medalį iškovojo Lietuvos dviratininkė Diana Žiliūtė.

1998 m. lapkričio 11 d. – Baigti strateginio Lietuvos ūkio objekto – Būtingės terminalo – statybos darbai jūroje: nutiestas 17,5 km ilgio vamzdynas, pritaikytas naftos eksporto ir importo technologiniams procesams.

1998 m. lapkričio 28 d. – Kauno arkikatedros bazilikos kriptoje iškilmingai perlaidoti arkivyskupo, Šventojo Rašto vertėjo į lietuvių kalbą J. Skvirecko iš Austrijos parvežti palaikai.

1998 m. gruodžio 5 d. – Minint Vinco Kudirkos 140-ąsias gimimo metines ir 100-ąsias „Tautiškos giesmės“ (Lietuvos himno) metines, Kudirkos Naumiestyje atidarytas Vinco Kudirkos muziejus.

Rainių koplyčia – paminklas tautos kančioms. Danutės Mukienės nuotrauka

1998 m. gruodžio 10 d. – Lietuvos Seimas vardiniu balsavimu konservatorių ir krikščionių demokratų daugumos balsais priėmė pirmininko Vytauto Landsbergio pasiūlytą deklaraciją dėl komunizmo ir buvusių komunistinio režimo struktūrų pasmerkimo.

1998 m. gruodžio 10 d. – Lietuvos banko valdyba priėmė nutarimą „Dėl Vidutinių tarptautinių palūkanų normų (VILIBID ir VILIBOR) apskaičiavimo ir skelbimo tvarkos“.

1998 m. gruodžio 17 d. – Lietuvos banko valdybos nutarimu pritarė Bazelio bankų priežiūros komiteto patvirtintų pagrindinių efektyvios bankų priežiūros principų įgyvendinimui Lietuvoje.

1998 m. gruodžio 21 d. – Priimtos Baudžiamojo kodekso pataisos – Seimas absoliučia balsų dauguma panaikino mirties bausmės taikymą Lietuvoje, pakeisdamas atitinkamą Baudžiamojo kodekso straipsnį, numatantį vietoj mirties bausmės įkalinimą iki gyvos galvos.

1999 m. balandžio 20–22 d. – Miunchene įvykusiame Europos lygos krepšinio finale Kauno „Žalgiris“ iškovojo Europos taurę, pasiekdamas reikšmingiausią pergalę Lietuvos sporto klubų istorijoje.

1999 m. gegužės mėn. 4 d. – 1999 m. gegužės 3 d. – Atsistatydino Gedimino Vagnoriaus vadovaujama 8-oji Lietuvos Respublikos Vyriausybė.

1999 m. gegužės 19 d. – Prezidentas Valdas Adamkus paskyrė Rolandą Paksą Lietuvos Respublikos ministru pirmininku.

1999 m. gegužės 27 d. – Po penkerių metų derybų buvo parafuota Lietuvos ir Latvijos sutartis dėl jūros sienos delimitavimo.

1999 m. birželio 1 d. – Patvirtinta premjero Rolando Pakso Vyriausybė.

1999 m. birželio 3 d. – Seimas priėmė įstatymų pataisas, pagal kurias amerikiečių bendrovei „Williams“ buvo leista įsigyti 66 proc. didžiausio Lietuvoje privatizuojamo objekto – „Mažeikių nafta“ – akcijų.

1999 m. birželio 10 d. – Lietuvos Respublikos Seime prisiekė ir pradėjo eiti pareigas konservatoriaus Rolando Pakso vadovaujama 9-oji Lietuvos Respublikos Vyriausybė.

1999 m. liepos 1 d. – Patvirtintos Lietuvos banko Pinigų politikos priemonių taikymo kryptys.

1999 m. liepos 22 d. – Atidarytas Būtingės naftos terminalas.

1999 m. liepos 30 d. – Lietuvos Respublikos prezidentas Valdas Adamkus Sarajeve pasirašė Pietryčių Europos stabilumo paktą.

1999 m. rugpjūčio 26 d. – Sausio įvykių sąmokslininkams M. Burokevičiui, J. Jarmalavičiui ir J. Kuoleliui paskirta atitinkamai 12, 8 ir 6 metų laisvės atėmimo bausmė.

1999 m. spalio 13 d. – Paskelbtas Lietuvos banko pranešimas „Dėl lito susiejimo su euru“.

1999 m. spalio 27 d. – Atsistatydino Rolando Pakso Vyriausybė.

1999 m. lapkričio 5 d. – Prezidentas Valdas Adamkus pasirašė dekretą, patvirtindamas naują ministrų kabinetą. Jam ėmė vadovauti Andrius Kubilius. Tai buvo dešimtoji atkurtos nepriklausomos Lietuvos Respublikos Vyriausybė

(Nukelta į 74 p.)

Senajame parke. Danutės Mukienės nuotrauka

(Atkelta iš 73 p.)

1999 m. gruodžio 10 d. – Nuspręsta Lietuvą pakviesti derybų dėl narystės Europos Sąjungoje (kartu su Latvija, Slovakija, Malta, Bulgarija ir Rumunija).

XXI AMŽIUS

2000 m. balandžio 29 d. – Įsteigta Moderniųjų krikščionių demokratų sąjunga.

2000 m. gegužės 10 d. – Lietuvos alpinistas Vladas Vitkauskas įkopė į aukščiausią planetos viršukalnę – Everestą ir iškėlė joje trispalvę.

Senajame parke. Danutės Mukienės nuotraukos

2000 m. gegužės mėn. Kadenciją baigęs Lietuvos Respublikos prezidentas Algirdas Mykolas Brazauskas sutiko tapti Lietuvos demokratinės darbo partijos ir Socialdemokratų partijos koalicinės tarybos garbės pirmininku.

2000 m. gegužės mėn. Lietuvos Respublikos Seimas priėmė įstatymą dėl Ignalinos atominės elektrinės pirmojo bloko sustabdymo iki 2005 m. sausio 1 dienos.

2001 m. kovo 13 d. – Lietuvos Respublikos Seimas priėmė naują Lietuvos banko įstatymą.

2001 m. balandžio 1 d. – Lietuvos Respublikos Seimas priėmė Lito patikimumo įstatymo pakeitimus, susijusius su lito perorientavimu nuo JAV dolerio prie euro.

2001 m. birželio 28 d. – Lietuvos banko valdyba nustatė, kad bazinė valiuta nuo 2002 m. vasario 2 d. – yra euras, o oficialusis lito kursas nustatytas pagal euro ir JAV dolerio santykį valiutų rinkoje 2002 m. vasario 1 dieną.

2001 m. gruodžio 13 d. – Lietuva baigė derybas su Europos Sąjunga. – Derybose dėl žemės ūkio Europos Sąjunga Lietuvai nustatė 1,647 mln. tonų pieno gamybos kvotą, 103 tūkst. tonų per metus cukraus gamybos kvotą, 2,7 tonos iš hektaro javų derlingumo rodiklį.

2002 m. vasario 1 d. – Lietuvos banko valdyba, suderinusi su Lietuvos Respublikos Vyriausybe, nustatė, kad nuo 2002 m. vasario 2 d. – lito bazinė valiuta yra euras, o oficialus lito kursas – 3,4528 lito 1 už eurą.

2002 m. sausio 16 d. – Vašingtone Lietuvos prezidentas Valdas Adamkus susitiko JAV prezidentu Džordžu V. Bušu.

2002 m. kovo 6 d. – Vilniuje su oficialiu vizitu lankėsi Suomijos prezidentė Tarja Halonen.

2002 m. – Į Vilnių pirmą kartą atvyko Kinijos prezidentas Džiang Dzeminis.

2002 m. rugsėjo 14 d. – Vilniuje, Šiuolaikinio meno centre (ŠMC) atidaryta didžiausia šiuolaikinio meno paroda Rytų Europoje.

2002 m. spalio 5 d. – Lietuvos Respublikos Seimas nutarė šešioms mėnesiams į Afganistaną pasiųsti iki 40 Lietuvos specialiųjų pajėgų karių. Būrį sudarė profesionalios tarnybos kariai iš Kauno Vytauto Didžiojo bataliono bei ypatingos paskirties dalinio „Aitvaras“. JAV vadovaujamoje antiteroristinėje operacijoje Lietuvos savanoriai vykdė žvalgybos užduotis.

2002 m. vasario 8 d. – Estijos kapitalo bendrovė „Olympic Casino Group Baltija“ Vilniuje atidarė pirmą legalų lošimo saloną

2002 m. vasario 18 d. – Valstybės turto fondas ir Vokietijos bankas „Nord/LB“ pasirašė Lietuvos žemės ūkio banko (LŽŪB) 76,01 proc. akcijų pirkimo ir pardavimo sutartį, pagal kurią investuotojai sumokėjo 71 mln. litų.

2002 m. kovo 18 d. – Lietuvos vidaus rinkoje pirmą kartą išplatinta dešimties metų trukmės Vyriausybės vertybinių popierių emisija.

2002 m. balandžio 10 d. – JAV bendrovė „Williams International“ ir Rusijos naftos koncernas „Jukos“ susitarė dėl ilgalaikio bendradarbiavimo „Mažeikių naftoje“.

2002 m. balandžio 26 d. – Tarptautinėse rinkose išplatinta 400 mln. eurų (1,381 mlrd. litų) vertės 10 metų trukmės obligacijų emisija. – Tai pirmoji tokios trukmės Vyriausybės išleista euroobligacijų emisija.

2002 m. birželio 18 d. – „Williams International“, „Jukos“ ir Lietuvos Vyriausybė pasirašė sutartis dėl „Jukos“ 150 mln. JAV dolerių investicijų į „Mažeikių naftą“

2002 m. rugsėjo 19 d. – „Williams International“ ir „Jukos“ pasirašė sutartis dėl „Mažeikių naftos“ akcijų ir valdymo perdavimo „Jukos“. „Jukos“ investavo dar 160 mln. dolerių

2002 m. spalio 3 d. – Panevėžio kineskopų gamyklą „Ekranas“ nusiaubė didžiulis gaisras.

2003 m. vasario 26 d. – Inauguruotas Lietuvos Respublika prezidentas Rolandas Paksas.

2003 m. vasario 26 d. – 2004 m. balandžio 6 d. – Rolando Pakso prezidentavimo laikotarpis.

2003 m. sausio 3 d. – Prasidėjo bendrovės „Lietuvos jūrų laivinkystė“ privatizavimo procesas.

2003 m. sausio 6 d. – Premjeras Algirdas Brazauskas išrinktas populiariausiu metų vilniečiu, jam įteikta sidabrinė „Geležinio vilko“ statulėlė.

2003 m. sausio 10 d. – Vilniaus Šv. Jonų bažnyčioje inauguruotas 82-asis Vilniaus universiteto rektorius Benediktas Juodka. –

2003 m. sausio 12 d. – Australijoje vykusiose XX kurčiųjų olimpinėse žaidynėse aukso medalį iškovojo vilnietis Tomas Kuzminskis.

2003 m. sausio 17 d. – Kijeve pasirašytas protokolas dėl Lietuvos ir Ukrainos parlamentinės asamblėjos steigimo.

2003 m. vasario 3 d. – Teisingumo ministerijoje užregistruota Lietuvos krikščioniškosios demokratijos partija. –

2003 m. kovo 31 d. – Kanada (pirmoji iš NATO valstybių) ratifikavo Lietuvos ir dar šešių Europos valstybių prisijungimo prie Aljanso protokolus.

2003 m. gegužės 20 d. – Rusijos valstybės Dūma ratifikavo 1997 metais pasirašytą sienos su Lietuva sutarčių paketą.

2003 m. gegužės 24 d. – Andrius Kubilius Tėvynės Sąjungos pirminko poste pakeitė dešimt metų jai vadovavusį Vytautą Landsbergį.

2003 m. – Rusijos prezidentas Vladimiras Putinas pasirašė įstatymus dėl Lietuvos ir Rusijos valstybės sienos bei kontinentinio šelfo Baltijos jūroje atskyrimo sutarčių ratifikavimo.

2003 m. rugsėjo 14 d. – Lietuvos vyrų krepšinio rinktinė tapo Europos čempionais, finale 9384 laimėdama prieš Ispanijos rinktinę.

2004 m. – Vilniuje įsteigta visuomeninė organizacija „Regionų kultūrinių iniciatyvų centras“ (pirmininkė – „Žemaičių žemės“ žurnalo redaktorė Danutė Mukienė), kuris perėmė iki to laiko Žemaičių kultūros draugijos informacinio centro vykdytas pagrindines funkcijas.

2004 m. kovo 29 d. – Lietuva tapo NATO nare.

2004 m. gegužės 1 d. – Lietuva priimta į Europos Sąjungą (ES).

2004 m. rugpjūčio 23 d. – Disko metikas Virgilijus Alekna Atėnuose pagerino olimpinį rekordą ir laimėjo antrą olimpinį aukso medalį karjere.

2004 m. rugsėjo mėn. Lietuvoje užfiksuotas netikėtas įvykis – 5 balų pagal Richterio skalę žemės drebėjimas. Pranešta, kad požeminių virpesių jėga prilygo 60 tonų susprogdinto trotilo.

2004 m. spalio mėn. Lietuvos prezidentas Valdas Adamkus, ministras pirmininkas Algirdas Mykolas Brazauskas ir užsienio reikalų ministras Antanas Valionis Italijos sostinėje Romoje, dalyvaujant kitų ES valstybių lyderiams, pasirašė ES Konstitucijos sutartį.

2004 m. spalio mėn. Pasibaigus Seimo rinkimams paaiškėjo, kad šalies parlamente daugumą laimėjo Darbo partija, ji gavo 39 mandatus. Seimo nariais išrinkti keturi panevėžiečiai – Skirmantas Pabedinskas iš Darbo partijos, liberalcentristas Gintaras Šileikis, konservatorius Julius Dautartas ir rajono meras Alfredas Pekeliūnas, atstovaujantis Naujosios demokratijos partijų sąjungai.

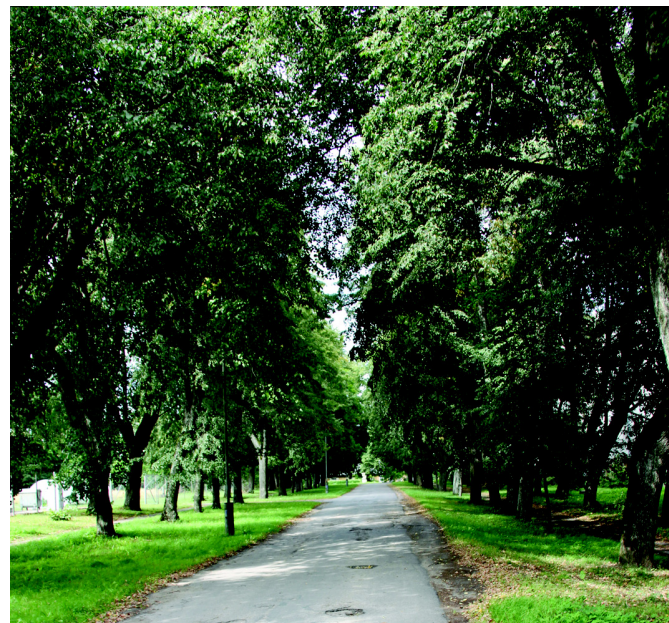
2004 m. gruodžio mėn. Prisiekė nauja Lietuvos Vyriausybė. Pir-

Senajame parke. Danutės Mukienės nuotrauka

mą kartą šalies istorijoje valdančią koaliciją sudarė net keturių partijų atstovai. Ministrų kabinetą suformavo Darbo, Socialdemokratų partijos, Naujosios sąjungos bei Valstiečių ir Naujosios demokratijos partijų sąjungos atstovai.

(Nukelta į 76 p.)

Senajame parke. Danutės Mukienės nuotrauka

Senajame parke. Danutės Mukienės nuotrauka

(Atkelta iš 75 p.)

2004 m. balandžio 6 d. – Prezidentas Rolandas Paksas nušalintas iš pareigų po apkaltos proceso.

2004 m. gegužės 1 d. – Lietuva tapo Europos Sąjungos nare.

2004 m. gegužės 1 d. – Lietuvos bankas tapo Europos centrinių bankų sistemos nariu.

Senajame parke. Danutės Mukienės nuotrauka

2004 m. birželio 28 d. – Lietuva prisijungė prie Antrojo valiutų kurso mechanizmo.

2004 m. liepos 12 d. – Antrai kadencijai inauguruosas Lietuvos Respublika prezidentas Valdas Adamkus.

2004 m. liepos 12 d. – 2009 m. liepos 12 d. – Valdo Adamkaus prezidentavimo antrasis laikotarpis.

2005 m. sausio 1 d. – Ignalinos AE, sustabdžiusi pirmąjį reaktorių, pradėjo dirbti tik su antruoju reaktoriumi.

2005 m. balandžio 1 d. – „Jukos“ nutraukė naftos eksportą į Mažeikių naftos perdirbimo gamyklą ir Būtingės naftos terminalą.

2005 m. birželio 3 d. – Didžiausia Baltijos šalyse mažmeninės prekybos tinklo operatorė „VP Market“ atidarė pirmąją parduotuvę Bulgarijoje.

2005 m. rugsėjo 27 d. – Vyriausybė patvirtino euro įvedimo Lietuvoje planą.

2005 m. gruodžio 14 d. – Bendrovė „Lietuvos dujos“ baigė tiesti naują 82 mln. litų vertės magistralinį dujotiekį nuo Kauno iki Rusijos Kaliningrado srities.

2006 m. – Telšiuose paminėtas Telšių vyskupijos įkūrimo 80-metis ir keletas kitų su miesto istorija susijusių jubiliejų.

2006 m. – Lietuvai buvo užtrenktos durys į euro zoną.

2006 m. – Algirdo Brazausko politinės epochos pabaiga. Pasukutinę 2006 m. gegužės mėnesio dieną prezidentui jis įteikė atsišalinimo pareiškimą.

2006 m. spalio mėn. Pirmą kartą Lietuvą aplankė Didžiosios Britanijos karalienė Elžbieta II keturiasdešimtoji monarchė nuo Viljamo Užkariautojo karūnavimo Anglijos karaliumi laikų.

2007 m. vasario 25 d. – Įvyko savivaldybių rinkimai.

2008 m. spalio 12 d. – Įvyko Seimo rinkimai (I turas), Referendumas dėl Ignalinos atominės elektrinės darbo pratęsimo.

2009 m. sausio 16 d. – Vyko riaušės Vilniuje, prie Lietuvos Seimo pastato.

2009 m. – Vilnius buvo Europos kultūros sostinė.

2009 m. gegužės 13 d. – Lietuvai ir dar trims šalims ES pradėjo perviršinio deficito procedūrą.

2009 m. gegužės 14 d. – Estijos BVP pirmą ketvirtį krito 15,6proc. Tai didžiausias šios šalies ekonomikos nuosmukis per 15 metų.

2009 m. gegužės 19 d. – Pirmą kartą po šešerių metų Lietuvos Vyriausybė vėl skolinosi lėšas tiesiogiai iš gyventojų. Buvo pradėta platinti pirmoji Vyriausybės taupymo lakštų emisija. –

2009 m. birželio 1 d. – Prasidėjo didžiausia bankroto procedūra JAV pramonės istorijoje. Iki 2009 m. – didžiausia pasaulio automobilių gamintoja buvusi „General Motors“ oficialiai paskelbė bankrotą. Šis bankrotas atsiliepė ir Lietuvos ekonomikai, finansams.

2009 m. birželio 15 d. – Lietuva tarptautinėse kapitalo rinkose pasiskolino 0,5 mlrd. EUR (1,73 mlrd. Lt) – pirmą kartą po bemaž dvejų metų pertraukos išplatinta euroobligacijų emisija.

2009 m. birželio 16 d. – Jungtinės Karalystės bankas „Barclays“ ir Ūkio ministerija pasirašė ketinimų protokolą dėl „Barclays“ informacinių technologijų centro steigimo Lietuvoje.

2009 m. liepos 1–6 d. – Lietuva šventė Lietuvos vardo paminėjimo tūkstantmetį. Vienas iškiliausių tūkstantmečio paminėjimo renginių buvo dainų šventė „Amžių sutartinė“.

2009 m. liepos 12 d. – Lietuvos prezidente inauguruota Dalia Grybauskaitė.

2009 m. sausio 16 d. – Prie parlamento rūmų vykęs profesinių sąjungų mitingas prieš mokesčių didinimą virto riaušėmis.

Nukentėjo apie 30 žmonių, padaryta žalos už 230 tūkst. litų.

2009 m. vasario 5 d. – Seimas priėmė įstatymų pataisas, kuriomis panaikino ministerijų sekretorių pareigybes ir vietoj jų įkūrė naujus politinio pasitikėjimo pareigūnų viceministrų etatus.

2009 m. vasario 9 d. – Mirė vienas žymiausių Lietuvos poetų Kazys Bradūnas.

2009 m. rugsėjo 4 d. – Lietuvos prezidentė Dalia Grybauskaitė ir Prancūzijos prezidentas Nicolas Sarkozy Paryžiuje pasirašė pirmąjį abiejų šalių istorijoje susitarimą dėl strateginės partnerystės.

2009 m. rugsėjo 15 d. – Į Lietuvą su darbo vizitu atvyko Baltarusijos prezidentas Aleksandras Lukašenka.

2009 m. rugsėjo 17 d. – Seimo pirmininke išrinkta Tėvynės sąjungos Lietuvos krikščionių demokratų pirmininko pavaduotoja Irena Degutienė.

2010 m. gruodžio 5 d. – Įsteigta nauja partija Lietuvos liaudies sąjunga. – Jos pirmininke išrinkta ekspremjerė Kazimiera Prunskienė.

2010 m. gruodžio 10 d. – Seimas patvirtino rekordiškai didelio 5 mlrd. litų deficito 2010 metų biudžetą.

2010 m. gruodžio 31 d. – Lietuva, vykdydama įsipareigojimus ES, nutraukė Ignalinos atominės elektrinės veiklą.

2010 m. birželio 27 d. – Mirė Prezidentas Algirdas Mykolas Brazauskas.

2010 m. balandžio mėn. Sudužo Lietuvos bičiulį Lenkijos prezidentą ir kelias dešimtis aukštų Lenkijos valstybių pareigūnų į Rusijoje vykusį minėjimą skraidinęs lėktuvas. Žuvo Lenkijos prezidentas Lechas Kaczyński, jo žmona Maria, aukšti šalies pareigūnai.

2010 m. – Įvyko žemės drebėjimas Haiityje. Sausio mėnesį Karibų jūros valstybę Haitį užklupo galingas, didesnis nei 7 balų pagal Richterio skalę žemės drebėjimas, kuris nusinešė daugiau nei 200 tūkstančių žmonių gyvybių, 300 tūkstančiai žmonių buvo sužeisti, milijonas Haičio gyventojų liko be namų, buvo sugriauta daugiau nei 250 000 pastatų. Daugelis pasaulio šalių, tarp jų ir Lietuva, skubėjo padėti nusiaubtai šaliai.

2010 m. balandžio mėn. Įvyko Islandijos ugnikalnio išsiveržimas. Ugnikalnio pelenai sutrikdė keliones oru Europoje, oro uostai patyrė didžiulius nuostolius, o žmonės – nenumatytų nepatogumų.

2010 m. vasario 12 d. – 2010 m. vasario 28 d. – Vyko Vankuverio žiemos olimpinės žaidynės. Jose dalyvavo 82 šalys, pagal iškovotus medalius pirmąją vietą užėmė Kanada, antrąją – Vokietija, trečiąją – JAV.

2010 m. spalio 14 d. – Lietuvoje lankėsi Ukrainos prezidentas Viktoras Janukovyčius.

2011 m. vasario 16 d. – Mirė poetas, Lietuvos nacionalinės premijos laureatas Justinas Marcinkevičius.

2011 m. kovo 11 d. – Japoniją sukrėtė 8,9 balo pagal Richterio skalę žemės drebėjimas. Kilęs cunamis užgriuvo ne tik Japoniją, pavojus buvo paskelbtas 50-yje šalių ir kraštų. Šis žemės drebėjimas atsiliepė ir Lietuvos ekonomikai, prekybiniams ryšiams. Lietuva suteikė nuo žemės drebėjimo nukentėjusiai Japonijai pagalbą.

PANAUDOTA LITERATŪRA:

1. *Illustruota pasaulio istorija*, Vilnius: Briedis, 2007.
2. *Lietuva ir pasaulis. Datos ir įvykiai*, Vilnius: Versus aureus, 2003.
3. *Tūkstantrmečio knyga. Pažintis su Lietuva. Valstybė*, Kaunas: Kraštotvarka, 1999, t. 1.

Senajame parke. Danutės Mukienės nuotraukos

4. *Visuotinė lietuvių enciklopedija*, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras, 2001–2011, t. 1–19.

5. *Interneto leidinys Vikipedija*, www.vilipedia.lt, žr. 2011 m. sausio–rugpjūčio mėn.